728

EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 3. IUNII 1791.

9. 6. 24.

1

Digitized by Google

MATURINI CORDERI

COLLOQVIORUM SCHOLASTICORUM

LIBRI QVINQVE,

CUM

ARGUMENTIS ET APPENDICE,

A priorum Editionum mendis innumeris, qvibus ubertim ſcatebant, nunc demum purgati, & accuratius editi.

HAMBURGI,
Impenſis SAMUEL. HEYL & JOHANNIS GOTHOFREDI LIEBEZEIT.
Anno 1710.

Digitized by Google

[illegible]

[illegible] NAE BIBLIO[illegible]

Digitized by Google

CANDIDO LECTORI TYPOGRAPHUS. S.

EN tibi, Candide Lector, Maturini Corderi Colloqvia, ad latinæ linguæ uſum pueris præſertim conſcripta. Edita ſunt hæc proximis annis paſſim locorum in Germaniâ ordine & ſtudiis diverſis. Qvo vero Typographorum plerumqve animo, & qvanto cum incommodo ac remorâ diſcentium, ego non dixerim, judicent alii. Si tamen tacendum non eſt, qvod verum comperi: Sic profectò corruptè, ſic fœdè pleraqve in lucem prodiêre, ut non tam fœtum, qvàm abortum, atqve adeo monſtrum typographicæ artis laudatiſſimæ horribiliſſimum dixeris; viſu formidabile; lectu mirum, ridiculum, putidiſſimum, auditu horridum; mente amentiſſimum. Dolendum ſcilicet eſt, qvod cum primæ ætatis ſtudia lucellulo ſic poſtponuntur, eorum hic ratio prorſus habeatur nulla. Pueritiæ inſerviendi cura typographis prior eſſe debuerat; lucri, qvod honeſtè ſuo loco etiam boni appetunt, poſterior. At verò alterum ex his, ſi à pleoneſtica qvadam curâ, ſusqve deqve ferente, pro qvo qvid habeatur, poſtponatur alteri, omniaqve ſint ad exhauriendum premendumqve alios comparata; mirum profectò non eſt, ſi tot cum literarum metatheſes, cum vocum enallagæ, tot verò etiam pleonaſmi & ellipſes, mendorum ſcilicet myriades imò plauſtra aliqvot, in opuſcula hujusmodi alioqvin elegantiſſima invehantur. Utinam verò hæc tàm impunè in miſeram juven-

tutem delinqvendi protervia tandem à Magiſtratu coërceatur, & ſuis illi privilegiis, ſi qvæ habent, priventur, qvi pueritiæ cum damno tàm libenter iis abutuntur. Sed qvid qveror? Qveror enim multis de cauſis fortaſſis fruſtrà. Rectiùs fecero, ſi paucis te de hac editione doceam. Eam qvod attinet, Lector benevole, etſi vino vendibili hederâ non eſt opus, affirmare tamen auſim, tantam à me diligentiam hic eſſe adhibitam, qvò qvàm correctiſſimâ prodiret, ut planè nullus dubitem, qvin, ſi cum aliis contuleris, maximè ſis eam probaturus. Errata certè, qvæ antea ſatis craſſa infinitis in locis invecta fuerant (de leviculis enim, typographica ſphalmata qvæ vocamus, non dico) craſſa, inqvam, illa ſuſtuli, & aliàs qvoqve, uti me certa ſpes fovet, elegantiſſimum hoc opuſculum nitori ſuo reſtitui. Officium hoc meum & operam, qvam Colloqviis iſtis edendis ſic ſatis operoſam impendi, ſi ſint, qvi probent, eſt profectò qvod gaudeam; ſi ſint, qvi improbent, ignorare nolo, Lector candide, potiorem mihi eſſe recti ſtudii conſcientiam, qvam improborum obtrectationes & calumnias. Illâ ſubnixus has non modò facilè negligere, ſed nihil qvoqve penſi habere didici. Vale. Anno 1610. Cal. Jul.

MA-

MATURINI CORDERI
ADMONITIONES DE SUIS COLLOQUIIS VERSIBUS SCRIPTÆ.

Qvomodo legenda ſint à Pueris hæc Colloqvia.

AD verbum non ſunt hæc ediſcenda; ſed horum
Perfacilè ediſces plurima, ſæpe legens,
Qvæ poſt ſuccurrant nullo qvæſita labore:
Si tamen attentè ſingula verba notes.
Nam citrà ſtudium leviter qvæcunqve leguntur,
Rarius in pueri pectore fixa manent.
Qvod ſi cum paribus junctis hæc ipſa revolves:
Major erit fructus, gratia major erit.
Per te ipſum poteris magnam cognoſcere partem:
Præceptor faciet cetera plana tibi.

Excuſanda eſſe in Colloqviis Scholaſticis eadem ſæpè repetita.

NIl mirare, eadem pueros iterare, freqventer
Uſu etiam doctis iſta venire ſolent.
Complures hic ſunt iisdem doctoribus uſi:
Unde fit, ut tales ſæpè loqvantur idem.

 Ficta

Ficta non eſſe nomina puerorum, qvi in ſeqventibus Colloqviis loqventes introducuntur.

Nomina ne credas puerorum hic ficta loqventum:
Diſcipuli ex magnâ parte fuêre mei.
Horum qvisqvis adhuc vitali veſcitur aurâ,
Si legat hic nomen, commeminiſſe poteſt.

In

Colloqvia Corderi

EPIGRAMMA.

NATHANIS CHYTRÆI.

Qvid vitâ benè moratum, ſermone Latinum,
Qvid puerum faciat linguâ animoqve pium:
Prudentem qvid dedeceat deceatqve Magiſtrum,
Mellifiua liber hic cum gravitate monet:
Qvi ſi acri ſtudio ſæpè evolvetur, utrisqve
Non labor hicce expers utilitatis erit.

COL-

COLLOQVIORUM SCHOLASTICORUM

LIBER PRIMUS.

In qvo & mutuæ ſalutationes & colloqvia puerorum, tam inter ſe, qvam cum præceptoribus atqve aliis qvam breviſſima & ſimpliciſſima continentur. Qvamvis poſteriora, de rudimentis & primis ſtudiorum initiis agentia, aliqvantò ſint prolixiora.

COLLOQVIUM I.

Mutuæ ſalutationes, & de valetudine percunctationes.

DAVID. PRÆCEPTOR.

PAter meus tibi ſalutem plurimam dicit. P. Ain' tu? qvando rure rediit? D. Heri. P. Ut valet? D. Optimè. P. Mater verò ubi eſt? D. Adhuc in Misniâ. P. Ubi in Misniâ? D. Lipſiæ. P. De illâ qvid auditis? D. Eſſe bonâ valetudine præditam Dei beneficio. P. Dominus Deus conſervet eam. D. Ita precor. P. Dic viciſſim patri ſalutem plurimam verbis meis. D. Faciam ſedulo.

II.

Admonitio de civilitate morum.

HULDERICUS. PETRONIUS.

HEus tu, Præceptor adeſt. P. Qvid tum? H. Reſpice ad illum. P. Qvamobrem?

H. Ut ei caput aperias & venientem ſalutes. P. Ita decet facere, ſed aliud cogitabam. H. Tace.

III.

Præceptor ad prandium invitatur, excuſationem mittit.

STANISLAUS. MAGISTER.

PRæceptor, pater te invitat ad prandium, ſi tibi placet. M. Eſtne ſolus? S. Solus, opinor, præter domeſticos. M. Excuſa me illi, jam enim aliundè invitatus eram; Age tamen illi meis verbis gratias. S. Numqvid vis aliud? M. Nihil, niſi ut mature ad ſcholam redeas. S. Maturè, juvante DEO.

IV.

Obſervator de minutis rebus interrogans, tentat deprehendere puerum qvendam in mendacio.

OBSERVATOR. PUER.

QVid agis? P. Scribo. O. Qvid ſcribis? P. Sententias. O. Qvas? P. Ex novo Teſtamento. O. Benè facis, unde habuiſti? P. Hypodidaſcalus dictavit nobis. O. Qvando? P. Heri. O. Qvotâ horâ? P. Meridie. O. Ubi? P. In areâ. O. Qvi aderant? P. Omnes domeſtici, præter primos & ſecundos. O. Ubi erant illi? P. In aulâ communi. O. Qvid agebant? P. Diſputabant. O. Vale, & perge ſcribere.

V.

Præceptor docens evocatur ex auditorio.

ANDREAS. PRÆCEPTOR. DISCIPULI.

Præ-

PRæceptor. P. Hem qvid eſt? A. Sunt qvidam, qvi te conventum volunt. P. Ubi ſunt? A. Te exſpectant in vico. P. Nunc adibo. A. Atqvi urgent. P. Præcurre tu, & eos intromitte in aream, ego te ſeqvar. Vos interim exſpectate cum ſilentio; mox ego adero, ut vos ad cœnam dimittam. D. O qvam bonum verbum!

VI.

Gerardus à fratre foras accerſitus à Levino evocatur.

LEVINUS. GERARDUS.

HEus Gerarde! G. Qvid vis? L. Accerſeris. G. qvis me vocat? L. Frater tuus. G. Ubi eſt? L. Præ foribus te exſpectat. G. Certò ſcis, eſſe fratrem meum? L. Qvidni ſciam? vidi illum & ſum alloqvutus. G. Viſo ſanè, qvis ſit.

VII.

Qvidam prodire volentes objurgantur, ac rejiciuntur in poſterum diem.

ALBERTUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetne nobis ire ad tonſorem? P. Qvid eo? A. Ut capillum tondeamus. P. Libenter qvotidiè exiretis ſexies; qvin exſpectatis in craſtinum diem, ut eatis unà cum ceteris? A. Atqvi propter forum turba erit in tonſtrinâ. P. Qvid tum? ſatis habebitis otii ad exſpectandum. Recipite vos ad ſtudium. A. Ut libet, Præceptor.

eſt tempus exſpectandum, cujus progreſſu fiunt omnia, interea rogandus eſt DEUS aſſiduè. B. Bene mones; Utinam ille ſtudia noſtra promoveat in gloriam ſui nominis! P. Id faciet, ſi pergamus eum colere diligenter.

XIII.

Iturus ad patrem in cauponam, petit veniam.

BARTHOLOMÆUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, accerſor à patre. P. Ubi is eſt? B. In diverſorio. P. Qvando venit? B. Advenit modo. P. Qvis tibi tàm citò nunciavit? B. Miſit ad me famulum. P. Ubi eſt? B. Præ foribus me exſpectat. P. Cur illum non intromiſiſti? B. Noluit intrare. P. Qvid ita? B. Qvia, ut ait, feſtinatione urgetur. P. Voca illum, ut paucis conveniam, deinde abi; ſed cura, ut qvamprimum huc adſis. B. Eo vocatum.

XIV.

Iturus ad ſartorem petit veniam.

JONATHAN. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetnè prodire? P. Qvò prodire cupis? J. Ad ſartorem. P. Qvid eò? J. Petitum femoralia. P. Jamne facta ſunt? J. Sunt opinor. P. Rectè (opinor) dicis, qvia res eſt incerta. J. Atqvi promiſerat mihi in hunc diem. P. Qvid ſi fallat? J. Nihil mirum fecerit. P. Nunc qvoqve verè locutus es? nam raro ad promiſſum tempus fidem

præ-

præſtant artifices. J. Viſo tamen præceptor, ſi mihi permittis. P. Nihil impedio. J. Numqvid vis, Præceptor? P. Imò, ut properes, & interſis prælectioni. J. Benè mones, abeo.

XV.

Empturus cultellos admonetur, ut ſibi imponi caveat.

DEUS cultores ſuos juvat.

HIERONYMUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetne prodire? P. Qvamobrem? H. Ut emam cultellos menſarios. P. Ubi ſunt, qvos habebas? H. Reliqvi domi. P. Habesnè pecuniam ad emendos alios? H. Mater dedit mihi. P. Qvis erit tibi adjutor ad emendum? H. Gerardus. P. Ite ſanè, & cavete, ne vobis imponatur. H. Cavebimus, DEO juvante. P. Omnes qvidem juvat, ſed potiſſimum eos, qvi ad ejus honorem omnia referunt.

XVI.

Fratribus omnia ſint communia.

PRÆCEPTOR. MICHAEL.

CUr non veniſti citius? M. Exſpectabã fratrem. P. Ubi eſt? M. Reſtitit in foro. P. Cur eum non adduxiſti? M. Volebat emere atramentum. P. Imò, pyra, mala, aut aliqvid è ceteris fructibus. M. Neſcio, tamen illud dicebat. P. Qvum ſitis fratres, cur non habetis domi commune atramentum in ampullâ? M. Frater nihil vult habere

bere commune mecum. P. Vult igitur omnia ſibi propria? M. Illud eſt. P. Admone me, qvum venerit, ego illum docebo, qvid ſit fraternitas. M. Faciam, Præceptor. P. Abi in locum tuum.

XVII.

Longâ inſinuatione petitur mutuò in futurum pecunia, ea ſtatim promittitur.

Exemplum aſtutiæ, item animi prompti ad benè merendum.

MAURITIUS. BARTHOLOMÆUS.

ABiitnè pater tuus? B. Abiit. M. Qvotâ horâ? B. Primâ pomeridianâ. M. Qvid dixit tibi? B. Multis verbis monuit me, ut diligenter ſtuderem. M. Utinam ſic facias! B. Faciam, DEO juvante. M. Ecqvid pecuniæ dedit tibi? B. Dedit, ut ferè ſolet. M. Qvantum? B. Nihil ad te. M. Fateor; ſed tamen qvid facies iſta pecunia? B. Emam chartam, & alia, qvæ mihi ſunt uſui. M. Qvid ſi amiſeris? B. Æqvo animo ferendum erit. M. Qvid ſi fortè eguero, dabisnè mutuò? B. Dabo, & qvidem libenter. M. Habeo tibi gratiam.

XVIII.

De abſentia patris in loco peſtilente.

Ex magnis vitæ periculis aliqvoties liberatus certiorem de præſentia DEI, ſuorum cuſtodis, animo concipit fiduciam.

ATTICUS. BRUTUS.

UBi nunc eſt pater tuus? B. Puto eum eſſe Lipſiæ. A. Qvid illic agit? B. Negotiatur. A. Ex qvo tempore? B. Ab ipſo initio mercatus. A. Valdè miror, qvi audeat illic commorari tot dies; qvum peſtilentia tanta ſit per totam urbem. B. Non eſt adeo mirandum. A. Itanè videtur? B. Ita profectò. Fuit enim alias in majore periculo, ſed DOMINUS DEUS ſemper eum cuſtodivit. A. Credo eqvidem, & adhuc cuſtodiet. Sed qvando eſt reverſurus? B. Neſcio, in horas exſpectamus. A. Reducat illum DEUS. B. Ita precor.

XIX.

Pueri revocantur à luſu.

NOMENCLATOR. Qvidam PUER ex turba. Item Alius.

HEus pueri, heus, heus! Q. Qvid clamitas? N. Deſiſtendum eſt à luſu. Q. Ehò inepte; nondum qvarta exacta eſt. N. Imò ferè ſemihora poſt qvartam. A. Cur non dediſti ſignum? N. Qvia tintinnabuli funis fractus eſt. A. Clama iterum, ſed attolle vocem. N. Heus pueri, recipite vos omnes, feſtinate, feſtinate, inqvam, urget Præceptor. Q. Deſine clamare, accurrunt omnes.

XX.

Interrogatiunculæ de acceptis literis.

COR-

CORNELIUS. MARCIALIS.

QVid legis? M. Literas. C. à qvo? M. à patre. C. Qvando accepiſti? M. Heri veſperi. C. Qvis attulit? M. Neſcio. C. Neſcis, qvis tibi retulit eas? M. Ancilla qvædam à caupone. C. Unde ſunt datæ? M. Lubeca, credo. C. Qvo die? M. Nondum licuit inſpicere. C. Nempe ego te interpellavi. M. Parùm refert: non adeò ſum occupatus. C. Agè perlege tuam epiſtolam; ego interea ſtudebo. M. Ego qvoq; mox idem faciam.

XXI.

Chriſtophorus fratrem ægrotum domum deducere à præceptore jubetur.

PRÆCEPTOR. CHRISTOPHORUS.

HEus Chriſtophore. C. Hem Præceptor. P. Qvid flet frater tuus? C. Ægrotat. P. Qvi ſcis? C. Satis apparet. P. Qvo Signo? C. Qvia vomuit. P. Qvid illi dolet? C. Caput & ſtomachus, ut dicit. P. Cur non recipit ſe domum? C. Non auſus eſt. P. Tu verò non audebas me admonere? Agedum, duc illum tu ipſe domum usqve, & matri diligenter narra, ut ille ſe habeat; propera, qvid ceſſas? duc eum lento gradu. C. Ducam Præceptor.

XXII.

Excuſatio abſentis è ſchola.

CANNIUS. DECIUS.

Cur

CUr non venit Petrus in ſcholam? D. Eſt occupatus. C. In qvo negotio? D. In ligno ſtruendo. C. qvi ſcis? D. Dictũ eſt mihi. C. à qvo. D. à patre ejus. C. Ubi eum vidiſti? D. Fuit mihi obvius, qvum venirem. C. Vide, ne mentiaris; nam ex illo qværam, ſi forte occurrat mihi per vicos. D. Reperies ſic, ut dico.

XXIII.

De Exercitio ſcribendi.

EUSEBIUS FRIDERICUS.

CUr non ſcribis? E. Jam ſcripſi meam paginam, tu verò? E. Eo ſcriptum in area. F. Qvid ita? E. Qvia ſerenum eſt cœlum. F. Feſtina tempus abit; & mox exigetur ratio.

XXIV.

Repetitur commodatum, dilationem petit commodatarius eamqve impetrat.

CYRIACUS. GERMANUS.

CUr non reddis mihi librum? G. Exſpecta in craſtinum diem; nondum ſatis uſus ſum. C. Libenter exſpectabo. G. Referam tibi gratiam, DEO volente. C. Pro tantillo beneficio nullam exſpecto gratiam. G. Tamen eſt meum agnoſcere.

XXV.

De qvodam rus profecto cum Patre.

NOMENCLATOR. PUER.

UBi eſt Petrus? P. Ivit foras. N. Qvo? P. Abiit rus. N. Qvo cum? P. Cum patre.

N. Qvis venerat accerſitum? P. Patris famulus. N. Qvando eſt in urbem rediturus? P. Hinc, ut dixit, ad octavum diem. N. A qvo petivit abeundi veniam? P. Ab hypodidascalo. N. Cur non potius à ludimagiſtro? P. Ad negotia prodierat. N. Sat habeo.

XXVI.

Veſtis mutatio commoda.

PHILEMO. AMBROSIUS.

UNde affers iſtam tuniculam? A. Domo. P. Qvid vis facere? A. Volo induere. P. Nunc non eſt mutandi tempus. A. Qvando igitur? P. Cras manè, qvum ſurgis è lecto. A. Benè mones: exſpectabo.

XXVII.

Theca ſcriptoria, cingulum.

RICHARDUS. NEHEMIAS.

QVò aſcendis? N. In cubiculum noſtrũ. R. Qvid eò? N. Petitum thecam ſcriptoriam. R. Adfer mihi cingulum eâdem operâ. N. Ubi eſt? R. Super arcam meam. N. Adferam: ſed tu me hic exſpecta. R. Nusqvam moveo.

XXVIII.

Redditur commodatum cum excuſatione dilationis. Non debemus offendi, niſi ubi DEus offenditur.

CORNELIUS. FONTANUS.

SAtisne uſus es ſcalpello meo? F. Satis. C. Redde igitur. F. Accipe, ago tibi gratias. C. Nihil eſt, qvod agas. F. Sed ignoſce, qvòd

qvòd non ultrò & citiùs reddiderim. C. Eâ de re nihil ſum offenſus, non enim debemus offendi, niſi cum DEUM offendi videmus. F. Rectè ſentis.

XXIX.

Admonitio brevis; ſed pueris aptiſſima.

THEOPHILUS. MARTINUS.

NOn decet hic otiari; aut garrire, dum Præceptor exſpectatur. M. Qvid ais, non decet? imò vero non licet; niſi volumus vapulare. T. Tu igitur audi me, dum prælectionem pronuncio: ego deinde te audiam. M. Age pronuncia.

XXX.

Scalpellum commodatò petitur, datur: ſed additâ conditione. Commodatarius non debet abuti commodato.

MICHAEL. RENATUS.

HAbesne ſcalpellum? R. Habeo. M. Oro te, commoda mihi parumper. R. qvando reddes? M. Qvamprimùm duas pennas exacuerò. R. Accipe, ſed eâ lege, ut integrum reddas. M. Eâ conditione acceptum intelligo, etiamſi non addidiſſes. R. Intelligenti, ut vulgò dicitur, pauca ſufficiunt.

XXXI.

Ob negotium luſus prætermiſſus. Exemplum diligentiæ.

VINCENTIUS. BONIFACIUS.

CUr hodie non luſiſti nobiſcum? B. Non erat mihi ludendi ſpatium. V. Qvid habebas negotii? B. Non abſolveram penſum

meum. V. Qvod penſum? B. Dimidium exemplaris reſtabat mihi perſcribendum. V. Perfeciſtine? B. Perfeci. V. Laudo tuam diligentiam, ludes alias otioſe. B. Qvum voluerit DEUS. V. Recte dicis, nam absq; voluntate ejus fieri nihil poteſt.

XXXII.

Officium promittitur amici abſentis nomine.

FELICIANUS. CONSTANTIUS.

QVando rediturus eſt Blaſius? C. Non certò ſcio, fortaſſe die craſtino: ſed cur iſtud rogas? F. Qvia ſecum abſtulit catalogum: & Præceptor iraſcetur, ſi nemo ſit, qvi recitet. C. Relinq; mihi iſtam curam, habeo catalogi exemplũ. F. Recitabis igitur? C. Recitabo. F. Benè facies: & noſter Blaſius referet gratiam, ſi qva ſe offeret occaſio.

XXXIII.

Othomannus à Philiberto pennam commodatò petitam accipit.

OTHOMANNUS. PHILIBERTUS.

VIsne mihi dare unicam pennam? P. Non ſic dantur mihi. O. Hem, rem tantillam mihi negas, qvid ſi magnum qvid rogarem? P. Fortaſſe repulſam ferres. O. Credo eqvidem: age, non peto dono: ſaltem commodabis. P. Non recuſo, modò ne abutare. O. Non abutar. P. Cave, hinc pedem moveas. O. Nusqvam moveo.

XXXIV.

XXXIV.

De Præparatione Pennæ.

MATERNUS. BERNHARDUS.

ACuiſtine pennam meam? B. Jamdudũ. M. Qvâ formâ ſcripturæ? B. Mediocri. M. Maluiſſem ad minutas literas. B. Debuiſti prædicere. M. Oblitus eram. B. Parum refert, mucronem facile mutabo: i petitum. M. Sed ubi reliqviſti? B. Super menſam hypocauſti. M. In qva parte? B. Ubi ſtudere ſoleo.

XXXV.

Anaſtaſius a negotio reverſus, Præceptori, ut moris erat, ſe ſiſtit.

ANASTASIUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, tuo permiſſu hora prima prodieram, nunc redeo. P. Curaſti negotium tuum? A. Curavi, gratia DEO. P. Factum benè, qvota eſt hora? A. Inſtat ſecunda. P. Voca mihi famulum: deinde ito ad merendam cum ceteris.

XXXVI.

Exemplum oblivionis.

TIBURTIUS. BONIFACIUS.

SCin' tu, qvota ſit hora? B. Non certum ſcio: ſed video, inſtare cœnæ tempus. T. Me miſerum! oblitus ſum adire matrem, qvæ juſſerat. B. Curre, curre: oportune venies, ut cœnes domi. T. Rectè mones: eo rogatum veniam. B. Eccum hypodidaſcalum. T. Optimè adeſt.

XXXVII.

XXXVII.

Duo de emptione pirorum vetitâ confabulantur.

ALBERTUS. BARTHOLDUS.

UNde venis? B. à foro. A. Qvis te illuc miſerat? B. Mater. A. Qvid egiſti in foro? B. Emi pira. A. Neſcis, nobis vetitum eſſe emere fructus aliqvos? B. Qvis illud ignoret? nam dictum eſt palam in aulâ. A. Qvi igitur auſus es emere pira? B. Mater dederat mihi ſextantem, ut mihi emerem merendam. Qvid mali feci, ſi parui matri?

XXXVIII.

Qveritur Præceptor de famuli abſentiâ.

PRÆCEPTOR. REMIGIUS.

UBi eſt Martinus? R. Ivit ad forum. P. Qvid eò? R. Emptum, ut dixit, cingulum. P. Injuſſu meo exire non debuit; ſed hoc nihil ad te. Qvis dabit vobis merendã? R. Dixit ſe hora ſecunda reverſurum, ut det nobis. P. Qvid ſi fallat? R. Non eſt moris ejus. P. Niſi ad horam adfuerit, admone uxorem de veſtra merenda. Habet enim clavem alteram cellæ penuariæ.

XXXIX.

Excuſat ſe qvidam, qvod inconſulto Præceptore prodierit, cujus rei teſtes producit.

DAVID. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, placetne audire excuſationem meam? P. Qvando abfuiſti? D. Heſterno die. P. Qvotâ horâ? D. Primâ. P. qvæ

fuit

tuit cauſa? D. Accerſitus fui. P. á qvo? D. à patre. P. Qvis tibi nunciavit? D. Famulus noſter. P. Cur me non adiiſti? D. Qvia dicebat ille, ſe urgeri feſtinatione. P. Suntne tibi teſtes? D. Adſunt Præceptor. P. Abi, ſede in loco tuo, ego interim eos interrogabo.

XL.

Exordium ad repetendam prælectionem.

STEPHANUS. GEORGIUS.

QVid agis? G. Repeto mecum. S. Qvid repetis? G. Præſcriptum hodiernum præceptoris. S. Tenesne memoriâ? G. Sic opinor. S. Repetamus unà: ſic uterqve noſtrũ rectius pronunciabit coràm præceptore. G. Tu igitur incipe, qvi me provocaſti. S. Age, attentus eſto, ne me ſinas aberrare. G. Sum promptior ad audiendum, qvàm tu ad pronunciandum.

XLI.

Exordium eſt ad colloqvium. Qvi bene agit, reprehendi non timet. Prudenter igitur faciet, qvi præceptum illud uſurpat: Sic age, ne timeas.

CASIMIRUS. SAMUEL.

JAmne tenes, qvæ reddenda ſunt hora tertia? S. Teneo. C. Ego qvoqve. S. Ergo confabulemur pauliſper. C. Sed ſi intervenerit obſervator, putabit nos garrire. S. Qvid times, ubi nihil timendum eſt? Si venerit, non deprehendet nos in otio aut re

 malâ

malâ; audiat, ſi velit, noſtrum colloqvium. C. Optime loqveris, ſecedamus aliqvo in angulum, ne qvis nos impediat.

XLII.

Liber commodatò petitur, isqve impetratur, ſed ab alio repetendus. Beneficio non abutendum.

GRATIANUS. FORTUNATUS.

VIſne mihi commodare tuum Terentium? F. Volo eqvidem, modo illum repetas à Conrado, cui utendum dedi. G. Qvo ſigno vis repetam? F. Nempe hoc, qvòd ejus habeo epiſtolas. G. Id mihi ſatis eſt. F. Sed qvando reddes? G. Qvum deſcripſero contextum in tres aut qvatuor prælectiones. F. Matura igitur, ne meo ſtudio incomodes. G. Maturabo. F. Sed heus tu, cave macules: alioqvi ægrè commodabo poſthac. G. Nempe indignus eſſem beneficio.

XLIII.

Qvidam occupatus in merendâ, monetur inſtare prælectionis tempus. Sic pueros ſtudioſos mutua decet admonitio.

RICHARDUS AMBROSIUS.

AUdiſtine horologium? A. Dudum ſonuit. R. Dinumeraſti horas? A. Dinumeravi. R. qvota eſt? A. Fere ſesqviprima. R. Inſtat igitur prælectionis tempus: fac, ut paratus ſis. A. Ubi merendam peredero, ecce me paratum. R. Cur meridie non adfuiſti

fuiſti nobiſcum. A. Prodieram cum bonâ veniâ Præceptoris. R. Sed interim ſum tibi impedimento. A. Nihil impedis, ne bolum qvidem perdidi interpellatione tuâ. R. Bene habet, perge, ſed matura.

XLIV.

Cultellus datur commodatô, ſed ægrè.

BARTHOLDUS. NATHAN.

COmoda mihi parumper cultellum tuū. N. Semper aliqvid commodare petis, accipe: qvin tu emis potius? B. Non habeo pecuniam. N. Cur non petis? B. Unde peterem? N. A patre. B. Non eſt in hac urbe. N. Ubi igitur? B. Peregrè profectus eſt. N. Qvò? B. Bremam. N. Qvo die? B. Nudius tertius. N. Qvando eſt reverſurus? B. Cras, ut ſperamus, ſic enim dixit proficiens. N. Bene vertat DEUS.

XLV.

Ludovicus Sebaſtianum ad repetendam prælectionem invitat. Exemplum diligentiæ in ſtudio puerili.

LUDOVICUS. SEBASTIANUS.

FEciſtine officium tuum? S. Qva in re? L. In repetenda prælectione. S. Nihil adhuc repetivi. L. Qvid cauſæ fuit? S. Expectabam, dum rediret compar meus. L. Qvò ille ivit? S. Domum. L. qvid eò? S. Petitum merendam. L. Qvid ſi redibit ſerius? S. Neſcio, fieri poteſt. L. Vis interea mecum

repetere? S. Eqvidem non recuſo. L. Secedamus igitur, ne qvis moleſtus ſit nobis? S. Profectò benè mones: nemo ſtudere poteſt in tanto ambulatorum ſtrepitu & clamore. L. Aſpice illic locum remotiſſimum, ubi nulli ſunt ambulantes. S. Eamus illuc.

XLVI.

Caſpar habens pecuniam, Paulo pauxillum petenti denegat, ſpem tamen dat impoſterum.

PAULUS. CASPAR.

DA mihi duos aſſes mutuò. C. Nunc mihi non eſt promptum dare. P. Qvid obſtat? nam ſcio te his diebus accepiſſe pecuniam. C. Accepi qvidem, ſed emendi ſunt libri, & alia mihi neceſſaria. P. Nolo tuum commodum remorari. C. Ubi emero, qvæ mihi ſunt opus, ſi qvid ſuperſit, faciam te libenter participem. P. Interea igitur ſperans exſpectabo: ſed qvid ſi nihil tibi ſuperfuerit? C. Statim dicam tibi, ne fruſtra diutiùs exſpectes. P. Qvando emes ea, qvæ decreviſti? C. Cras, ut ſpero, aut ad ſummum, perendie. P. Benè habet, tempus eſt breviſſimum.

XLVII.

David à Nicolao qvinqve aſſes mutuò petit, ſolum duos obtinet.

DAVID. NICOLAUS.

POtesnè mihi mutuò dare aliqvantum pecuniæ. N. Qvantum petis? D. qvinq; aſſes,

aſſes, ſi tibi eſt commodum. N. Non tot habeo. D. Qvot igitur? N. Tantum qvatuor. D. Benè ſanè, da mihi iſtos qvatuor. N. Dabo, ſi vis, dimidium. D. Cur non totum? N. Qvia ſunt mihi opus duo. D. Da igitur duos, qvæſo. N. Sed tibi non ſufficient. D. Petam ab aliqvo alio. N. Accipe igitur hos duos, qvando reddes? D. Die, ut ſpero, Sabbati, qvum pater ad forum venerit. N. Eſto igitur memor. D. Ne timeas.

XLVIII.

Qvidam puer ſtudere mavult, qvàm ludere. Exemplum in pueris rariſſimum.

PÆDAGOGUS. PUER.

UNde venis? P. Venio infernè. P. Qvod erat negotium tibi infra? P. Iveram redditum urinam. P. Sede nunc ad menſam, & mane in cubiculo, donec rediero. P. Qvid agam interea? P. Ediſce prælectionem in diem craſtinum, ut eam mihi reddas ante cœnam. P. Jam edidici Præceptor. P. Lude igitur. P. Sed nullos habeo colluſores. P. Satis multos invenies in hâc viciniâ, ex tuis etiam condiſcipulis. P. Id nihil curo: nunc malim, ſi tibi placet, ediſcere de Catechiſmo in diem dominicum. P. Ut lubet. P. Si qvis de te qværet, qvid illi dicam? P. Dic me prodiiſſe, ſed mox reverſurum.

XLIX.

XLIX.

Ab amico petitur aliqvid operæ: promittitur per opportunitatem. Exemplum amici officioſi.

TITUS. VALERIUS.

CUr non ſcribis? V. Qvia non libet. T. Atqvi Præceptor juſſerat. V. Scio, ſed eſt mihi aliqvid legendum priùs: præterea nihil habeo, qvod nunc ſcribam. T. O ſi velles mihi ſcribere. V. Qvidnam? T. Habeo deſcribenda dictata Præceptoris. V. Qvæ dictata? T. In Ciceronis epiſtolas. V. Libenter deſcribam tibi, ſed exſpecta feriarũ diem proximum. T. Exſpectabo igitur; ſed ne fallas, qvæſo. V. Nec ſciens nec volens fallam.

L.

Repetitiones adhibito ſocio ſunt utiliores.

AMBROSIUS. BASILIUS.

EAmus unà repetitum. B. Qvid ego repeterem? Nonne ſatis eſt, qvòd ſolus repetiverim. A. Si tantum ſemel aut bis repetieris, id parum eſt ad ediſcendum. B. Imò circiter decies repetivi. A. Ne qvidem id ſufficit. B. Qvid igitur vis amplius? A. Si vis certiſſimè reddere coram Præceptore, opus eſt cum aliqvo repetiviſſe. B. Iſtud ego neſciebam, ſed tibi libenter aſſentior. A. Faciamus ergo, qvod ego te monebam. B. Eqvidem non recuſo; incipe.

LI.

LI.

Duo fratres, ituri domum, monentur à Præceptore de teſtimonio adferendo, aut teſte adducendo.

BURCHARDUS. PRÆCEPTOR.

LIcetne mihi exire unà cum Fratre? P. Qvid cauſæ eſt? B. Ut mater emat mihi calceos: deinde ut tonſorem adeamus. P. Qvid eò? B. Reſectum capillos. P. Qvid nunc opus eſt? B. Ut cras, ſi DOMINUS permiſerit, inviſamus patruum. P. Ite, & maturè redite ad ſtudium. Sed heus pueri; adferte mihi à matre teſtimonium in craſtinum diem, aut teſtem adducite. B. DEO juvante, id curabo diligenter. Numqvid vis Præceptor? P. Ut meis verbis matrem officioſè ſalutetis.

LII.

Admonitus ludimagiſter de claſſe doctore vacuâ, ſtatim providet.

MARTINUS Famulus. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, nemo eſt, qvi doceat in qvarta claſſe. P. Qvid hoc rei eſt? Ubi eſt Magiſter Philippus? M. Morbo detinetur in lecto. P. Qvi ſcis? M. Nunciavit qvidam ex diſcipulis ejus domeſticis. P. Dic hypodidaſcalo meo. M. Non eſt in muſæolo ſuo. P. Qvi ſcis? M. Nam ego ter aut qvater pulſavi oſtiolum. P. Dic primæ claſſis doctori, ut mittat è ſuis aliqvem. M. Qvid ſi nolit mittere? P. Abi inepte: an putas, eum eſſe tam impudentem, ut recuſet? Abi propera.

LIII.

Medardus Hermannum percunctatur de rebus ad illum pertinentibus.

MEDARDUS. HERMANNUS.

QVo in ſtatu ſunt res veſtræ Livonienſes? H. Neſcio, jam pridem nihil habemus. M. Nihilne ſcripſit frater tuus? H. Poſt menſes duos nihil literarum miſit, qvod viderit pater. M. Fortaſſe ægrotat? H. Minimè verò, nam tabellarius ſæpe nobis ſalutem nunciat verbis ejus. M. Libenter audio, illum rectè valere

lere. Valde eum diligo: qvia fuit mihi ſuaviſſimus condiſcipulus. H. Ille, ut opinor, te viciſſim diligit. M. Id verò mihi non eſt dubium. Sed nos hora vocat: Eamus in auditorium. H. Maturemus, jam recitatur catalogus.

LIV.

Otto Qvirino de patris adventu gratulatur. Temporis habenda ratio.

OTTO. QVIRINUS.

QVid ita lætus es? Q. Qvia venit pater. O. Ain tu? undè venit? Q. Lipſia. O. Qvando advenit? Q. Modo. O. Jamne ſalutaſti? Q. Salutavi, cum ex eqvo deſcenderet. O. Qvid ampliu̧s illi feciſti? Q. Calcaria detraxi & ocreas. O. Miror, te non manſiſſe domi, propter ejus adventum. Q. Nec ille permiſiſſet, nec ego vellem, præſertim nunc, cùm audienda eſt prælectio. O. Bene tibi conſulis, qvi temporis rationem habeas. Sed qvid pater; valetne? Q. Rectè Dei beneficio. O. Eqvidem gaudeo plurimum, tua & ejus cauſa, qvòd ſalvus peregrè redierit. Q. Facis, ut amicum decet. Sed cras pluribus verbis colloqvemur; vide Præceptorem, qvi jam ingreditur auditorium. O. Eamus auditum prælectionem.

LV.

Panis mutuò dandus appenditur.

CORNELIUS. SIMO.

REſtatnè tibi multum panis? S. Satis, gratia Deo. C. Visnè mihi dare mutuò? S. Libenter. C. Sed fortaſſe tibi non ſufficiet. S. Imò; ut ſpero. C. Ad qvod usqve tempus? S. Ad diem Veneris. C. Unde habebis poſtea? S. Domo. C. Qvis afferet? S. Egomet ibo petitum. C. Qvando? S. Ipſo die Veneris. C. Da mihi mutuò ſeſqvilibram. S. Qvis appendet? C. Uxor præceptoris aut ancilla. S. Eamus petitum ex arca mea. S. Qvid ito ſolus: Ego te in culina exſpectabo.

LVI.

Colloqvium de impenſis victus qvotidiani.

FRANCISCUS. GERHARDUS.

UBi hodie cibum cepiſti? G. Apud hoſpitem meum. F. Qvanti prandiſti? G. Sex qvadrantibus. F. Qvid cœna, qvanti conſtitit?

ſtitit? G. Tantidem. Tu verò qvanti aleris qvotidie? F. Pluris qvàm tu. G. Qvanti igitur? F. Qvatuor aſſibus.

PRÆFATIUNCULA IN COLLOQVIA SEQVENTIA.

NE pueri nihil agendo diſcant malè agere, præſertim otio, ſermone, pravisqve aut ineptis colloqviis ſeſe invicem corrumpentes; omnibus modis incitandi ſunt, ut in ſchola, dum Præceptoris ingreſſum exſpectant, aſſueſcant interea bini ternive id, qvod ab eo præſcriptum fuerit, ſimul repetere. Plurimum proderit hæc illis jucunda exercitatio! eosqve interim ab otio, laſciviâ, multisqve aliis rebus malis, qvibus offenditur DEUS, avertere poterit. Sed qvia ſine puerili colloqvio ejusmodi repetitiones tractari non ſolent; Pueri autem ipſi, niſi inſtituti fuerint, nihil aliud qvàm barbarè loqvuntur; idcircò, ut Latine inter ſe loqvi paulatim diſcant, hac de re hic aliqvot breves colloqvendi formulas propoſuimus. Ceterum in Præceptoris diligentia ſitum erit, ut hæc ipſa colloqvia diſcipulis interpretetur: doceatqve qvomodò in his, & aliis ejus generis (qvæ tradere ipſe poterit) ſeſe & domi & in ſchola debeant exercere, ad idqve illos identidem cohortetur. Ita fiet, progreſſu temporis, ut promptiores ſemper & alacriores habiturus ſit, ad ea maturè reddenda, qvæ præſcripſerit. Hinc etiam conſeqvetur, ut minore cum labore ac moleſtiâ docendi munus exſeqvatur.

LVII.

Ejusdem eſt argumenti cum ſuperiore. Præterea is, qvi errat, corrigitur ab altero, & admonetur. Laudatur memoria, & divinum eſſe donum agnoſcitur.

MARCUS. NICOALAUS.

TEnesnè memoriâ prælectionem? N. Propemodum. M. Visne repetamus unà? N. Maximè velim. M. Incipe igitur. N. Faciam libenter: ſed tu attentè audi, ut me corrigas, ſi qvid erravero. M. Agedum. N. *Fac ſumptum properè.* M. Jam erraſti: incipiendum fuit ab heſterna. N. Benè admones: nunc incipiam. *Iratus de re incerta contendere noli. Impedit*

dit ira. M. Peccas accentu: itera. N. *Impedit ira animum ne.* M. Diſtingue poſt animum. N. *Impedit ira animum, ne poſſit cernere verum. Fac ſumptum properè, cùm res deſiderat ipſa. Dandum etenim.* M. Iterum peccas accentu repete. N. *Dandum etenim eſt aliqvid, cum tempus poſtulat aut res.* M. Videsne te erraſſe qvater? N. Obſervavi. M. Sic tibi faciliùs cavebis. N. Me miſerum! putabam me recte tenere. M. Sic mihi qvoqve ſolet accidere, qvoties memoria non eſt benè confirmata. N. Felix, qvi memoriam bonam habet. M. Magnum DEI beneficium. Sed tempus abit, audi nunc me. N. Audio, pronuncia. M. *Iratus de re incerta contendere noli.* C. Hem, Præceptor adeſt, tace, ut illum ſalutemus.

LVIII.

Otto & Paulus certant, uter melius pronunciet aliqvid eorum, qvæ in Schola edidicerint. Prætorius Judex.

Exemplum honeſti ſtudioſorum certaminis.

OTTO. PAULUS. PRÆTORIUS.

OPtatus mihi ades, Paule. Qværebam, qvi mecum certare vellet: Sed omnes ad luſus certamen currunt: tu verò qvid ais? P. Qvid ego malim, qvam tecum de noſtris ſtudiis pacificè contendere? O. Sed qvod petis certandi argumentum? an de repetendis Ciceronis epiſtolis? P. Malo de Catone. O. Qvamobrem? Qvia reſtant mihi ediſcendæ aliqvot prælectiones de Cicerone. Scis enim, me ægrotâſſe ferè duas hebdomades. O. Memini, vis igitur dicamus ſecundum librum moralium diſtichorum? P. Eſt longus nimis in hanc horam. O. Qvid ita? qvia nobis aliqvamdiu ludendum eſt, ut corpus exerceamus ad valetudinem conſervandam. O. Dicamus ergo librum tertium, qvi eſt breviſſimus. P. Sed judicem volo. O. Præſtò eſt Prætorius, qvi me ob eam rem ſeqvitur. P. Vis igitur? Prætori, audire nos? Prætorius. Qvid dicturi eſtis? Otto. Tertium librum diſtichorum moralium. Prætorius. Nonnè alternis dicetis? Paulus. Scilicet ſuum uterqve diſtichon. Prætorius. At pueri (ne erretis) nolo vos audire tanqvam Judex. Otto. Cur non?

Præt.

Præt. Ne forte meâ ſententiâ alteruter amicorum offendatur. P. In qvo igitur nobis eris adjutor? Præt. Notabo in chartula diligenter utriusqve lapſus: deinde referetis ad Præceptorem. P. Qvid tum fiet? Præt. Ille utri videbitur, victoriam & præmium adjudicabit. O. Eris igitur nobis tantum teſtis. Præt. Sic. O. intelligo. P. Optima ſane videtur mihi ratio. O. Mihi qvoqve valde probatur. Præt. Sed unum reſtat. B. Qvid eſt? Præt. Vultisne præter lapſus manifeſtos, hæſitationes etiam notari? P. Sic volunt Præceptoris leges ſuper hac re. P. Date mihi librum in manum, ut certiùs obſervare poſſim. O. Tene meum. P. Incipiamne? O. Æqvum eſt, qvia tu à me provocatus es. P. Audi qvæſo Prætori, ſed diligenter. Præt. Tu verò cave dicas negligenter.

P. Hoc qvicunqve cupis carmen cognoſcere lector,
Hæc præcepta feres, qvæ ſunt gratiſſima vitæ.
P. Inſtrue præceptis animum, ne diſcere ceſſet.
Nam ſine doctrinâ vita eſt qvaſi mortis imago.
P. Commoda multa feres, ſin autem ſpreveris illud
Non me ſcriptorem, ſed te neglexeris ipſe.
P. Cum recte vivas, ne cures verba malorum.
Arbitrii noſtri, &c.

Sic pergunt ad finem usqve libri tertii.

LIX.

Robertus & Salomon ante luſum tractant ſtudiorum aliqvid.

A luſu ad ſtudium reditur difficiliùs. Exemplum ſtudioſorum.

ROBERTUS. SALOMON.

EUGE, dimiſſi ſumus ad luſum: audiſtinè? S. Qvidni audierim? cùm egomet adfuerim? R. Placetnè pauliſper confabulari? deindè ludemus unà. S. Mallem ego prius ludere. R. Atqvi difficile eſt ludum abrumpere. S. Planè verum dicis, & ego in me ſic experior. R. Qvoniam igitur placet tibi mea ratio, da nobis aliqvid argumenti ad confabulandum. S. Immò tuum eſt dare, ut qvi me laceſſiveris. R. Æqvum dicis: Redde nomina Latinè, qvæ tibi Germanicè proponam. S. Qvâ de re propones? R. de ſupellectili. S. Tentabo reſpondere, modò ne plura qvàm decem proponas. R. Enumerabo in digitis, ne fortè numerum excedam, audi igitur. S. Iſtic ſum. R. Ein Zurícht-Tiſch. S. Abacus. R. Ein Sthul. S. Sella. R. Ein Leuchter. S. Candelabrum. R. Ein Keſſel. S. Ahenum. R. Ein Blaſebalg. S. Follis. R. Ein Küſſen. S. Cervical. R. Ein Bett-laken. S. Linteum. R. Ein Topff. S. Olla. R. Eine Weinkanne. S. Oenophorum. R. Erraſti ſemel. S. Ubi? R. Dixiſti linteum pro lodice. S. Fateor, debeo tibi ſemel victoriam. R. Viciſſim propone, ut te redimas nunc, ſi potes. S. Vis reſpondere de eduliis? R. Libet. S. Friſch Fleiſch. R. Caro recens. S. Schweine Fleiſch. R. Suilla. S. Wildprät. R. Ferina. S. Schweinswildprät. R. Aprugna. S. Geſotten Milch. R. Lac decoctum. S. Molcken. R. Serum, vel ſerum lactis. S. Friſcher Käſe. R. Caſeus recens. S. Fleiſch-Suppe. R. Jus Carnium. S. Geſotten Fiſch. R. Piſcis elixus.

S. Ein

S. Cintunckens. R. Condimentum. S. Falleris. R. Qvid ergo eſt? Intinctus. R. Condimentum volo. S. At ego nolo contendere. R. Qvis contendit? conſulamus. S. Qvin priùs ludamus: illud fiet poſterius. Agè fiat: ne amittamus ludendi occaſionem.

LX.

Attingitur differentia inter hortum & hortos.

Rerum nomina tenere non ſatis eſt, niſi res ipſas cognoſcamus.

TIMOTHEUS. VINCENTIUS.

QVæ ſunt arbores in horto veſtro? V. Hortum habemus ſuburbanum, in qvo ſunt olera, qvibus veſcimur qvotidiè, præterea ſunt in fundo noſtro horti variis arboribus conſiti. T. In horto, qvæ ſunt olera? V. De hoc mater melius reſpondere poſſet: nam illic ſæpè verſatur aut ſerendi cauſâ, aut ſarriendi, aut aliqvid colligendi. T. Sed tamen dic mihi aliqvot olerum nomina. V. Parùm prodeſſet nomina tibi recenſere, niſi res ipſas videres: qvin eamus in rem præſentem. T. Potes ire, qvando libet? V. Poſſum qvidem, matre permittente. T. Fac, amabo, permittat, ſed eâ lege, ut me tibi comitem aſſumas. V. Facillimè fiet: tantùm hic me exſpecta, mox rediero. T. Qvid ſi ea domi non eſt? V. Tamen hic tibi renunciabo. V. Benè vertat Deus.

LXI.

Nominum ſecundæ Declinationis repetitio.

Repetitiones confirmandæ memoriæ ſerviunt.

ADAMUS. BERNHARDUS.

VIsnè repetamus unà? B. Qvidni? A. Id qvod nobis præſcriptum eſt. B. Eqvidem volo: ſed qvo genere repetendi utemur? A. Audiamus nos viciſſim. B. Sic Præceptor nos monet ſæpe. A. Rectè monet; ſed malè paremus. B. Uter incipiet? A. Ego, ſi tibi ita placet. B. Maximè placet: incipe igitur. A. Secundæ declinationis nomina his exemplis Latinè declinantur: Magiſter, Puer, Dominus, Lanius, Antonius, Regnum. B. Qvæ ſunt hodie declinanda? A. Heſternum qvidem eſt Lanius, hodiernum verò Antonius. B. Cur nos id repetimus qvotidiè, qvod pridiè reddidimus? A. Qvia ſic Præceptor jubet. B. Id ſatis ſcio, ſed cur jubet? A. Ad confirmandam memoriam. B. Age, declina Lanius A. N. S. Hic lanius. G. Hujus lanii, &c. *usqve ad finem.* B. Verte Germanicè. A. Lanius, lanii, g. m. ein Schlachter. B. Declina Antonius. A. N. S. Hic Antonius. G. Hujus Antonii, D. Huic Antonio &c. *ad finem usqve.* B. Verte Germanice. A. Antonius; Antonii, g. m. eſt nomen viri. Es iſt ein Mannes Nahme/ auf Deutſch: Antonius. B. Cur dicis nomen viri? tu nondum es vir. A. Fateor, ſed ſunt alii Antonii, qvi viri ſunt. B. Utinam aliqvando vir evadas. A. Evadam, DEO juvante. B. Attende nunc: ut viciſſim me audias. A. Iſtic ſum, dic audacter. B. Secundæ declinationis nomina. A. Deſine, Præceptor adeſt. B. Audio tuſſientem, deſinamus: ne putet nos garrire.

LXII.

Nomi-

Nominum tertiæ Declinationis repetitio:

Tempore non eſt abutendum. Præceptor non eſt metuendus in re bonâ.

CORNELIUS, DANIEL, DIODORUS.

QVid agis Daniel? inſtat Præceptoris adventus? D. Scilicet, inſtat: nondum eſt ſemihora poſt ſecundam. C. Tamen non debemus interim tempore abuti; repetamus. Dan. Non ſtabit per me: ego enim ſum paratus. C. Incipe igitur. Diod. Exſpectate parumper, qvæſo: ego qvoqve ſum veſtræ decuriæ. C. Matura. Dan. Dicamus ſuum qvisqve caſum ordine, ut interdum nos docet Præceptor. C. Satis eſt verborum: attendite. Diod. Qvid aliud agimus? C. Tertiæ declinationis nomina his exemplis latinè declinantur: Pater, lumen, rupes, meſſis, pars, ſedile, vectigal, laqvear. Dan. N. S. Hæc rupes. Diod. G. Hujus rupis. C. D. huic rupi. Dan. Hanc rupem. Diod. N. ô rupes. C. Abl. ab hâc rupe. Dan. N. Pl. Hæ rupes. Diod. Harum rupum. C. Erraſti. Diodore: corrige erratum. Dan. harum rupium. C. D. His rupibus. D. Has rupes. Diod. V. ô Rupes. C. Abl. ab his rupibus. Dan. Verte Germanicè. Diod. Rupes, rupis g. f. Ein Fels. C. Pone in oratione. Dan. non eſt in libro noſtro. C. Sed Præceptor docuit. D. alta rupes. Ein hoher Fels. C. More patrio dicis aſpira fortiter. Hoher. Dan. Ein hoher Fels. Di. N. S. Hæc meſſis. C. G. Hujus meſſis. Dan. D. Huic meſſi, &c. *Usqve ad finem hujus nominis: deinde pergunt colloqvi.* C. Ambo Erraſtis. D. Erravi fa-

 teor

teor. Diod. Ego qvoqve: ſed uter erit victus? C. Præceptor judicabit. Dan. Æqvum dicis. C. Vultis-ne dicamus iterum, ad memoriam confirmandam? D. Qvidni? Diod. Qvid ſi præceptor interveniat? C. Qvid tùm? laudabit nos ore pleno. Diod. Sed mutandus eſt ordo. Dan. Non eſt dubium. Incipe Daniel.

LXIII.

Adjectivi tertiæ Declinationis repetitio.

EUDOXUS. FRIDERICUS.

VIsnè repetere mecum? F. Cur tàm citò? E. Ne obſervator nos deprehendat garrientes aut otioſos. F. Age repetamus, ſed uter incipiet? E. Ego, qvia victor ſum. F. Dic igitur. E. prudens nomen adjectivum ſic declinatur in genera? Hic prudens, g. m. hæc prudens, g. f. hoc prudens, g. n. Idem nomen ſic declinatur in caſus. N. S. Hic & hæc & hoc prudens. F. G. Hujus prudentis. F. D. Huic prudenti. F. A. Hunc & hanc prudentem & hoc prudens, &c. *Ad finem usqve.*

LXIV.

Nominum tertiæ & qvartæ declinationis repetitio.

Repetitiones ſæpius iterandæ.

GERHARDUS. HENRICUS.

MOx aderit Præceptor, repetamus. H. Qvid opus eſt mihi repetitione? Solus repetivi ſatis: omnia teneo memoria. G. Qvid tùm? qvantò ſæpiùs repetes, tantò melius tenebis. H. Benè mones. Habeo tibi gratiam. G. Incipe, tempus abit. F. Qvartæ declinat. G. Erras, Henrice? incipiendum eſt ab exemplo heſterno. H. Erravi

fateor

fateor. G. Dic igitur nunc rectè. H. N. S. Hoc ſedile. G. Hujus ſedilis, &c. *Ad finem uſqve.*

Qvartæ Declinationis nomina, hoc exemplo declinantur.

N. S. Hic ſenſus. G. Hujus ſenſus. D. Huic ſenſui. G. Hactenus: audio Præceptorem.

LXV.

Verbi Secundæ Conjugationis repetitio.

Luſibus ſtatuendis eſt modus: Studia jucunda conferenda.

ISAACUS, LUCIUS, MICHAEL.

Hic dies nobis eſt feriatus: & jam ſatis luſimus. L. Satis opinor. I. Vultis ergò, ut animi gratiâ conferamus de ſtudiis noſtris? L. Sanè mihi gratum feceris. M. Mihi verò gratiſſimum. L. Sed qvid tractabimus? I. Tentemus declinare aliqvod verbum Latinè ſimul & Germanicè. M. Incipe igitur; qvia nos provocaſti. I. Faciam, qvando ita placet vobis. L. Audiamus.

I. Indicativi modi præſens tempus: Doceo, ich unterweiſe / doces, du unterweiſeſt / docet, er unterweiſet. Plural. Docemus, wir unterweiſen / docetis, ihr unterweiſet / docent, ſie unterweiſen.

L. Præteritum Imperfectum. Singulariter: Docebam, ich unterwieſe / docebas, du unterwieſeſt, docebat, er unterwieſe. Pluraliter: docebamus, wir unterwieſen / docebatis, ihr unterwieſet / docebant, ſie unterwieſen.

M. Præteritum perfectum, Singulariter: Docui, ich habe unterwieſen / docuiſti, du haſt unterwieſen / docuit, er hat unterwieſen. Pluraliter: do-

cuimus, wir haben unterweiſet / docuiſtis, ihr habt unterweiſet / docuerunt vel docuere, ſie haben unterweiſet.

2. Præteritum plusqvamperfectum, ſingulariter: Docueram, ich hatte unterwieſen / docueras, du hatteſt unterwieſen / docuerat, er hatte unterwieſen / &c. Sic pergunt qvatenus placet.

LXVI.

Verbi tertiæ Conjugationis repetitio.

Studiorum collatio comis eſſe debet, nec auſtera. Gratulandum aliis, ſi officium rectè faciunt, ſed laus debetur ſoli DEO.

NICASIUS. OLIVARIUS.

CUr tu es otioſus? O. Non ſum omninò. N. Qvid agis igitur? O. Cogito de lectione reddenda. N. Ego qvoqve id ago: repetamus unà. O. Fiat: ſed qvam rationem tenebimus? N. Age Præceptoris partes, ego diſcipuli. O. Valdè mihi placet conditio. N. Sed ne ſis auſterior. O. Ne timeas: nôſti me ſatis. N. Novi. O. Conjuga Lego in modo infinitivo.

N. Infinitivi modi, tempus præſens & præteritum imperfectum, legere; præteritum perfectum & plusqvamperfectum, legiſſe. O. Perge. N. Sine me pauliſper reſpirare qvæſo, Præceptor. O. Perge nunc. N. Futurum infinitum, lecturum eſſe. Gerundia, legendi, &c. *ad finem usqve.* O. Gaudeo te rectè feciſſe officium. N. Ego verò mihi gratulor: ſed eſt DEO gratia. O. Rectè dicis, utinam ex animo! N. Ex animo certè. O. Benè habet, deſinamus, ſentio Præceptoris adventum. N. Eccum adeſt.

LXVII.

Verbi quartæ Conjugationis repetitio.

Utilitas publica omnibus modis procuranda.

PATRITIUS, RUDOLPHUS, STEPHANUS, THOMAS, VALERIUS.

HEus pueri, nos hic ſumus qvinqve: repetamus hodiernum verbum, ut ſolemus coram Præceptore. R. Nemo, ut opinor, contradicet. S. Qvis contradiceret? Noſtra omnium res agitur. T. Incipe igitur Patriti, qvia primus ſedes. P. Optativi & ſubjunctivi modi præſens tempus. S. Audiam. R. Audias. S. Audiat. T. Pl. Audiamus. V. Audiatis. P. Audiant. R. Præteritum imperfectum. S. Audirem. T. Audires. V. Audiret. P. Pl. Audiremus. R. Audiretis. S. Audirent. T. Præteritum perfectum. V. Audiverim. P. Audiveris. R. Audiverit. S. Pl. Audiverimus, &c. *Usqve ad finem verbi pergunt ordine.*

LXVIII.

Andreas cujusdam orationis partes & accidentia audit ex Beato.

ANDREAS. BEATUS.

Dic latinè, Laſſet uns unſere Lection zuſammen repetiren. B. Repetamus unà prælectionem. A. Hæc oratio qvot habet partes? B. Tres. A. Diſcerne ſingulas nominatim. B. Repetamus, eſt Verbum: unà Adverbium: prælectionem, Nomen. A. Declara paulo plenius. L. Tu igitur præito mihi, ut ſolet Præceptor. A. Repetamus. B. Repeto, repetis, repetere, conjugationis tertiæ, ſicut Lego, legis, legere. Præteritum repetivi.

Supinum repetitum. Participia, repetens, & repetiturus. A. Unà. B. non declinatur, qvia eſt Adverbium, hoc in loco: Zuſammen. A. Prælectionem. B. prælectio, prælectionis. g. f. eine Lection.

LXIX.

Duo pueri diligenter repetunt, qvæ ſunt in auditorio reddituri.

Exemplum diligentiæ in pueris, pro captu ætatulæ. Utinam ætate & doctrinâ provecti hoc imitarentur exemplum.

CRISPUS. DESIDERIUS.

REpetamus nomina qvotidiana, ut certiùs reddamus ea Præceptori. D. Benè mones, præito mihi heſterna.

C. Dic Latinè Ein Auge/ D. Oculus.
C. Das rechte Auge/ D. Oculus dexter.
C. Das lincke Auge/ D. Oculus ſiniſter.
C. Beyde Augen/ D. Ambo oculi
C. Probe tenes.

D. Nunc audi, an rectè ſolus dicam. C. Agè, audio. D. Ein Auge. C. Debes enumerare in digitis, ut docet Præceptor. D. Qvid prodeſt iſtud? C. Ad memoriam juvandam. D. Qvid hoc ſibi vult? C. Non audiſti toties? D. Ego ſum oblivioſus, qvid agerem? C. Eſto diligentior ad ea retinenda, qvæ præceperit. D. Qvod me fideliter mones, pergratum facis. C. Age, ad rem redi.

D. Ein Auge/ Oculus.
Das rechte Auge/ Oculus dexter.

Das lincke Auge. Oculus ſiniſter.
Beyde Augen. Ambo oculi.

C. Qvam recte omnia dixiſti! D. Repetamus etiam hodierna. C. Placet: at tu viciſſim præito mihi.

D. Eine Hand/ C. Manus.
D. Die rechte Hand/ C. Manus dextra.
D. Die lincke Hand/ C. Manus ſiniſtra.
D. Alle beyde Hände. C. Ambæ manus.
D. Reſtat, ut ſolus dicas.
C. Eine Hand/ Manus.
Die rechte Hand/ Manus dextra,
Die lincke Hand/ Manus ſiniſtra,
Alle beyde Hände/ Ambæ manus.

D. O ſi tàm benè diceremus coram Præceptore! C. Qvid obſtat? D. Qvia timemus. C. Et tamen errata noſtra ſatis humaniter corrigit. D. Neſcio, qvid hoc ſibi velit: ego ſemper ſum timidus in principio. C. Iſtud eſt qvodammodo naturale omnibus, ut audivimus ex Præceptore D. Nunc repetendum eſſet Latinè & Germanicè ſed Præceptorem venientem video. C. Ingrediamur.

LXX.

Puer ultro ſalutatum venit Præceptorem, comiter ab illo accipitur, reddit, quæ præcepta fuerunt. Laudatur à Magiſtro. Deum laudat, munuſculis blandè invitatur.

Exemplum ad parvulos blande & comiter in ſcholam tractandos, ne ſeveritate diſciplinæ abſterreantur.

Eras-

ERASMUS. PRÆCEPTOR.

SAlve Præceptor. P. Salvus ſis mi Eraſme. Undè venis tàm multò manè? E. è cubiculo noſtro. P. Qvando ſurrexiſti? E. Paulo ante ſextam, Præceptor. P. Qvid ais? E. Sic eſt, ut dico. P. Tu nimis es matutinus: qvis te expergefecit? E. Frater meus. P. An precatus es DEUM? E. Qvam primum frater me pexuit, precatus ſum. P. Qvomodo? E. Flexis genibus & conjunctis manibus dixi precationem dominicam, cum gratiarum actione. P. Qvà linguâ? E. Germanicâ. P. O factum benè! qvis te miſit ad me? E. Nemo. P. Mi animule, qvàm pulchrum eſt ſapere; Nonnè eſt jentandi tempus? E. Nondum eſurio. P. Qvid vis igitur? E. Volo reddere nomina qvotidiana, ſi tibi placet audire me. P. Qvidni placeret? tenes igitur memoriâ. E. Teneo gratia DEO. P. Age, pronuncia. E. Sed mihi ſoles præire Germanicè, & ego Latinè reſpondeo. P. Benè mones: penè iſtud oblitus eram; reſponde igitur. E. Exſpecto, ut proponas.

P. Das Haupt/	E. Caput,
P. Der Scheitel/	E. Vertex,
P. Das Vorhaupt/	E. Sinciput,
P. Das Hinter-Haupt/	E. Occiput,

P. Nunc reſponde Germanicè:

P. Caput,	E. Das Haupt/
P. Vertex,	E. Der Scheitel/
P. Sinciput,	E. Das Vorhaupt/

P. Oc-

P. Occiput. E. Das Hinterhäupt.

P. Qvid ſi nunc ſolus omnia dicas? E. Facilè dicam. P. Ego verò te libenter audiam.

E. Das Häupt/ Caput,
Der Scheitel/ Vertex,
Das Vorhäupt/ Sinciput,
Das Hinterhäupt/ Occiput,

Non-nè benedixi, Præceptor? P. Optimè. E. Laudetur Dominus Deus. P. O pulchrum verbum. Ito nunc petitum ab ancilla jentaculum. E. malim abs te accipere, Præceptor, ſi tibi non eſt moleſtum. P. O qvàm te amo de iſto verbo! age, ſeqvere me, dabo tibi aliqvid boni: qvia tuum rectè feciſti officium. Qvid hoc eſt? E. Panis candidus, weiß Brod. P. Qvid hæc ſunt? E. Ficus aridæ, gedörrete Feigen. P. Numera. E. Una, duæ, tres, qvatuor, qvinqve, ſex. P. O lepidum capitulum, jenta nunc otioſè.

LXXI.

Pueri elementarii extra ordinem ludendi veniam petunt.

FABER, GUILHELMUS & HENRICUS Pueri, PRÆCEPTOR.

SAlve Præceptor. P. Sit vobis ſalus à Chriſto. Pueri. Amen. P. Jamne repetiviſtis? F. etiam Præceptor. P. Qvis docuit vos? F. Subdoctor. P. Qvid nunc vultis? G. Ut per te liceat nobis parumper ludere? P. Non eſt ludendi tempus. H. Non petimus omnibus, ſed nobis parvulis tantū. P. Atqvi

phuit

pluit, ut videtis. G Ludemus in pergulâ P. Qvo luſu? Pueri. Aciculis vel juglandibus. P. Qvid mihi dabitis? F. Dicemus nomina. P. Qvot diceretis ſinguli? G. Duo. P. Dicite igitur. F Papier/charta. Dinte/atramentum. Dixi. H. Ein Buch/liber. Ein Büchlein/libellus. Dixi. H. Ein Kirſch/cerasum, Welſche Nüſſe/juglandes. Diximus. P. Qvam belli eſtis homunculi, luſite ad cœnam usqve. Pueri. Gratias agimus, Præceptor.

LXXII.

Magiſter à diſcipulo interrogatus reſpondet humaniter.

Bonus Præceptor benè optat diſcipulis, ſolus Deus dat benè agendi voluntatem. Omnis boni gratia Deo debetur. Regula citra exceptionem vix ulla eſt. In dubiis Grammatices conſulendæ ſunt regulæ. Studioſus doctos ad imitandum obſervare debet. Præclara opera longiori tempore indigent. Experientia, Patrum in doctorum ſtultitia. Tempus exſpectandum. Scientia magnis laboribus comparatur. Exemplum boni præceptoris & diſcipuli ſtudioſi.

JODOCUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetne pauca? P. Leqvere, qvid velis. Jod. Qvum interdum dicis alicui noſtrûm, ubi eſt follis? vel cedò follem? non apparet, utrum follis ſit maſculini an fœminini generis. P. Non apparet, fateor: qvid tum? J. Unde igitur ſcire poſſumus? P. Cur me de hoc nunqvam rogaſtis. J. Tàm multa, tam ſæpè interrogamus, ut vereamur, ne tibi moleſti ſimus. P.

Qvaſi verò iſtud unqvam præ me feram, contra, eo magis amo vos, qvò me rogatis ſæpius. Qvid enim magis cupio, qvàm ut aliqvando vos videam & optimos & doctiſſimos? J. Habemus gratiam maximam, Præceptor humaniſſime. P. Eam gratiam ego & vos Deo noſtro debemus, qvi ſolus, ſuâ bonitate, utriſqve bonam dedit voluntatem. J. Faxit ille, ut hoc beneficio rectè ſemper utamur, in ipſius gloriam, ſed dic qvæſo, follis cujus eſt generis? P. Maſculini. J. At ego potius Fœminini dixiſſem. P. Qvamobrem? J. Qvia tale eſt pellis, qvod eſt in rudimentis pro exemplo poſitum. P. Non abs re id conjiciebas, Nam in is finita, qvale eſt pellis, magnâ ex parte fœminina ſunt. J. Non igitur omnia. P. Vix ulla eſt tàm generalis regula, qvæ exceptione careat. Follis igitur ſub exceptionem cadit, qvia maſculinum eſt. Sic aliqvot alia, ut ignis, piſcis, axis, &c. J. Sed unde illa dignoſcam? P. Facile cogneſces, qvum perveneris ad Grammaticæ Regulas. Sed interim Latinê loqventes attente obſerva, teqve ad eorum imitationem diligenter accommoda. J. At iſtud longum eſt, Præceptor. P. Non fiunt niſi longo tempore præclara ædificia. J. Experientia nos iſtud docet. At pater meus vellet me annuo ſpacio doctum videre. P. Ego verò iſtud unius diei ſpacio videre vellem. Sed qvid agas? omnibus in rebus exſpectandum tempus eſt. Pater tuus qvia non didicit literas, neſcit, qvid doctrina valeat, neqve qvantis laboribus illa compare-

Paretur. J. Verum dicis: ſed qvid illi reſpondere poſſum? qvum apud me conqveritur de temporis longi ſpatio in diſcendis literis? P. Docebo te inter cœnandum, nunc ito luſum cum ceteris, ut me in muſæum recipiam. J. Ignoſce mihi qvæſo, Præc. Qvod te interpellaverim. P. Nihil me interpellâſti, non enim occupatus eram, prætereà ſi te audire mihi moleſtum fuiſſet, nonne poteram te in aliud tempus rejicere? J. tuo jure id poteras. P. Abi igitur.

LXXIII.

Pædagogus à puero rationem ſtudii exigit, reddit puer alacriter; Admonetur, ut à mendacio caveat.

Formula ad verborum declinationem pueris breviter indicandam, poſtqvam exempla generalia didicerint.

PÆDAGOGUS. LAMBERTUS.

Esnè paratus ad reddendam ſtudii tui rationem? L. Paratus ſum, ut mihi videor. P. Redde igitur, & eſto præſenti animo. L. Hoc matutino tempore primûm pronunciavimus carmen ex Catone: deinde ejus interpretationem Latinè & Germanicè reddidimus: poſtremò bini tractavimus ſingulas partes orationis, cum atributis & ſignificatione. P. Rectene feciſti officium tuum? L. Puto me ſatisfeciſſe, Præceptor, magna ex parte. P. Vide ne mentiaris: nam ego illum percontabor. L. Ut voles Præceptor nihil hâc in re metuo. P. Age, pergamus, meridie qvid habetis reddere? L. habemus declinare verbum, poſſum La-

Latinè & Germanicè. P. Nihil præterea? L. Nihil. P. Ego te iſtud alias docui: nonne tenes memoriâ? L. Non auſim affirmare donec tentavero P. Declina in primas perſonas; cetera tibi erunt facillima.

L. Indicativus, poſſum, ich kan/ poteram, ich konte/ potui, ich habe gekont/ potueram, ich hatte gekont/ Potero, ich werde können/ Imperat. deeſt.

Optativus, utinam poſſim, ach daß ich könne/ utinam poſſem, ach daß ich könte/ utinam potuiſſem, ach daß ich hätte gekont.

Subjunctivus, ut poſſim, daß ich könne/ ut poſſem, daß ich könte/ qvamvis potuerim, wiewohl ich hätte gekont/ qvamvis potuiſſem, wiewohl ich vorlängſt hätte gekont/ qvum potuero, wenn ich werde können. P. Declina totum Infinitivum.

L. Infinitivi modi præſens & præteritum imperfectum, poſſe, können/ præteritum perfectum & plusqvam perfectum, potuiſſe, gekont haben/ cetera deſunt.

P. Cur hoc verbum, poſſum, caret futuro indefinito, cur item Participio in Rus? L. Qvia non habet ſupinum. P. Qvid tum? L. Illæ enim voces à ſupino formari ſolent. P. Da exemplum in aliqvo verbo integro. L. Ut à ſupino lectum, fit lecturus, & à lecturus fit lecturum eſſe. P. rectè ſanè. Sed cur prætermiſiſti participium præſens, à verbo poſſum, qvum ſit in uſu, potens, potentis? L. Qvia (ut ſæpe nos docuiſti) potens non eſt participium, licet à poſſum veniat. P. Qvid ergò

 gò

gò eſt? L. Nomen adjectivum. P. Probè meminiſti: utinam ſic pergas ſemper! L. Spero in dies meliora, per DEI gratiam. P. Ego qvoqve idem tecum ſpero. Nunc reſtat, ut dicas Præteritum. Num probe. L. Potui, potueram, potuerim, potuiſſem, potuero, potuiſſe. P. Dic terminationes. L. Ram, rim, ſem, ro, ſe. P. Dic ſignificationem. L. Poſſum, ich kan/ poſſe, können. P. Hactenus; ecce, vocamur ad prandium.

LXXIV.

Diſcipulus magiſtrum de dubio qvodam conſulit, Magiſter benignè reſpondet.

Analogiæ non ubiq; fidendum. Latinitas qvibus conſtet maximè. Ætatis prôgreſſus qvid reqvirat. Omnis profectus noſter DEO tribuendus. Citra favorem divinum fruſtra laboramus. Exemplum anomaliæ in genere & accentu ſub eâdem terminatione.

MARCELLUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetnè pauca? P. Dic liberè. M. Cur non dicimus, hic Arbor, ſicut hic Labor? Item, cur genitivum, Arboris, non proferimus penultimâ longâ, ut ferè in ceteris nominibus terminationis ejusdem? P. Qvia loqvendi uſus aliter approbavit. Nec enim ubiqve locum habet analogia: ſed ubi ea deficit, ſeqvendus eſt eorum uſus, qvi rectè & purè locuti ſunt. Nam ipſa Latinitas uſu & auctoritate magis, qvàm ratione conſtat. M. Da igitur auctoritatem de nomine arbor. P. *Arboris exciſa truncus*, apud Virgilium. Nonnè hic manifeſtè vides & genus & accentum?

tum? M. Video Præceptor, ſed ſuntnè alia eodem. P. Accentu? Inprimis Græca omnia, ut Caſtor, Caſtoris, ſic Hector, Neſtor; & ſimilia. Item hæc duo neutrius generis, Æqvor, æqvoris, Marmor, marmoris. Sunt & Adjectiva qvædam, ut Memor, memoris, & ex eo compoſitum Immemor. Talia qvoqve ſunt ex decus & corpus compoſita, ut: indecor, indecoris, Tricorpor, tricorporis. Sed hæc apud Grammaticos annotata facilè per te invenies. Nam iſta ætas tua majorem in dies reqvirit diligentiam. Huc accedit, qvod hæc ipſa, qvæ tuo labore ac diligentiâ inveneris, firmiore tenebis memoriâ. M. Ago tibi gratias, humaniſſime Præceptor, qvod me humanitate non ſolùm doces, ſed etiam admones. P. Benè facis; ſed interim volo memineris, ſoli Deo acceptum referre, qvicqvid boni ex labore meo in te proficiſcitur. Fruſtrà enim docendo laboramus, niſi laboribus noſtris divinus favor acceſſerit. Nôſti illud Apoſtoli: neqve qvi plantat, eſt aliqvid, neqve qvi rigat; ſed qvi dat incrementum, Deus. M. Eſſemus profectò plumbo ſtupidiores, ſi iſta ignoraremus, qvæ nobis tam ſæpe inculcas, tamqve diligenter. P. Tantò diligentius vos oportet tùm meminiſſe, tùm recordari. Sed jam eſt tempus, ut ad qvotidianum penſum te referas: ego verò intereà me abdo in muſæolum.

LXXV.

Pueri, qvi in qvotidiano ſermone ad Latinè loqvendum diligenter exercentur, multa diſcunt ſine Regulis Grammaticis.

Benè precandum omnibus: maximè noſtris.

PRÆCEPTOR. NICOMACHUS.

DIc latinè ein Buch. N. Liber. P. Liber cujus generis? N. Maſculini. P. Qvi ſcis? N. Ex benè loqvendi uſu & conſuetudine. P. Oſtende uſum. N. Nam qvotidie loqventes ſic dicimus? hic liber cujus eſt? Dicimus item ſæpe numerò, liber meus, liber tuus, bonus liber, & ſimilia. P. Benè reſpondiſti: ſed qvis loqvendi uſum te docuit? N. Tu ipſe, Præceptor. P. Ergone tenes omnem uſum Linguæ Latinæ? N. Si tenerem, jam non eſſem diſcipulus. P. Qvid igitur? N. Magiſter fortaſſe, P. Abi, reſponſo tuo contentus ſum. N. Gaudeo ſanè. P. Age gratias Deo, qvi tibi dedit ingenium & mentem bonam. N. Utinam ſemper agnoſcam ejus in me beneficia. P. Utinam ille favore ſuo tua ſtudia proſeqvatur. Qvid hoc ſibi vult Nicomache? N. Qvod mihi bene precaris. P. Ergo tu qvoqve memento bene ex animo precari omnibus, præcipue vero condiſcipulis tuis. N. Meminero, Præceptor. P. Addendum fuerat, DEO juvante. N. Oblitus ſum, fateor.

LXXVI.

Parvulus puer ludendi copiam ſibi & condiſcipulis impetrat.

Qvintil. Nec me offenderit luſus in pueris. Exemplum ad parvulos pueros, &c. ut in colloqvio decimo nono.

OBERTUS. PÆDAGOGUS.

PRæceptor, licetne pauca? P. Loqvere audacter. O. Ego & condiſcipuli mei hoc fere toto

to triduo libris affixi fuimus, licet-nè pauliſper animum ludo relaxare? P. Dic igitur aliqvam ſententiam.

O. Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut poſſis animô qvemvis ſufferre laborem.

P. Dic verſus Germanicos, ſi memoria retines.
O. Dein Sorg und Müh mit Freud vermiſch:
Die dich zur Arbeit machet friſch.

P. Qvàm rectè dixiſti omnia! O. Eſt Deo gratia. P. Addendum poſthâc erit aliqvid. O. Qvidnam Præceptor? P. Qvi mihi dedit ingenium & mentem bonam. O. Sed qvis docebit me illa verba? P. Ea ſcribam tibi in commentariolo tuo, ut ediſcas. Sed dic mihi qvæſo, qvis te docuit iſtam orationem, qvam pronunciâſti? P. Campanus heri mihi dederat ſcriptam, & ego memoriæ mandavi. P. Profectò ego te amo, mi Oberte, ob iſtam diligentiam. O. Ago tibi gratias, Præceptor, permittisnè igitur, ut ludamus? P. Sane: Abi, renuncia condiſcipulis tuis. O. Faciam. P. Qvid dices illis? O. Id qvod me docuiſti aliqvando. P. Sed volo prius ex te audire. O. Gaudete pueri! en affero vobis jucundum nuncium. Ego vobis impetravi ludendi poteſtatem. P. Euge! probe meminiſti, ito nunc jam.

LXXVII.

Exemplum ad pueros in Latinis Germanicè vertendis paulàtim exercendos.

PRÆCEPTOR. PETRUS.

ATtende Petre, ut diſcas Latina benè Germanicè vertere. P. Attendo, Præceptor.

Præc. At diligenter. Pet. Immò diligentiſſime, & ex animo. Præc. Benè facis. Pet. Propone igitur mihi Latina, ut nobis interdum ſoles. Præc. Qvid opus eſt? Pet. Was iſt vonnöthen? Præc. Gallinæ. Pet. Einer Hännen. Præc. Ut. Pet. Daß Præc. Illa. Pet. Sie. Præc. Sit. Pet. Sey. Præc. Bona. Pet. Gut. Præc. Rectè vertiſti. Nunc ad ſingulas partes hujus orationis reſponde nominatim. Pet. Reſpondebo, qvoad potero, dummodò mihi præiveris. Præc. Qvid. Pet. Eſt pronomen. Præc. Opus. Pet. Nomen. Præc. Eſt. Pet. Verbum. Præc. Gallinæ. Pet. Nomen. Præc. Ut. Pet. Conjunctio, hoc in loco. Præc. Illa. Pet. Pronomen. Præc. Sit. Pet. Verbum. Præc. Bona. Pet. Nomen. Præc. Age, dicemus iterum, ut ſingula paulò plenius intelligas. Pet. Qvid nunc reſpondebo? Præc. Indica breviter ſingularum partium declinatum: ut vos docere ſoleo. Pet. Præito igitur mihi, ut cœpiſti. Præc. Qvid. Pet. Qvid, cujus, pronomen ſubſtantivum anomalum. Præc. Opus. Pet. Hoc opus, operis, ut onus, oneris. Præc. Falleris, Petre. Pet. Qvid ita? Præc. Qvia opus, hic eſt adjectivum. Pet. Eho adjectivum? qvomodo declinatur? Præc. Eſt iſtud indeclinabile. Pet. Me miſerum! nunqvam audieram. Præc. Addendum fuit, qvod ſciam, vel qvod meminerim. Pet. Qvamobrem? Præc. Qvia fortaſſè audieras, ſed memineras malè. Pet. Fieri poteſt. Sed perge, qvæſo, me docere. Qvid vernaculè ſignificat iſtud nomen? Præc. Non ſolet germanicè ver-

verti, niſi junctum cum Verbo Sum, er. Pet. Da exemplum. Præc. Qvotidie in ore habes exempla. P. Nunc mihi non occurrunt. Præc. Nonnè ſoles dicere, & audire ex condiſcipulis: opus eſt mihi chartâ, atramento, pecunia, & ſimilia; Per. Sæpè dico, fateor, & ſæpe audio: ſed parùm adverto. Præc. Nunc igitur adverte & manda memoriæ: Opus eſt mihi pecuniâ ad libros emendos: Jch habe Geld vonnöthen / Bücher zu kauffen. Pet. Da item aliud exemplum, qvæſo. Præc. Opus eſt tibi virgis, ut tua expellatur pigritia: Du haſt Ruthen vonnöthen / daß dir deine Faulheit außgetrieben werde. P. Fateor eqvidem Præceptor: ſed DEUS, ut ſpero, mei miſerebitur. Præc. Omnium miſeretur DEUS, qvi piè illum invocant. Sed de nomine, opus, jam ſatis multa, qvod ad vos attinet; ad cetera redeo. Eſt. Pet. Sum, es, eſſe, verbum anomalum. Præc. Gallinæ. Pet. Gallina, gallinæ, ut menſa menſæ. Pr. Ut. Pet. Non declinatur, qvia eſt conjunctio. Germanicè. Auff daß. Præc. Illa. Pet. Ille, generis maſculini, illa, fœminini, illud, neutrius. Præc. Declina in Fœminino. Pet. Illa, illius, illi, &c. Præc. Sit. Pet. Jam dictum eſt, Pr. Bona. Pet. Bonus, generis maſculini: Bona, fœminini: Bonum, neutrius, Nomen Adjectivum. Pr. Confer ad exemplum. Pet. Juſtus, juſta, juſtum: Bonus, bona, bonum. Præc. Nunc mutuò vos interrogate, ut plenius omnia tractetis.

LIBER SECUNDUS. QVI EST DE LITTERARUM STUDIIS EOQVE PERTINENTIBUS, ET RELAXATIONIBUS ANIMORUM.

COLLOQVIUM. I.

Puer diligentiæ in literis admonitus, fruſtrà ait ſe moneri, qvòd aliam aliqvam artem mallet diſcere, qvàm literas.

Cuiqve ars diſcenda eſt ingenio ſuo apta.

ADOLPHUS. BEATUS.

Miror egò, qvid tibi velis, tu ferè ſemper es otioſus, aut garris, aut ineptis. B. Qvid vis, faciam? A. Ut ſtudeas diligenter. B. Cur me iſtud mones? A. Pro meo in te amore, tuaqve utilitate. B. Fruſtrà mones. A. Qvid ita? B. Qvia non eſt mihi animus in literis. A. Qvid ergò velles? B. Diſcere aliqvam artem, aptam ingenio meo. A. Jamnè cogitâſti, qvænam ars tibi placeat potiſſimùm? B. Jam pridem. A. Cur ergò patrem non admones? B. Nunqvam auſim. A. Cur non? B. Vereor, ne mihi iraſcatur. A. Roga Præceptorem, ut illi dicat. B. Im-

Immò te oro, mi Adolphe, dic tu ipſe Præceptori meis verbis: nam verecundia me impedit. facieſnè, qvod rogo? A. Faciam certè, idqve libentiſſime: Valdè enim tædet me, videre te adeò remiſſum. B. O qvam mihi gratum feceris! A. Sed Præceptor te appellabit. B. Qvid tum? oblata occaſio me audacem reddet, ad mentem meam liberè aperiendam. A. Rectè judicas. B. Tu igitur fac promiſſi tui memineris: deinde renuncia mihi, qvid ille tibi reſponderit. A. Alioqvin eſſem tibi nuncius inutilis.

II.

Puer inſeliciori ingenio docetur, qvibus adminiculis ad eruditionem fiat progreſſus.

Virtutis ſtudium non parùm ad eruditionem adipiſcendam confert. Qvi virtutis rationem habet, dotibus animi augetur à Deo.

BEATUS. CORVINUS.

Vis-nè permanere in iſtâ ignorantiâ? C. Avertat Deus! A. Qvid igitur facies? C. Da mihi ſuper hac re conſilium, qværſò. B. Imprimis Deum ſæpiſſimè & ex animo precare: deinde ſemper attentus eſto, hoc eſt diligenter audito, qvicqvid docetur, ſive Præceptor loqvatur, ſive aliqvid reddant condiſcipuli tui; poſtremò charitatem diligenter cole. C. Qvibus modis? B. Neminem neqve lædito, neqve offendito, nemini invideto, neminem odio habeto: ſed contra, omnes dilige, tanqvam fratres, ac benè omnibus, qvoad poteris, facito. C. Qvid illa mihi conferent ad ſtudio-

diorum profectum? B. Plurimum. C. Qvomodo? B. Sic enim DEus tibi illuminabit ingenium, memoriam ac ceteras animi dotes augebit, deniqve ſtudia tua ita promovebit, ut majores in eâ re progreſſus in dies facias. C. Conſilium mihi ſane das optimum. Utinam in Dei ipſius gloriam uti perpetuò valeam, tibiqve aliqvando referre gratiam. B. Non opto; ut mihi aliqvid gratiæ eo more referas, niſi ut DEum ſæpenumero laudes, ſtudiaqve honeſta ſemper proſeqvaris, atqve ita ad divinarum literarum cognitionem tandem pervenias.

III.

Hic probi Adoleſcentis admonitio contemnitur ab improbo.

Scientia res inæſtimabilis. Miſericordia. Bona externa perdunt multos. Divitiæ ſunt DEI donum Virtutis & ſcientiæ poſſeſſio. Mens bona.

CORVINUS. DEMETRIUS.

QVando repetes ludum literarium? D. Neſcio. C. Cur de hâc re patrem non admones? D. qvid putas me curare? C. Parum admodum, ut credo. D. Profectò verum dicis. C. Satis eſt ſigni, te non amare literas. D. Scio legere, ſcribere, Latinè loqvi, ſaltem mediocriter: qvid opus eſt mihi tantâ ſcientia? ego plura ſcio, qvam tres Sacerdotes Papiſtici. D. O miſerum adoleſcentem! Siccine rem contemnis inæſtimabilem? D. Qvid tu ſic exclamas? unde tibi videor miſer? C. Amice, nulla tibi à me orta eſt injuria, qvod enim tibi dixi, non eſt convicium, ne tu in malam partem

tem accipias, ſed miſereor tui, qvia id contemnis, qvod felicitatem parit. D. Ludus, divitiæ, & voluptas, felicitatem pariunt. O. Immò iſta multis fuerunt exitiò: tametſi divitiæ ſunt donum Dei, nec nocent, niſi iis, qvi abutuntur, verum enim verò nulla eſt homini pretioſior poſſeſſio, qvam virtus, & rerum honeſtarum cognitio. D. Vis igitur concionari, ut video. C. Utinam divinas conciones audiſſes diligenter! D. Hem, obtundis me, num qvid vis? C. Ut bonam mentem det tibi DEUS. D. Ea fortaſſe tibi eſt magis opus, qvâm mihi. Vale.

IV.

Patris docti diligentia in filiis domi docendis.

Beneficium Dei agnoſcendum ab iis, qvi bonos parentes habent. Fratres ex fide in Chriſtum.

DEMETRIUS. ELISÆUS.

QVando rediiſti domo? E. Tantum redeo. D. ubi eſt frater? E. manſit domi. D. Cur manſit? E. Ut pranderet cum matre. D. Tu verò cur etiam non manſiſti? E. Jam pranderam cum patre. D. Qvis vobis miniſtrabat? E. Ancilla, D. Qvid mater, ubi erat? E. Etiam domi, ſed occupata. D. Qvâ in re? E. In recipiendo tritico, qvod nobis advectum fuerat. D. Qvandò redibis domum? E. Cum accerſar à patre. E. Qvâ die iſtud erit? E. Fortaſſe hinc qvatuor dies. D. Cur vos tàm ſæpe commeatis? E. Sic volunt Parentes. D. Qvid agitis domi? E. Qvod jubemur à parentibus. D. Sed interim perit vobis ſtudiorum tempus. E. Non omnino perit. D. Qvid igitur

gitur? E. Qvoties Pater non eſt neceſſariò occupatus, omnibus horis exercet nos, manè, ante & poſt prandium, ante cœnam, à cœnâ ſatis diù, poſtremò etiam, anteqvam cubitum eamus. D. Qvibus rebus vos exercet? E. Exigit à nobis ea potiſſimum, qvæ totâ hebdomade in Scholâ didicimus: themata noſtra inſpicit, ac de iis nos interrogat; ſæpe dat nobis aliqvid modò Latine, modò vernaculè deſcribendum; interdum etiam nobis proponit brevem ſententiam vernaculo ſermone, qvam Latinè vertamus: interdum contra jubet aliqvid Latinum vernaculè reddere: poſtremo ante cibum & poſt, ſemper ex Bibliis Germanicis aliqvid legimus, idqve totâ præſente familiâ. D. Nihilnè de Catechiſmo interrogat? E. Id facit omni die dominico, niſi fortè domo abſit. D. Mira narras, ſi modò vera. E. Imò ſunt longè plura, qvàm qvæ tibi narravi; ſum enim oblitus morum Civilitatem, de qvâ etiam admonere nos ſolet in menſâ. D. Cur Pater veſter tantum ſumit laborem in vobis docendis? E. Ut ſic intelligat, num in ſcholâ operam ludamus, & tempore abutamur. D. Mira hominis diligentia, atqve adeò prudentia, ô qvàm devincti eſtis Patri cœleſti, qvi talem patrem in terrâ dedit vobis! E. Faxit ille, ut hoc & cetera ejus beneficia nunqvam obliviſcamur. D. Bonum & pium eſt iſtud optatum: cura, ut habeas non modo in ore, ſed in animo etiam magis. E. Qvòd me tàm fideliter mones, habeo tibi gratiam. D. Benè monendi officium debemus omnibus, ſed maxi-

maximè fratribus. E. Fratribusne igitur ſolis? D. Eos potiſſimum fratres hic dico, qvi ex fide in Chriſtum nobis conjuncti ſunt. E. Rectè judicas. Sed viſo, num frater domo tandem reverterit: nam ad ceſſandum promptus eſt plus ſatis.

V.

Eliſæus & Felix conferunt annos ſuos. Laudatur docti Pædagogi diligentia: item boni patris prudentia in liberorum inſtituendorum cura: agnoſcitur eâ in re DEI beneficium.

Exemplum Exercitationis in Linguâ Latinâ à teneris annis.

ELISÆUS. FELIX.

QVot annos habes? F. Tredecim, ut à matre accepi. Tu verò? E. Qvidem non tot habeo. F. Qvot igitur? E. Deeſt unus. F. Sunt ergo duodecim. E. In promptu eſt ratio. F. Sed frater tuus qvotum agit annum? E Qvintum. F. Qvid ais? jam Latinè loqvitur. E. Qvid miraris? ſemper habemus domi Pædagogum & doctum & diligentem: ſemper nos Latine loqvi docet, nihil vernaculum effert, niſi aliqvid declarandi cauſâ: qvin etiam patrem non audemus, niſi Latine, alloqvi. F. Nunqvam igitur vernacule loqvimini? E. Solum cum matre idqve certâ qvâdam horâ, qvum illa nos ad ſe vocari jubet. F. Qvid agitis cum familia? E. Cum familiâ rarus eſt nobis ſermo, & qvidem tantum tranſitu: & tamen famuli ipſi nos Latinè alloqvuntur. F. Qvid ancillæ? E. Si qvando uſus poſtulat, ut eas alloqvamur, utimur ſermone vernaculo, ut ſolemus cum ipſâ matre. F. O vos felices, qvi

tam

tàm diligenter docentini! E. Eſt Deo gratia, cujus donô Patrem habemus, qvi curet nos tàm accuratè erudiendos. F. Certè, ejus rei laus & honor unicè cœleſti Patri debetur. E. Sed qvid agimus? jàm audio recitari catalogos. F. Ergo feſtinèmus.

VI.

Liber eleganter compactus oſtentatur.

Reprehenditur ſtulta qvæſtio: excuſatur qvaſi jocus fuerit, Jocus inter familiares uſitatus. In jocis noſtris Deus non eſt offendendus.

FELIX. GILARDUS.

QVis iſte eſt novus liber deauratus, qvem tàm magnificè oſtentas? G. Terentius. F. Ubi impreſſus? G. Lutetiæ. F. Qvis tibi dedit eum? G. Emi pecuniâ meâ. Unde nactus eras pecuniam? G. Stulte iſtud qværis: qvaſi verò furatus ſim. F. Abſit à me id cogitare, ſed animi cauſâ id rogabam. G. Nec ego ſeriò dictum tuum reprehendi: ſed eo more jocari ſolemus cum familiaribus. F. Nihil prohibet jocari, modò ne Deus offendatur. Sed age ad propoſitum revertamur: de qvo emiſti Terentium iſtum? G. De Clemente. F. Iſtonè Bibliopola circum foraneo? G. Maxime. F. Qvanti conſtitit? G. Decem aſſibus. F. Nihilnè ampliùs? G. Nihil omnino. F. Profectò ſatis vile precium. G. Præſertim qvum auratus, adeoqve eleganter compactus ſit? F. Erantne codices alii ſimiles? G. Duo vel tres. F. Deduc me, qvæſo, ad illum. G. Eamus.

VII.

Gilardus ab Hermanno librum commodatò petit: non

non dat Hermannus, quia jam alteri dederat, idem mavult injuriam pati, quam accuſare condiſcipulum ob privatam injuriam.

O charitatem rariſſimam! Conſilium bonum res eſt tutiſſima.

GILARDUS. HERMANNUS.

COmmoda mihi Virgilium tuum in duos dies, ſi nullo incommodo tuo id fieri poteſt. H. Profectò non poſſum. G. Cur non? H. Qvùm Gerardus his diebus à me commodatò accepiſſet, pignori oppoſuit. G. Ain tu, pignori? H. Sic eſt, ut dico. G. Qvanti oppignoravit? H. Tribus (ut ait) aſſibus. G. O hominem ingratum, imò verò & ingratum & malum! Sed numqvid ille rem tuam oppignorare potuit, te inconſulto? H. Potuit, ut factum vides. G. Non tamen debuit. H. Rem acu tetigiſti: ſed qvid facerem? G. Rogas. Defer eum ad Præceptorem. H. Malo iſtam pati injuriam, qvam committere, ut miſer vapulet. G. Benè facis, dummodò tuum reddat. H. Reddet, ſpero. G. Undè redderet? H. Ait, ſe brevi accepturum à Patre pecuniam. G. Qvid ſi te fallit? H. Fieri poteſt. Sed tamen aliqvot dies exſpectabo, qvid futurum ſit, deindè conſilium capiam. G. Conſilio recto nihil eſt tutius. H. Meminiſti probè: ſic enim Præceptor dictavit nobis, ſed numqvid vis aliud? G. Ut benè tibi ſit. H. Et tibi optimè.

VIII.

Qværitur liber per oblivionem relictus. Arguitur negligentiæ, qui reliqverat.

HER-

HERMANNUS. JUSTUS.

VIdiſtine librum meum? J. Qvem librum qværis? H. Ciceronis Epiſtolas. J. Ubi reliqveras? H. Oblitus eram in auditorio. J. Tua fuit negligentia. H. Fateor; ſed interim indica, ſi qvem ſcias accepiſſe. J. Cur non adis Præceptorem? ſolet enim (ut ſcis) qvæ à nobis relicta ſunt aut ferre in muſæolum, aut alicui dare, qvi reddat. H. Benè mones, ô me obliviosſum, cui iſtud in mentem non venerat!

IX.

Liber inventus redditur ſuo dominò.

Summo jure non eſt ſemper agendum. Leges Scholaſticæ. Leges æqvitate regendæ. Cauſa ſine periculò. Petitur gratiæ relatio. Exemplum hic eſt charitatis.

JUSTUS. LEVINUS.

NOnne hic liber tuus eſt? L. Oſtende mihi: agnoſco meum, ubi inveniſti? J. In auditorio noſtro. L. Ago tibi gratias, qvòd eum collegeris. J. Atqve nunc notandus eſſes, ſi ſummo jure vellem tecum agere. L. Qvid ita? J. Neſcis leges noſtras Scholaſticas? L. Ipſæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur. J. Qvo jure reguntur leges noſtræ? L. Æqvitate, & Præceptoris arbitrio; nempe qvi nobis eas privatim condiderit: prætereà non ſolet tàm ſeverus eſſe in eo, qvod vel negligentiâ vel oblivione peccatum eſt. J. Sic ſæpè expertus ſum: ſed qvoqvo modo peccaveris, dicenda erit cauſa coram obſervatore. L. Non timeo cauſam dicere, ubi nihil eſt periculi.

culi. J. Taceo. L. Sed qvæſo qvid opus eſt, ut id ſciat obſervator? hic enim DEUS nihil offenſus eſt. J. Age, celabo. L. Benè facies. J. Sed heus! memento par pari referre, ſi forte mihi acciderit aliqvod delictum ejusmodi. L. Æqvum bonum dicis: meminero.

X.

Levinus & Marcus ſuos ſibi viciſſim libros enumerant.

Legendi interdum libri extraordinarii. Præſtat ſerò, qvàm nunqvam diſcere.

LEVINUS. MARCUS.

HAbesnè multos libros? M. Non admodum. L. Sed qvos habes? M. Rudimenta Grammaticæ, Colloqvia Scholaſtica, Terentium, Epiſtolas Ciceronis cum vernaculâ interpretatione, Catonem, Dictionarium, Teſtamentum Germanicum, Pſalmos cum Catechiſmo, prætereà librum chartaceum ad ſcribendum dictata Præceptoris. Tu verò qvos habes? L. Omnes habeo, qvos enumeraſti, præter Catonem, Terentium, & Ciceronis Epiſtolas. Cur enim libros haberem, qvi non prælegunturin claſſe noſtrâ? M. At ego, dum ſumus otioſi, lego interdum illos: ut ſemper aliqvid novi addiſcam, præſertim in linguâ latinâ & honeſtis moribus. L. Prudenter facis, mi Marce, ô me miſerum! qvi nunqvam didici, qvid ſit ſtudioſum eſſe. M. Diſce igitur: Præſtat enim ſerò, qvam nunqvam diſcere.

XI.

Amici libera reprehenſio, ſi benè accipiatur, haud mediocriter prodeſt.

OBERTUS. PONTANUS.

Unde nunc redis? P. Foris. O. Cur prodieras? P. Ut irem domum. O. Qvid eò? P. Petitum libros meos. O. Ehò, cur non attuleras? P. Oblitus eram. O. Siccinè ſoles jentaculum aut merendam obliviſci? P. Rariſſimè. O. Profectò magna fuit negligentia. P. Immo maxima: ſed qvid agas? pueri ſumus. O. Qvid ſi Præceptor tuum factum ſciret? P. Fortaſſe pœnas darem. O. Ain tu fortaſſe? procul dubio vapulares. Non te pudet, ſine libris in ſcholam venire? P. Non ſolùm pudet, ſed etiam piget: veruntamen ne me accuſes, obſecro. O. Nihil minùs cogito: ſed non poſſum diſſimulare, qvin ego te reprehendam. P. Iſtud (credo eqvidem) amicè facis: itaqve boni conſulo. O. Id ſatis eſt mihi. Eamus intrò in auditorium. P. Tempus eſt: jam decuriones exigunt ſcripturæ rationem.

XII.

Oblata occaſione qvidam profectus, ſermonem ad parvuli captum, docendi gratià, accommodat.

Exemplum eſt, qvòd nulla benè agendi occaſio, præſertim in docendo, ſit prætermittenda.

PONTANUS. RENATUS.

Qvid rides? R. Neſcio. P. Neſcis? magnum ſignum ſtultitiæ! R. Me igitur ſtultum vocas? P. Minimè verò: ſed dico tibi, argumentum eſſe ſtultitiæ, qvum qvis ridet, & ridendi cauſam neſcit. R. Qvid eſt ſtultitia? P. Si diligenter evolvas Catonem tuum, iſtud, qvod qvæ-

qværis, invenies. R. Nunc non habeo meum Catonem, & volo aliam rem agere. P. Qvod habes negotium? R. Habeo ediſcere aliqvid de rudimentis. P. Et interim qværis fabulari, ineptule. R. Dic mihi (qvæſo) de ſtultitia in Catone. P. *Stultitiam ſimulare loco, prudentia ſumma eſt.* Annon hæc didiciſti? R. Immò, ſed non recordabar. P. Qvum domi eris, inſpice librum tuum. R. O qvantas gratias ago tibi! ego proponam alicui iſtam qvæſtionem, qvi non poterit mihi reſpondere: & ſic erit victus. P. Tace, puer, tace, & ſtude, ne vapules. R. Non multum curo: ego ferè teneo prælectionem. P. Niſi taceas, dicam obſervatori, qvi te ſtatim notabit. R. Mane, mane, nihil dicam ampliùs. P. Sed memento id, qvod dixi tibi. R. Qvid eſt? P. Ne rideas unqvam ſine cauſa. R. Sed ridere non eſt malum. P. Non dico iſtud. R. Qvid igitur? P. Stultum eſt ſine cauſâ ridere. R. Nunc intelligo. P. Recordare ſæpe.

XIII.

Puer, languens parentum deſiderio, retinetur à Præceptore: & à condiſcipulis, ne domum abiens perdat tempus, admonetur.

SIMON. TITUS.

QVid tecum cogitas, Tite? T. Libenter irem domum. S. Qvid eò? T. Ut me his diebus parumper recrearem cum matre. S. Qvid obſtat, qvò minus eas? T. Præceptor non vult permittere. S. Melius tibi conſulit, qvàm ipſe putas. T. Qvomodo? S. Nam intereà perderes

multum temporis: & qvum rediſſes, tibi doleret, nonne verum dico? T. Profectò ſic eſt. S. Mane igitur, ſi ſapis. T. Parebo tuo conſilio: qvia mihi rectum videtur. S. Nollem ſciens malum tibi conſilium dare. Atqve utinam, qvod ſuadeo, ſuccedat tibi proſperè. T. Spero ita fore, Deo volente.

XIV.

Scripturus qvidam detrectat prælectionem repetere.

Ludo temporis qvid detrahendum, idqve ſtudiis impendendum. Exemplum pueri luſibus deditì.

TITUS. VINCENTIUS.

VIncenti. V. Qvid vis? T. Repetamus unà prælectionem. V. Non eſt mihi otium. T. Qvid habes negotii? V. Volo ſcribere. T. Qvid ſcribere paras? V. Dictata Præceptoris. T. Cur heri non ſcripſiſti? V. Qvo tempore ſcripſiſſem? T. Qvū luderetur. V. At ego nolebam amittere ludendi occaſionem. T. Ah piger! nihil aliud qvàm luſiones meditaris: nonne diebus Mercurii & Sabbathi ternæ ſunt horæ liberæ? V. Liberæ qvidem ſunt, ſed ad luſum deſtinatæ, deputatæ, attributæ, aſſignatæ. T. Imo partim luſibus, aut alicui honeſtæ remiſſioni, partim ſtudio literario ſunt dicatæ. V. Fateor, duntaxat iis, qvi volunt immori ſtudiis. T. Non poteras heri ſesqvihoram detrahere ludo tuo aut ſaltem horam unicam? V. Tu ſtude, qvantum voles: ego verò ludam, qvamdiu licebit. T. Per me qvidem licebit, ſed interim parum promovebis in literis. V. Nonne Præceptori ſatisfacio? T. Utcunqve. V. Tu igitur, ſtudioſe, vis eſſe Præ-

ceptore ipſo ſeverior? Omitte me tandem; age tuum negotium, ego meum. T. Age, age, ut libet.

XV.

Vincentius arguit Alardum negligentiæ: Alardus fatetur culpam: promittit diligentiam in poſterum.

Exemplum bonæ indolis in puero.

VINCENTIUS. ALARDUS.

NIhilne eſt, qvod reddamus hodie Præceptori? A. Nihil, niſi de Grammaticæ rudimentis. V. Qvidnam? A. Inſpice librum tuum, invenies notas in qvinqve lectiones, qvas Præceptor nobis præſcripſit. V. Qvando iſtud fuit? A. Die Veneris horâ qvartâ. V. At ego tunc non interfui. A. Ergò plagas meruiſti. T. Siccinè judicas, ſevere judex? occupatus eram domi, nec abieram injuſſu Præceptoris. A. Eſto; ſed tamen debuiſti poſtridiè qværere, qvid pridie actum eſſet. V. Meam culpam confiteor, ſed cedo librum tuum, qvæſo, ut videam, qvid nobis reddendum ſit. A. Accipe, & eâdem operâ ſignato, qvæ à Præceptore nobis præſcripta ſunt. V. Faciam diligenter, neq; poſthac, ut ſpero, me accuſabis negligentiæ.

XVI.

Vehementer dolet Boëtius ſe à ſuorum ſtudiorum ſocio Campano deſeri, adeò ut ne amicis qvidem & ſalutaribus admonitionibus leniatur dolor.

Locorum intervallum non ſemper dirimit amicitias.

BOETIUS. CAMPANUS.

ERgone abis in patriam? D. Cogor abire, nempe accerſitus à patre. B. Nunqamne es reverſurus? C. Non ſpero. B. Qvando profecturus es? C. Craſtinó die, ut opinor. B. Siccine igitur me relinqvis? C. Ita neceſſe eſt. B. O me miſerum! ubi & qvando amicum talem reperiam? talem ſtudiorum meorum ſocium? C. Ne doleas; eſto animo bono, meliorem dabit tibi Deus. B. Ille qvidem poteſt, ſcio, at ego vix ſperare poſſum. C. Noli, obſecro, te affligere tantoperè, nec enim hâc ſeparatione corporum interitura eſt amicitia noſtra: qvin potiùs accreſcet magis, & abſentes corpore præſentes animis erimus. Qvin epiſtolæ, qvas ultrò citroqve dabimus, qvantam vim ſperas habituras eſſe? Qvid qvod mutuo illo deſiderio amor ipſe noſter fiet jucundior? B. Veriſimilia ſunt, qvæ dicis, omnia, ſed interim non lenitur dolor meus. C. Ah reprime lacrymas! B. Non qveo præ dolore. C. Siccine agis? An putas me minori dolore tangi? ſed qvid agas? divinæ voluntati parendum eſt. Nunc ipſe te collige, obſecro, ac potius ad hilariter cœnandum te para, pluribus à cœna colloqvemur. B. O qvam triſte divortium!

XVII.

Doctrina pueris maximè neceſſaria, de fugienda videlicet pravorum conſuetudine, & maximè impoſtorum.

Exemplum amici fidi in dando conſilio.

CAMPANUS. DOMINICUS.

NOn meminiſti Præceptorem tàm ſæpe monere nos de fugiendis ſodalibus pravis? D. Ego

Ego verò probè memini. C. Tamen alicubi ſatis negligenter uteris ejus monitis. D. In qvo videor tibi ea negligere? C. Dicam tibi: ſi modò attentè audias. D. Dic obſecrò mihi: audiam attentiſſimè. C. Nunqvam vis cavere ab illo impoſtore? D. Cur caveam? C. Ne illius contagione depraveris: noſti enim, eum eſſe peſſimum. D. Atqvi non ſpontè ſeqvor: ad me accurrit undiqve. C. Nimirum, qvia novit, te habere, qvod des: & dare libenter, ac ſæpè. D. Qvid igitur mihi faciendum ſuades? C. Dic ſemel & feriò, & qvaſi animo irato, qvid vis, amice? cur me ubiq; ſeqveris, omnes clamitant, te eſſe peſſimum, & ideò ſodales tui eſſe nolunt: proindè omitte me poſthac, qvæſo: ne, tuâ cauſâ, virgis palam cædar. D. Qvid, ſi velit aliqvid contra reſpondere? C. Abrumpe illi ſermonem, teqve recipe celeriter. D. Ago tibi gratias, qvod me tam fideliter monueris.

XVIII.

Qvidam qvòd abſuerit, qværit ex condiſcipulo, qvid actum ſit in auditorio.

DOMINICUS. ENNIUS.

QVid actum eſt in auditorio horâ tertiâ? E. Tractatæ ſunt orationis partes ex prælectione. D. Nihilnè ampliùs? E. Dixiſſem, niſi me interpellaſſes. D. Erravi: perge. E. Poſtea dictavit Præceptor argumentum vernaculum hodie vertendum. D. Qvando reddendum? E. Cras à meridie. D. Jamne vertiſti? E. Utcunqve. D. Dicta mihi qvæſo vernaculum. E. Excipe, feſtina, nam habeo ſcribere aliqid.

XIX.

Puer cœnatus prælectionem repetit.

A cœnâ non ſtatim ſtudendum. Prælectiones ſæpiùs legendo & relegendo facilè ediſcuntur.

ENNIUS. FERDINANDUS.

QVò properas? F. Eo cœnatum: qvid tu? E. Jam cœnavi. F. Qvotâ horâ? E. Qvintâ, ut fere ſolemus. F. Qvid nunc ages? E. Repetam aliqvid eorum, qvæ reddere habemus craſtino die. F. Ego didici ex pædagogo meo, non eſſe tàm citò à cibo ſtudendum. E. Iſtud ego qvoq; didici, ſed nolo nunc ediſcere. F. Qvid ergò facies? F. Ego qvaſi animi cauſâ prælectionem particulatim aliqvoties legam & relegam. F. Qvid tùm? E. Ita paulatim fiet, ut ſine curâ, ſine tædio, ſine moleſtiâ bonam partem prælectionis ediſcam. F. Iſta non ſatis intelligo, certè videris mihi ſupra ætatem ſapere. E. Non eſt res adeò difficilis, qvin te docere poſſem, niſi ad cœnam properares. F. De cœna in tempore admones; ego igitur ejus cauſâ me domum recipio. Vale! E. Ducat te Deus & reducat.

XX.

Ferdinandus conferre qværit de concione ſacrâ, Gualterus recuſat atqve offenditur.

Exemplum in morum diſſimilitudine.

FERDINANDUS. GUALTERUS.

HOdie te non vidi in concione: qvid illud ſibi vult? G. Qvid ſibi velit, neſcio: ego tamen interfui. F. Narra mihi, qvæ mandaſti memoriæ. G. Non eſt tuum à me rationem exigere. F. Ego qvidem non exigo: verùm id rogo, ut memoriæ

cauſâ

cauſâ conferamus unà G. Malim nunc ſolus recordari: audies me, ſi voles, qvum Præceptor nos ante prandium interrogabit. F. Qvid mali eſſet, ſi nunc inter nos eâ de re conferremus. G. Nihil mali eſſet, fateor, ſed nunc mihi non libet. F. Tua igitur te libido regit. G. Omitte me, cur moleſtus es? F. Omitto ſanè, ſed audi unum verbum. Non decet puerum eſſe tàm moroſum. G. Nec puerum decet eſſe tàm moleſtum.

XXI.

Præmii parvitas contemnitur à ſordido.

Præmium non lucri, ſed honoris cauſâ datur.

HUGO. JACOBUS.

QVi ſunt victores hâc hebdomade? J. Ubi eras, qvum rationes redderentur? H. Accerſitus à patre fueram: ſed qvi ſunt victores? dic ſodes. J. Ego & Puteanus. H. Jamnè habuiſtis præmium? J. Habuimus. H. Qvodnam? Duodenas juglandes. H. Hui! qvale præmium. J. Eho inepte, æſtimas ergò præmium ex rei pretio? H. Hic nihil aliud video æſtimandum. J. Sordidus es, qvi lucro ſic inhias. Non meminiſti verbum Præceptoris? H. Qvod verbum? Non lucri: ſed honoris cauſa datur præmium. H. Nunc reminiſcor, qvaſi per nebulam: poſthac ero diligentior. J. Sic tandem ſapies.

XXII.

Omnis victoria, niſi ad gloriam DEI referatur, mera eſt vanitas. Victoria modeſti adoleſcentes rectè utuntur: ſtulti contrà faciunt. Curioſitas. A pueris

 tria

tria potiſſimum curanda. Sine DEO nihil ſit boni. Spiritus divinus in nobis operatur. Omne bonum à DEO eſſe, confitendum eſt. DEUS auctor fidei: idem & perſeverantiæ. Spes bona. Adoleſcentum ingenuorum conſenſio in bonum.

JODOCUS. LIGARIUS.

VAldè miror, cur hodiè manè non adfueris. L. Qvid miraris tantoperè? Nihil hoc eſt novi: multi abſunt qvotidiè, immò ferè horis ſingulis. J. Atqvi victoria tibi erat in manibus. L. Qvid ego curo, ejusmodi victoria (ut benè dicebat qvidam) nihil aliud eſt, qvam brevis gloria. J. Sed interim modeſti adoleſcentes hinc ad ſtudia magis incenduntur: nec tamen inani gloria tumeſcunt; ſed ad honorem DEI referunt, qvicqvid inde laudis acceſſerit. L. Iſtud certè raro contingit. Plures enim ſunt, qvi victoria abutuntur ad privatam gloriam, qvàm qvi divini honoris rationem habeant. J. Veriſimile dicis L. Immò veriſſimum. J. Sed velim mihi dicas, cur abſueris? L. Scripſi ad patrem literas J. Cujus nomine? L. Matris. J. Dictavitnè tibi ipſas? L. Qvid ſcripſiſſem, niſi dictaſſet? J. Qvid continebant literæ? L. Longum eſſet tibi narrare. J. Saltem dic earum argumentum. L. Varium erat & multiplex, & qvid tua, qvæſò, refert? J. Nihil. L. Cur ergò tam avidè qværis? J. Animi cauſâ, ut ferè curioſi ſumus novi aliqvid audiendi. L. Nihil aliud, qvam garris: omitte me. J. Auſculta paucis. L. Age, auſculto, loqvere, qvid velis. J. Scire cupio, ubi ſit pater tuus. L. Qvaſi

verò

verò neſcias. J. Unde ſcirem? L. Qvum ſit tibi notiſſimus & qvum ſimus vicini, non putaſſem, te ignorare. J. Dic tandem qvæſo. L. Eſt Londini. J. Qvando eſt profectus? L. Abhinc dies qvatuor. J. Qvid illic agit? L. Negotiatur. J. Qvando rediturus eſt? L. Finito mercatu. J. Ad qvod tempus finietur? L. Roga mercatores: non eſt meum curare talia. J. Qvid igitur curas? L. Ut DEum timeam, parentibus obediam, bonas artes cum pietate diſcam. J. Næ tu magnificè loqveris: ſed dic mihi ſeriò, poteſne res tantas efficere? L. Ego minime iſtud mihi aſſumo; qvin potius fateor, ne incipere qvidem penes me eſſe. J. Qvid ergò de te fiet? L. DEus ipſe in me operabitur. J. Optimè ſentis, nihil ex te præterea reqvirebam. L. Eſt DEo gratia, cui acceptum refero, qvicqvid ineſt in me boni. J. Iſtud rectè, & laudo eqvidem, ne tibi videar nihil aliud qvàm garrire. L. Qvum illud dicerem, jocabar ſanè. J. Ego ſic accepi: ſed tu, ut cœpiſti, perge diſcere & ſapere. L. Qvi mihi dedit fidem, idem, ut ſpero, perſeverantiam dabit. J. Benè ſperas, & ego idem ſpero tecum. Itaqve pergamus vivere inter nos conjunctiſſimè, ut adhuc facimus. L. Per me qvidem non ſtabit, niſi ope divinâ prorſus ero deſtitutus. J. Avertat ipſe DEus, ſed audin' tu horologium. L. Ut in ipſo tempore ſermonem finiamus.

XXIII.

Latinus ſermo colloqviis exercetur. Colloqviorum materia. Otioſus ſermo, qvi ſit. Docilitas.

LIGARIUS. MACARIUS.

Unde

UNde redis? M. Foris. L. Cur exieras? M. Redditum urinam. L. Qvalis eſt cœli facies? M. Nebuloſa. L. An regelat? M. Sic reſolvitur gelu, ut nives omninò liqveſcant. L. Etiamnè pluit? M. Senſi aliqvid ſupernè deſtillare. L. Fortaſſe in tranſitu, è ſtillicidio tecti. M. Immò è nubibus, ſcio: qvòd ſi non credis, vide tu ipſe. L. Qvaſi ego tibi non credam in re tantillâ. M. Cur igitur dubitare videbaris? L. Ut pluribus verbis tecum fabularer. M. Qvorſum id pertinet? L. Ad latinum ſermonem exercendum. M. Sed interim ſæpè otioſa verba dicimus, à qvibus omninò abſtinendum, ut Chriſtus præcepit. L. Totâ erras viâ in præcepti intellectu. M. Cur iſtud dicis? L. Qvia non eſt otioſus ſermo, qvi ad aliqvam inſtitutionem refertur, præſertim ubi agitur de bonis & honeſtis rebus, qvalia ſunt DEI opera in rebus naturalibus. M. Videris mihi rectè ſentire, proinde facilè tibi aſſentior. L. Sed hæc hactenus: inſtat nobis aliud negotium. M. Age, deſinamus.

XXIV.

Macarius & Nicomachus jocantes ſe exercent in uſu & Syntaxi hujus nominis: Domus: & obiter alia ſimul tractant.

Sinè DEI voluntate nihil fit.

MACARIUS. NICOMACHUS.

QVod eſt tibi domicilium? N. Paterna domus. M. Unde nunc venis? N. Domo. M. Ubi prandiſti? N. Domi. M. Ubi cœnabis? N. Domi veſtræ, ut ſpero. M. Qvi ſcis? N. Pater

ipſe tuus hodiè me invitavit. M. Ubi illum vidiſti? N. Domi Varronis. M. Qvod illic erat tibi negotium? N. Pater me miſerat nunciatum aliqvid. M. Scire etiam velim, ubi ſis cubiturus? N. Domi fratris. M. Qvid habes negotii cum fratre tuo? N. Dixit ſorori noſtræ, ſe velle convenire me otioſe. M. In qvâ domo habitat? N. In qvâdam conductitiâ. M. Eho nullamnè habet propriam domum? N. Habet qvidem, ſed eam locat qvibusdam inqvilinis. M. Locat igitur domum propriam, conducit alienam? N. Scilicet ut ex me audis. M. Qvanti locat? N. Octodecim aureis Italicis, qvos nunc *Piſtoletos* vocant. M. Cur illam non potiùs habitat? N. Qvia ſita non eſt in loco ſatis commodo, ſive (ut ita loqvar) mercatorio. M. Sed illam alienam qvanti conducit? N. Longè pluris. M. Qvanti igitur? N. Qvinqve & viginti. M. Cara eſt habitatio. N. Cariſſima, ſed qvid agas? loci commoditas id facit. M. Age, ut aliqvando tandem finiamus, dic precor, ſcisnè, ubi cras futurus ſis? N. Domum revertar, ut indè in ſcholam me conferam, ſiqvidem permiſerit Dominus. M. Cur addis, ſi Dominus permiſerit? N. Qvia, niſi permiſſu DEI, ne domo qvidem exire poſſemus. M. Iſtud audivi ſæpè ex Præceptore. N. Cur ergò rogabas? M. Qvia nunqvam nimis dicitur, qvod benè dictum fuerit, præſertim, ubi de rebus divinis agitur. N. Iſtud qvoqve ex Præceptore didicimus. M. Verum; ſed utile eſt, talia ſæpè repetere ad memoriam exercendam. N. Vide, qvò nos ſenſim

ſim adduxerit tua prima interrogatio. M. Tantum volebam paucis verbis tecum jocari. N. Agè, qvoniam nunc ſatis animum exercuimus, non vis etiam corpus exercere valetudinis cauſa? M. Qvidni velim? N. Eamus igitur luſum pilâ palmariâ: nam eo luſu ſcio te delectari. M. Delector ſanè: ſed nunc pilam non habeo. N. Ecce tibi: ſeqvere me. M. Ego ſeqvor libens: tu me benè ducito.

XXV.

Euntes in ſcholam Latinè colloqvuntur.

Similis gaudet ſimili. Improborum mores probis odioſi.

NICOMACHUS, OTHOMANNUS.

SAlve, Othomanne. O. Tu qvoqve ſalvus ſis, Nicomache: qvota eſt hora? N. Mox audies ſonum ſemihoræ poſt qvintam. O. Benè habet, maturè ſatis aderimus. N. Gaudeo, me tibi occurriſſe, ut euntes Latinè tantiſper colloqvamur. O. Ea ſanè eſt utilis & jucunda exercitatio. N. Qvoties incido in aliqvem ex iſtis diſſolutis nebulonibus, mallem rhedarium offendiſſe. Non enim per eos mihi licet aliqvid in viâ meditari, adeo mihi ſunt eorum mores odioſi. O. Nihil mirum: nam ferè ſunt ejusmodi, ut neqve loqvi velint qvidqvam boni, neqve audire ſuſtineant. N. Qvid cum illis agas, qvibus nihil eſt curæ, niſi ut ſuas libidines expleant? O. Nihil aliud crepant, niſi ſuas cupedias & meras compotationes in ſecretis cauponulis. N. Etiam nos irrident plenis buccis, qvod Latine per vicos loqvamur: illud verò eſt omnium peſſimum, qvod

nus-

nusqvam ſe patiuntur admoneri. O. Qvia ſcilicet, ut ait Propheta, non eſt timor DEI ante oculos eorum. N. Si qvid occœperis amice commonere, ſtatim audies: tace, concionator, obtundis me; qvod ſi dixeris, deferam te ad Præceptorem, aut ad obſervatorem: Oh ego iſtud non curo, inqviunt, tu non audebis. Nam ſi me accuſares, non ferres impunè. O. Immò verò te continuò verberabunt, ſi locus erit ſemotus ab arbitris. N. Profectò, qvum qvidam eorum me nuper offendiſſet in qvodam receſſu, impegit mihi in utramq; malam duos ingentes colaphos, & aufugit continuè. O. Qvid tu, qvæſo, interera? N. Qvid iſtud qværis? tàm illud ſubitum fuit, ut vix hominem adſpicere potuerim. O. Sed qvi tàm citò & ſenſim ad ſcholam pervenimus? N. Sic ferè confabulantibus uſu venire ſolet. O. Age, ingrediamur ſine murmure & ſtrepitu, ne ſtudentes offendamus.

XXVI.

Res ad bonam ſcripturam neceſſaria. Probus puer benè merendi occaſionem non modò exſpectat, ſed etiam qværit. Charitas Chriſtiana: Spiritus autor ejus.

Exemplum diligenter notandum.

OTHOMANNUS. PHILIBERTUS.

SErione ſcribis tu, an ineptis? P. Eqvidem ſcribo ſeriò, cur enim tempore abuterer: Tu verò cur iſtud rogas? O. Qvia vidi aliqvando, qvum bene ſcriberes. P. Scribo interdum meliùs. O. Qvî fit igitur, ut nunc tàm ſcribas malè? P. Deſunt mihi benè ſcribendi adjumenta. O. Qvæ tan-

tandem? P. Bona charta, bonum atramentum, bona penna. Nam hæc mea charta (ut vides) miſerè perfluit: atramentum eſt aqvoſum & ſubalbidum, penna mollis & malè parata. O. Cur iſta omnia non maturè providiſti? P. Pecunia mihi deerat, & nunc etiam deeſt. O. Incidiſti in illud vulgare proverbium: Cui deeſt pecunia, huic deſunt omnia. P. Sic agitur mecum. O. Sed qvando te ſperas accepturum? P. In mercatu proximo pater ad me miſſurus eſt, aut ipſemet venturus. O. Ego te intereà juvare volo. P. Siqvidem id potes, magno me beneficio affeceris. O. Accipe hos ſex aſſes mutuò, ad chartam & cetera comparanda. P. Qvam verè dictum eſt illud! Amicus certus in re incertâ cernitur. Sed qvid te impellit, ut mihi ultrò tam benignè facias? O. Charitas illa DEI, qvæ (ut Paulus ait) effuſa eſt in cordibus noſtris. P. Mira eſt vis divini Spiritûs, qvi ejus auctor eſt charitatis. Sed mihi interim cogitandum, qvomodo tibi referam gratiam. O. Parva res eſt, omitte iſtam cogitationem, ne te impediat, qvò minus in utramvis aurem dormias: tantum redde mutuum, qvum tibi commodum fuerit. P. Reddam, ut ſpero, propediem. O. Eamus ad precationem, ne notemur. P. Adde unum; ſi placet. O. Qvid eſt? P. Ne hodiè incœnati mittamur cubitum. O, Ha, ha, he.

XXVII.

De emptione ſcalpelli librarii, & ejus probatione.

Solus DEus bona docet.

PHI-

PHILIBERTUS. QVINTUS.

UNde redis tàm anhelus? Q. A foro. P. Qvid illinc adfers? Q. Scalpellum. P. Qvanti emiſti? Q. Duobus aſſibus. P. Eſtne bonum? Q. Eſt à Brabantiâ, ut dixit mercator: vide notam. P. Ego minimè novi: ſed tu non ſatis prudenter facis, qvi fidas cuilibet mercatori. Q. Qvid facerem? P. Debuiſti aliqvem peritum adhibere, qvi tibi optimum deligeret. Q. Hic erravi, fateor: ſed hoc me conſolatur, qvod mercator habetur vir bonus, utpote profeſſionis Evangelicæ. P. Qvaſi nulli ſint fallaces ejusmodi. Q. Putò eſſe plurimos, ſed hæc omittamus; qvin potiùs experiamur ipſum ſcalpellum. P. Experientia docebit nos. Q. Accipe, & tenta, obſecro. Non enim probavi niſi leviſſimè, idqve inter emendum. P. Papæ! qvis te docuit tàm prudenter eligere? Q. Rogas? non meminiſti, Præceptorem nobis dicere tàm ſæpè, Deum eſſe ſolum, qvi bona doceat? P. Profectò hic optimè te docuit. Q. Ago illi ex animo gratias: & precor, ut me ſemper doceat parere ſuæ voluntati. P. Ego qvoqve idem precor, nec ſolum nobis, ſed etiam piis omnibus. Q. Facis, ut pium decet puerum. Sed eſtnè tempus, ut conferamus nos in auditorium? P. Sic eſt, ſume libros, & eamus unà.

XXIIX.

Conſilii mutatio propter ſpem lucri. Conſilium bonum etiam inimicis dandum.

Chriſtus magiſter optimus. Doctrina Chriſti ſtudioſè ſeqvenda. Spiritus divini inſtinctus.

QVINTUS. ROBERTUS.

EMiſtinè ſcalpellum, ut nuper volebas? R. Non emi. Q. Qvid obſtitit? dixeras enim mihi, empturum te hodiè. R. Dixeram qvidem; ſed mihi poſtea in mentem venit, præſtare, ut exſpectem mercatum proximè futurum in hac ipſa urbe. Q. Qvid facies lucri? R. Et minoris emam & melioris notæ, nempe ex inferioris Germaniæ officinis. Q. Qvis tibi iſtud conſilium dedit? R. Hieronymus noſter. Q. Benè fecit. Debemus enim amicis bonum conſilium ſemper dare. R. Tantumne igitur amicis? Q. Immò & inimicis, fateor, qvia ſic jubet Chriſtus, præceptor noſter optimus. R. Utinam doctrinam ejus benè infixam memoriæ conſervemus, eamqve perpetuò ſeqvamur. Q. Faxit ille Spiritus bonus, cujus unius inſtinctu animi noſtri ad benè agendum accenduntur. R. Benè precaris.

XXIX.

Theodorus & Villerius de ſcalpello recens empto colloqvuntur.

Res inventa reſtituenda eſt domino, ſi cognoſci poteſt. Inventori dandum aliqvod præmium. DEUS precandus & laudandus.

THEODORUS. VILLERIUS.

QVid ais de ſcalpello, qvod emeram tibi nudius tertius, eſtnè ſatis bonum? V. Immò vero eſt optimum, ſed me miſerum! parum abfuit, qvin perdiderim. T. Eho, qvid ais, qvomodo id accidit? V. Qvum redirem foris, exciderat mihi invico. T. Unde exciderat? V. Ethecâ meâ qvam

im-

imprudenter apertam reliqveram. T. Qvomodo recuperaſti? V. Affixeram ſtatim chartulam valvis januæ: poſt prandium qvidam puer ſextæ claſſis mihi retulit. T. Utinam omnes tàm fideles eſſent, qvi res amiſſas reperiunt! V. Profectò pauci ſunt, qvi reſtituant, ſi modo ſit res alicujus precii. T. Et tamen verbo DEI nominatim præcipitur. V. Qvidni? eſt enim furti ſpecies, ſi qvis rem alienam inventam retineat, modo ſciat, cui reddenda ſit. T. At pleriqve putant, ſe jure poſſidere, qvicqvid amiſſum invenerint. V. Dedi ſextantem, & nuces aliqvot juglandes: laudavi prætereà, & paucis admonui, idem ſemper eſſe faciendum. T. Rectè feciſti, ſic enim libentius reddet alias, ſi qvid repererit. Sed qvid, ſi perdidiſſes? V. Æqvo animo tuliſſem, & mihi emiſſem aliud. T. Itane æqvo tuliſſes animo? V. Certè non ſine aliqva moleſtia. T. Non igitur æqvo animo: ſed nolo te arctiùs urgere. V. Non ſumus Theologi. T. Qvid ergo? V. Grammaticuli. T. Et qvidem imperiti. V. Tanto diligentiùs DEUM precari debemus, ut per Evangelium ſuum nos liberet ab ignorantiæ tenebris, in qvibus & verſati ſumus, & adhuc verſamur. T. Id vero faciemus, ſi ſanctis admonitionibus pareamus, qvas audimus qvotidiè à præceptore, ſæpè à concionatoribus, divini verbi adminiſtris. V. Vide, qvantum nobis profuerit ſcalpelli mei amiſſio. T. Ob eam rem tibi dupliciter gratulor, primùm, qvod tibi rectè emerim: deinde, qvod amiſſum recuperaveris. V. Habeo tibi gratiam, mi Theodore. T. Qvin

Patri noſtro cœleſti ſit laus & gratiarum actio. V. Amen.

XXX.

Pennæ venales. Diverſa vivendi ratio pro locorum diverſitate. Hic obſerva communem emptorum morem, qvi tot verbis tentant de pretio indicato aliqvid detrahere.

VILLERIUS. ARNOLDUS.

PEnnæ iſtæ, qvas circumfers, ſuntne venales? A. Etiam, ſi ſe emptor obtulerit. V. Oſtende: vah, qvàm ſunt molles! A. Tales deciderunt ex alis noſtrorum anſerum, ſed tenta diligenter, ſunt enim aliæ aliis firmiores. V. Satis video, qvales ſint, qvot vis dare pro qvadrante? A. Tantùm ſex. V. Qvid ais? ſex mallem emere ab agyrtis, qvi ex Rugiâ & Pomeraniâ huc adferunt. A. Qvaſi neſciam, qvanti vendantur. Audivi ex fratre, qvi dat operam ſcribæ hujus civitatis, ſe emiſſe Sundii ſingulis aſſibus. V. Aliter Sundii, aliter Roſtochii vivitur: ſed non opus eſt tot verbis, vis dare duodecim? A. Hui, duodecim! qvaſi ego furatus ſim. V. Iſtud non dico: ſed vide, num tibi placeat conditio. A. Vis, uno verbo dicam? V. Dic qvæſo: ſatis jam garritum eſt. A. Dabo tibi novem: modò promiſcuè de mea manu accipias. V. Nugas agis, ego ſine delectu nollem accipere qvindecim. Vale alibi inveniam ſatis. A. Per me licet: heus, heus, redi! V. Cur me revocas? A. Accipe, ſi vis, octo, nec à me plures exſpecta. V. Cedo totum faſciculum, ut deligam arbitratu meo. A. Tene, delige, ut voles. V. Vide nunc, & ſi libet,

libet, numera. Sunt viginti qvatuor: conſtat numerus, ſed miror, te nullos accepiſſe ex alâ extremâ: ſunt enim firmiores. V. Scio: ſed habent caulem breviorem, accipe pretium. A. Benè vertat DEUS utriqve noſtrum. V. Idem tecum opto, atqve precor: Sed qvando afferés meliores pennas? A. Neſcio, num meliores poſſim, ſed ut ſpero, brevi plures afferam: qvum ad nos domum proficiſcar. V. Suntne vobis multi anſeres? A. Triginta & amplius. V. Papæ! qvantus grex anſerum, ubi paſcuntur? A. Scies alias, non licet mihi diutius hic morari, vale, Villeri. V. Cura, ut valeas, Arnolde.

XXXI.

De pennis ad ſcribendum acuendis. Pennarum bonarum notæ.

CAPELLUS. DIONYSIUS.

MIhi non videris nimis occupatus. D. Mediocriter. C. Qvid, ſi mihi exacuas duas aut tres pennas? C. Satis ſit tibi, ſi unam acuero in præſentia. Suntne novæ? C. Novæ qvidem, ſed paratæ, usqve dum acuantur: jam enim lævigavi, caudam reſcidi, detraxi plumulas. D. Oſtende: profectò ſunt optimæ, & ad ſcribendum aptiſſimæ. C. Unde id nôſti? D. Qvia ſunt caule amplo, firmo & nitido, nam molles, & qvæ caulem breviorem habent, parùm ſunt ad ſcribendi uſum habiles. C. Gaudeo me utiliter emiſſe. D. Non abs re, ſed qvanti? C. Pro his tribus dedi qvadrantes duos. D. Singulas igitur binis emiſti denariolis. C. Res apparet: eſt vile pretium, pro rei boni-

tate, D. De qvo emiſti? C. De qvodam circumforaneo. D. Apud hujus oppidi mercatores ſingulæ, & qvidem minùs bonæ, venduntur ſextantibus. C. Et tamen audent interdum dicere, pluris ſibi conſtare Sundii. D. Ea ferè eſt mercatorum conſuetudo, nihil enim proficiunt, niſi admodum mentiantur, ut ait Cicero. C. Sed age, ne diutiùs te remorer, agamus, qvòd inſtat. D. Citò expediero: adſpice me diligenter, ut diſcas aliqvando. C. Adſpicio intentis oculis: ſed mihi opus eſt ſpacio paulò longiore. D. Iſtud ergo fiet in cubiculo, ſi qvando me velis inviſere. C. Qvo tempore? D. Poſt ſcholæ miſſionem: hoc eſt horâ nonâ matutinâ, vel qvartâ pomeridianâ. Nunc habes pennas duas, rectè, ni fallor in uſum tuum accommodatas. Hanc tertiam in aliud tempus tibi integram ſervabis. C. Accipe tibi, ſi placet. D. Qvin tibi ſerva: domo adferuntur mihi ſatis multæ. C. Ago tibi qvantas poſſum gratias, vale! D. Incolumem te conſervet DEUS. Sed heus! ne parcas unqvam labori meo. C. Tu qvoqve & me & rebus meis viciſſim utere, ſi qvid opus fuerit. Iterum vale.

XXXII.

Euſtathius & Fontanus experiuntur atramenti ſui mixturam.

Mediocritas. Experientia. Ex duobis corruptis aliqvid componitur.

EUSTATHIUS. FONTANUS.

HAbesne bonum atramentum? F. cur iſtud rogas? E. Ut mihi des aliqvantulum. F. Ehò! non

non habes? E. Imò: ſed eo non poſſum ſcribere. F. Qvid obſtat? E. Qvia nimis ſpiſſum eſt. F. Neſcis diluere? E. Non eſt mihi aqva. F. Dilue vino. E. Multò minus. F. Qvid ſi aceto dilueres? E. Indè charta perflueret. F. Qvi ſcis? E. Audivi de qvodam Magiſtro, qvi me docebat ſcribere. F. Ego verò aliud audivi magis mirum. E. Narra mihi ſodes. F. Qvid mihi dabis? E. Bonam aciculam. F. Audi igitur, qvod didici ex qvodam Pædagogo meo: Atramentum, qvod aceto liqvefactum eſt, ægrè eluitur. E. Fieri poteſt: ſed interim da mihi parum in uſum præſentem. F. Tene atramentarium tuum benè apertum, ego infundam tibi. E. Ecce, infunde! Vah, qvàm liqvidum eſt! F. Fortaſſe qvia non eſt gummi ſatis. Sed qvàm decolor! E. Utere, ſi vis, qvale eſt: non enim habeo melius. F. Qvid igitur faciam? E. Hem, inepte! non potes pennâ tuâ miſcere? F. Miſcui ſatis: qvid poſſem præterea? E. Infunde rurſus in cornu meum. F. Admove propiùs; eſt-nè ſatis? E. Comprime linteolum. F. Ita compreſſi, ut ferè ſit aridum, qvid erit tandem? E. Atramentum bonum, aut certè mediocre. F. Bona eſt mediocritatis regula, ut ex Præceptore didicimus. Sed nunqvid ex duabus malis rebus confici poteſt aliqvid boni? E. Ubi miſcuero, & tibi rurſus infudero, videbis experimentum. F. Ardeo iſtud videndi deſiderio. E. Porrige nunc atramentarium tuum. F. Ecce, infunde! Ohe, jam ſatis eſt! qvæ iſthæc eſt profuſio? plus mihi dediſti, qvam tibi retinueris. E. Commiſce iterum etiam atq; etiam. F. Nunqvam poſ-

poſſet coqvus ſua jura & condimenta meliùs confundere. E. Jam tandem facito periculum. F. Dicta mihi aliqvam ſententiam, ut interim diſcam aliqvid. E. Experientia, vulgo dicitur, eſt rerum magiſtra: habes? F. Dicto citiùs. E. Videlicet jam pridem tenebas. F. Qvis illud ignoraret, qvod eſt adeò vulgare? E. Nunc videamus. F. Res apparebit meliùs, ubi ſcriptura benè deſiccata fuerit. E. Qvid vis expectare? jam ſicca eſt plus ſatis. F. Oh, vide, qvàm nigra ſit! E. Dixine verè? Aliqvando periculum feceras, ſcilicet. E. Conſtabit igitur, experientiam eſſe rerum magiſtram. F. Qvin etiam hinc experimur, ex rerum commiſtione bonum fieri temperamentum. E. Jam incipis altiùs philoſophari. Itaq; diſcedo. F. O longum ſermonem de nihilo! E. Nihil me pœnitet: alioqvi inerti otio torpebamus.

XXXIII.

De emptione chartæ. Auctarium in emptione.

Suam qvisqve utalitatem curat.

EUSTATHIUS. FONTANUS.

A Qvo emiſti iſtam chartam? F. à Fatino. E. Eſtnè bona? F. Melior, qvàm iſta tua, ut opinor. E. Nihil miror. F. Cur iſtud dicis? E. Qvia fortaſſe carior. F Neſcio. E. Qvanti emiſti ſcapum? F. Solido & ſemiſſe: tu verò qvanti? E. Solido & pluris. F. Qvanti igitur? E. Qvinqve qvadrantibus. F. Non malè profectò emiſti. E. Qvin etiam mercator dedit mihi auctarium. F. Qvodnam, qvæſo? E. Schedam chartæ bibulæ. F. O me imprudentem, qvi oblitus ſum petere! E. Ego ne petivi

qvidem,

qvidem, ſed ultrò ille dedit. Et hoc (inqvit) addo tibi, ut me reviſas. F. Sic ſolent emptores allicere. E. Nec mirum: ſuum qviſq; commodum qværit. F. Sed qvid agimus hodierni penſi immemores? E. Exiguum eſt: ſatis temporis nobis reſtat.

XXXIV.

Qvidam ex provectis diſſimulanter recuſat puero chartam in libellum compingere: ſed oblatâ occaſione, de minutis rebus cum illo fabulatur, ut eum ſic in Latinâ linguâ exerceat. Eâdem operâ, ut puer charitatis exemplum diſcat, compingit ei libellum chartaceum. Poſtremò illum paucis & brevibus præceptis inſtituit.

Exemplum diſſimulationis in bonum.

GERVASIUS. FONTANUS.

ROgo te, Gervaſi, compinge mihi hanc chartam. G. Qvid me rogas? non eſt ars mea. F. Et tamen ſæpe compingis aliis. G. Qvot habes ſchedas? F. Octo, ſed jam ſunt complicatæ: tantùm reſtat inſuere membranæ. G. Qvid dabis, ſi tibi compegero? F. Nihil habeo, qvod poſſim dare, nam pecunia mihi nulla eſt. G. Ergo qvære tibi alium opificem, non enim gratis faciam. F. Mi Gervaſi, tu es tàm bonus, denegabis mihi rem tantillam? G. Scin tu, qvid habet proverbium? F. Qvod proverbium dicis? G. Manus manum fricat. F. Qvid hoc ſibi vult? G. Da aliqvid, ſi qvid velis accipere. F. Si qvid haberem, certè darem libenter. G. Cedò merendam tuam. F. Merendam, ah me miſerum! qvid ederem? mallem dare pileum, ſi auderem. G. Merenda tua parva res eſt. F. Sed vehementer eſurio. G. Qvid cauſæ eſt? F.

Qvia nihil prandi, niſi fruſtum panis, & tres aut qvatuor juglandes. G. Ehò, qvid cauſæ fuit? F. Qvia mater domo abierat. G Qvis ergo tibi dedit merendam? F. Ipſa. G. Atqvi dicebas, eam abfuiſſe. F. Verum eſt: aberat enim tempore prandii: nec rediit, niſi paulo ante merendam. G. Nihilnè ediſti domi, anteqvam in ludum venires? F. Nihil. G. Cur non? F. Qvia timebam non adeſſe in tempore. G. Tintinnabuli ſonitus te ſatis admonere debet. F. Sed raro audimus à noſtris ædibus. G. Qvid ita? F. Qvia longè nimis ab hac ſchola diſtant. G. Suntne vera iſta omnia, qvæ mihi narras? F. Vera profectò, Gervaſi. G. Age, da mihi tuam chartam, ego tibi compingam elegantem libellum: tu interim ede merendam tuam. F. Ego petam à matre ſextantem, qvem dabo tibi. G. Cave petas, nihil volo, qvin potiùs darem tibi, ſi egeres. F. Ago tibi gratias. G. Nonne putabas, me ſeriò petere abs te merendam? F. Profectò ſic putabam. G. Atqvi dicebam joco. F. Qvamobrem? G. Ut pauliſper audirem te Latinè fabulari. Nam qvod benè diſcas, gaudeo. Qvanti emiſti chartam hanc? F. Dedi pro codice aſſem cum ſemiſſe. G. Non emiſti malè, bona eſt: ſed non recte complicaſti. Habes membranam? F. Ecce tibi. G. Benè res habet: ego citiùs confecero, qvàm tu merendam perederis. F. Habebo tibi maximam gratiam, mi Gervaſi. G. Honeſtè loqveris: ſed memento, fili, ut ſemper vivas in timore Domini: diligenter obedias matri: ſis freqvens in ſcholâ: diligens in ſtudio: ne verſeris cum pravis ac diſſolutis: deniqve,

niqve, qvibus poteris benefacito, qvomodo vides me feciſſe tibi: intellexiſtin'? F. Optimè. G. Fac igitur, ut ſæpe recorderis. F. Faciam, Deo volente. G. Ede nunc otioſè.

XXXV.

Duo pueri de uſu chartarum pueriliter diſputant.

GERVASIUS.. HERMINIUS.

UNde venis? H. Foris. G. Qvid prodieras? H. Ut emerem chartã. G. Emiſtine? H. Emi. G. Qvantũ emiſti? H. Scapum. G. Qvanti? H. Qvinqve qvadrantibus. G. Cujus formæ? H. Minoris. G. Oſtende. H. Vide, num bona ſit. G. Bona eſt profectò, in qvem uſum emiſti? H. Ineptè qværis, qvis eſt chartarum uſus, niſi ad ſcribendum? G. Imò alius. H. Qvis, cedo? G. Ad merces involvendas. H. Intelligebam de charta ſcholaſtica, non de emporetica, non enim ſum mercator. G. Utimur etiam charta ad ſiccandam recentem ſcripturam. H. Satis ſcio, ſed charta illa eſt bibula. G. Et tamen charta eſt. H. Eſto. G. Ergò multiplex eſt chartæ uſus, etiam in ſchola. H. Cogor fateri. G. Etiam dicam tibi alium uſum, & qvidem in ſcholâ freqventiſſimum. H. Qvem? G. Non auſim dicere ſine præfatione honoris? H. Qvid opus eſt inter nos honorem præfari? non enim verba fœtent. G. Dicam igitur, qvando ita vis. H. Dic liberè. G. Ad tergendas nates in latrina. H. Illuc non feruntur chartæ puræ, ſed jam ſcriptæ, eæqve inutiles. G. Qvid tum? chartæ ſunt tamen. H. At ego de charta pura & nova loqvebar. G. Sed interim victus es. H. Sit ita ſanè, non me pœnitet diſputa-

tiun-

tiunculæ hujus noſtræ. G Sed jam à luſu diſceditur. H. Et nos ergo loco cedamus.

XXXVI.

Charta mutuò data repoſcitur.

Prudentis eſt, priùs referre in codicem expenſi, qvam aliqvid credere, ſive dare mutuo.

HERMANNUS. JULIUS.

MEminiſtin' me tibi nuper dediſſe chartam mutuò? J. Qvidni meminerim? non adeo ſum obliviofus. H. Qvot erant ſchedæ? J. Qvatuor. H. Cur non reddidiſti? J. Exſpectavi, dum haberem codicem. H. Habuiſtine tandem? J. Tantùm hodie H. Unde nactus es? J. Petivi à Præceptore. H. Ubi? J. In Bibliothecâ ejus. H. Qvid ille, deditne libenter? J. Miſit me ad hypodidaſcalum, qvi ſtatim dedit codicem. H. Non ante in ſuum codicem detulit? J. Nihil dare ſolet, qvin prius inſcribat. H. Audivi ex patre, id eſſe viri prudentis. J. Præſertim, ſi reddenda eſt ratio. H. Sed qvibus indiciis dare tibi auſus eſt? J. Oſtendi illi manu meâ ſcriptum in libello meo, ſic enim, ut ſcis, facere ſolemus. H. Reddes ergò mihi mutuum. J. A prandio ſtatim, ne dubites.

XXXVII.

Ludovicus Michaeli vult dictata deſcribere: Michael permittere non audet, ne à Præceptore arguatur.

Nec fallendum, nec mentiendum eſt. Præſtat puerum timidiorem eſſe, qvàm audaciorem.

LUDOVICUS. MICHAEL.

QVid agis? M. Scribo. L. Qvid ſcribis? M. Deſcribo dictata Præceptoris. L. Qvænam? M. Heſter-

Heſterna. L. Qvid non aderas? M. Imò aderam: ſed non poteram magiſtrum dictantem aſſeqvi L. Qvæ res te impediebat? M. Qvod ſatis commodè non ſederem. L. Veneras ergò ſeriùs? M. Illud eſt. L. Cedo commentarium tuum, egomet tibi ſcribam. M. Qvid faciam lucri? L. Ego citius, qvàm tu, deſcripſero: poſt ludemus unà, ut conceſſit Præceptor. Da, inqvam, libellum tuum. M. Libenter id qvidem facerem, ſed non audeo L. Qvid times? M. Edictum Præceptoris. L. Qvod mihi edictum narras? M. Neſcis, eum vetuiſſe, ne qvis ſine permiſſu ejus alteri ſcribat? L. Id ego probe memini: ſed unde hoc ſciet? M. Rogas? qvum emendandi cauſâ, ſcripturæ rationem exigit, tum captus ero: novit enim manum meam. Prætereà neq; fallendum eſt, neq; mentiendum. L. Verbo DEI utrumq; vetatur. M. Qvid ergo reſponderem Præceptori, qvum ille negaret, me iſta ſcripſiſſe? L. Non eo res evadet, ſpero. M. Nolo tuâ ſpe tantum ſubire periculum. L. Vah! nimium timidus es: nunqvam rem facies. M. At tu forſitan audacior. L. Tu igitur ſcribe, qvantum voles: ego ad ludendum me confero. M. Abi qvæſo: jam unam paginam deſcripſiſſem, niſi me interpellaſſes. L. Interim aliqvid proficimus, dum Latine fabulamur.

XXXVIII.

In hoc colloqvio qvæſita eſt colloqvendi materia ex ſimulato ludendi prætextu.

Exemplum bonæ indolis puerorum, ubi alter benè monet, alter paret ſine controverſiâ.

NO-

NOÆUS. OLIVARIUS.

SAlve Olivari. O. Tu qvoqve ſalvus ſis, Noæe. N. Ludamus pauliſper? O. Qvid ais, ineptule? vix ſcholam ingreſſus es, & jam de ludo loqveris? N. Ne iraſcaris, qvæſo. O. Non iraſcor. N. Qvid ergo ſic exclamas? O. Accuſo tuam ſtultitiam. N. Non licet igitur ludere. O. Imo licet, at qvum tempus eſt. N. Vah nimiùm ſapis! O. Utinam tantùm ſaperem ſatis! ſed mitte me qvæſo, ut repetam, qvæ mox reddenda erunt Præceptori. N. Æqvum dicis, volo ego qvoqve tecum repetere, ſi tibi placet. O. Eho, qvid hoc eſt? qvid ſibi vult iſta tàm ſubita mutatio? nonnè tu modo loqvebaris de luſu? N. Loqvebar qvidem, ſed non ſerio. O. Cur ſimulabas? N. Ut paucis tecum fabularer. O. Qvid illud prodeſt? N. Etiam rogas? nunqvam audiviſti ex Præceptore? O. Nunc mihi non occurrit: qvid, inqvam, prodeſt confabulari? N. Ad nos in latinâ linguâ exercendos. O. Profectò recte putas, & ego te nunc magis amo. N. Habeo tibi gratiam. Age repetamus prælectionem, nam brevi Præceptor aderit.

XXXIX.

Invitatio ad animum relaxandum.

Corporis exercitatio confert valetudini.

OLIVARIUS. PAULUS.

VIſne venire mecum? P. Qvò properas? O. Ad lacum. P. Qvid eò? O. Lotum pedes. P. I ſanè, nunc lotione mihi opus non eſt: ſed interim parùm fabulabimur. P. Ne fabulari qvidem nunc velim. O. Atqvi utilis eſt confabulatio, duntaxat

de

de honeſtis rebus. P. At mihi utilior eſt ad valetudinem exercitatio corporis. O. Qvid ſi manſero tecum? P. Prudenter facies: & nos pilâ palmariâ colludemus. O. Benè vertat DEUS maneo. P. Aliàs lotum unà tecum ibo: qvum ſcilicet longius erit temporis ſpacium. O. Ad ludum nos accingamus. P. Nulla eſt in me mora. XL.

Invitatio ad ambulationem luſionis loco.

DEI opera invitare debent ad eum imitandum.

PAULUS. QVINTUS.

JAmdudum tædet me toties repetere luſus ſcholaſticos. Q. Qvid facies igitur? P. Eamus in hortum noſtrum. Q. Qvid agemus? P. Ambulabimus, colloqvemur, DEI beneficia in ejus operibus commemorabimus. Q. Nihil ſanè jucundius: ſed interim petenda eſſet à Præceptore venia. P. Jam impetravi mihi, & item uni, qvem vellem ducere. Q. Benè res habet, eamus, ducente DEO. P. Precor, ut nos cuſtodiat. Q. Ego qvoqve idem precor tecum. XLI.

Invitatio ad luſum. Eventus ludi.

Qvicqvid nobis accidit, eſt boni conſulendum. Ditare aliqvem ſolius eſt DEI. Spe lucri non eſt ludendum. Ethnicorum doctrina de fortunâ. Admonitio careat odio & invidia. Solus DEUS eſt cordium ſcrutator. Exemplum admonitionis mutuæ.

QVIRINUS. RUFUS.

UBi ſunt juglandes tuæ? R. De qvibus loqveris juglandibus? Q. Qvas hodie ex præmio accepiſti. R. Ubi ſint, rogas? qvaſi verò tibi ſervare

debue-

debuerim. Q. Non ſic intelligo: ſed qværo, qvid feceris. R. Edi in merendâ. Q. Ediſti miſer? cur potiùs non ſervaſti ad ludendum? R. Edere malui, qvàm perdere. Q. Non poteras perdere, niſi duodecim. R. Fateor. Q. Qvod ſi ſors tuliſſet, potuiſſes ducentas aut fortaſſe plures lucrifacere. R. Dubius eſt, (ut vulgò dicitur) ludi eventus. Q. Qvid tum? ubiq; parati eſſe debemus in utramqve partem, & boni conſulere, qvicqvid nobis evenerit. R. Iſtud ego ſcio: ſed non ſum admodùm ludendi peritus, in eo genere. Q. Abi, nunqvàm rem facies. R. Nemo rem facit, niſi Deo volente: nec ego ditari ex ludo velim. Q. Ergò, ut video, qværendus eſt mihi colluſor alius. R. Nihil ſanè impedio. Sed mane parumper. Q. Qvid vis? R. Qvid tu vocas ſortem, de qvâ hic mihi mentionem feciſti? Q. Ipſam fortunam. R. Qvid autem eſt fortuna? Q. Stultorum opinio. R. De fortunâ qvid opinantur ſtulti? Q. Nunc mihi non vacat de hoc tibi reſpondere: ſed vide annotationem Præceptoris in Catonem. R. In qvem locum? Q. In illum verſiculum: *Indulget fortuna malis, ut lædere poſſit.* R. Ut video, non ignoras, qvid ſit fortuna. Q. Satis ſcio, fortunam nihil eſſe. R. Cur ergò dixiſti, qvod ſi ſors tuliſſet? Q. Excidit mihi ſic loqvi ethnicorum more. Nam eorum libri (ut ſæpè docet Præceptor) pleni ſunt ejusmodi impiâ doctrinâ. R. Nihil mirum: nempe illi veram Dei cognitionem non habuerunt. Q. Sed audi, mi Rufe, ſi vis ampliùs diſputare, qvære tibi alios diſputatores, nam mihi nunc ſerio ludendum eſt;

volo

volo tamen priùs te viciſſim admonere. R. O qvam gratum mihi feceris! Q. Nonne tu dixiſti hæc verba: dubius eſt ludi eventus? R. Fateor me dixiſſe: ſed præmunivi. Q. Qvomodo iſtud intelligis? R. Addidi enim hæc tria verba: ut vulgò dicitur. Q. O aſtutam vulpeculam! os occluſiſti mihi. Sed hæc inter nos, ſine odio aut malevolentia, dicta ſint. R. Novit DEus utriusqve animum. Q. Eſt enim ille ſolus cordium ſcrutator. Sed qvid tu? vis hic ſolus otio torpeſcere? R. Cogito, qvo luſu me exerceam. Q. Qvaſi verò ſit diutiùs cogitandum. Age, ſeqvere me, dabo tibi mutuò juglandes. R. Amicè nunc loqveris: ſed qvando reddam? Q. Ad Calendas Græcas: ſi non potes citiùs. R. O feſtivum caput! Eamus.

XLII.

Invitatur ad luſum qvidam, at ille ſtudium præfert luſui.

Exemplum rarum pueri ſtudioſi. Omnia tempus habent, utendum remiſſionibus in tempore.

RUFUS. STEPHANUS.

QVâ de re ſic elatus es lætitiâ? S. Pater meus advenit modò. R. Qvid meâ refert? S. Imò plurimum, qvia nobis impetravit ludendi veniam. R. Ain'tu? S. Vide pueros jam ludentes in area. R. Ludant ſanè alii: ego ſtudere malim, qvam ludere. S. Nec minùs ego, ſed in tempore. Nam ut eſt in proverbio: *Omnia tempus habent.* Undè & nos rectè monet Cato noſter:

Interpone tuis interdum gaudia curis.
Ut poſſis animo qvemvis ſufferre laborem.

R. Ve-

debuerim. Q. Non ſic intelligo: ſed qværo, qvid feceris. R. Edi in merendâ. Q. Ediſti miſer? cur potiùs non ſervaſti ad ludendum? R. Edere malui, qvàm perdere. Q. Non poteras perdere, niſi duodecim. R. Fateor. Q. Qvod ſi ſors tuliſſet, potuiſſes ducentas aut fortaſſe plures lucrifacere. R. Dubius eſt, (ut vulgò dicitur) ludi eventus. Q. Qvid tum? ubiq; parati eſſe debemus in utramqve partem, & boni conſulere, qvicqvid nobis evenerit. R. Iſtud ego ſcio: ſed non ſum admodùm ludendi peritus, in eo genere. Q. Abi, nunqvàm rem facies. R. Nemo rem facit, niſi DEO volente: nec ego ditari ex ludo velim. Q. Ergò, ut video, qværendus eſt mihi colluſor alius. R. Nihil ſanè impedio. Sed mane parumper. Q. Qvid vis? R. Qvid tu vocas ſortem, de qvâ hic mihi mentionem feciſti? Q. Ipſam fortunam. R. Qvid autem eſt fortuna? Q. Stultorum opinio. R. De fortunâ qvid opinantur ſtulti? Q. Nunc mihi non vacat de hoc tibi reſpondere: ſed vide annotationem Præceptoris in Catonem. R. In qvem locum? Q. In illum verſiculum: *Indulget fortuna malis, ut lædere poſſit.* R. Ut video, non ignoras, qvid ſit fortuna. Q. Satis ſcio, fortunam nihil eſſe. R. Cur ergò dixiſti, qvod ſi ſors tuliſſet? Q. Excidit mihi ſic loqvi ethnicorum more. Nam eorum libri (ut ſæpè docet Præceptor) pleni ſunt ejusmodi impiâ doctrinâ. R. Nihil mirum: nempe illi veram DEI cognitionem non habuerunt. Q. Sed audi, mi Rufe, ſi vis ampliùs diſputare, qvære tibi alios diſputatores, nam mihi nunc ſerio ludendum eſt;

volo

volo tamen priùs te viciſſim admonere. R. O qvam gratum mihi feceris! Q. Nonne tu dixiſti hæc verba: dubius eſt ludi eventus? R. Fateor me dixiſſe: ſed præmunivi. Q. Qvomodo iſtud intelligis? R. Addidi enim hæc tria verba: ut vulgò dicitur. Q. O aſtutam vulpeculam! os occluſiſti mihi. Sed hæc inter nos, ſine odio aut malevolentia, dicta ſint. R. Novit DEus utriusqve animum. Q. Eſt enim ille ſolus cordium ſcrutator. Sed qvid tu? vis hic ſolus otio torpeſcere? R. Cogito, qvo luſu me exerceam. Q. Qvaſi verò ſit diutiùs cogitandum. Age, ſeqvere me, dabo tibi mutuò juglandes. R. Amicè nunc loqveris: ſed qvando reddam? Q. Ad Calendas Græcas: ſi non potes citiùs. R. O feſtivum caput! Eamus.

XLII.

Invitatur ad luſum qvidam, at ille ſtudium præfert luſui.

Exemplum rarum pueri ſtudioſi. Omnia tempus habent, utendum remiſſionibus in tempore.

RUFUS. STEPHANUS.

QVâ de re ſic elatus es lætitiâ? S. Pater meus advenit modò. R. Qvid meâ refert? S. Imò plurimum, qvia nobis impetravit ludendi veniam. R. Ain'tu? S. Vide pueros jam ludentes in area. R. Ludant ſanè alii: ego ſtudere malim, qvam ludere. S. Nec minùs ego, ſed in tempore. Nam ut eſt in proverbio: *Omnia tempus habent.* Undè & nos rectè monet Cato noſter:

Interpone tuis interdum gaudia curis.
Ut poſſis animo qvemvis ſufferre laborem.

R. Vera ſunt, qvæ dicis, fateor, ſed interim omitte me, ut ſerio ſtudeam. S. Per me ſtudeas licet, nihil impedio, at ego hâc utar occaſione. R. Utere ſanè.

XLIII.

Stephanus & Torqvatus parant ſe ad ludendum pilâ palmariâ.

STEPHANUS. TORQVATUS.

IMpetrâſtis ludendi facultatem? T. Impetravimus. S. Ad qvod usqve tempus? T. Ad cœnam usqve. S. Qvi dederunt verſus? T. Primi & ſecundi. S. Qvid ceteræ claſſes? T. Primus qvisqve decurio trium proximarum claſſium pronunciavit unam è ſacris literis ſententiam. S. Nonnè precati eſtis, ut ſolemus? T. Precati, & qvidem præſente ludimagiſtro: tu verò ubi eras? S. Iveram domum à matre accerſitus. T. Nunc igitur qvid agere cogitas? S. Ludere ſesqvihoram, deinde ad ſtudium me recipere. T. Vin' tu, tibi ſim colluſor? S. Qvidni velim? T. Qvo luſu nos exercebimus. S Nullus eſt mihi jucundior pilâ palmariâ. T. Nec mihi qvidem. S. Viſamus igitur, an ceteri partes ſortiti ſint, nam ſi ſoli luderemus, minùs eſſet voluptatis. T. Viſamus ſanè.

XLIV.

Non ſolùm nobis nati ſumus, ſed alius alium ſollicitus curare debet in tempore.

Exemplum tempeſtivæ admonitionis.

TORQVATUS. VINCENTIUS.

QVid cogitas Vincenti? cave tibi, obſecro. V. Qvid mihi cavebo? T. Ne in morbum incidas,

cidas. V. Qvâ ex cauſâ? T. Ex nimia luſus intemperantia. V. Unde apparet periculum? T. Qvia totus æſtuas, totus ſudore mades. V. Rectè & iſti tempore admones: profectò non ſentiebam. T. Deſiſte, ſi me audis. V. Audio verò libenter ac tibi morem gero: qvis enim reſpuat tam fidele conſilium? T. Deterge faciem ſudariolo, & indue te celeriter, ne ſubitum frigus contrahas. V. Habeo tibi gratiam, nam ferè morbis ſum obnoxius. T. Qvid eſt cauſæ? V. Infirmitas meæ valetudinis: vides enim, qvàm imbecillo ſim corpore. T. Tanto magis debes tibi cavere. V. Iſtud probè novi, & parens uterqve me monet ſæpiſſimè; ſed qvid agas? naturâ proni ſumus in noſtram perniciem. T. O mi Vincenti, non eſt voluptati ſerviendum, ſed temperantiâ valetudini conſulendum. V. Eſt in promptu carmen Catonis in eam ſententiam. T. Teneo, ſed de his alias. Jam ſatis indutus es: non eſt, qvòd hîc morêre diutiùs. V. Vale, Torqvate, monitor amiciſſime. T. Vin'tu, ut domum te deducam? V. Nihil opus eſt deductione, ego bellè me habeo, Dei beneficio. T. Mi Vincenti, cura, ut valeas.

LIBER TERTIUS,

DE

MORIBUS,

ALIISQVE

EXTRA LITERARUM STUDIA ACTIONIBUS.

COLLOQVIUM I.

Sub præcepto de parentum obedientiâ continentur omnes, qvi nobis præſunt.

Contentiones vitandæ.

ADAMUS. ÆMILIUS.

NEſcis vetitum eſſe, ne ſubmiſſe loqvamur inter nos? Æ. Qvidni ſcirem? qvum Præceptor tàm ſæpe nobis inculcet ejus rei cauſas? A. Cur igitur modo faciebas contrà? Æ. Qvia Iſaias ita me cœperat alloqvi. A. Qvid tum? debuiſti illum admonere; non imitari. Æ. Debui, ſed nunc mihi non venit in mentem. A. Sed interim notandus es. Æ. Minimè verò, niſi vis eſſe ipſo Præceptore ſeverior. A. Dic mihi cauſam. Æ. Qvia Præceptor vetat qvempiam notari, qvi ſponte delictum agnoverit; modo ne tale ſit factum, qvod verbo Dei interdictum ſit. A. Nonnè à Deo præſcriptum eſt, ut parentibus obediamus? Æ. Illud eſt qvartum Decalogi præceptum. A. Atqvi, ut habemus in Catechiſmo, præceptum illud patet latiùs, nam parentum nomine Præceptores complectitur & Magiſtratus, deniqve omnes, qvibus DEus ipſe nos ſubjecit. Æ. Non eqvidem nego, vera eſſe, qvæ narras, ſed malo Præ-

cepto

ceptorem conſulere, qvam tecum diſputare, alioqvin in majus malum me induceres, qvod eſt contentionis vitium, multò magis à Præceptore vetitum. A. Æqvum dicis, memineris igitur Præceptorem admonere, qvum rationes à nobis exigit. Æ. Ne putes, me obliturum, præſertim qvum mea res agatur.

II.

Duo ad tonſorem euntes colloqvuntur.

Nemo gaudet, ſe adiri intempeſtivè.

CORNELIUS. CYPRIANUS.

QVònam is tam celeriter? Cyp Ad tonſorem. Cor. Ego qvoqve unà tecum. Cyp. Rogâſti veniam? C. Non rogavi, ſed tantiſper exſpecta me, dum eo rogatum. Cyp. Feſtina igitur. Cor. Mox rediero. Redii: eamus nunc jam. Cyp. Qvo vultu te Præceptor excepit? Cor. Hilari ſanè. Cyp. eodem me qvoqve acceperat. Cor. Non ſolet iraſci nobis, niſi illum adeamus intempeſtive. Cyp. Qvotus qvisqve id non ægrè fert? Cor. etiam nos, qvi pueri ſumus, ſæpiùs iraſcimur condiſcipulis, qvum ſtudia noſtra, qvantulacunqve ſunt, interpellant. Sed jam deſinamus, optimè tonſorem ante officinam video. Cyp. Euge, nulli ſunt exſpectantes, ita fiet, ut minus diu moremur.

III.

Daniel & Dionyſius colloqvuntur de matrimonio.

Adoleſcens doctus & benè moratus. Puella benè inſtituta. Exemplum proſperi conjugii.

DANIEL. DIONYSIUS.

EUge, audivi, ſororem tuam nupſiſſe. Dion. Ve-

rum audiſti. Dan. Qvis eſt maritus ejus? Dion. Qvidam civis Lubecenſis, honeſtis parentibus progenitus. Dan. Eſtnè dives? Dion. Sic habetur; ſed tamen pater meus hæc longè pluris facit: primùm, qvòd ille ſit benè moratus adoleſcens, deindè, qvòd non ſolùm doctiſſimus, ſed etiam bonarum literarum amantiſſimus, deniqve, qvòd verus Dei cultor, & Chriſtianæ religionis ſummus obſervator. Dan. Mihi narras egregios adoleſcentis titulos. O felicem ſororem tuam, qvæ Dei beneficio talem virum nacta eſt! Dion. Felicem ſanè non abs re dixeris, ſiqvidem bonum illud perpetuò ſic agnoſcat, ut ſemper meminerit, ex Dei bonitate profectum eſſe, ob idqve immortales agat eidem gratias. Dan. Credo, id facturam. Dion. Ita ſpero qvidem: ſic enim à parentibus ſemper inſtituta eſt in doctrina Chriſtiana. Sed me jam aliò revocant domeſtica negotia. Ergò vale, mi Daniel. Dan. Tu qvoqve benè vale, ſuaviſſime Dionyſi. Dion. Nunqvid vis? Dan. Ut verbis meis dicas ſalutem plurimam tuis omnibus: præcipuè patri matriqve & ipſi novæ nuptæ: meqve illi gratulari fauſtum illud conjugium. Dion. Ego verò id faciam, & qvidem libentiſſimè.

IV.

Docti adoleſcentis colloqvium cum puero mediocriter provecto.

Admonitio ad præſtandum mutuas operas. Precatio. Qvid pueris agendum, qvum manè ſurrexerint. Deus agnoſcendus eſt adjutor. Spes certa in Deum neminem fruſtratur. Philoſophi Ethnici

nici multa verbo divino conſentanea dixerunt.

EMERICUS. EZECHIEL.

QVotâ hora ſurrexiſti hodie? Ez. Paulò ante qvintam. Em. Qvis te expergefecit? Ez. Nemo. Em. An ceteri jam ſurrexerant? Ez. Nondum. Em. Non ivíſti illos excitatum? Ez. Non ivi. Em. Qvamobrem? Ez. Neſcio, niſi qvia non putabam illud ad me pertinere. Em. Annon te illi excitant interdùm? Ez. Imò ſæpiſſimè. Em. Debuiſti igitur ſimiliter facere. Ez Debui, fateor. Em. Memento igitur, ut poſthàc facias. Ez. Meminero, Deo juvante. Em. Sed qvid tu feciſti, ex qvo ſurrexiſti è lecto? Ez. Primum flexis genibus precatus ſum patrem cœleſtem in nomine filii ejus Domini noſtri Jeſu Chriſti. Em. Factum bene, qvid poſteà? Ez. Deindè ornavi me, & curavi corpus mediocriter, ut Chriſtianum decet: poſtremò ad qvotidiana ſtudia me retuli. Em. Si perges ſic facere, ne dubites, qvin Deus tua juvet ſtudia. Ez. Adhuc me ſemper juvit, qvæ eſt ejus benignitas, nec me (ut ſpero) derelinqvet. Em. Rectè loqveris, nec ille ſpem tuam fruſtrabitur. Ez. Anno ſuperiore didici in Catone: *Spem retine, ſpes una hominem nec morte relinqvit.* Em. Qvod retinueris, benè feciſti: eſt enim egregia ſententia, & homine Chriſtiano digna. Ez. Atqvi auctor ejus libri non fuit Chriſtianus. Em. Non fuit: certa res eſt. Ez. Unde igitur ſumpſit tot pulchras ſententias? Em. Maximè ex Philoſophis Ethnicis. Nam & ipſi divino Spiritu illuminati plurima dixerunt, qvæ ſunt verbo Dei conſentanea, qvod tu qvoqve vide-

videre aliqvando poteris, ſi literarum ſtudium proſeqvêre. Ez. Ego proſeqvar, ut ſpero, dummodò ipſe DEus det patri meo vitam longiorem. Em. Precare diligenter & ex animo, ut illud contingat. Ez. Qvotidiè id precor ſæpè. Em. Det tibi Dominus DEus in omni opere bono perſeverantiam. Ez. Qvod mihi optas, idem tibi precor, & gratias ago, qvòd me tàm fraternè monueris.

V.

Admonitionem bonam puer bonus in partem bonam accipit, gratias habet monitori.

FRANCISCUS. FERBERIUS.

QVid feciſti regulâ meâ? Fer. Reliqvi in pergulâ ſuperiore. Fr. Cur eam reliqviſti? Fer. Oblitus ſum. Fr. Non rectè factum: ſed tu ſic fere ſoles, ſi qvid tibi fuerit commodatum. Fer. Piget me negligentiæ meæ. Fr. Non ſatis eſt dolere, niſi mores mutare velis. Fer. Deum precabor, ut mihi mutare velit. Fr. Si ſapis, alioqvi nemo tibi poſthàc commodare volet. Fer. Habeo gratiam, qvòd me tam amicè monueris. Fr. I nunc repetitum meam regulam, eſt enim eâ mihi opus, ad ducendas in chartâ lineas. Fer. Nunc eo. Fr. Refer ad me, in cubiculum. Fer. Mox habebis.

VI.

Gabriel Germanum Chriſtianè & humaniter admonet: eidem benè ultrò facit.

Charitas. Verecundia in petendo. Liberalis in dando petere qvoqve non dubitat.

GABRIEL. GERMANUS.

MIſeret me tui. Ger. Qvid ita? G. Qvòd pen-

nâ tuâ tam miſere abutaris. Ger. Qvomodo abutor? Gab. Qvia peſſimè tractas in acuendo. Ger. Non eſt culpa mea, ne qvid erres. Gab. Cujus igitur? Ger. Scalpelli mei, cujus acies obtuſa eſt. Geb. Scalpellum in culpâ non eſt, ſed tu ipſe. Ger. Cur iſtud dicis? Gab. Qvia debuiſti vel ſcalpellum tuum acuere, vel aliud aliunde rogare commodatò, ſaltem ad præſens negotium. Ger. Non audeo petere. Gab. Qvid times? Ger. Ne mihi denegetur. Gab. Ecce tibi meum! Ger. Gratias ago. Gab. Utere, qvantum voles, ſed rectè. Ger. Sciens non abutar. Gab. Nec ſis poſthàc tàm verecundus in petendo. Ger. Sic eſt ingenium meum: ſoleo dare libentius, qvàm petere. Gab. Utinam multi eſſent tui ſimiles! ſed tamen, qvi libenter dat beneficium, is petere qvoqve liberè poteſt. Sed ego te nimis detineo. Perfice, qvod cœperas.

II.

Admonitus monitorem viciſſim monet.

Suſpectus caveas, ne ſis miſer omnibus horis: Nam timidis & ſuſpectis aptiſſima mors eſt. In ſuſpicioſos.

HENRICUS. HERMES.

Cur ſolus rides? Herm. Qvid tuâ? Hen. Qvia fortaſſè rides me. Herm. Undè tibi orta eſt iſta ſuſpicio? Henr. Qvia malus es. Herm. Omnes qvidem mali ſumus: at ego te pejor non ſum. Nemo igitur ridet, niſi aliqvem irrideat? H. Non ſic intelligo: ſed qvi ſolus ridet (ut ſæpe audivi) aut ſtultus eſt, aut aliqvid mali cogitat. Herm. Iſta ſententia cujus ſit, neſcio? Sed cujuscunqve

ſit, non eſt perpetuò vera: tamen admonitionem tuam in bonam partem accipio, teqve moneo viciſſim, ut caveas ſuſpicioſus eſſe. *Nam timidis & ſuſpectis aptiſſima mors eſt:* ut eſt in morali noſtro carmine. Henr. Memini: boni tamen conſulo admonitionem tuam.

VIII.

Iſrael Joſuam monet, ne ſit curioſus alienarum rerum percontator.

Horatius: percontatorem fugito nam garrulus idem eſt, nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures. Exemplum in percontatores.

ISRAEL. JOSUA.

UNde venis? J. Domo. I. Qvid agitur domi veſtræ? J. Nihil tuâ refert. I. Fateor, ſed familiares ſic rogare ferè ſolemus, perindè qvaſi rogemus, ut valetis? qvomodo ſe veſtræ res habent? J. De re alienâ nimium percontari non decet. I. Taceo: ſed videris mihi pro ætate nimis ſapere. J. Nihil meum dico, id audivi ſæpè. I. Ego qvoqve non ſemel audivi. J. Cur ergò non uteris? I. Qvia non ſemper in mentem venit. J. Immò, qvia tu es percontator: qvæ res non ſine cauſa datur vitio. I. Habeo gratiam, qvòd me adeo amicè moneas: poſthac, adjuvante Deo, cavebo ineptus eſſe. J. Ita paulatim ſapies.

IX.

Lambertus, cum Leonardo mictum ire cupiens confabulationis ergò, ab eo reprehenditur.

LAMBERTUS. LEONARDUS.

VIs venire mictum? Leon. Satis otioſe minxi.

Lamb. Eamus una, qvæſo, ut parum fabulemur. Leon. Tace, inepte, niſi vis accuſari: non eſt fabulandi tempus. Nonne debuiſti mejere, qvum jentaretur? Lamb. Debui: ſed oblitus ſum. Leon. Ito igitur ſolus cum bona venia Præceptoris, nec ſis poſthac tàm obliviofus. Lamb. Parebo tibi, & meminero.

X.

Marcus officium petit à Menardo: hic occupationem cauſatus bellè denegat: alter non urget ulterius.

Exemplum modeſtiæ, tùm in petendo, tùm in denegando.

MARCUS. MENARDUS.

VIsne mihi deſcribere prælectionem. Men. Cur non habes? Marc. Qvia heſterno die fui occupatus. Men. Accipe librum meum, & deſcribe. Marc. non ignoras, me lentius ſcribere: & tu citius totum deſcripſeris, qvàm ego qvatuor aut qvinqve verſiculos. Men. Qvære tibi alium ſcriptorem; nunc ego tibi non poſſum dare operam. Mar. Cur non? Men. Eſt mihi aliud negotum, idemqve perneceſſarium. Marc. Nolo te urgere, nec poſſum qvidem: ſed ſaltem commoda tuum codicem. Men. Accipe, utere, ut libet, modò ne abutare. Marc. Nihil eſt, qvod hic verearis.

XI.

Qvidam domum profecturus paulo ante vindemiam promittit amico, ſe curaturum, ut & ille eodem accerſatur.

Exemplum puerilis amicitiæ.

PHILIPPUS. PLANTINUS.

Qvan-

QVando profecturus es domum? Pl. Cras, Deo juvante. Ph. Qvis juſſit? Pl. Pater. Ph. Qvando autem juſſit? Pl. Ad me ſcripſit ſuperiore hebdomade. Ph. Qvo die literas accepiſti? Pl. Die Veneris. Ph. Qvid continebant præterea literæ? Pl. Omnes rectè valere, & proximis diebus initium fore vindemiæ. P. O fortunatum, qvi vindemiatum properas! Pl. Vis dicam patri meo, ut te accerſat? Ph. Qvam gratum mihi faceres; ſed vereor, ut velit. Pl. Immo gaudebit, cum propter noſtram conjunctionem, tum verò qvia & Latinè colloqvendo nos exercebimus, & de ſtudiis unâ interdum conferemus. Ph. Ohe! gaudio totus exſilio! amabo te, id cura, mi animule. Pl. Senties. Interim Deum precemur, ut dicta & conſilia noſtra vertat in gloriam ſui nominis. Ph. Benè mones, & certe ita expedit facere.

XII.

Richardus à Rogerio eunte domum petit ſibi uvas adferri.
Exemplum puerilis deſiderii.

RICHARDUS. ROGERIUS.

SIſte parum per gradum. Rogeri, qvò properas? Rog. Rectà domum. Rich. Qvid eò? Rog. Mater vult me paucis convenire. Rich. Neſcis, qvamobrem? Rog. Neſcio, niſi fortè, ut veſtimenta hyberna mihi facienda curet. Rich. Iſtud eſt veriſimile, jam enim inſtat hyems. Rog. Jam viſa ſunt gelicidia, & glacies etiam alicubi. Rich. His diebus vidi in foro montanos qvosdam, qvi dicebant, magnam vim nivium decidiſſe ſuperiori

riori hebdomade, qvum hic intereà lentas pluvias tantùm videremus. Rog. Ego qvoqve id ipſum audivi domi noſtræ ex ruſticis, qvi triticum nobis advexerant. Sed cogor abrumpere ſermonem, ne mihi iraſcatur mater. Rich. Sed heus tu, mi Rogeri, adfer mihi domo aliqvot uvas, nam ampliſſima fuit vobis vindemia. Rog. Adferam, ut ſpero, utriqve noſtrûm affatim: niſi qvid fortè mater irata eſt mihi. Rich. Iſtud avertat DEUS.

XIII.

Dives ex occaſione pauperi opem pollicetur.

DEUS hominum operâ nos nec opinantes juvat. DEUS afficit animos ad benè agendum. DEUS hominum affectûs gubernat. Exemplum inſigne charitatis erga pauperes.

TITUS. TULLIUS.

QVid hic ſolus cogitas? Tul. Meam deploro miſeriam. Tit. Qvænam te afficit miſeria? Tul. Heu me miſerum! ecce, mutavim⁹ claſſem: nec eſt mihi pecunia, undè libros emam. Tit. Añon tibi dat pater? Tul. Dat qvidē interdum, ſed parce nimis. Tit. Eſt igitur avarus. Tul. Non ſeqvitur. Tit. Qvid igitur impedit, qvò minùs tibi pecuniam ſuppeditet? Tul. paupertas: præterea, qvum peto, miratur, tot nobis opus eſſe libris. Tit. Nihil mirum, præſertim qvum ſit pauper: ſed interim eſto bono animo, nec te affligas, qvæſo: dabo operam, ut te juvet pater meus, libenter enim largitur pauperibus: præſertim iis, qvos novit bonarum literarum ſtudioſos eſſe. Tul. O me felicem, ſi tuâ operâ me DEus adjuverit! Tit. Juvabit, ſpero: ſed tu

interim

interim precare illum diligenter, ut mei patris animum erga te affectum reddat. Tul. Rectè mones. Nam (ut ſæpè audivi è ſacris concionibus) ſolus eſt Deus, qvi hominum corda gubernat, ac dirigit. Tit. Ita res habet. Tul. Vale, mi Tite, qvi mihi animum reddidiſti. Tit. Tu qvoqve Tulli, vale. Sed dic mihi, qvæſo: qvantum nummorum tibi opus eſt? Tul. Si duos haberem decuſſes, abunde mihi eſſet in præſentia. Tit. Tace: cras, ut ſpero, divinum auxilium ſenties.

XIV.

Pecunia qvum adfertur, nuncium adfertur vulgi opinione jucundiſſimum.

Reprehenſio libera inter familiares. Evangelium, id eſt, gratia Dei à Chriſto nunciata. Cur Evangelio non omnes credant.

VALERIUS. VINCENTIUS.

FRater tuus venitnè Francofurto? Vinc. Jam venit heri ante meridiem. Val. Nihilne literarum tibi attulit? Vinc. Nihil. V. Qvid igitur nunciavit? Vinc. Proſpera omnia. Val. De patre qvid narrat potiſſimum? Vinc. Ait, illum, Dei beneficio, jam plane febri carere, & paulatim convaleſcere. Val. Gaudeo ſane, Deumqve precor, ut priſtinam valetudinem brevi recuperet; ſed cur ille ut ſolet, nihil ad te ſcripſit? Vinc. Negat frater, eum potuiſſe ſcribere. Val. Qvamobrem? Vinc. Qvia nondum ſatis erat confirmatus. Val. Nihil mirum, qvum tàm diu tàm graviter ægrotaverit? ſed ille nihil ad te miſit? Vinc. Imò pecuniam. Val. Euge, nullus eſt jucundior nun-

nuncius! Vinc. Ita ajunt. Val. Tu verò ſic reſpondes, qvaſi fabulam audias. Vinc. Qvin pejus audio. Val. Qvidnam? Vinc. Merum mendacium. Val. Egonè mentitus ſum? Vinc. Non dico, te eſſe mentitum, ſed falſum dixiſti. Val. Ego, qvid dicas, non intelligo. Vinc. Dabo operam, ut intelligas. Val. Obſecro te. Vinc. Si nullus eſt jucundior nuncius, qvàm de allatâ nobis pecuniâ, qvid ergò eſt Evangelium Chriſti? qvis eſt jucundior nuncius, qvàm de gratiâ Dei, qvam Chriſtus attulit nobis per Evangelium? Val. Fateor, nihil eſſe jucundius Evangelio, iis duntaxat, qvi credunt ei, & ex animo amplectuntur. Vinc. Eqvidem ſic intelligo. Val. At ego loqvebar de humanis & terrenis rebus: tu vero ſtatim ad cœlum aſcendiſti. Vinc. Ita ſolent boni concionatores. Val. Non putabam, te eſſe Theologum tàm acutum. Vinc. Nihil dixi, niſi qvod eſt tritum & in medio poſitum. Val. Utinam illud adeo vulgare & protritum foret, ut omnes in Chriſtum crederent. Vinc. Nunqvam credent omnes. V. Qvid prohibet? Vinc. Qvia multi ſunt vocati, pauci verò electi: ſicut Chriſtus ipſe teſtatur. Val. Sed ne te diutius teneam, poteſnè facere, ut fratrem tuum paucis conveniam? Vinc. Vix poſſum. Val. Qvid ita? Vinc. Nam habet à patre noſtro mandata plurima, in qvibus curandis totus eſt occupatus. V. Nonne cœnabit domi, apud vos? Vinc. Cœnabit, opinor. Val. Ibo igitur ſub horam cœnæ. Vinc. Veni, precor: & eadem opera nobiſcum cœnabis. Val. Non recuſo. Vinc. Iterim vale: ſed

ſed fac memineris adeſſe tempori. Val. Qvotâ horâ? Vinc. Ante ſextam. Val. Hora eſt mihi commodiſſima.

XV.

De acceptâ pecuniâ & mutuò facilè datâ.

Amicus verus. Exemplum animi ad benè merendum promptiſſimi.

AMBROSIUS. ANTONIUS.

VEnitnè pater ad mercatum hodiernum? Ant. Hodiè manè convenit me, qvum adhuc è lecto ſurgerem. Amb. Nihil ab eo petiiſti? Ant. Imo, pecuniam. Amb. Et numeravit? Ant. In præſentiâ. Amb. Qvantum obſecro? Ant. Viginti aſſes. Amb. Papæ, aſſes viginti! qvi fit, ut audeat tibi tantum pecuniæ committere? Ant. Qvia novit me diſpenſatorem frugi. Siqvidem ſemper illi reddo rationem usqve ad teruntium. Amb. Sed ægrè fortaſſe impetrâſti. Ant. Imò facillime, atqve adeò cum gratiâ. Amb. O mitem parentem! Ant. Certè mitiſſimum. Amb. Sed (ut ad rem) qvid facies iſtâ pecuniâ? Ant. Emam libros, & alia mihi neceſſaria. Amb. Poteſnè mihi aliqvid mutuò dare? Ant. Poſſum, ſi modò eges. Amb. Niſi egerem, non peterem. Ant Qvantum vis à me accipere? Amb. Qvinq; aſſes. Ant Accipe. Amb. O vere amicum animum! Ant. Amicus verus non eſt, niſi qvi amicum juvat in tempore: ſi tamen habet, undè juvet. Amb. Amicus certus (ut eſt in proverbio) in re incertâ cernitur. Ant. Qvando reddes mutuum? Amb. Ubi primùm pater in hanc urbem

bem venerit. Ant. Qvando venturum ſperas? Amb. In mercatu proximo, nempe ad octavum Octobr.

XVI.

Benedictus à Baldo pennam commodato petit: hic primò fingit, ſe commodare nolle: deinde dono dat.

Chriſti præceptum. Chriſtianus debet Chriſtum Præceptorem imitari. Colloqvendi occaſio qværſita per ſimulationem.

BENEDICTUS. BALDUS.

HAbesnè duas aut tres pennas? Bald. Sunt mihi tantum duæ. Bened. Da mihi unam commodatò. Bald. Non faciam. Ben. Cur non? Bald. Ne abutaris. Ben. Memineris fortaſſe: aliqvando me fruſtrà rogabis aliqvid. Bald. Atqvi jubet CHRISTUS, malum bono compenſandum. Ben. Nondum iſtud didici. Bald. Tamen diſcas oportet, ſi cupis eſſe Chriſti diſcipulus. Ben. Qvid cupio magis? Bald. Diſce igitur magiſtrum imitari. Ben. Diſcam progreſſu temporis. Bald. Præſtaret nunc incipere, dum per tempus licet. Bened. Nimis urges: nondum complevi annum octavum, ut ait mater. Bald. Semper eſt benè agendi tempus, ſed interim, ne mihi qværſo ſuccenſeas. Jocabar enim, ut te ad colloqvendum invitarem tantiſper, dum ſumus otioſi. Ecce tibi penna, eaqve non omninò peſſima. Ben. Reddam tibi ſtatim, qvum aliqvid deſcripſero. Bald. Nolo mihi reddas. Bened. Qvid igitur faciam? Bald. Qvicqvid voles, à me enim tibi dono datur. Ben. Gratiam habeo maximam.

XVII.

Amicus amico pecuniam ultrò offert.

Beneficium voluntarium. Humana beneficia diligentiùs, qvàm divina, expendimus. Exemplum liberalitatis rariſſimum.

CLAUDIUS. CLEMENS.

HOdiè pecuniam à patre accepi, ſi tibi fortè eſt opus. Cle. Nihil nunc opus eſt mihi, ſed tamen gratiam habeo maximam, qvòd tuâ liberalitate ultrò mihi offers beneficium, qvotus enim qvisqve id faciat? Claud. Credo eſſe pauciſſimos: tu me tamen non ſemel beneficiis provocâſti. Cle. Adeò illa parva fuerunt, ut non ſint commemoratione digna. Claud. Non eſt parvum beneficium, qvod ab optimâ voluntate profectum. Cle. Utinam Dei erga nos beneficia tàm expenderemus, qvàm ſolemus hominum! Claud. Faxit ille, ut in eâ cogitatione nos exerceamus, & ſæpius & diligentius. Cle. Illud profectò neceſſe eſt, ſi volumus ejus benignitatem ſæpius experiri.

XVIII.

Ab amico qvidam mutuò aſſem impetrat: obiter mentio fit de providentiâ Dei.

ENNIUS. EUSTACHIUS.

QUantum habes pecuniæ? Euſt. Aſſem cum ſemiſſe, tu verò? En. Non tantum. Euſt. Qvantum igitur? En. Unicum aſſem. Euſt. Vis mihi dare mutuò? En. Eſt mihi opus. Euſt. In qvem uſum? En. Ad emendam chartam. Euſt. Hodiè reddam tibi. En. Addendum fuit, Deo juvante. Euſt. Sic docet Præceptor ex verbo Dei,

ſed

ſed non poſſum aſſueſcere. En Fac aſſueſcas. Euſt. Qvomodo id fiet? En. Si ſæpè cogites, nos à Deo ſic pendere, ut nihil poſſimus ſine ejus auxilio. Euſt. Bonum mihi das conſilium. E. Qvale mihi dari velim. Euſt. Sed (ut ad propoſitum redeamus) dabis mutuò iſtum aſſem? En. Miror te mutuò petere, qvi plus habeas qvàm ego. Euſt. Eſt qvidam ſcholaſticus hâc tranſiens, qvi librum venalem oſtentat. En. Qvid tùm? Euſt. Cupiebam emere, qvia vilius indicat, qvâm noſter bibliopola. En. Accipe, ſed qvæſo, undè tàm citò reddes? Euſt. A cœnâ ibo domum, ut à matre petam. En. Qvid ſi dare nollet? Euſt. Nihil cunctabitur, qvum librum oſtendero.

XIX.

Hieremiæ Homerus promptiſſime dat mutuam pecuniam.

Exemplum expromptæ liberalitatis.

HIEREMIAS. HOMERUS.

VIs à me magnam inire gratiam? Hom. Nihil libentiùs fecerim: ſiqvidem penes me res ipſa eſt. Sed qvid eſt, in qvo tibi commodare poſſim? Hier. Da mihi mutuò aſſes decem. Hom. Non tantum nunc habeo, ſed majorem partem. Hier. Qvantam, qvæſo? Hom. Neſcio, niſi crumenam inſpexero; ecce tibi octo aſſes cum ſemiſſe. Hier. Solos ſeptem accipio, non enim te vacuare prorſus volo. Hom. Parum refert, totum ſi vis, accipe. Hier. Ago tibi gratias: credo, hoc pecuniæ ſatis fore negotio meo cum aliqvantulâ, qvam ipſe habeo. Hom. Ut libet. Hier. Amo-

re, de iſtâ tàm expromptâ benignitate. Hom. Si qvid aliud poſſim, ne parcas. Hier. Reddam totum, DEO volente, qvam primum pater ad me miſerit. Hom. Ne ſis magnoperè ſolicitus, nondum eſt opus mihi.

XX.

Pecuniam creditam repoſcit à debitore creditor.

DEus omnia gubernat.

JUSTUS (Creditor,) JACOBUS (Debitor.)

QVoad patris reditum exſpectas? Jac. Hinc ad diem octavum. Juſt. Qvi ſcis diem? Jac. Ipſe pater ad me ſcripſit. Juſt. Adventus ejus, ut ſpero, te ditabit. Jac. Crœſo ditior ero, ſi benè nummatus venerit. Juſt. Tunc mihi mutuum reddes. Jac. Non eſt, qvod dubites, qvin ſi tibi opus erit amplius, non modò reddam mutuum, ſed etiam referam gratiam. Juſt. Qvomodo? Jac. Pecuniam mutuam viciſſim dabo. Juſt. Nihil opus erit, ſpero. Jac. At neſcis, qvid poſſit accidere. Juſt. Tempus eſt breviſſimum. Jac. Non eò dico, qvòd tibi velim ominari malum. Juſt. Qvicqvid ominentur homines, DEus clavum tenet. J. Sed qvid ceſſamus, recipere nos in auditorium? Juſt. Oportunè admones.

XXI.

Nicoſtratum in portum euntem, ut viſat, ecqvid ſibi alimenti advectum ſit, comitatur Nicander, idqve confabulandi gratia.

NICANDER. NICOSTRATUS.

QUò nunc ſolus abis? Nico. Semper à verſibus aliqvid auſpicaris. N. Facile eſt carmen in-

incipere, deducere non item. Sed dic, qvò nunc is? Nico. Rectà in portum. Nic. Qvid in portu habes negotii? Nico. Viſo, ecqvid alimenti mihi advectum ſit. Nic. Vis me tibi comitem? Nico. Imò, etiam ducem, ſi tibi videtur. Nic. Nunqvam dux eſſe didici; ſed ſæpe egi comitem. Nico. Nihil ad rem pertinet pluribus verbis hic fabulari: eamus una. Nic. Eamus ſanè, confabulari licebit ampliùs ambulando in ripâ lacus, ſi navis nondum appulſa ſit. Nico. Qvid, ſi jam ſit appulſa? Nic. Tamen deambulare ſatis diu poterimus, dum exoneratur.

XXII.

Probo fruſtum panis petenti abundè dat Puteanus. Probus non allatum panem excuſat matris abſentiâ & domeſticorum occupatione.

Indulgentiâ ſumus deteriores. DEUS omnis boni in nobis auctor, colloqvia etiam noſtra dirigit.

PROBUS. PUTEANUS.

DA mihi fruſtum panis. Put. Non habes? Prob. Si haberem, non peterem. Put. Cur non attuliſti? Pr. Dicam poſteà: ſed da interim, qværſo, nam eſurio vehementer. Put. Cape. Pr. Hui tantillum! Put. Etiam qvereris? Pr. Non immeritò: das parce nimis. Put. Vide, qvantulum reſtet: dedi verò dimidium. Pr. Ago tibi gratias: dediſti abundè, ſed jocabar. Put. Nunc reſponde: Cur non attuliſti panem domo? Pr. Nemo erat, qvi daret. Put. Nemo? Pr. Prorſus nemo. Put. Qvid mater? Pr. Aberat domo. Put. Qvid ceteri? Pr. Omnes erant occupati. Put. Cur tutè non accipiebas? Pr. Nunqvam auderem tale qvidpiam.

 Put.

Put. Cur non? Pr. Mater perpetuò vetat, ne qvid attingam, ſine permiſſu ſuo. Put. Dura mater. Pr. Tuo qvidem judicio, qvi indulgentiorem habes. Put. Non dico indulgentem, ſed certè liberalem. Pr. Qvomodo te tractat? Put. Svaviſſimè omninoq; ex animi ſententiâ. Pr. Fortaſſè in tuam perniciem. Put. Avertat Deus optimus maximus! Pr. Non eqvidem invideo. Put. Cur ergo illud dicis? Pr. Ut interim te moneam, omnes licentiâ deteriores fieri. Put Benè facis, ſed qvid cenſes; nonne uti licet parentum bonitate? Pr. Certè licet, modò ne abutaris. Put. Qvomodo abutimur? Pr. Rogas? qvum aut patris aut matris indulgentiam in malum vertimus. Put. Rectè dicis; ſed qvotus qvisqve id facit? Pr. Imò ferè omnes: niſi qvi à Domino Deo prohibentur. Put. Qvis poteſt bonus eſſe, niſi per Dei gratiam? Pr. Ergò (ut ſæpe monemur à Præceptore) precandus eſt, ut Spiritu ſuo nos bonos & ſanctos efficiat. Put. Gaudeo, te non attuliſſe jentaculum. Pr. Qvamobrem? Put. Qvia hoc noſtro colloqvio mihi videor multùm profeciſſe. Pr. Ego qvoqve non parum. Put. Tuâ operâ id factum eſt. Pr. Imò beneficio Dei, qvi qvidem ita voluit. Put. Credo eqvidem. Pr. Et hic igitur, & in ceteris agnoſcamus bonitatem ejus. Put. Valdè id æqvum eſt. Pr. Imo valdè neceſſarium: ſi qvidem volumus ingrati animi crimen effugere. O ſermonem jucundiſſimum! gratiæ Deo immortales, per JEſum Chriſtum. Put. Item velim.

XXIII.

Theophilus & Thomas de prandii horis inter ſe colloqvuntur,

qvuntur, ille maturius ait ſe prandere, hic ſerius, idqve propter Patrem è curiâ exſpectandum, eademqve de cauſa cantioni pſalmorum intereſſe non ſolere.

Modus ſervandus. Offenſiones mutuò remittendæ.

THEOPHILUS. THOMAS.

QVando vis prandere? Thom. Ego jam prandi. Th. Qvotâ horâ? Thom. Seſqvioctavâ. Th. Tàm manè igitur prandetis? Thom. Sic ferè ſolemus in æſtate; vos autem? T. Non prandemus ante ſeſqvidecimam: interdum ab undecimâ. Tho. Papæ! cur non citius? T. Exſpectandus eſt pater, dum è curiâ redierit. Thom. Tu igitur non potes adeſſe aulæ in cantione Pſalmorum? T. Rarò admodum interſum. Thom. Qvomodo excuſaris? T. Exemptus ſum illo munere. Tho. Qvis te exemit? T. Didaſculus, patris mei monitu. Tho. Ergone omnes ſenatorum filii habent hujusmodi privilegium? T. Habent, modò patres jubeant. Tho. Nonne mater poſſet tibi dare prandium, ante reditum patris è ſenatu? T. Poſſet qvidem: ſed pater vult à me exſpectari. Tho. qvamobrem? T. Quia ſic illi placet. Tho. Nunc mihi tacendum eſt. Os enim mihi occluſiſti. T. Cur tu es tàm curioſus percontator? Tho. Puer ſum: & pueri ſemper cupiunt aliqvid ſcire novi T. Fateor, ſed eſt modus in rebus, ut Præceptor nos ſæpè docet. Tho. Ergò diſcedamus, ut te pranſum conferas. T. Ignoſce, qvæſo, ſi qvâ in re te offenderim. Tho. Ego abs te idem peto: ego inqvam potiùs, qvi te offendere potui loqvacitate mea, ſed interim nihil cogitans mali.

XXIV.

Theophylactus, Tobiæ de ſua merenda impertit, & ſimul rationem oſtendit, qva ſibi ille in poſterum de merenda & jentaculô proſpiciat.

THEOPHYLACTUS. TOBIAS.

ORo te, da mihi ex pane tuo. Tob. Mihi non habeo nimis; tamen volo tibi impertiri, accipe. Th. Gratias ago tibi. Tob. Non eſt, qvòd agas ob rem tantulam. Sed dic qvæſo, cur non attuliſti? Th. Qvia nemo erat domi noſtræ, qvi mihi daret. Tob. Tu verò, cur non accipis? Th. Non audeo, niſi det mater. Tob. Benè facis: ſed audi bonum conſilium. Th. Auſculto, ut audiam: dic qvæſo. Tob. Qvum prandio finito tolluntur menſæ reliqviæ, petito merendam tuam, eamqve in peram tuam recondito: ita fiet, ut nunqvam immunis venias. Th. De jentaculo autem qvid ſuades? Tob. Ut petas in exitu cœnæ, & idem facias, qvod dixi tibi de merendâ. Th. Nunqvam vidi melius conſilium dari. T. Fac igitur, ut memineris: & qvum voles, utere. Th. Ego vero utar, qvoties opus erit.

XXV.

De carnium differentia & beneficiorum divinorum agnitione.

Mendacium vitandum eſt. Chriſtus veritas. Chriſtiani ſunt filii DEI, & Chriſti fratres. Charitas in pauperes.

AURELIUS. AUGUSTINUS.

QVid tibi dedit mater in merendam? A. Vide Aur. Caro eſt: ſed qvænam? A. Bubula. Aur.

Utrum

Utrum recens, an ſalſa? A. Bubula ſalita. Aur. Utrum pinguis, an macra? A. Ehò ineptè; non vides macram eſſe? Aur. Annon malles eſſe vitulinam aut vervecinam? A. Utraq; bona eſt: ſed in omni genere ſapit mihi hædina, præſertim aſſa. Aur. Hem, delicatule, jamnè palatum tàm doctum habes? A. Dico, ut ſentio: non enim eſt mentiendum. Aur. Abſint à nobis mendacia, ſumus enim filii DEI & Chriſti fratres, qvi eſt ipſa veritas, ut ipſe de ſe loqvens teſtatur. A. Sed ad rem: Suilla qvoqve veſcor libenter, modico ſale adſperſa & benè cocta. Aur. O mirificam DEI gratiam, qvi dat nobis tot obſoniorum genera, & tam bona! A. Qvot putas eſſe hâc in urbe pauperes, qvi ſolo pane hordeaceo victitant, neq; tamen ad ſaturitatem? Aur. Non dubito, multos eſſe, in tantâ præſertim annonæ caritate. A. Itaqve nos in tantâ bonarum rerum copia, qvantas DEO gratias agere debemus! qvas laudes illi dicere! Aur. Ejus igitur beneficia magnificè ubiq; prædicemus, atqve interim precemur, ut pauperum ſuorum miſereatur inopiæ. A. Utinam ipſe corda noſtra ſuo ſpiritu ad eam rem penitus afficiat. Aur. Ita precor.

XXVII.

Interrogatiuncula de morbo.

DEUS eſt medicorum Princeps.

DIGNUS. DOLABELLA.

QVid egiſti per hos qvindecim dies? Dol. Miniſtravi matri, qvæ graviter ægrotabat. D. Ain, tu? Dol. Sic eſt profectò. D. Qvo laborabat morbo? Dol. Febre tertianâ. D. An convaluit? Dol.

Paulatim convaleſcit, gratia DEO. Dign. Qvis eam ſanavit? Dol: Medicorum ſummus. D. Qvis ille? Dol. ipſe DEus. D. De hoc nihil dubito: ſed cujus operâ? Dol. Domini Sarraſini. D. Is habetur maximi nominis in medicinæ profeſſione. Dol. Id qvotidiè probant egregiæ curationes ejus. D. Qvibus remediis utebatur in curandâ matre tuâ? Dol. Medicamentis. D. Satis iſtud intelligo, etiam te tacente: ſed dic planè, qvæ fuerunt iſta medicamenta? Dol. Sine me aliqvantiſper recordari. D. Sino: dic tandem, qvæ reminiſceris? Dol. Duo tantum nomina mihi occorrunt, clyſteres & potiones. D. Qvid iſta conferunt? Dol. Eho ineptè! Ita rogas, qvaſi ego medicinæ operam dederim. Itaqve ſi cupis amplius ſcire, qvære tutè ipſe ab iis potiùs, qvi iſta prôfitentur, hoc eſt, à medicis & pharmacapolis. D. Ne mihi ſuccenſeas, oro. Dol. Cur tu es adeò curioſus? D. Ut addiſcam ſemper aliqvid. Dol. At vide interim, ne voceris percontator. D. Audi tamen item pauca. Dol. Loqvere. D. Qvamdiu ægrotavit mater? Dol. Ferè duas hebdomades. D. Intereà ubi erat pater? Dol. Profectùs erat Dantiſcum ad mercatum. D. Sed tu, qvotâ horâ rediiſti in Gymnaſium? Dol. Hodiè manè. D. Dediſtinè excuſationem Præceptori? Dol. Dedi. D. Qvid tibi reſpondit? Dol. Factum benè inqvit. Tu verò ubi fueras? D. Heſterno die rus iveram cum patruo. Dol. Agè videamus, qvid ſimus reddituri horâ ſecunda, nam ego qvodam modò nunc novus ſum diſcipulus.

XXVII.

Erneſtus Eudoxo ægrotanti ſuadet, ut qvieſcat, paret Eudoxus.

ERNESTUS. EUDOXUS.

QVid triſtis es, Eudoxe? Eud. Ægroto. E. Qvid morbi eſt? Eud. Neſcio. Er. Sed tamen: eſtnè gravis morbus? Eud. Non admodum, gratia Deo. Er. Qvidnam tibi dolet? Eud. Caput. E. Qvid? totumnè caput? Eud. Non certè. E. Qvæ pars igitur? Eud. Neſcio nomen. E. Eſtnè vertex? Eud. Non eſt. E. Qvid ergò? utrum ſinciput, an occiput? Eud Hæc pars anterior. E. Eſt ergò ſinciput. Eud. Qvid igitur faciam? E. Qvieſce bene: mox ſanus eris. Sic enim à matre accepi, nullum eſſe præſentius remedium capitis doloribus, qvam qvietem. Eud. Atqvi varii ſunt morbi capitis. E. Et varia fortaſſe remedia: ſed qvid eſt facilius, qvam id tentare, qvod dixi tibi? Eud. Experiri qvidem nihil, ut ſpero, nocebit: ſed ubi qvieſcam? E. Domi veſtræ in lecto. Eud. Mater non ſinet. E. Immo, ſi dixeris, te ægrotare. Eud. Atqvi putabit, me ſimulare. E Fieri poteſt: ſed qvid dubitas periculum facere? Eud. Bonum conſilium. E. Utere, ſi vis. Eud. Faciam profectò. E. Enimverò, ſi ſapis. Eud. Sed unum reſtat. E. Qvid eſt? Eud. Impetranda eſt à Præceptore venia. Adi, & pete. Eud. Qvid, ſi nolit dare? E. Imò facilimè. Eud. Qvi ſcis iſtud? E. Qvia ſatis eſt credulus nobis: niſi qvi aliqvoties illũ fefellerunt. Eud. Nunqvam ſciens illum fefelli. E. Ito igitur fidenter. Eud. Nunc eo. E. Sed heus, priùs meditare, qvid ſis dicturus: ne fortè loqvendò hæreas. Eud. Benè mones. non accedam imparatus. XXVIII.

XXVIII.

De frigoris acerbitate, & hypocauſti incommodo.

FABIANUS. FORTUNATUS.

QVò nunc is? Fort. In hypocauſtum. F. Qvid eò? Fort. Hoccine eſt rogandum? non frigus ſentis? F. Qvotusqvisq; nunc non ſentiat, qvum adeò ſit acerbum? ſed ego malim me in culina calefacere. Fort. Atqvi Præceptor vetuit. F. Non ignoro: ſed rogabo veniam. Fort. Cur non vis in hypocauſtò calefieri? F. Vapores clybani tentant mihi caput, qvod alioqvi infirmum ſatis habeo; undè fit, ut facilè ex capite laborem. Fort. Ego qvoqve ſic aliqvando fui: ſed paulatim aſſueſeci me ad ferenda hypocauſti incommoda. F. Et ego, ut ſpero, me aſſuefaciam: verum præſtat, id fieri horis pomeridianis, ubi tantus ille æſtus deferbuerit. Fort. Sed nunc tempus non eſt hic philoſophandi diutiùs, jam mihi dentes frigore crepitant.

XXIX.

Curioſus res novas audire ſemper captat.

GALENUS. GEORGIUS.

UNde venis? G. è foro. Gal. Qvid illic audiviſti novi? G. Nihil. Gal. Nihilnè? G. Nihil prorſus. Gal. Mirum eſt, te nihil audiſſe de bello, aut de ceteris rebus Polonicis. G. De iis, qvæ nihil ad me pertinent, non ſoleo percontrari. G. Eſto: ſed tamen aliqvid vel in tranſitu audiri ſolet. G. Ne mentiar, intellexi nonnihil in tranſitu. Gal. Narra mihi qvæſo. G. Nunc non eſt narrandi ſpatium. Gal. Cur non? G. Eſt mihi aliò properandum. Gal. Qvonam? G. Nihil ad te. Gal.

Qvando igitur reviſes nos, ut ex te iſtud audiamus? G. A prandio, ſi licebit per otium. Gal. Amabo te, fac liceat. G. Dabo operam: ſed me detines diutius. Vale. XXX.

Interogationes curioſæ de rebus minutiſſimis, nec tamen inutiles.

Præparatio in rebus omnibus. Patrisfamilias diligentia in re familiari.

HADRIAN. HILAR.

Cur hodiè manè abſuiſti? Hil. Occupatus eram. H. In qvo negotio? Hil. In ſcribendis ad matrem literis. H. Qvid opus erat illi ſcribere? Hil. Qvia ad me ſcripſerat. H. Ergò reſcripſiſti? Hil. Propriè loqveris. H. Unde tibi miſerat literas? Hil. Rure, nempè ex villa noſtra. H. Qvando rus profecta eſt? Hil. Superioribus diebus. H. Qvid agit ruri? Hil. Curat noſtra negotia ruſtica. H. Qvid potiſſimum? Hil. Præparat ea, qvæ ſunt opus ad proximam vindemiam. H. Prudenter agit. Hil. Unde illud probas? H. Nam omnibus in rebus adhibenda eſt præparatio diligens. Hil. Qvis te iſtud docuit? H. Qvidam pædagogus dictavit è Cicerone. Hil. Qvâ occaſione? H. Qvum admoneret, ut me diligenter pararem ad reddendam hebdomadem poſtero die. Hil. Profectò rectè monebat. H. Sed ad propoſitum revertamur. Non habetis villicum, qvi curet ruri veſtra negotia? Hil. Imò & villicam habemus, & famulos & ancillas. G. Qvid igitur opus eſt illic tuæ matris operâ? Hilar. Qvia melius novit providere rebus omnibus, qvâm iſti impe-

imperii ruricolæ. H. Nihilne amplius? Hil. Sine me finire propoſitum H. Putabam, te abſolviſſe: perge. Hil. Etiam, ut ex patre audivi, præcipua cura domini reqviritur in re familiari adminiſtrandâ. H. Ergo pater tuus nunc potius deberet ad villam eſſe. Hil. Non poteſt. H. Qvid prohibet? Hil. Qvia totus eſt in arte ſuâ occupatus. H. Majorem, ut opinor, ex eâ re fructum percipit. Hil. Qvis dubitet? H. Indè igitur fit, ut relinqvat uxori omnem curam rei domeſticæ. Hil. Omnino ſic eſt. H. Sed mater qvando eſt reverſura? Hil. Vix ante perfectam vindemiam. H. Qvid tu? non ibis vindemiatum? Hil. A matre, ut ſpero, brevi accerſar. Sed qvæſo te, qvid cogitamus? Jam omnes in auditorium currunt. H. Bene res habet: curramus & nos, ne poſtremi ſimus.

XXXI.

De reditu ex villa.

NEANDER. NICAS.

UBi fuiſti his diebus? Nic. Ruri. N. Qvo in loco? Nic. In villâ noſtrâ. N. Qvid agebas illic? Nic. Miniſtrabam patri N. Qvid vero ille? Nic. Paſtinabat vites noſtras. N. Qvando illinc rediiſti? Nic. Heri tantum. N. Qvid pater? Nic. Una mecum reverſus eſt. N. Bene factum: ſed qvo nunc is? Nic. Rectà domum. N. Qvando repetes ludum literarium? Nic. Cras, juvante Deo, aut ad ſummum perendie. N. Ergo interim vale. Nic. Et tu vale, Mi Neander.

XXXII.

Octavus & Oedipus de reditu à vindemiâ deqve uvis allatis colloqvuntur.

OCTA-

OCTAVUS. OEDIPUS.

GRatulor tibi reditum Oedipe, qvando rediiſti rure? Oed. Heri poſt meridiem. O. Qvid mater? Oed. Qvemadmodum illa me ſecum duxerat, ita reduxit. O. Nonne venit eqvo? Oed: Et qvidem tolutario. O. Tu vero? Oed. Qvid rogas? eram illi à pedibus. O. Non tibi fuit moleſtus labor itineris? Oed. Nulla mihi fuit via difficilis: adeo erat jucunda in urbem reditio. Qvid qværis? noluiſſem eqves venire. O. Qvantum diſtat hinc villa veſtra? Oed. Qvantuor miliaribus, iisqve non admodum longis. O. Sed jam ſatis de reditu, nunc aliud agamus. Fuiſtine memor promiſſi tui? num rediiſti vacuus? Oed. Attuli uvarum, qvantum potui. O. Qvantum igitur? Oed. Qvaſillum. O. Hui qvaſillum, tibi igitur uni. Oed. Immo nobis duobus. O. Qvid duobus tantillum? Oed. Non poteram ferre amplius pro viribus corpuſculi mei; qvod ſi robuſtus eſſem, aſini onus aſportâſſem, mater enim facilè permittebat. O. Qvàm vellem adfuiſſe! Oed. Ego & mater te plurimum deſideravimus. Sed eſto animo bono, ea reliqvit famulum ruri, qvi ampliſſimâ corbe onuſtus veniet: tum illa tibi dabit affatim. O. Ohè, nunc optata loqveris, mi Oedipe. Oed. Eamus domum ad nos: videbis qvaſillum noſtrum adhuc, ut ſpero, integrum. O. O leqidum caput! nam & cupiebam ire ſalutatum matrem tuam mihi chariſſimam. Oed. Profectò illi gratiſſimum feceris. O. Eamus igitur.

LI-

LIBER QVARTUS,

QVI

PRÆCEPTORUM,

VEL

EORUM, QVI VICE PRÆCEPTORUM SUNT, CUM DISCIPULIS COLLOQVIA CONTINET.

COLLOQVIUM I.

Pædagogus ad exercendam ſuorum diſcipulorum memoriam, à qvodam eòrum exercitationis matutinæ rationem exigit. Narrat puer ordine & diſtinctè ſingula, idqve memoriter & audientibus condiſcipulis.

Exemplum ad pueros in ſimplici narratione exercendos, ut puro ſermoni paulatim aſſueſcant.

PÆDAGOGUS. ALBERTUS.

HOdie manè qvotâ horâ expergefactus es? A. Ante lucem; qvotâ hora neſcio. P. Qvis te expergefecit? A. Venit excitator hebdomadarius cum laternâ ſuâ: pulſavit acriter oſtium cubiculi: qvidam aperuit: Excitator accendit noſtram lucernam, clarâ voce inclamavit: Experrecti ſunt omnes? P. Narra mihi ordine, qvid egeris ex illo tempore, uſqve ad finitum jentaculum. Vos pueri, auribus atqve animis diligenter attendite, ut diſcatis hunc veſtrum condiſcipulum imitari. Alb. Experrectus ſurrexi è lecto, indui tunicam cum thorace, ſedi in ſcabello, accepi femoralia & tibialia, utraqve indui,

dui, calceos calceavi, femoralia ligulis aſtrinxi thoraci, tibialia periſcelide ligavi ſupra crura, cingulo me præcinxi, caput diligenter pexui, aptavi capiti pileolum, togam indui: deindè egreſſus cubiculum deſcendi infrà, urinam in areâ reddidi ad parietem, accepi frigidam è ſitulâ, manus & faciem lavi, os & dentes collui, deterſi mantili manus & faciem. Intereà ſignum ad precationem datur minore tintinnabulo, in aulam privatam convenitur: precamur unâ, accipimus ordine jentaculum à famulo culinario: Jentamus in triclinio, ſedentes & quieti, ſine murmure, ſine ſtrepitu: quos audivi ineptè garrientes, aut verba loquentes otioſa, aut etiam laſcivientes vidi, amicè admonui: qui non paruerunt admonitioni, detuli ad obſervatorem, ut eos notaret. P. Nemonè vobis præerat, dum jentaretis? A. Imò hypodidaſcalus. P. Quid agebat intereà? A. Ille per mediam aulam ambulabat, tenens librum in manibus, & identidem monens obſervatorem, ut notaret ineptè garrientes. P. Nullumne igitur verbum tunc licet emittere? A. Imò licet, verum ii demum notari ſolent, qui diu & multis verbis inepte & ſine ullo fructu confabulantur. Cæterùm licet omnibus jucundos inter ſe tractare ſermones de bonis & honeſtis rebus: dum tamen id modeſtè fiat, citra clamorem & contentionem. P. Hactenùs ſatisfeciſti mihi; cætera narrabis à prandio, niſi aliquod negotium intervenerit. Eamus nunc in aulam ad prandium, ne magiſtro in morâ ſimus. A. Audivi modò, ſignum dari. P. Oportunè datum.

II.

Proſequitur puer narrationem, ante prandium inceptam.

PÆDAGOGUS. ABRAHAMUS, puer.

UBi finiviſti narrationem ante prandium? A. Quum vellem finem imponere de jentaculo, tu me interpallaſti, Præceptor. P. Perge igitur narrare ordine reliqua. A. Dum jentandi finem facimus, datur publicum ſignum poſterius. Sumit quisque libros, imus in aulam communem, recitantur de more catalogi ſingularum claſſium, qui adſunt, ad nomen reſpondent, ego quoque reſpondeo: abſentes notantur in catalogis ab ipſis Nomenclatoribus. Finitâ catalogorum recitatione, Ludimagiſter pulpitum aſcendit, ut precetur: jubet nos attentos eſſe: tumque publice precatur; ubi precatus eſt: recipite, inquit, vos in ſuum quisque auditorium. Conveniunt omnes: ego item venio cum meis condiſcipulis. Sedeo in loco meo, Præceptor ingreditur: inquirit de abſentibus, deinde ſedet in cathedrâ ſuâ, & jubet pronunciari auctoris ſcriptum. Pronunciamus terni clarâ voce, ut ſolemus quotidiè. Tùm jubet, ut reddamus interpretationem: aliquot ex rudioribus legunt ſinguli, nos alii reddimus terni, idque memoriter, præter eum, qui verba ipſa auctoris præit nobis ordine. Tandem Præceptor exigit vernaculam verborum ſignificationem, doctiores, quibus nominatim præcipit, reſpondent: ego quoque juſſus ab eo, reſpondeo: laudat ille, qui benè reſponderint, de quorum num ero ego

(quod

(quod ſine jactantia dictum ſit) unus eram. Poſteà jubet ſingulas narrationis partes ordine tractari ad rationem Grammaticam. Poſtremò palàm præſcribit, quid ſit à prandio reddendum, auditâ horâ octavâ, precationem imperat, quâ finitâ, monet, ut officium ſedulò faciamus, tandem nos miſſos facit. Eo ſpectante, eximus ordine, & ſine ſtrepitu, lætique diſcedimus. Satisne tibi feci, Præceptor? P. Imo cumulatiſſimè. A. Placetnè tibi, ut ſub cœnæ tempus idem faciam de reliquis hujus diei actionibus? P. Nihil opus erit, nam de iis, quæ horis pomeridianis aguntur, aliàs te audivi ſatis. A. Nunquid vis præterea? P. Eſtnè tempus eundi in aulam communem, ad Pſalmorum cantionem? A. Tempus eſt. P. Ite igitur.

III.

Pædagogus puerum in divinis rebus per otium inſtituit. Divinorum beneficiorum commemoratio.

Chriſti mors ſalus eſt omnium credentium.

Laudatur pueri ſtudium ac diligentia. Locus ex Johannis Evangelio.

PÆDAGOGUS. AUGUSTINUS, puer.

Des Auguſtine? A. Adſum Præceptor. P. Quid agunt condiſcipuli tui? A. Adhuc docentur à ſubdoctore. P. Tu verò jamnè pronunciaſti contextum prælectionis in craſtinum manè? A. Pronunciavi. P. Satisnè rectè? A. Satis, gratia Deo. P. Quis te audivit? A. Ludimagiſter. P. Benè ha-

bet: ſed eſt, quod monere te velim. A. Ego iſtud audire percupio. P. Sæpenumero cogitandum tibi eſt, quantum debeas bonorum omnium largitori DEO, qui & ingenium & memoriam tam felicem tibi dedit. A. Quid illi non debeam, qui mihi dedit omnia? P. Dic aliquot ejus beneficia præcipua, quemadmodum docui te aliquando. A. Dedit mihi cœleſtis ille Pater corpus, animam, vitam, mentem bonam, parentes bonos, locupletes, nobiles, bene erga me affectos, & qui non modò ſuppeditant mihi copiosè omnia ad hanc vitam neceſſaria, ſed etiam (quod eſt longe maximum) me bonis literis bonisque moribus tàm diligenter inſtituendum curant, ut nihil ſit prætereà requirendum. P. Verè omnia iſta dixiſti; ſed unum prætermiſiſti, quod eſt ſingulare DEI beneficium. Scin' tu, quid ſit? A. Sine me pauliſper cogitare. P. Otiosè cogita. A. Nunc ego reminiſcor: ſed pro magnitudine rei, neſcio, quibus verbis id poſſim exprimere. P. Dic tamen, quo poteris modo. A. Cupio etiam atque etiam. P. Dic tandem. A. Innumerabilia ſunt DEI optimi maximi erga me beneficia in corpore, in animo, in externis rebus: ſed nullum majus, nec dici, nec cogitari poteſt, quàm, quod filium ſuum unicum gratis mihi dederit, qui me miſerrimum peccatorem, & ſub Satanæ tyrannide captivum, ac morti æternæ deſtinatum redemit, idque morte ſua omnium crudeliſſimâ, & maxime ignominiosâ. P. Satis aptè dixiſti, & totidem ferè verbis, quot alias te docueram. Sed nunquid DEUS

tibi

tibi uni hoc tantum beneficium præſtitit? A. Minime verò. P. Quibus prætereà? A. Omnibus, quotquot Evangelio fideliter ac verè crediderint. P. Agè, profer locum ex Johannis Evangelio in eam ſententiam. A. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum: ſed ut ſervetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui verò non credit, jam condemnatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti Filii Dei. Hæc eſt autem. P. Hactenus ſatis: Sed cujus ſunt verba iſta? A. Ipſius Chriſti de ſe ipſo loquentis. P. Quem alloquitur? A. Nicodemum, qui ad eum noctu venerat. P. Faxit ipſe Chriſtus unicus Servator noſter, ut magis ac magis in ipſius cognitione proficias. A. Faciet, ſpero. P. Perge igitur, ut cœpiſti, alacriter, quod benè vertat Deus in gloriam ſui nominis! A. Ita precor. P. Eamus cœnatum.

IV.

Quidam pædagogus diſcipulum educit ambulatum. Exercitatio corporis. Socratis apophthegma.

Ambulatio fit propter comites jucundior, Exemplum honeſtæ remiſſionis in ſtudiis.

PÆDAGOGUS. BENEDICTUS, puer.

Heus Benedicte! B. Hem Præceptor! P. Pone libros: jam ſatis toto die ſtuduiſti: para te, ut eamus ambulatum. B. Nonne à cœna præſtaret? P. Salubrior eſt ante cibum exercitatio corporis.

B. Memini ex te audire. P. Narra Socratis dictum in eam ſententiam. B. QvumSocrates usqve ad veſperam contentiùs ambularet, interrogatus, qvare id faceret, reſpondit, ſe qvò melius cœnaret, obſonare famem ambulando. P. Probè meminiſti: qvis auctor? B. Cicero. Sed qvo prodibimus, Præceptor? P. Extra urbem. Bened. Mutabonè calceos? Pæd. Muta, ne iſtos novos pulvere conſpergas, ſume etiam umbellam, ne ſolis ardor infuſcet tibi faciem. Ben. Jam paratus adſum. Pæd. Nunc ſanè prodeamus. B. Vocabonè ex viciniâ unum aut alterum comitem? P. Rectè admones, ſic enim jucundior erit deambulatio; nam per viam ſermones inter vos conferetis, & in umbrâ colludetis alicubi. B. Sic etiam excitabitur tibi appetentia. P. Ego lento gradu præcedam, ubi nactus eris comites, vos me per portam Ripariam ſeqvimini. B. Nos igitur illic exſpectabis? P. Certò. B. Qvid ſi nullos invenero? P. Nihilominus ſeqvere me, audiſti? B. Audivi, Præceptor.

V.

Nomenclator officium diligenter facit in reqvirendis abſentibus.

NOMENCLATOR. BERNHARDUS, puer.

UBi eſt frater tuus? B. Modò ivit domum. N. Quid eò? B. Petitum nobis obſonium. N. Quid nunc vobis opus eſt obſonio? B. In merendam. N. Annon habetis in arcâ veſtrâ? B. Non. N. Qvid ita non? B. Qvia mater non ſolet mihi dare obſonium, niſi in præſens tempus. N. Nempe, qvia novit, vos eſſe guloſos. B. Qvomodo guloſi

ſumus? N. Quia fortaſſe uno convictu devoratis, quod in tres datum fuerit. B. Tace, ego dicam fratri, te nos guloſos vocare. N. Tace, ego dicam Præceptori, fratrem tuum nihil aliud, quàm diſcurrere. B. Atqui prodire non ſolet, niſi cum bonâ veniâ *Præceptoris*. N. Atqui Præceptorem fallit. B. Quomodo fallit eum? N. Non enim mens eſt Præceptoris, ut ter quotidiè prodeat. B. Sine illum venire: videbis, quid tibi reſpondeat. N. Imò ille viderit, quid Præceptori reſpondeat.

VI.

Publica obſervatoris admonitio ad condiſcipulos in aulâ communi ſcholæ univerſæ. Admonitionis ſumma, ne pueri tempore abutantur. Extemporalis reſponſio cujusdam primæ claſſis.

OBSERVATOR. DOLETUS.

Deſinite, ô pueri, garrire abſente magiſtro,
Verba, quibus ſummus læditur ille Pater.
De ſtudiis potiùs tractate & rebus honeſtis:
Diſcite ſermones aptaqve verba loqvi.
Diſcite & inter vos reddenda revolvere ſæpè,
Doctor enim pueris ſemper adeſſe nequit.
Diſcite ſectari veſtigia certa bonorum:
Otia ceu blandum fœda cavete malum.
En ego præmoneo, vos ne delectet abuti
Tempore; ne tergum verbera dura premant.
Ecce iterum vobis morum prædico magiſter:
Si quis erit cæſus, ne mihi det vitio.
D. Deſine plura loqui, nemo parere recuſat:
Eſt monitor nobis optimus ille Pater:
Illiusque Patris Natus, cui nomen JESUS,

Et qui nos renovam Spiritus, intus alit,
O. Quem mihi ſperâſſem tàm reſpondere paratum?
Quis puer angelicos mittit ab ore ſonos?
O quam te memorem noſtræ doctiſſime claſſis!
Nam tibi divinum carmen ab ore fluit.
D. Non ſum tam felix, ut fundam ex tempore verſus:
Sed modò quæ dixi, præmeditatus eram.
O. Si meditatus eras, quî nunc tam fundis apertè
Caſtalios latices? quis furor iſte novus?
D. Nam tua me tantis moverunt carmina flammis,
Ut mihi nunc videar poſſe movere feras.
O. Sed cur immeritum tantis me laudibus effers?
Eſt tribuenda uni gloria ſumma DEO.
Atque utinam eloquium nobis ſpaciumque daretur:
Et noſtra in laudes ſolveret ora ſuas.
Sed quia tempus adeſt, ut voce & mente precemur,
Idque jubet doctor, deſino plura loqui.

VII.

Obſervatoris diligentia in exigenda à Pueris ratione.

Benè ſibi conſcius ſecuro eſt animo. Omnis homo mendax.

OBSERVATOR. DESIDERIUS.

Unde venis Deſideri? D. Domo. O. Quid adfers illinc? D. Merendam. O. Quis tibi permiſerat exire? D. Præceptor ipſe. O. Unde iſtud probabis? D. Adeamus illum, ut conſulamus. O. At vide, quid agas. D. Hâc in re nihil timeo. O. Adeòne ſecurus es? D. Qui verum dicit, nihil timere debet. O. Vera quidem iſta eſt ſententia, ſed quotusquisque non mentitur? D. Certus ſum, me nihil

nihil mentiri nunc. O. Propemodum perſuades mihi. Abi, credo tibi, quia in mendacio nunquam te deprehendi. D. Eſt DEO gratia, quem precor, ut me integrum & purum cuſtodiat. O. Utinam ex animo ſic omnes precarentur! recipe nunc te, ut edas merendam tuam.

IIX.

Faceta obſervatoris confabulatio cum puero verè candido & ſimplicis ingenii.

OBSERVATOR. ENNIUS.

TU nunquam ſtudes, quando eris doctus? E. Id fiet progreſſu temporis, Deo juvante. O. Rectè dicis, ſed interim laborandum tibi eſt. E Atqui ego non ſum arator. O. Etiam rides quaſi laborare idem ſit, quod arare. E. Scio, non idem eſſe. O. Cur ergo ſic reſpondes? nonne iſtud ridere eſt? E. Et ridere non eſt malum, quum ſit naturale omnibus hominibus. O. Pergin' tu nugas dicere? E. Quod dixi, verum eſt, & verum dicere non eſt nugari: cur me immerito reprehendis? O. Jure te arguo. E Quo jure? O. Quia non ignoras, ridere pro irridere uſitatum eſſe, & tamen ſic accepiſti, quaſi de riſu ſim locutus. E. Si defendo cauſam meam, quid mali facio? O. Pergis igitur eſſe pertinax? profectò ſeriò notaberis. E. Ne quæſo mihi iraſcaris, mi Martine. O. Non iraſcor, ſed officium meum facio. E. Sed audi quæſo. O. Quid audiam tuas nugas? E. Audi, inquam, nihil mentiar. O. Dic breviter: eſt mihi alibi negotium. E. Inprimis, quum tu me admonuiſti, non eram otioſus. O. Quid ergò? ſi

nihil faciebas, nonnè otioſus eras? E. Non eram, pace tua dixerim. O. Qui poteſt iſtud fieri? E. Dicam tibi: etſi tutè melius hoc intelligis, quam ego. Nihil faciebam, ut apparebat, ſed tamen cogitabam aliquid boni. O. Declara iſtud mihi. E. Qvum tu facis verſus, ſæpè meditaris diu quaſi ſis otioſus: qvamvis nunqvam ſis minùs otioſus. O. Pro iſtâ ætate nimis acutus es. Etiam tibi, ut ais, otioſus non eras: tamen qvi te viderent, poſſent aliter judicare. E. At ſolus eram. O. Verum: ſed poterant aliqvi intervenire. Deniqve non fateris culpam? E. Si qva fuit culpa, in eo fuit, qvòd primo adſpectu videbar tibi eſſe in otio, qvum revera non eſſem. O. In eo nihil requiro; ſed de irriſione qvid reſpondes? E. Certè nihil dixi deridendi animo. O. Qvo igitur? E. Jocabar, crede mihi. O. Qvorſum? E. Ut, paucis verbis fabulando, aliqvid ex te addiſcerem. O. Non is ſum, à qvo multa doceri qveas. E. Imò tecum multum boni ſæpè didici. O. Qvid tandem vis concludere? E. Ut mihi ignoſcas: qvando, ut vides, malo animo nihil peccavi, qvod eqvidem ſciam. O. Age, ignoſco: qvia videris mihi candidus & apertus: neqve adhuc vidi, te mendacem eſſe. E. Ago tibi gratias, Martine ſvaviſſime.

IX.

Hic nihil invenit Obſervator, qvod notet.

OBSERVATOR. PUERI. ſtudentes.

QVid vos hic agitis, pueri? mihi videmini garrire, & nugas agere. *Qvidam puer.* Longè falleris, nam repetimus unà. O. Qvâ de re? P. De verbis

bis anomalis, id qvod reddendum eſt horâ tertia. O. Benè facitis. *P.* Vis audire noſtrum colloqvium? O. Imò pergite; majus opus moveo: volo tendere laqveos picis & graculis. *P.* In areâ multos ad ſolem invenies. O. Retibus eſt illic præda parata meis.

X.

Pueros in otio deprehenſos non deterret obſervator, ſed eos humaniter admonet.

Exemplum obſervatoribus imitandum in cauſis levioribus, præſertim cum pueri non ſunt contumaces.

OBSERVATOR. PUERI. garrientes.

AT at! ecce, nunc capti eſtis! non fatemini? Qvidam *Puer*. Certè fatemur ingenuè, ſed non dicebamus mala verba: qvæſo te, mi Nicolae, ne velis notare nos. O. Qvid garriebatis; audivi, neſcio qvid, de jentaculo. *P.* Illud eſt, loqvebamur de jentaculo matutino: quia famulus non dederat nobis in tempore. O. Puto id fuiſſe, nec certè eſt valdè magnum malum: niſi qvòd ſunt otioſa verba. P. Sed latinè loqvebamur. O. Audivi, ſed non erat fabulandi locus. Nam (ut ſcitis) hoc puſillum temporis à merendâ debet vobis eſſe valdè pretioſum, qvum ſit dicatum ſtudio: ſcilicet, ut ſe diligenter qvisqve præparet ad reddenda magiſtris ea, qvæ præſcripſerint: nonnè verum dico? P. Certè verum dicis, nos debuiſſemus legere ſimul de Teſtamento, qvæ mox oportebit reddere: ſed ignoſce, precor, ſvaviſſime Nicolae, poſthac erimus prudentiores, & offi-

cium

cium noſtrum diligenter faciemus. O. Si ſic feceritis, Præceptor vos amabit, tanquam minuta ſua inteſtina. Nonnè videtis quemadmodum diligat bonos pueros & ſtudioſos? nec amat ſolum; ſed etiam laudat, & præmiolis afficit. P. Iſta ſcimus, & quotidie experimur. O. Ergò mementote & promiſſa facite. P. Tacebis igitur hanc culpam? O. Tacebo, eâ lege, ut caveatis recidere? P. Cavebimus, Chriſto favente.

XI.

Magiſter obſervatores publicos admonet de ipſorum officio.

PRÆCEPTOR. FLORENTIUS, famulus. OBSERVATORES.

HEus Florenti! F. Hem, præſto ſum, here. P. Accerſe mihi huc quinque publicos obſervatores, quos heſterno die in hunc menſem elegi: noſtin? F. Optimè; nam egomet aderam. P. Sunt, opinor, in ſuo quiſque auditorio: feſtina. F. Quam primùm rediero. O. Adſumus omnes, Præceptor, quid tibi placet imperare? P. Satis erat jubere, nec enim ſum Imperator, nec Magiſtratus. Ego vos huc accerſendos juſſi, ut vos officii veſtri commonefacerem. Vos igitur attentis auribus atque animis audite. Non ignoratis, quanto cum timore Domini heſterno die palàm in aulâ noſtra communi vos elegerim: ſequuta eſt admonitio noſtra atque exhortatio ad omnem cœtum ſcholaſticum de timore Domini, deque moribus, qui deceant ſtudioſos in Scholâ verſantes quotidiè: deinde non ſine optimorum adoleſcen-

ſcentium teſtimonio vos elegi quinque, quos ad hoc munus idoneos exiſtimavi: poſtremò ventum eſt ad ſecundam, cum gratiarum actione, precationem. Ne igitur putetis ludum fuiſſe aut jocum actionem illam, in quâ nomen Domini tam ſtudiosè fuerit invocatum; ac licet apud imperitos aut arrogantes hoc munus & vile & abjectum videatur, vos tamen credite, cum honorificum tùm ſanctum eſſe veſtrum iſtud miniſterium. Quod ſi aliter exiſtimabitis, fieri non poteſt, ut munere veſtro rectè fungamini. Itaque ego vos hortor, quantum poſſum, & per JEſum Chriſtum obteſtor, ut cum DEI timore atque reverentiâ diligentiam præſtetis in iis omnibus, quæ intelligetis ad officium veſtrum pertinere. A vobis igitur abſit omnis favor, odium, gratia, ſtudium vindicandi, & ſimile, quæ transverſos agunt homines, & ſincerum corrumpunt judicium. Ne timeatis improborum minas, qui puſilli animi adoleſcentes ab officio ſolent abſterrere. Quam enim habent in vos poteſtatem? potiùs eum timete, qui veſter eſt Dominus, qui vitæ ac necis poteſtatem habet, illius, inquam, tanti principis timor vobis ob oculos ſemper obverſetur. Incurretis (ſcio) in aliquot improborum ac diſſolutorum odium, ſed pluris ſit vobis unius patris veſtri cœleſtis amor & chariras, quàm omnes omnium hominum inimicitiæ. Eſtote ſemper memores verbi illius, quo Servator noſter & ſummus Præceptor ſuos diſcipulos ad conſtantiam hortabatur: Si vos, inquit, odit mundus, ſcitote

tote, quod me quoque prius odio habuerit. Vos igitur, propter ipſum Chriſtum, omnes flocci-facite nebulonum minas, offenſiones, inimicitias, dummodò gloriæ Dei poſſitis inſervire fideliter. Hæc ſunt, de quibus nunc pro temporis brevitate vos admonendos eſſe exiſtimavi, præter illa, quæ vos in aulâ heſterno die audiviſtis. *Primus* Obſervator. Maximas tibi gratias agimus, *Præceptor* humaniſſime, & Chriſtum precamur, ut ſua dona tibi ſemper adaugeat. Alter O. A te verò vehementer petimus, ut [ſi tibi moleſtum non eſt] perſcriptam des nobis hortationem tuam: quò illam, inter nos quandoque relegentes, memoriæ tenaciùs infigamus. *P.* Id faciam primo quoque tempore: quandoquidem rem ſanè honeſtiſſimam poſtulatis. *Primus* Obſerv. Optamus etiam à te, ſi placet, commentariolum ſcriptum hábere, de præcipuis officii noſtri capitibus: ut ſimus certiores, quid potiſſimùm ſit nobis hâc in re obſervandum. *P.* In ipſo tempore de hoc admones: & ſic ego jam pridem in animo habebam, ſed me quotidie aliud ex alio impedivit. Dabò igitur ejusmodi commentariolum, quod videlicet contineat, quicquid ad obſervatorum publicorum officia pertinebit. Id autem deſcribetis ex archetypo meo, quod ideo ſervare volo, ut cæteris quoque tradere poſſim futuris obſervatoribus. Nunc redite, in ſuum quisque auditorium O. Rectà imus, *Præceptor.*

XII.

Duo

Duo aut tres ex domeſticis diſcipulis Præceptorem manè ſalutatum veniunt, ut ſciat, an omnes ſurrexerint. Admonitio Præceptoris.

Exemplum diligentiæ obſervatu dignum.

FRANCISCUS, unus Diſcipulorum.
PRÆCEPTOR.

SAlve *Præceptor*? *P.* Salus per JEſum Chriſtum. An ſurexerunt omnes? F. Omnes præter parvulos. *P.* Numquis ægrotat? F. Neſcio, gratiæ Deo. *P.* Quid agitur? F. Alii ſe induunt: alii jam ſtudent naviter. *P.* Adeſtnè vobis hypodidaſcalus? F. Jamdudum. *P.* Ite igitur precatum: vosque diligenter commendate Domino Deo, per Jeſum Chriſtum, deprecatorem noſtrum: deinde pergite in ſtudiis veſtris, uſque ad horam jentaculi. F. Ita ſolemus, *Præceptor*. *P.* Credo equidem, ſed quia ferè ſomniculoſi eſtis ac negligentes, idcircò ego vos admoneo ſæpiùs. F. Gratiam habemus, *Præceptor* humaniſſime. Numquid vis præterea? *P.* Dic famulo, ut mihi togam adferat.

XIII.

Interrogatus quidam de concione ſacrâ, nihil ſcit reſpondere: Objurgatur à Præceptore, parum abeſt, quin vapulet; ſed precibus exorat veniam.

PRÆCEPTOR. GEORGIUS.

ADfuiſtinè hodiè concioni ſacræ? G. Adfui. *P.* Qui ſunt teſtes? G. Multi ex condiſcipulis, qui me viderunt, teſtari poſſunt. *P.* Sed producendi erunt aliquot. G. *P*roducam, cum jubebis. *P.* Quis habuit concionem? G. Dom. N. *P.* Quota hora incepit? *P.* Septima? *P.* Unde ſumpſit thema

ma? G. Ex Epiſtolâ Pauli ad Romanos. P. Quoto capite? G. Octavo. P. Adhuc benè reſpondiſti: nunc videamus, quid ſequatur. Ecquid memoriæ mandaſti? G. Nihil, quod referre poſſim. P. Nihilne? cogita pauliſper, & vide, ne turberis! quin eſto animo bono. G. Certè, Præceptor, nihil poſſum reminiſci. P. Ne verbum quidem? G. Nihil prorſus. P. Hem verbero! quid igitur profeciſti? G. Neſcio, niſi quia fortaſſe interim à malis abſtinui. P. Illud quidem eſt aliquid, ſi modo fieri potuit, ut malo animo abſtinueris. G. Abſtinui, quoad potui. P. Fac ita eſſe, non tamen ſatisfeciſti DEO; cum ſcriptum ſit: Declina à malo, & fac bonum. Sed dic mihi, quæſo, quâ gratiâ illuc iveras potiſſimum? G. Ut aliquid addiſcerem. P. Cur id non feciſti? G. Non potui. P. Non potuiſti, nebulo? imò noluſti, aut certè non curaſti. G. Cogor fateri. P. Quæ res te cogit? G. Conſcientia mea, quæ me accuſat apud Deum. P. Rectè dicis, utinam ex animo! G. Equidem ex animo dico. P. Fieri poteſt; ſed age, quid fuit cauſæ, quamobrem nihil memoriæ mandaveris? G. Negligentia mea, non enim diligenter audiebam. P. Quid igitur faciebas? G. Identidem dormiebam. P. Ita ſoles: ſed quid agebas reliquo tempore? G. Cogitabam mille ineptias, ut ſolent pueri. P. An tu adeò puer es, ut non debeas attentus eſſe ad verbum DEI audiendum? G. Si attentus eſſem, poſſem aliquid proficere. P. Quid igitur meruiſti? G. Verbera. P. Meruiſti profectò, idque largiſſimè! G. Ingenuè confiteor. P. Verbo-

tenus, opinor. G. Imò certè ex animo P Fortaſſe: ſed interim para te ad plagas accipiendas. G Ah Præceptor ignoſce, obſecro, peccavi, fateor: ſed nullâ ex malitiâ. P. Atqvi tàm ſupina iſta negligentia proximè ad malitiam accedit. G. Non eqvidem inficior: ſed tuam imploro clementiam, per Chriſtum Jeſum. P. Qvid igitur facies, ſi tibi ignovero? G. Faciam poſthac officium meum, ut ſpero. P. Addendum erat, Deo juvante: ſed id parùm curas. G. Imò, Præceptor, adjuvante Deo, præſtabo poſthac officium. P. Age, condono culpam tuis lacrymis: tibiqve eâ lege ignoſco ut promiſſi memineris. G Gratias ago, Præceptor humaniſſime. P. Eris aqud me in maximâ gratiâ, ſi promiſſa ſervaveris G Faxit Deus optimus maximus, ut poſſim. P. Faxit, precor.

XIV.

Nimio ſomno deditus puer reprehenditur de veniendi in Gymnaſium tarditate. Mendacio & causâ frivolâ purgare ſe conatur. Illi ut verum fateatur, promittitur impunitas. Pœnarum metu, poſt aliqvot tergiverſationes, rem omnem confitetur; diligentiam promittit in poſterum: Docetur qva illam ratione præſtare qveat. Multis verbis ad mutandos mores humaniſſimè commonetur. Ex pœnitentiæ ſigno, qvod præ ſe fert, bonam ſpem promittit.

Exemplum in ſomniculoſos.

PRÆCEPTOR. GERHARDUS.

HEus Gerharde, ſeqvere me in cubiculum, eſt qvod ego te ſeorſim monere velim. G. Adſum, Præceptor. P. Nunqvamnè maturè in ſcho-

Iam venies? G. Non poſſum venire citiùs. *P.* Semper iſtud dicis: qvid impedit? G. Nemo eſt domi noſtræ, qvi me expergefaciat. *P.* Nemo? G. Prorſus nemo. *P.* Non habetis ancillam? G. Habemus qvidem: ſed non curat me excitare. *P.* Imò tu (ut opinor) non curas ſurgere. Nonnè verum dico? qvid taces? reſponde nunc tandem aliqvid. G. Me miſerum! qvid agam? *P.* Nihil eſt, qvòd terrearis, fatere verum. G. Qvid, ſi confeſſus ero? *P.* Eho! tibi ignoſcam, crede mihi. G. Ah pudet! *P.* Ne pudeat verum fateri, qværſo, alioqvi vapulabis. Pergin' tacere? heus obſervator, viſe ad matrem ejus, & roga. G. Ne mittas, oro, Præceptor, dicam rem omnem, nihil reticebo. *P.* Age, eſto animo bono. G. Sic eſt profectò, ut dixiſti. *P.* Non ſatis illud eſt, volo audire ſigillatim omnia. Narra mihi planè, qvemadmodum ſe tota res habeat. G. Qvum venit ancilla me excitatum, primùm nihil reſpondeo, qvaſi ſeriò dormiam, deinde, ſi magis urgeat, attollo ægrè caput, ſedeo in lecto, thoracem injicio humeris, qvaſi ſtatim ſurrecturus. *P.* Qvàm pulchrè narras! ita me DEUS amet, nunc te magis amo, qvam unqvam feci, perge. G. Cum primum egreſſa eſt ancilla cubiculum, tùm ego reclino caput in pulvinar, ac demitto pedes. *P.* Etiamnè redormis? G. Ego verò redormio benè placideqve. *P.* Qvam diu? G. Donec ancilla ſecundò veniat. *P.* Qvum rediit, qvid tibi dicit? G. Exclamat, vociferatur, inſanit. *P.* Qvibus utitur verbis? G. Hem nebulo (inqvit)

qvan-

qvando eris in ſchola? ego dicam Præceptori tuo, ut benè verberet: tu nunqvam vis ſurgere, niſi bis aut ter excitatus fueris. *P.* Bonâ fide promittis, acturum te poſthac officium? G. Si unqvam recidero, cauſam non dico, qvin palam cædar virgis, idqve acerbiſſimè. *P.* Bellè qvidem promittis: ſed qvomodo præſtabis promiſſa? G. Adjuvante Domino Deo. *P.* Qvâ ratione flectes illum? G. Fide & aſſiduis precibus. *P.* Alioqvi nihil poſſes obtinere. G. Credo eqvidem. *P.* Non ſatis eſt credere, niſi cures efficere diligenter. G. Curabo pro viribus, ac dies noctesqve id unum meditabor. *P.* Optime loqveris, dum tamen memor eſſe pergas. G. Qvomodo poſſem oblivisci? nunqvam deſinunt iſtud monere concionatores: tu verò ferè qvotidie ad id nos hortaris, & benè facis, Præceptor, qvia omnes ſumus valde negligentes, ſed ego primus omnium. *P.* Da igitur operam, ut tu omnium primus mores iſtos mutes: at memento præcipuè ſemper verax eſſe. G. Faxit Deus, ut nunqvam mentiar. *P.* ô qvàm felix eſſes! G. Satis in præſentia felix ero, ſi tantum me abſolveris. *P.* Faciam, qvod tibi ſum pollicitus: ſed ea lege, ut promiſſi tui memineris, & re ipſa præſtes, qvemadmodum nunc mihi recepiſti. G. Qvid igitur reſtat, qvò minùs abeam liber? P. Imo aliqvid reſtat: mane, & audi etiam nunc. G. Qvam diu voles, Præceptor. *P.* Inter cætera, excutias oportet iſtam pigritiam, qvæ te in lecto detinere ſolet, non enim decet ſtudioſum adoleſcentem ſomniculoſum, & in-

ertem eſſe, ſed alacrem & experrectum, cujusmodi vides aliqvos ex condiſcipulis tuis. Non tenes memoria divinum Petri Apoſtoli præceptum? G. Qvod illud eſt? P. Sobrii, inqvit, eſtote; & vigilate. G. ô qvoties audieram! ſed (proh dolor!) nunqvam uſurpavi. P. Fac, ut ſtudioſè uſurpes in poſterum: neqve illud ſolum, ſed etiam cætera benè vivendi præcepta, qvæ toties audiviſti, qvod qvidem ſi diligenter feceris, tibi inprimis bene conſules: jucundus eris parentibus, & mihi, & condiſcipulis tuis: deniqve (id qvod eſt præcipuum) charus eris Deo, qvi ſtudia tua in gloriam ſui nominis magis in dies promovebit. G. ô qvantum fructum ſentio ex iſtâ admonitione tuâ! P. Vehementer ſanè gaudeo, & tuâ & condiſcipulorum causâ. G. Qvid ſi narras illis meam pœnitentiam? P. Ego vero narrabo primò qvoqve tempore: ut exemplo tuo diſcant, nihil eſſe acceptiùs Deo, qvàm culpam agnoſcere, & ad frugem bonam redire. Vale fili & adeſto horâ tertiâ in auditorio. G. Ago tibi gratias ingentes, amantiſſime Præceptor.

XV.

Stultè interrogatur Magiſter à qvodam diſcipulo de eo, qvod palam dictum eſt.

Exemplum eſt puerilis imprudentiæ: ut diſcant pueri ad verba doctoris attentiores eſſe.

GEORGIUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, qvid reddemus cras manè? P. Hodiè manè palàm dixi ante ſcholæ miſſionem. G. At ego non aderam Præceptor. P. Roga igitur con-

condiſcipulos, nam ſi vellent ſinguli me interrogare de rebus à me palam dictis, qvæſo, qvando finis eſſet? Itaqve fac ſis poſthac prudentior. G. Curabo pro viribus. P. Sed tu ubi eras? G. Prodieram. P. Qvid prodieras? G. Ut curarem negotium aliqvod, de qvo pater ad me ſcripſerat. P. A qvo petiiſti veniam? G. Ab hypodidaſcalo. P. Cur non à me potius? G. Qvia eras occupatus. P. Qvid agebam? G. Alloqvebaris in areâ qvosdam viros honoratos, qvi te conventum venerant. P. Abi, nunc recordor.

XVI.

Præmium victoriæ cauſa petunt pueri: datur à magiſtro, ſed non ſine admonitione.

Obligatur qvis ex promiſſo. Solus Deus ſucceſſum dat ſtudiis. Sine Deo omnia vana.

HENRICUS. PRÆCEPTOR. HADRIANUS, NOMENCLATOR.

PRæceptor, viſnè dare præmiolum? P. Qvambrem? H. Victoriæ causâ. P. Ubi ſunt compares tui? Had. Adſunt Hugo & Audax. P. Heus Nomenclator, ſuntnè hi victores, hâc hebdomade? Had. Habent notas omnium pauciſſimas. P. Ergò ſunt victores: qvid aliud ex te qværo? Vos igitur qvod præmium petitis? H. Qvod tibi placuerit. P. Quo tandem jure debeo? H. Ex promiſſo. P. Æqvum dicitis. Qvicqvid enim rectè promiſſum eſt, præſtari debet. H. Sic ex te didicimus. P. Ecce vobis pennæ ſingulæ ad ſcribendum, ac ne putetis, vulgares eſſe: ex earum ſunt genere, qvæ vulgò Rugianæ appellantur.

 H. Gra-

H. Gratias agimus Præceptor. *P.* Qvin potius agite DEO omnium bonorum auctori, qvi dat ſtudiis veſtris ſucceſſus proſperos: vos autem in literarum ſtudio pergite diligenter. H. Dabimus operam, qvantum juvabit ille pater optimus. *P.* Sine ejus ope vana ſunt noſtra omnia.

XVII.

Hugo à Præceptore petens mutuò pecuniam, mittitur ad hypodidaſcalum.

HUGO. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, visne mihi mutuò dare aliqvantulum pecuniæ? Qvid opus eſt tibi pecunia? H. Ut Sylvio ſatisfaciam. *P.* Qvantum debes illi? H. Aſſem cum ſemiſſe. *P.* Qvo nomine? H. Qvia ſcripſit mihi aliqvot colloqvia. *P.* Oſtende. H. Vide, ſi placet. *P.* Adi hypodidaſcalum; dic ut det, qvantum petis. H. Gratias ago, Præceptor. *P.* Non eſt qvod agas: ſed refer in codicem tuum. H. Qvin jam retuli. *P.* Factum benè, oſtende ipſi hypodidaſcalo.

XIIX.

A Præceptore chartam petens, ad ejus famulum mittitur.

JACOBUS. PRÆCEPTOR,

PRæceptor, non reſtat mihi charta ad ſcribendum, visnè dare ſcapum? P. In qvem uſum? J. Partim ad colloqvia, partim ad exemplaria. P. Retuliſti in codicem tuum? J. Retuli. P. Oſtende. J. Ecce tibi Præceptor. P. Qvid iſtud retuliſti in codicem: vis ergò de majore? J. Si tibi placet. P. Pete à famulo: ac ne dubitet, oſtende illi tuum codicem, ut idem in ſuum referat. J. Audio. P. Audi

item:

item: cave aburaris chartâ. ne tibi pater ſuccenſeat. J. Faxit DEUS, ut bene utar.

XIX.

Puer in villam à patre ablegatus orat veniam & teſtimonium ſe allaturum promittit.

ISAACUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor. *P.* Qvid vis? Licetne mihi ire domum? *P.* Cur ante horam? I. Pater juſſit, ut nunc abirem. *P.* Qvid eget operâ tuâ? I. Vult me in villam mittere. *P.* Qvid eò? I. Petitum uvas, & eadam opera nunciatum aliqvid villico noſtro. *P.* Qvid ſi me fallis? I. Adferam teſtimonium ut ſoleo. *P.* Qvando redibis? I. Horâ primâ, ut ſpero. *P.* Qvi tam citò? I. Villa noſtra non longe hinc abeſt. *P.* Ito ſanè.

XX.

Puer ſuam patri in ſcribendo navaturus operam à Præceptore petit veniam, & jubetur poſtero die afferre teſtimonium.

LAMBERTUS. PRÆCEPTOR.

LIcetne abeſſe horâ ſecundâ? *P.* Qvid habes negotii? L. Pater eget operâ mea. *P.* Qva in re? L. Ut ſibi aliqvid ſcribam. *P.* Sed interim non reddes, qvæ præſcripta ſunt vobis? L. Jam edidici. *P.* Factum bene. L. Placetnè tibi audire me? *P.* Cras audiam, cum licebit per otium. L. Permittisnè igitur, ut abſim, Præceptor? *P.* Age permitto: ſed ita, ut craſtino die ſcriptum adferas teſtimonium. L. Ego ſemper tibi adfero, aut à Patre ſcriptum, aut à noſtro famulo, Patris nomine. *P.* Recte facit Pater. Sunt enim multi, qvi me pa-

ſunt mendacus. Nunc abi, & patri dic ſalutem verbis meis. L. Faciam, *Præceptor.*

XXI.

Lucius, ſcribendi causâ iturus ad tutorem, veniam impetrat, ſed prius diligenter interrogatus.

LUCIUS. PRÆCEPTOR.

LIcetne mihi Præceptor, adire tutorem? *P.* qvæ te cauſa movet? L. Juſſerat ille, ut ſe hodie convenirem, ſi liceret per otium? *P.* Qvando juſſerat? L. Nudius tertius. *P.* Ubi illum vidiſti? L. In areâ, qvæ eſt è regione templi. *P.* At vide, ne mentiaris. L. A me abſit mendacium. Si vis, dabo teſtes ex condiſcipulis, qvi mecum aderant. *P.* *P.* Qvi ſunt illi? L. Daniel & Corberius, visnè, ut eos accerſam? *P.* Mane, ego illos conveniam. Sed dic, qvid eget tutor opera tua. L. Ad aliqvid ſcribendum. *P.* Qvâ igitur horâ vis illum adire? L. Nunc, ſi tibi placet. *P.* Qvando huc redibis? L. Qvàm primum me dimiſerit. *P.* Nunc abi, atqve illi ex me dic ſalutem plurimam. L. faciam libenter.

XXII.

Ituri ad nuptias pridiè veniam petunt, ut domi veſtimenta mutent. Admonentur paucis à Præceptore.

MARCUS. PRÆCEPTOR.

LIcetnè, Præceptor, ut ego & patruelis eamus domum? *P.* Qvid eò? M. Ad nuptias conſobrinæ. *P.* Qvando eſt nuptura? M. Caſtrino die. *P.* Cur tàm cito vultis ire? M. Ut mutemus veſtimenta. *P.* Per me licet, eatis: hac tamen lege, ut cras huc redeatis cubitum. M. Qvid ſi volet patruus, ut exſpectemus repotia. *P.* Non detinebit

bit vos, ſatis ſcio: dummodo dicatis ei, qvâ lege dimiſerim. M. Verum fatebimur. *P.* Abite, & ab omni cavete intemperantiâ, faciteqve ut luceat lux veſtra coram hominibus, unde glorificetur noſter ille cœleſtis *P*ater. M. Ita qvidem ſperamus fore ipſo nos in omnibus adjuvante.

XXIII.

Iturus adforum. Proverbium de pane.

MARTINUS. PRÆCEPTOR.

LIcetnè exire Præceptor? *P.* Qvæ tibi eſt exeundi cauſa? M. Ut qværam in foro aliqvem ex noſtratibus. *P.* Qvid iſtud opus? M. Mandare illi volo; ut meos admoneat de pane mihi aut adferendo, aut mittendo. *P.* Ubi panis deficit, omnia ſunt illic venalia. M. Iſtud vulgatum eſt apud nos proverbium. *P.* Imò ubiqve pervulgatum, adeò panis mortalium vitæ eſt neceſſarius. Sed ad rem, tu nunc prodire vis? M. Si tibi placet, Præceptor, ne mei negotii occaſionem amittam. *P.* Abi & feſtina ante prandium redire. M. Dabo eqvidem operam.

XXIV.

Michaël ad forum iturus paucis interrogatur à Præceptore.

MICHAEL. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetnè mihi prodire? *P.* Qvæ tibi eſt prodeundi cauſa? M. Eſt mihi eundum ad forum. *P.* Qvid eò? M. Ut emam corium. *P.* In qvem uſum? M. Ad calceorum ſoleas. *P.* Qvis te juvabit in emptione? M. Qvidam oppidanus cui hoc mandavit pater meus. *P.* Debueras adire

re me cum cæteris, qvi ad forum prodierunt. M. Occupatus eram. P. Qva in re? M. In ſcribendis ad Patrem literis. P. Qvando eas dabis? M. Hodie; ſiqvidem in foro noſtratem offendero. P. Abi, & memineris ad horam ſolitam adeſſe. M. Meminero.

XXV.

Nicolaus & frater panem petitum ituri, diligenter à Præceptore, ne fallant eum, interrogantur.

Exemplum notandum ad idem, qvod ſuperius.

NICOLAUS. PRÆCEPTOR. NICOMACHUS. NOÆUS. pueri.

PRæceptor, licetnè cras ire domum? P. Qvid eo? N. petitum panem. P. Non tibi reſtat? N. Reſtat qvidem, ſed parum admodum. P. Qvid frater? eſtnè tecum iturus? N. Juſſit pater. P. Qvando conveniſti illum? N. Die Jovis, qvum veniſſet in hanc urbem. P. Ubi illum vidiſti? N. Apud forum. P. Non mentiris. N. non mentior. P. Unde probabis? N. Sunt ex condiſcipulis, qvi aderant. P. Qvi tandem. N. AdſuntNicomachus & Noæus. P. Eſtne verum, pueri? Puer. Omninò verum. P. Qvi ſcitis? Puer. Vidimus ejus patrem, & audivimus ipſa verba. P. Si ita eſt, permitto, ut eas domum cum fratre. N. Vale, Præceptor. P. Vos ſervet Dominus. N. Idem tibi precamur ex animo. P. Sed heus, qvando huc aderitis? N. Craſtino die veſperi, Deo juvante. P. Cura, ut promiſſi memineris. N. Curabo. P. Scilicet, ut ſoles. N. Imo melius ſpero. Numqvid vis? P. Ut verbis meis ſalutem dicas parentibus.

N. Fa-

N. Faciam libenter, iterum vale, Præceptor. *P.* Vos qvoqve valete: & lento gradu ambulate, propter æſtum ſolis. N. Ita facere ſolemus.

XXVI.

Orontius ſartorem aditurus.

ORONTIUS. PRÆCEPTOR.

LIcente exire? *P.* Qvò? O. Ad ſartorem. *P.* Qvid eò? O. Ut mihi tunicam faciendam metiatur. *P.* Qvæ tibi eſt materia? O. Niger pannus. *P.* Ubi eſt? O. In arcâ meâ. *P.* Sartor autem qvis tibi eſt? O. Petrus Sylvius. *P.* Eſtne peritus artifex? O. Sic audivi: & eſt notus patri meo, qvi juſſit, ut illum adirem. *P.* Ubi habitat? O. In vico Xenodochii. *P.* Non nimis longè eſt, cave diſcurras. O. Cavebo. *P.* Facile à me veniam impetrant, qvi nunqvam fallunt. O. Avertat DEUS, ut unqvam fallam.

XXVII.

Paulus ad Sartorem iturus, & eadem opera ad tonſorem.

PAULUS. PRÆCEPTOR.

LIcetne prodire, Præceptor? *P.* Qvo? Paul. Primùm ad ſortorem, deinde ad tonſorem. *P.* Cur ad ſartorem? Paul. Ut curem tibialia reficienda. *P.* Suntne lacerata? Paul. Adeo lacerata, ut vix induere poſſim. *P.* Cur ad tonſorem? Paul. Ut illi oſtendam ulcus, qvod mihi his diebus ſubortum eſt in femore. *P.* Detege, ut videam. Paul. Vide, qvando ita placet. *P.* Eſt furunculus. Paul. Ita conjiciebam. *P.* Qvum aperueris tonſori, roga

ga illum, ut emplaſtrum ulceri aptum adhibeat. Paul. Faciam, qvod ſvades. P. Sed numqvis eſt, qvi tecum prodire velit? Paul. Imò Johannes Fulvianus. P. Qvod habet negotium? Paul. Tonſorem qvoqve vult audire. P. Ite igitur unà, & redite ſimiliter. Paul. Numqvid vis prætereà? P. Ut maturetis reditum, ne merendâ veſtrâ mulctemini.

XXVIII.

Petrejus de variis negotiis obeundis veniam petit.

PETREJUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetnè mihi exire? P. Qvo tibi eundum eſt. Pet. Ad tonſorem. P. Non eſt tibi aliud negotium? Pet. A tonſore volo ire emptum ligulas, illinc me ad ſutorem conferre. P. Cur ad ſutorem? Pet. Ut uni ex calceis annectat corrigiam. P. Iſta omnia qvando confeceris? Pet. Intra horæ ſpatium, ut ſpero? P. Erunt multi fortaſſe in tonſtrinâ exſpectantes. Pet. Fieri poteſt: ſed ſi videor, diutius mihi morandum illic eſſe, exſpectabo in diem Sabbathi. P. Eſtnè alius, qvi prodire velit? Pet. Pontanus ait, ſe velle chartam emere. P. Sciſnè illi opus eſſe? Pet. Scio. P. Ite igitur unà, curate diligenter ſuum uterqve negotium, nec ſitis ceſſatores. P. Deo juvante cavebimus.

XXIX.

De ſuburbana deambulatione. Prætorius & Qvintinus veniam impetrant eundi ambulatum, ut cæteris ludentibus, liberius & jucundius colloqvantur.

Dei laudandi argumentum cultoribus ejus nunqvam deeſt. Præ-

PRÆTORIUS. PRÆCEPTOR. QVINTINUS.

PRæceptor, licetnè pauca? P. Loqvere. Præt. Nos duo proponebamus, ſi tibi ita videretur, ire, dum cæteri ludunt, foras ambulatum. *P.* Qvo vultis exire? *Præt.* in proximam ſuburbanam. *P.* Qvid autem agetis ambulantes; Q. Tractabimus colloqvium aliqvod. P. Sed de bonis & honeſtis rebus. Q. Hæc temporis ſerenitas, & tàm pulchra terræ facies præbebunt nobis honeſtum aliqvod argumentum. Nunqvam deeſt Dei laudandi materia, duntaxat veris ejus cultoribus. Præt. Nunqvam profectò, ſed ut ad propoſitum revertamur, permittis nobis, Præceptor, extra urbem prodire? P. Niſi mihi perſpecta eſſet veſtra perpetua fidelitas, & verus amor literarum, nunqvam permitterem: præſertim, qvum parvi adoleſcentes me ſæpè in hoc genere fefellerint. Vos igitur prodite: deinde maturè ad cœnam revertimini.

XXX.

Robertus multorum nomine veniam petit prodeundi ad mercatum.

ROBERTUS. PRÆCEPTOR.

PRæceptor, licetnè nobis prodire? *P.* Eſtisnè multi, qvi prodire vultis? R. Ferme omnes. *P.* Qvid hoc ſibi vult? R. Eſt hodie mercatus: inde fit, ut ferè ſibi qvisqve velit aliqvid emere. *P.* Nunc ego ſum occupatior, qvam ut ſingulorum prodeundi cauſam poſſim cognoſcere: adite igitur ſubdoctorem, qvi cognoſcat, & ſi

vacat

vacat, vos deducat ipſe. R. Gratias agimus. Præceptor humaniſſime.

XXXI.

Iturus domum ob levem cauſam non impetrat, adeoqve objurgatur.

Exemplum obſervatu dignum, ne pueris curſitare temere permittatur.

RUDOLPHUS. PRÆCEPTOR.

Licetnè prodire? P. Qvò? R. Domum. P. Tam ſæpe itare domum? R. Mater juſſerat, ut ego & frater ſe adiremus hodiè. P. Cujus rei gratiâ? R. Ut ancilla veſtimenta nobis excuteret. P. Qvid iſtud? ſunt ne vobis pediculi? R. Et multi qvidem P. Cur uxorem meam non admonuiſtis? R. Non auſi ſumus. P. Qvaſi verò illa ſit usqve adeo difficilis. Ancillam habet, eâ potiſſimùm gratiâ, ut veſtram omnium curet mundiciem: nec vos ignoratis illud, ſed gaudetis, matris inviſendæ occaſionem vobis dari. Vos igitur manete: cras ego curabo, ut vobis excutiantur veſtes. R. Sed mater nos objurgabit. P. Egomet eam placabo, qvieſcite.

XXXII.

Sebaſtianus jubetur ſcribere ad patrem cujusdam pueri de remittendo ad ſcholam filio.

PRÆCEPTOR. SEBASTIANUS.

Hodie igitur Petrum conveniſti? S. Hodiè. P. Ubi? S. In templo. P. Qvotâ horâ? S. Octavâ matutinâ. P. Nunqvid rogaſti, qvando ſit repetiturus ſcholam? S. Rogavi. P. Qvid ille? S. Neſcio, inqvit. P. Debuiſti illum ad reditum exhortari.

S. Id

S. Id ego feci & multis qvidem verbis. *P.* Benè feciſti: ſed qvid ille reſpondit? S. Se adhuc à Patre detineri, ad fructus colligendos. *P.* Qvid ſi ad ipſum patrem ſcribas de ſtatu noſtro ſcholaſtico, fortaſſe enim movebitur, ut filium citiùs remittat. S. Si tibi ita videtur, faciam, idqve diligenter. *P.* Fac igitur primo qvoqve tempore: ſed audi, ſcribe pleniſſimè, deinde literas tuas mihi oſtende, priusqvam des perferendas. S. Sedulo faciam, *Præceptor.*

XXXIII.

Puer interrogatus de abſentia cauſam adfert honeſtam, eamqve ſcriptam profert.

PRÆCEPTOR. TIBALDUS.

QVid ſibi vult, qvod abfueris hâc totâ hebdomade? T. Oportuit me manere domi. P. Qvamobrem? T. Ut matri adeſſem, qvæ ægrotabat. P. Qvod illi officium præſtabas? T. Sæpiùs ei legebam. P. Qvid legebas. T. Aliqvid ex ſacris literis. *P.* Sanctum iſtud & laudabile miniſterium. Utinam ſic omnes ſtuderent verbo Dei! ſed qvid, nihil agebas prætereà? T. Qvoties opus erat, illi miniſtrabam cum ancillâ. *P.* Hæccinè vera ſunt omnia? T. Habeo teſtimonium. *P.* Profer illud T. Ecce! *P.* Qvis ſcripſit? T. Famulus noſter, matris nomine. *P.* Agnoſco ejus manum: qvia ſæpè ab illo mihi attuliſti. T. Licetnè igitur redire in ſedem meam? Pr. Qvidni liceat, qvum mihi ſatis feceris? T. Gratias ago, Præceptor.

XXXIV.

Argui-

Arguitur, qvi exierat injuſſu Præceptoris, ſed veniam exorat.

PRÆCEPTOR. TERENTIUS.

DEmiror, unde nunc venias. T. Domo redeo, *Præceptor*. P. Cur iveras domum? T. *Petitum* merendam. P. Qvamobrem non attuleras? T. Mater erat occupata. *P.* Qvid tum? debuiſti exire injuſſu meo? T. Non debui, fateor. *P.* Qvid igitur meruiſti? T. Plagas accipere, ſed ignoſce mihi, qvæſo, *Præceptor*. *P.* Cur non petiviſti exeundi poteſtatem? T. Qvia non audebam te interpellare. P. Qvid agebam? T. Tenebas libellum qvendam, & legebas aliqvid. P. Fieri poteſt: ſed vos tamen ſæpe me interpellatis ob rem leviorem. Nunc igitur para te ad vapulandum. T. parce mihi obſecro, *Præceptor*. *P*. Sine, ut priùs cogitem aliqvantiſper. Age, parco: tùm qvia ingenuè confiteris, tum qvod ſatis ſtudioſus mihi videris. T. Gratias ago maximas, *Præceptor* humaniſſime.

XXXV.

Qvidam puer patris nomine Præceptorem in hortos invitat. Præceptor obiter aliqvid docet ad mores pertinens.

ADOLPHUS. PRÆCEPTOR.

SALvus ſis, Præceptor. *P.* Auſpicato advenis, qvid nuncias? A. Orat te pater meus, ut animi causâ eamus unà in hortos ſuos ſuburbanos. P. Ad eam rem nos invitat ſerenitas: & nunc ſumus feriati. Sed qvid illic aſpectu jucundum vide-

videbimus ? A. Varias & pulchras arbores cum ſuis fructibus, item herbarum & florum miram varietatem. P. Nihil eſt illis rebus hoc tempore jucundius. A. Ea eſt Dei erga nos beneficentia. P. Qvam qvidem aſſiduis laudibus proſeqvi debemus. A. Sed vereor, ne patri in morâ ſimus. P. Tantiſper exſpecta, dum togam muto, ut ſim ad ambulandum expeditior. Jam paratus ſum: nunc eamus. Sed eſtne domi pater? A. Præ foribus nos exſpectat. P. Benè res habet: vide, ut eum decenter ſalutes. A. De hoc, te docente, ſæpe admoniti fuimus.

LIBER QVINTUS.
DE
REBUS GRAVIORIBUS, QVÆQVE JUDICIUM REQVIRUNT ATQVE EXERCENT.

COLLOQVIUM I.

Nuncius lætus de Evangelio.

AARON. BAPTISTA.

Ecqvid habes novi? B. Accepi literas à fratre, qvi Lugduni habitat. A. Qvando accepiſti? B. Heri ſub noctem. A. Qvis attulit? B. Piſcarius. A. Qvidnam intellexiſti ex iſtis literis? B. Omnia

 benè

benè illic habere, qvod ad Evangelium pertinet. A. Veranè prædicas? B. Exſpecta, literas ipſas oſtendam tibi à prandio. A. Eſt profecto, qvod noſtris fratribus gratulemur. B. Scilicet, qvodqve Deo noſtro gratias maximas agamus. A Id qvidem præſtare debemus omni tempore: ſed nunc maximè, qvum audimus ea, qvæ ad gloriam ejus præcipuè pertinent. B. Utinam hoc ſemper habeamus in memoriâ! A. Communicabis igitur mecum tuas literas? B. Ut promiſi. A. Ergo poſt prandium? B. Etiam dubitas? A. Interea vale. B. Vale & ſalve, Aaron.

II.

Agitur de Evangelio diligenter audiendo, ut Deum ſecundum illud colamus, & juſte ſobrièqve vivamus. De vocibus item juſte & ſobriè, qvid nimirum illæ denotent.

AUGUSTINUS. BONIFACIUS.

CUr diligenter audire debemus Evangelium? B. Ut diſcamus Deum colere ex voluntate ejus. A. Nilhil aliud reſpondes? B. Qvid reſponderem? Nihil enim ſcio præterea. A. Nonne etiam, ut ſobriè & juſtè vivamus? B. Declara mihi illa duo adverbia, qvæſo. A. Sobriè, id eſt, continenter: Juſte, id eſt, in juſtitiâ, nempe ut ſuum cuiqve tribuamus. Ita fit, ut ſobriè ad vitam cujusqve privatam pertineat: Juſtè autem, ad charitatem, qvam proximo debemus. B Sed audi, mi Auguſtine. Nonne cultus Dei omnia illa complectitur? A. Probe ſentis, Bonifaci? ſed volo experiri, an reſponſionem tuam recte intelligeres,

B.

B. Bene feciſti. Nam de ſincero verbi divini intellectu nihil nimis dici poteſt. Et hâc de re qvidem tecum pluribus verbis libenter agerem: ſed nos hora ipſa admonet, ut diſcedamus.

III.

Divinis rebus omnia poſtponenda ſunt: ſed ſæpè contrà fit. Homo ſemper homo eſt, niſi divino Spiritu renovatus.

Exemplum hominis qvi eadem facit, qvæ in aliis reprehendit. Turpe eſt doctori. &c.

BAPTISTA. CLEMENS.

CUr non interfuiſti hodiernæ concioni? C. Occupatus eram in ſcribendis literis. B. Non poteras differre negotium? C. Urgebat tabellarii feſtinatio. B. Atqvi Præceptor ipſe docet nos, omnia poſtponenda eſſe Dei negotiis. C. Docet qvidem, neqve id mihi dubium eſt: ſed nunqvam ſumus adeô perfecti, qvin ſæpè Deum terrenis rebus poſtponamus. B. Iſtud malum. C. Peſſimum verò; ſed ſemper homines ſumus, niſi Deus nos Spiritu ſuo immutaverit. Sed dic qvæſo, fuitnè freqvens auditorium? B. Non admodùm, pro more ſolito. C. Unde fit iſtud? B. Ignoras, nunc populum eſſe occupatum in vindemiis? C. Non ignoro: ſed non poſſunt homines divinis rebus unicam horam impendere? B. De hoc, non eſt meum, reddere tibi rationem; hoc tantùm dico: turpe eſt doctori, qvum culpa redarguit ipſum. C. Papæ! qvantum colaphum impegiſti mihi! Vale! verbum non ampliùs addam. B. Eſto igitur aliàs prudentior.

IV.

Puer à patre commendatus Præceptori. Verus amor patris in filium.

Correctio neceſſaria puero. Pœna etiam injuſtà ferenda eſt, & qvare Chriſtus pro nobis paſſus immeritò. Optatum pium & ſanctum. Hortatio ad diligentiam. Exemplum pueri ſtudioſi & obedientis.

BONIFACIUS. CLAUDIUS.

AUdivi patrem tuum veniſſe hodie in Gymnaſium. C. Verum audiviſti. B. Qvâ venerat gratiâ. C. Ut pro meis alimentis Præceptori numeraret pecuniam: ſimul ut me illi commendaret. B. Nunqvamne te commendarat? C. Imò ſæpiſſimè. B. Qvid ſibi vult iſta commendatione tàm freqventi? C. Amore vero me proſeqvitur. B. Qvid tùm? C. Ideò cupit me diligenter erudiri. B. Qvid ſi commendet, ut ſæpius vapules? C. Ea eſt fortasſe cauſa: ſed qvid indè? non propterea me diligit minùs. B. Unde iſtud colligis? C. Qvia puero tàm neceſſaria eſt correctio, qvàm alimentum. B. Verum qvidem dicis: ſed pauci ita judicant. Nemo etiam eſt, qvi non panem, qvàm virgam malit. C. Illud eſt naturale omnibus: qvis neget? Sed tamen patienter ferenda eſt pœna, præſertim juſta. B. Hæc habetur in libello morali ſententia.

Qvod meritò pateris, patienter ferre memento.

Sed qvid, ſi pœna ſit injuſta? C. Ea qvoqve patienda eſt nihilominus. B. Cujus cauſa? C. Propter JEſum Chriſtum, qvi mortem injuſtiſſimam eamqve acerbiſſimam tulit pro peccatis noſtris.

B. Uti-

B. Utinam id nobis in mentem veniret, qvoties aliqvid patimur! C. Præceptor id nos ſæpe monet, qvoties occurrit occaſio: ſed ſurdis narratur fabula, ut eſt in proverbio. B. Ergò demus operam, ut ſimus poſthac diligentiores. C. Ita faxit Deus.

V.

Officia domeſtici apud Ludimagiſtrum hypodidaſcali.

CLEMENS, Magiſter. DOMINICUS, hypodidaſcalus.

QVid. qvod hiſce diebus inter nos egeramus, ſatisnè cogitaſti? D. Etiam atqve etiam cogitavi. C. Ecqvid placet tibi conditio, qvam obtuli? D. Maximè. C. Qvid menſa ſeu convictus? D. Nihil in ea re deſidero. C. Qvid reſtat igitur? D. Ut (ſi tibi non moleſtum eſt) præſcribas mihi, qvas operas à me tibi præſtari velis. C. Id verè eſt æqviſſimum. Accipe igitur præcipua officii tui capita, qvorum hoc primum eſt:

Qvotidiè mane diligenter curare, ut omnes domeſtici mei diſcipuli maturè cubitu ſurgant, pro ratione temporis, tum hyberni tum æſtivi. Ubi ſurrexerint, ea curent, qvæ ad cultum & munditiem corporis pertinent: poſtremò, ut adſint privatæ noſtræ precationi.

Secundum, ter qvotidiè in aulam deducere, manè ſcilicet, & ante horam undecimam as tertiam promeredianam: illic (niſi egomet adero) exſpectare, donec aliqvis ex doctoribus adfuerit: intereà curare recitandos catalogos & precationem dicendam. Item obſervare ſedulò,

 num

num qvis ex ipſis doctoribus abſit ab auditorio ſuo: ſi qvis aberit, mihi ſtatim renunciare, aut ejus partes agere.

Tertium, manere cum pueris domeſticis, qvoties non docentur in ſcholis ſuis, intereà minores ad lectionem & ſcripturam inſtituere, cæterorumqve repetitiones audire, qvantum tempus & opportunitas patietur: omnes deniqve in officio retinere, admonere, arguere, objurgare, virgis etiam, ubi opus fuerit, caſtigare.

Qvartum, feriatis diebus eos ad ſacras conciones ordine deducere, ac domum ſimiliter reducere.

Qvintum, qvoties ludere permiſſum erit, ſubindè obſervare, ne qvid præter officium & bonos mores vel factis vel dictis admittant.

Sextum, ſuppeditare illis ex pecunia, qvam tibi in manûs dabo, chartam, pennas, atramentum, & alia qvædam, duntaxat parvi precii, neceſſaria: eaqve omnia in expenſorum codicem referre. Id autem Mercurii & Sabbathi potiſſimum diebus fieri ſolet.

Septimum, quæ ad eorum libros, veſtimenta, & curam corporis pertinebunt, non negligere, hoc eſt, interdum ab illis librorum & veſtimentorum rationem exigere, valetudinis & cultûs corporis rationem habere, & alia ejusmodi, in pueris præſertim minoribus, curanda & obſervanda. Octavum, docere pueros, tùm in claſſe mea, tum in cæteris, præter tres ſuperiores, ſi qvando neceſſitas poſtulabit.

No-

Nonum, interdum, ſi opus fuerit, me & domi & foris in privatis negotiis adjuvare.

Hactenus audiſti, qvæ mihi abs te præſtari velim officia, qvæqve etiam ab aliis domeſticis hypodidaſcalis exigere ſoleam. Eorum tamen omnium non adeò ſeverus exactor fuero, qvin ipſe qvoties per otium licebit, aliqva tibi remittam, in qvibus ego qvaſi vicarii partes agam. Intellexitn' hæc omnia? H. Ego verò diligenter omnia: ſed unum te oro, ut ad memoriam renovandam, des mihi eorum commentariolum, & ſimul cogitandi ac deliberandi ſpacium. M. Qvantum temporis poſtulas? H. Diem unum naturalem. M. Ego verò duos integros dabo. Intereà (ut cœpiſti) nullo tuo ſumtu nobis perges convivere & commorari, tàm liberè, qvam ſi eſſes domi tuæ. H. Iſtud non ſine humanitate facis: qvo fit, ut majori beneficio me devincias. M. Habebis à prandio, qvod reqviris, commentarium, qvamprimùm meâ tibi manu conſcripſero. H. Qvid ſi mihi dictares? M. Malim egomet ſcribere, ne qvid fortè inter dictandum excidat. H. Ut libet.

VI.

Studioſus qvidam adoleſcens apud familiarem conqveritur de habitationis ſuæ incommoditate ad literarum ſtudia. Cupit in ædibus ſcholaſticis habitare. Narrat cur non liceat. Accenditur à condiſcipulo. Conſultant unà de ineunda ratione ad rem perficiendam. Conſilium proponit amicus, docetq; exeqvendi modum. Hortatur ad Deum invocandum.

Non prodeſt conſilium, niſi juvante Deo. Deus, qvi dat conſilium bonum, dat etiam affectum.

CLAUDIUS. DESIDERIUS.

QVàm doleo, me non interfuiſſe manè repetitioni veſtræ! D. Cur non veniſti in ludum citius, ut ferè ſoles? C. Me miſerum! non ſurrexi in tempore. D. Qvamobrem? C. Qvia nemo expergefecit. D. Qvis ſolet te excitare? C. Hoſpes noſter, aut ejus ancilla, ſed abſente illo, ancilla ſæpè obliviſcitur, aut certè negligit. D. Ubi erat hoſpes? C. Sub auroram prodierat ad ſua negotia, ut poſtea reſcivi. D. Qvid hoſpita, nihilne curat? C. Qvid putas eam curare? qvotidie, ex qvo ſurrexit, ſemper intenta eſt partim curandis filiolis, partim cæteris domeſticis rebus. D. Nulloſnè habes contubernales ſcholaſticos? C. Prorſus nullos. D. Ah puer infelix, qvi neminem habes, qvo cùm de ſtudiis conferas! C. Ob eam rem mea eſt miſerrima conditio, qvantum ego judico. Non enim poſſum arbitrio meo ſtudere, propter tantam mercatorum turbam, qvi domum illam freqventant, & mihi toto die obſtrepunt. D. Non habes tibi cubiculum? C. Qvid mihi prodeſt habere? eſt enim ita conjunctum gradibus & cochlidiis, ut ne felis qvidem aſcendat aut deſcendat, qvin feriat aures meas aliqvis ſtrepitus. D. Magna profectò moleſtia. C. Illa verò multò major, qvod ſupra meum cubiculum eſt ampliſſimum conclave, ubi merces aſſervantur. Unde fit, ut horis omnibus aliqvæ graves ſarcinæ vel importentur, vel exportentur. D. O Deum immortalem! qvomodo illic potes vivere? C. Qvid ais, vivere? eqvidem

dem non vivo, ſed langueo potius, neqve unqvam mihi videor eſſe liber, niſi qvum ſum in Scholâ tecum unà, & cum cæteris noſtris condiſcipulis. D. Qvàm doleo vicem tuam. C. Utinam mihi liceret tecum habitare in his ædibus ſcholaſticis! D. Nihil eſſet mihi jucundius: ſed qvid impedit? C. Patris vetus amicitia cum illo hoſpite meo. D. Deberes patrem admonere de ſtudiorum tuorum incommodis. C. Sæpè qvidem monui, & coram & per literas. D. Qvid ille reſpondet? C. Fruſtra monetur, qvaſi ſurdo narretur fabula. D. Qvid ita? C. Qvia nunqvam in diſcendi ludo verſatus eſt: ideoqve de ſtudiorum ratione nihil intelligit. D. Ego tamen, ſi res mea ageretur, omnem moverem lapidem, ut voti compos efficerer. *C.* Qvid ſi Præceptor ipſe ad patrem meum ſcriberet? D. Nunqvam iſtud illi perſvaderes. *C.* Cur non? D. qvia non vult ambire qvempiam, ut diſcipulorum turbam ſibi comparet. Abhorret enim ab omni tùm ambitione, tûm avaritiâ. *C.* Qvid igitur mihi faciendum ſvades? D. Unicum habeo conſilium. C. Ne mihi obſero reticeas. D. Ea res per amicos tentanda eſt. *C.* Idem mihi qvoq; aliqvando in mentem venerat, ſed nunqvam auſus ſum experiri. D. Qvid dubitas? *C.* Vereor, ut hoc parum ſuccedat. D. Rei exitus eſt in manu domini: ſed qvid tentare nocebit? *C.* Tentemus ſanè. Nihil enim mali (ut confido) inde poteſt accidere. At ego neſcio, qvâ ratione hic utendum ſit. D. Dic mihi, non exſpectas, ut brevi pàter in hanc urbem veniat? *C.* Spero venturum propediem. D. Qvando igitur? *C.* Ad

Kalendas Qvintiles. D. Optimè eſt. Scin' igitur, qvid ſit opus facto? C. Doce qvæſo. D. Fac ſingulatim convenias duos aut tres ex paternis amicis præcipuis, qvi ſunt viri graves & honorati: nempe ut valeat eorum auctoritas apud patrem tuum. B. Benè mones: qvid illis dicam? D. Narrabis diligenter omnes incommoditates ſtudiorum tuorum. C. Nihilnè amplius? D. Docebis inſuper, qvonam modo tibi provideri poſſit, ut tempus redimas, qvod apud iſtum hoſpitem tam miſerè hactenus perdidiſti: qvod niſi eo remedio tibi maturè conſulatur, actum eſſe de tuis ſtudiis & eorum progreſſu. Deniqve ne antè deſtiteris monere, orare, obſecrare, donec perſuaſeris, ut tibi promittant, ſe acturos eſſe ſeriò cum patre tuo negotium. C. Qvid ſi recuſabunt? D. Vix fieri poteſt, ut recuſent omnes. C. Non eſt veriſimile, præſertim qvum ſint mei amantiſſimi, & mihi patris nomine gratificentur adeo libenter. D. Ad hæc, res ipſa urgebit eos, nempè tanta ſtudiorum tuorum jactura. C. Pluribus verbis opus non eſt. Auxilio Dei fretus aggrediar primo qvoqve tempore. D. Sed interim memor eſto, ut in divinas preces die noctéq; incumbas. C. Ipſo volente Deo, id curabo pro viribus. Satis enim ſcio nullum conſilium mihi eſſe profuturum, niſi qvoad ille juverit. D. Sed jam tempus eſt, ut domum te recipias, ne forte hoſpes offendatur. Qvid ceſſas? C. Cogito, ne qvid prætermiſerim, de qvo eſſes admonendus. D. Si qvid alterutri noſtrum præterea occurrerit, cras otioſè tractabimus

mus. C. Vale igitur, mi Deſideri & perge, qvæſo, me tuis precibus adjuvare, qvemadmodum juviſti optimo conſilio. D. A Domino Deo profecta ſunt omnia, qvi ut conſilium dedit, ſic dabit effectum. C. Ita fore confido. Iterum vale. D. Vale, Claudi ſvaviſſime.

VII.

Qvidam ultrò vult venire habitatum in Gymnaſio: gaudet amicus ejus, eumqve ad maturandum hortatur.

Patris lenitas in filium. Conſilium ex Deo profectum.

Pleriqve pueri habitationem in ſcholâ tanqvam carcerem refugiunt. Improbi adoleſcentes à ſtudio probos abſterrent. Aliqvot genera exercitationis ſcholaſticæ, præcipuè in Latine loqvendo.

Hominum maledictis augetur opus Dei, tantùm abeſt, ut retardetur.

Præceptor in ſcholâ ſeverior, qvam inter domeſticos, & qvare. Magiſtri gravitate ſchola in officio continetur.

Diſciplinæ ſcholaſticæ bona.

Qvibus rebus inducantur adoleſcentes ad amorem literarum.

Præceptor bonus à ſtudioſis diligatur. Diſciplina ſeverior qvibus adhibenda. Mens bona & ſincerum judicium à Deo. Exemplum rariſſimum adoleſcentis, qvi ultrò qværit in ſcholâ habitare.

DOMINICUS. ERASMUS.

NEſcis, qvid mihi his diebus in mentem venerit? E. Qvid iſtud, qvæſo? D. Cogito in Gymnaſium me recipere. E. Qvid in Gymnaſium ha-

habitandi cauſa? D. Non, ut inqvilinus habitem, ſed, ut vobis convivam in menſâ Præceptoris. E. O utinam iſtud ex animo ac verè diceres! D. Ex noſtrâ mutuâ conſuetudine atqve amicitiâ deberes intelligere, me nihil apud te neqve ſimulare neqve diſſimulare ſolitum. E. Plane iſtud jam pridem intelligo; ſed audito ex te iſto verbo, me rapuit affectus in eam exclamationem: ita prorſus oblitus eram mei. D. Non aliter dictum tuum accipio. Sed ad rem. Pater qvidem non cogit me: ſed ut ex vultu & verbis ejus ſatis video, id illi placet maximè. E. Nempe hoc illud eſt: novit pater tuus, vir prudentiſſimus, liberalia ingenia cogi nolle, duci facilè, ſed tamen non dubito, id fieri divini inſtinctu numinis: tu verò qvid judicas? D. In eadem ſum ſententiâ, præſertim, qvum ego qvoqve in eam partem ſpontè propendeam. E. Magnum argumentum, iſtud eſſe ex Deo conſilium. D. Id ego crediderim. Nam qvi ad eam rem rogantur à parentibus, ferè qværunt ſubterfugia, qvibus detrectent imperium. E. Ego (ut fatear ingenuè) aliqvando id in me ſum expertus, ante ſcilicet, qvàm ingreſſus eſſem. Qvid enim cenſes? audiebam ex iſtis Sathanæ mancipiis tot maledicta, tùm de Præceptore, tùm de diſciplinâ, ut mihi viderer carcerem aut piſtrinum ingredi verius, qvàm Gymnaſium. Qvod ſi tu qvoqve in aliqvam ejusmodi peſtem incidiſſes, non dubium eſt, qvin illa manibus pedibusqve obnixe conata eſſet te abſterrere

rere ab iſto ſancto propoſito. D. Nemini adhuc palam feceram. E. Qvod ſcio, ſed mihi iſtud excidit ex *Terentio*. Nunc pergamus ad reliqva. E. Qvid reſtat, niſi ut DEUM preceris, & pergas naviter in ſententia? D. Audies de qvotidiano victu in veſtrâ mensâ: de Præceptoris & hypodidaſcali facilitate in audienda prælectionum repetitione: de familiaritate Præceptoris in ipſo convictu: de illo à cœna placido ſtudiorum certamine: de liberalitate colloqvendi per otium de honeſtis rebus: de liberâ inter vos reprehenſione, de his (inqvam) omnibus ſatis multa narraſti mihi alias, qvæ qvidem valdè placent omnia: mihi tamen nihil videtur utilius, qvàm illa perpetua Latinè loqvendi exercitatio. Qvis enim major eſt ſtudiorum fructus? Qvid honeſtius? Qvid jucundum magis? Præſertim, ubi alius alium ſine odio aut invidia liberè reprehendit. E. Qvid? qvo victi in earum rerum certamine pudore tantùm puniuntur, victores autem præmio donantur. D. Omnes deniqve veſtræ exercitationes vel auditu ipſo, me delectant mirificè. E. Qvanto magis illud diceres, ſi videres iſta, ſi, dum geruntur, intereſſes? D. Ego, Deo volente, interero. E. Utinam propediem? D. Ita ſpero qvidem. Unus tamen reſtat mihi ſcrupulus, qvo me facile, ſi voles, liberabis. E. Faciam bona fide, ſi potero; ſed interim vide, ne nodum in ſcirpo qværas, ut anteà vidimus in Terentio. Age, qvi tandem ſcrupulus iſte eſt? D. Suſpecta mihi eſt veſtra diſciplina ſcholaſtica: non, qvod velim ob id incepto

pto

pto deſiſtere: ſed ut alacrius veniam & jucundius, ubi eâ de re te audiero. E. Niſi tu is eſſes, qvi (ut ego novi) me nec vanum nec mendacem exiſtimas, eqvidem mallem de hoc omninò tacere, qvàm ea tibi referre, qvæ ſentio. D. Qvid ita tandem? E. Qvia difficile eſt, ea veriſimilia facere, qvanqvam alioqvi veriſſima, qvum de his vulgus hominum peſſima qvæqve dicat & judicet. D. Qvorſum il'ud, qvæſo? E. Nam improborum mendaciis adeò malè audit noſtra diſciplina inter iſtos idiotas, ut mirum ſit, unum aliqvem habitare in Scholâ noſtrâ velle; tametſi qvod eſt opus Dei, qvò pejus audimus, eò plures ad nos conveniunt. D. Nihil opus eſt tàm longâ inſinuatione: dic mihi planè omnia, ne timeas, non me abſterrebis. *Omnia præcepi, atqve animo mecum ante peregi.* E. Adverte igitur animum: dicam breviſſimè, qvicqvid alicujus eſſe momenti videbitur. Inprimis illud velim tibi perſvadeas, Præceptorem eſſe nobis multò humaniorem, qvàm in Schola appareat. Tàm enim familiariter verſatur inter nos, qvàm prudens pater ſolet inter liberos. Cur igitur, inqvies, eſt palàm tàm ſeverus? Reſpondeo, qvia ſine tali ſeveritate (ut ex ipſo audivi, qvum aliqvando familiari cuidam narraret) tanta turba Scholaſtica, tamqvè variis moribus prædita, nec coërceri, nec in officio contineri poſſet. Suo enim qvisqve more, ſuo qvisqve arbitratu vellet vivere. D. Qvin etiam miror ego mecum ſæpiſſimè, tantam eſſe in totâ Scholâ reverentiam, tantum ſilentium, tantam deni-

deniqve modeſtiam. E. Multò magis mirarere, ſi unqvam vidiſſes Scholas paganicas. D. Vidi aliqvando, atqve conſideravi diligenter. Plus eſt ſilentii in Gymnaſio noſtro ſexcentenario, qvàm in iſtis Scholis trivialibus qvadraginta imo triginta puerorum. Sed perge, qvæſo: vereor, ut ſis orator Aſianus, Jam enim incipit oratio tua qvaſi longius aberrare. E. Atqvi etiam interpellas ipſe. D. Nihil extra propoſitum dixi: ſed nunc proſeqvere. ERASM. Vis in ſummâ dicam tibi? diſciplina hæc domeſtica, licet paucis improbis odioſa videatur; bonis tamen & ſtudioſis, propter utilitatem valdè placet. Nam ſi domi res eſſet diſſoluta, qvid bonis tutum foret contra laſcivorum & petulantium inſultus? qvæ nobis qvies? qvæ ſtudiorum tranqvillitas? Itaqve diſciplina ipſa veris ſtudiorum amatoribus eſt perfugium, & qvaſi propugnaculum, non ſecus ac nautis portus in tempeſtate. Deniqve qvisqvis eſt inter nos pacificus & ad recta ſemper agendum paratus, is eſt à diſciplina tutiſſimus. Nec verò id agit Præceptor, ut nos plagis & verberibus trahat ad literarum ſtudia: ſed nos potius inducere nititur, his maximè rebus: honeſtâ & liberali tractatione, benevolentiâ, humanitate, facilitate morum, beneficiis, deniqve virtute, & ſtudiorum amore. Ex qvo fit, ut major pars noſtrum ſic affecta ſit, ut illi ex animo parere ſtudeat: eum caveat offendere: eum tanqvam parentem diligat, obſervet, revereatur. D. Alioqvi diſcipulorum officio non fungeremini. E. Adſunt

qvi-

qvidam verberones, qvi nec DEum timent, nec parentes, nec verbera: qvi & literarum ſtudia oderunt cane pejus & angue, ut verbis utar Horatii: talibus, inqvam, ſevera interdum adhibetur diſciplina, qvia videlicet neceſſitas cogit. D. Sat habeo. Nunc enim video, qvorſum ſpectet veſtræ diſciplinæ ſeveritas. E. Nimirum, ut mores bonos tueatur, malos autem ut corrigat, aut expellat. D. Ego diſciplinam iſtam ſanè deoſculor, tantum abeſt, ut reformidem. Te autem, mi Eraſme, amo qvidem de iſtâ loqvendi libertate, qvâ mihi ſtimulos acriores addidiſti. E. Ego verò immortales gratias ago patri cœleſti, qvi tibi mentem bonam dederit, & ſincerum judicium. D. Vale igitur, & me, ſi Dominus permiſerit, exſpecta in proximam hebdomadem. Iterum vale, & inceptum noſtrum tuis precibus Chriſto commenda etiam atqve etiam. E. Precor tibi noctem qvietam, & ſomnum placidum.

VIII.

Tres pueri pædagogum ſuum qvaſi de improviſo adeunt: ſuam qvisqve pronunciat ſententiam, ut ipſos ducat deambulatum, ille concedit libenter. Sic Studioſos pueros tractare decet, ut ſint ad ſuum munus obeundum alacriores.

DESIDERIUS, ERASTUS, FRANCISCUS pueri, FONTANUS, pædagogus.

Q. *Vod caret alterna reqvie durabile non eſt,*
Hæc reparat vires, feſſaqve membra levat. Ovid.
D. Nec me offenderit luſus in pueris, eſt & hoc alacritatis ſignum. *Qvintil.* F. Nulla res eſt, qvæ per-

perferre poſſit continuum laborem. *Qvintil.* B. Video, qvorſum ſpectent iſta, nimirum, ut vos ambulatum ducam: ſed eandem cantilenam ferè recantatis, ut ſolent veſtræ aviculæ. De. Qvid ergo vis dicamus, Præceptor? P. Dicite poſthac ſuam qvisq; ſententiam ex novo Teſtamento. E. Eugè nihil erit nobis faciliùs, habemus enim in promptu multam earum copiam. Vis ergo Præceptor, ut jam nunc incipiamus? *P.* Sanè velim, qvando, ut ais, tanta eſt vobis copia. E. Qvis incipiet? *P.* Tu, Deſideri, vis honoris tui causâ hujus rei ſpecimen edere? D. Id ego libenter faciam: ſed Dei honoris cauſâ. *P.* Laudo iſtud verbum: Divinus enim honor & gloria omnibus in rebus eſt præferendus. Eja incipe! ſi qvid habes. D. Niſi abundaverit juſtitia veſtra, plusqvam Scribarum & Phariſæorum, non poteſtis ingredi in regnum cœlorum, *Matth. 5.* E. Depoſito mendacio, loqvimini veritatem qvisqve proximo ſuo, *ad Epheſ. 4.* Fr. Filii, obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet Domino, *ad Coloſ. 5.* T. Euge bonum ſpecimen! videte, ut progreſſus reſpondeat, hoc eſt, ut pergatis in poſterum diligenter. E. Qvi nobis principium dedit, dabit idem ſucceſsûs proſperos. F. Ita ſperandum eſt. Parate vos, ut prodire maturemus. D. Mox aderimus paratiſſimi. F. Sumite ſuum qvisqve pallium, ut prodeatis honeſtiùs. Sed heus pueri! E. Qvid vis, Præceptor? F. Videte, ut Pſalmos etiam adferatis: alicubi in in umbrâ cantabimus. E. Ita fiet ambulatio noſtra jucundior.

IX.

Patientia in parvis excitata paulatim creſcit. Volente Deo nobis accidunt mala, Providentia DEI. Memoria fluxa eam non exercentibus. Memoria exercendæ ratio. Negligentia. Spiritus Dei nos excitat.

Brevis exhortatio ad excutiendam negligentiam, pigritiam, tarditatem.

FRANCISCUS. GEORGIUS.

QVo ludi genere hodiè te exercuiſti? G. Juglandum. F. Ecqvid lucri feciſti? G. Imò perdidi. F. Fortuna igitur tibi adverſa fuit. G. Neſcio, qvæ fortuna: tantùm ſcio, meâ culpâ id accidiſſe, ſed ita volente Deo. F. Cur Deus id voluit? G. Ut hinc diſcam ferre graviora, qvum acciderint. F. Qvaſi verò Deus luſiones puerorum curet. G. Curat profectò: qvin etiam nihil fit in rerum natura ſine divina providentia. F. Siccinè philoſopharis? qvisnam te iſta docuit? G. Non tute audiſti toties ex concionatore noſtro? F. Fieri poteſt, ut audierim: ſed qvid agas? fluxa eſt mihi memoria. G. Nimirum, qvia illam non exerces. F. Qvomodo exercenda eſt? G. Primum diligenti attentione, hoc eſt, diligenter annotando ea, qvæ audimus, aut legimus, deindè eadem ſæpè repetendo: deniqve docendo alios ea, qvæ didicimus. F. Iſta nobis ſæpius inculcantur à Præceptore, ſed me miſerum qvam ſupina eſt hæc mea negligentia! G Sic ſumus omnes, niſi Spiritus ille Dei nos excitet. F. Qvid igitur faciam? G. Expergiſcere, mi Franciſce, toto animo, totisqve viribus ad

Deum

Deum adſpira! illum aſſiduè & pro affectu precare: vigilans eſto, pravos fugito, verſare cum bonis, tum moribus facillimis effice, ut eos tibi familiares reddas. F. Qvid tandem conſeqvar? G. Rogas? ſi te iſtis moribus aſſueſeceris, Dominus Deus pro ſuâ clementiâ tui miſerebitur, breviqve animum tuum immutatum ſenties. F. O qvàm opportunus hic mihi congreſſus fuit! obſecro te mi Georgi, ut ſæpius colloqvamur. G. Per me non ſtabit, qvoties utiqve licebit per otium. Gratias ago maximas. G. Non eſt, qvòd agas, recipiamus nos in auditorium. X.

De negligentiâ qvidam admonetur. Admonitio ad ſomniculoſos. Præceptorum moralium uſus.

Qvotidiè proficiendum. Vita naturalis. Armis ſpiritualibus pugnandum cum vitiis.

FONTANUS. GERHARDUS.

NOn ſatis mirari poſſum, te non eſſe diligentiorem. G. Qvâ in re videor tibi negligens? F. Qvòd manè ferè nunqvam ades in tempore: atq; indè fit, ut pene qvotidie noteris in catalogo. Cur tu es adeò ſomniculoſus? G. Mea ſic fert natura. F. Corrige naturam iſtam, hoc eſt, naturæ vitium: qvid tibi profuit Catonis noſtri dictum? G. Qvodnam, qvæſo? F. *Plus vigila ſemper nec ſomno.* G. Ne plura: ego probe memini. F. Nihil prodeſt meminiſſe, niſi ad uſum tuum accommodes. G. Utinam & hoc, & alia præcepta ſalubria tam facilè ad benè vivendi uſum transferremus, qvam ea facilè ediſcimus. F. Ut verum fatear, præcipere qvam præſtare multo

eſt faciliùs. Sed tamen eniti debemus, ut vel monitis vel precibus proficiamus aliqvid, & indies evadamus meliores. G. Qvi non facit, ejus ſalus deſperanda eſt: ſed nihil difficilius emendatur qvam naturale vitium. F. Omnia ferè vitia nobis ſunt naturalia: niſi Dei bonitas ſervaret nos, eſſemus omnes ſceleratiſſimi. G. Qvid igitur faciendum? *F.* Fortiter cum vitiis noſtris pugnandum eſt. G. Qvo duce? *F.* Ipſo Deo. G. Qvibus armis? *F.* Divinis & Spiritualibus. G. Ub tandem inveniuntur? *F.* In Epiſtolâ S. Pauli *ad Eph.* G. Qvoto capite? *F.* Sexto G. Qvid ſi locum per me non intellexero? *F.* Non omnino intelliges, ſatis ſcio: ſed Præceptor erit conſulendus. G. Qvid ſi mecum adfueris? *F.* Adeſſe volo, certum eſt, verùm captanda erit opportunitas. G. De hoc igitur aliàs conſilium capiemus. *F.* Qvando iſtud erit? G Proximo Die Mercurii, ſi tibi ita videtur. *F.* Qvotâ horâ? G. Poſt meridiem primà. *F.* Placet ſententia. G. Nunc igitur diſcedamus.

XI.

De ſtudiorum tempore amiſſo. Ejus recuperandi ſpes, & qvibus modis id fieri poſſit. Viva Magiſtri vox.
Hortatio ad animum bonum.

GEORGIUS. HERMINIUS.

Tantùm igitur hodie à villâ revertiſti? H. Hodiè tantùm, idq; paulò ante prandium G. Atqvi dixeras, te futurum illic modo biduum. H. Ita ſperabam fore, & ſic pater promittebat. G. Qvid igitur obſtitit, qvò minùs redieris citiùs? H. Mater me detinuit: tametſi etiam cum lacrymis eam obſecrarem, ut me miſſum faceret.

G. Sed

G. Sed cur te tamdiu remorata eſt? H. Ut ſe comitarer in reditu. G. Qvid verò agebas intereà? H. Colligebam fructûs cum Ruſticis noſtris. G. Qvos fructûs? H. Qvaſi non ſint tibi noti fructus autumnales & ſerotini, pyra, mala, juglandes, caſtaneæ. G. O jucunda exercitatio! H. Non eſt jucunda ſolum, ſed etiam frugifera. G. Sed hoc malum, qvod interim qvinq; aut ſex prælectionum fructus tibi periit. H. Non omninò periit, ſpero: curabo pro viribus, ut ex aliqvâ parte recuperem. G. Qvuid facies? H. Deſcribam, qvam potero, diligentiſſimè. G. Qvid tùm poſteà? H. Ediſcam ipſam auctoris orationem. G. Sed ſententiam non ſatis intelliges. H. Ipſa me juvabit Præceptoris interpretatio, ut ſenſum magnâ ex parte aſſeqvar. G. Nec tamen id ſatis erit. H. Tu, ſi placet, aderis mihi per otium, ut conferamus unâ. G. Libenter eqvidem faciam: ſed ne iſtud qvidem ſufficiet. H. Non habeo, qvid poſſim ampliùs. G. Qvantò præſtitiſſet, vivam audire magiſtri vocem! H. Multò ſanè præſtitiſſet; ſed qvando id mihi non contigit, nec meâ culpâ factum eſt, nihil habeo, qvòd me accuſem, in hâc parte. G. Rectè dicis, fac igitur, hebeas animum bonum. Nam qvòd ego tecum pluribus verbis de hâc re diſputavi, non ideò feci, ut vellem te adducere in deſperationem, ſed totum illud profectum eſt ex meo in te amore ſingulari. H. Haud mihi dubium iſtud eſt: qvo fiet, ut majorem tibi habeam gratiam. G. Sed ecce, vocat nos ad cœnam tintinnabulum. H. Nuncius opportunus.

XII.

Præceptoris accuſatio in vernaculè loqventes. Ejuſdem ad Latinè loqvendum exhortatio. Interpretatio edicti de vetito vernaculo ſermone.

Male acturi qværunt latebras. Iniqvorum perverſitas. Nitimur in vetitum. Doctrina Chriſti & timor DEI avocant à malo. Exhortatio ad rectè vivendi ſtudium.

GERHARDUS. HONORIUS.

ADfuiſti matutinæ precationi? H. Adfui: tu verò ubi eras? G. Iveram ad patrem in cauponam. H. Qvid eò? G. Heri veſperi juſſerat, ut ſe convenirem benè manè. H. Qvi auſus es tàm mane prodire, idqve inconſulto Præceptore? G. Jam heri veniam impetrâram, anteqvam iretur cubitum: ſed dic mihi, qvid ille à precatione palàm admonuit? H. Audivi, inqvit, eſſe inter vos, qvi ſæpè numerò vernaculè fabulentur: & nemo interà veſtrum mihi qvicqvam indicat: qvod eſt argumentum conſenſionis omnium in eodem peccato. Hæc fuit accuſationis ſumma: deindè in eandem ſententiam multa dixit, qvæ meminiſſe non potui. G. Sed qvæ tandem fuit concluſio? H. Qvamobrem, inqvit, admoneo vos, ut alius alium ad Latinè loqvendum cohortemini diligenter, & eorum nomina, qvi parere noluerint, ad me qvàmprimum deferatis, ut huic malo remedium adhibeam. G. Nullum igitur verbum licebit efferre vernaculum? H. Qvantum ex verbis ejus colligere potui, non ita rem intelligit. Non enim, ut ſcis, usqve adeò eſt ſeverus exactor, ut ſtatim puniat, ſi cui verbum aliqvod inter colloqvendum exciderit.

derit. G. Aliqvoties, memini, palàm dixit, edictum ſuum ad eos demùm pertinere, qvi cùm latinè ſciant, tamen ſemper latibula qværant, ut vernaculè fabulentur, idqve de rebus ineptiſſimis. H. Ea eſt qvorundam pertinacia, ut malint ſæpiſſime vapulare repugnando præceptis honeſtiſſimis, qvam laudari atqve etiam diligi obſeqvendo. G. Meminiſti audire ex ipſo Præceptore: Nitimur in vetitum? H. Memini atq; adeo eſt veriſſimum: tamen qvi doctrinam Chriſti libenter amplectuntur, non ſtudio peccant neqve malitiâ. G. Iſtud præſtat verus ille timor Domini. H. Tales igitur, qvoad licet per naturæ infirmitatem, ſedulo cavere nituntur, ne qvid ſcientes faciant, dicant, aut cogitent, qvo Deus vel minimùm offendatur. G. Ergò ſtudeamus recte vivere, Dei noſtri parere voluntati: non modo ne vapulemus, ſed magis, ut illo optimo Patri noſtro placeamus. H. Ita fiet, ut verè ſimus non tenebrarum, ſed lucis filii. G. Sed de his aliàs plùribus: nunc ad diſputationes recipiamus nos. H. Ecce vocat ſignum.

XIII.

Diſceſſurus qvidam ante vacationem ſcholaſticam reprehenditur à condiſcipulo.

Conſilia humana à Deo reguntur. Sua cuiqve tractanda ſcientia. Modeſte ſapiendum.

HERMINIUS. JACOBUS.

TU igitur cras, ut audio, diſceſſurus es? J. Cras, ſi Dominus permiſerit. H. Eho! cur tàm citò? J. Urget me pater. H. Imò tu urges patrem. J. Itanè tibi videtur? qvomodo patrem urgere poſ-

 ſum

ſum? H. Aſſiduâ miſſione literarum. J. Tantum ſemel ſcripſi, inſtare vocationem Scholaſticam. H. Qvando miſiſti literas? J. Hebdomade ſuperiori. H. Qvo die? J. Veneris. H. Qvid facies domi? J. Inſtat vindemia: interim colligendi ſunt fructûs arborum. H. Poteraſne exſpectare dimiſſionis diem? J. Neſcio, qvando ſit futurus. H. Spero, fore ad finem proximæ hebdomadis. J. Sed iſtud non eſt in noſtro ſitum arbitrio. H. Ne in Præceptoris qvidem. J. Cujus igitur? H. Solius Dei, qvi hominum conſilia ſuo nutu gubernat. J. Atqvi Satanas videtur interdum gubernare. H. Qvantum Deus ipſi permittit. Sed iſta ſapientioribus relinqvamus. J. Tutius eſt: monet enim proverbium: ne ſutor ultra crepidam. H. Sæpè iſtud ex Præceptore audivimus. J. Idem qvoq; non ſemel docuit nos illam Pauli ſententiam: noli altum ſapere; ſed time. H. Illud etiam freqventer habet in ore: Altiora te ne qværſieris. J. Sed audin' tu, ad cœnam ſignum dari? H. Adhuc pulſat aures meas tintinnabulum. J. Eamus in aulam, ne deſimus precationi. Cras ante diſceſſum te ſalutabo.

XIV.

In vacatione Scholaſticâ ſtudioſi adoleſcentes libenter qvidem relaxant animos, non tamen omnino ceſſant, nec otio illo per ignaviam abutuntur.

Fides etiam inimico ſervanda. Agendi affectus addit celeritatem. Solus Deus ſuorum ductor. Exemplum ſtudioſis obſervatu digniſſimum.

HONORIUS. JUSTUS.

FUiſtinè hodiè in Gymnaſio? J. Ubi ergò fuiſſem? tu verò qvid agebas? H. Eram domi occupa-

cupatus. J. Id evenit præter morem tuum, ſoles enim abeſſe rariùs. H. Qvàm poſſum rariſſimè, qvid autem actum eſt? J. Nihil prorſus. H. Ergonè remiſſionem habemus? J. Certò. H. Qvamobrem? J. Propter mercatum hodiernum. H. Qvis dedit? J. Ludimagiſter: Permiſſu tamen Rectoris. H. Qvid conceſſit? J. Vacationem ab omni munere Scholaſtico. H. An in totum diem? J. A mane ad occaſum usqve ſolis, tametſi diligenter & multis qvidem verbis, admonuit, ut in otio de negotio cogitaremus, ne cras in ludum veniremus imparati. H. Qvid igitur, nos hoccine abutemur otio? J. Id verò ætatem noſtram decet minimè. H. Tu ergò qvid paras facere? J. Me recipere in muſæolum, niſi forte tibi magis placet, ut ſesqvihoram aliqvò prodeamus ambulatum. H. Egonè recuſarem? Imò, nihil eſt, qvod nunc magis velim, nam & nos intereà tractabimus aliqvem ſermonem literarum, & ſimul corpus exercebimus. J. Eamus igitur extra muros. H. Qvonam? J. Usqve ad ripam lacûs. H. Valdè iſtud mihi arridet: ſed tu, ſi placet, me exſpectabis. J. Qvamdiu? H. Tantiſper, dum crepidas eo mutatum calceis. J. Ubi vis exſpectari? H. Ad portam Franciſcanam. J. At vide, ne me fallas. H. An ego amicum fallerem, qvum ſcio, etiam inimico ſervandam eſſe fidem? J. Abi, feſtins, ego, dum te opperior, aliqvid interim legam. H. Salve Juſte. J. Qvis iſte ſalutator? H. Ecce redii. J. Eho! tàm citò! mihi videris volaſſe. H. Nimirum affectus ipſe pedibus alas addidit. J. Eamus nunc

ducente Deo. H. Solus Deus eſt, qvi ſuos ducit ac reducit. J. Maturemus, ſatis longè hinc lacus abeſt. H. Tantò meliùs prandebimus, perge.

XV.

De exercitationibus poſt vacationem ſcholaſticam revocatis. De claſſium probatione ante promotiones. De ſpe præmii. De eadem in adverſis rebus. De fructibus autumnalibus. De maximo vini proventu. De abuſu vini in ſummâ copiâ. De admonitionum contemtu. De iis, qvi ſe dociles præbent, ad verbum Dei audiendum.

JACOBUS. LAMBERTUS.

SAlve, Lamberte optatiſſime! L. Salve & tu vindemiator jucundiſſimè! Qvomodo ſe habet ſchola? L. Optimè. J. Jamne redierunt multi? L. Vix qvarta pars nunc abeſt. J. Qvid agitur? L. Docetur, legitur, ſcribitur, repetitur. *J.* Iſta ſunt generalia & qvotidiana: Sed qvid fit in noſtrâ claſſe? L. Idem, qvod fit in ceteris, & qvod fiebat ante vacationem. *J.* Ergonè jam ſerio habentur prælectiones? L. Jam abhinc octo dies. Nam qvid aliud fieret? *J.* Solebamus per aliqvot dies exerceri, in iis repetendis, qvæ anteà didiceramus. L. Tribus diebus totis nihil aliud actum eſt. *J.* Qvid probatio? Jamnè incepta eſt? L. Hui incepta! propemodum finita eſt? cras ſexta claſſis interrogabitur. *J.* Me miſerum! excluſus ſum à præmio. L. Etiamne præmium ſperabas? *J.* Qvidni ſperarem? unicuiqve ſperare licet, præſertim ſtudioſo. L. Malim ergò nihil ſperare. J. Qvid ita? L. Nam ſi nihil contigerit, nulla mihi erit fru-

ſtra-

ſtratio, neqve moleſtia: ſin conſeqvar aliqvid, id ego in lucro deputabo. I. Nunqvamnè legiſti?

Vivere ſpe vidi, qvi moriturus erat.

L. Imò verò legi, & memoriâ teneo: ſed hîc nihil ad propoſitum. I. Cur non? L. Qvia illic loqvitur Ovidius de ſpe illa, qvæ in rebus adverſis retinenda eſt, qvem ſenſum expreſſit Cato hoc Diſticho:

Rebus in adverſis animum ſubmittere noli.
Spem retine, ſpes una hominem nec morte relinqvit.

I. Tu igitur nihil ſperas? L. Spero vitam æternam. I. Dicebas modò, ſperandum eſſe in adverſis rebus, qvæ tibi ſunt adverſa? L. Ea, qvæ me oppugnant qvotidie. I. Qvæ tandem ſunt illa? L. Propria caro, Satan, & improbi homines, qvi me injuriis afficiunt. I. Ex qvo tempore factus es Theologaſter. L. Nec ſum Theologus, nec Theologaſter: ſed qvod dico, id ego didici è ſacris concionibus. I. Laudo eqvidem: ſed age, dic mihi ſeriò, eſtne acta claſſis noſtræ probatio? L. Jam tibi ſeriò dictum puta. I. Dolet mihi non interfuiſſe. L. Citiùs veniſſes, qvid agebas? I. Mater me coëgit vindemiæ exitum exſpectare. L. Credo: ſed tuâ voluntate coactus es. I. Ut fatear ingenuè, libenter exſpectavi; ſed qvid agas? homines ſumus, ut ajunt. L. Imò pueri. I. Sed vix credas, qvam ſit jucundum ruſticari, præſertim ubi tanta eſt omnium fructuum affluentia. L. Eſtne vobis magnus vini proventus? I. Tantus profectò, ut majorem vidiſſe non meminerim. L. Qvid ajunt ruſtici in hâc tantâ ubertate? I. Nihil aliud, qvàm potationes & crapulas

pulas crepant, qvin etiam vino jam perindè abutuntur, qvaſi aqva fontana ſit. L. Ea eſt ſtultæ plebis dementia, ut DEI beneficiis nunqvam rectè uti ſciat. I. Scilicet illud eſt, qvod dicitur: Nunqvam ſapiunt ſtulti, niſi in anguſtiis. L. Ergò plectuntur meritò. I. Qvid qvod admonitiones etiam irrident? L. Sunt, qvi nullam omninò ferre poſſunt? qvin benè & comiter etiam monentibus iraſcuntur. I. Audi aliqvid gravius: fuerunt, qvi mihi verbera minarentur, qvum eos humaniſſimè admonerem. L. Iſtud mihi novum non eſt. Nam & qvidam mihi aliqvando pugnum intentavit: qvod niſi veritus eſſet mei patris auctoritatem, profectò vapulaſſem acerrimè. I. Sed omittamus eos, qvia cœci ſunt: nec tamen, ſe tales eſſe, intelligunt: jactant ſe probè callere, qvid ſit Evangelium, qvum reverà Evangelio adverſentur. L. Si verbi divini miniſtros & paſtores ſuos non audiunt, qvi putas fieri poſſe, ut nos audiant? I. Seqvamur ergò, qvod præcipit Chriſtús: Nolite Sanctum dare canibus. L. At ſunt qvidam ſimplices & benevoli, qvi auditione verbi divini mirum in modum delectantur: hi ſunt, qvos docere eſt jucundiſſimum. I. Qvàm gaudeo, qvoties in tales incido! ut ego illos complector libenter? L. Nec immerito, nam ubi eos docueris, tùm demùm frueris laboris tui fructu, non ſine voluptate maximâ. I. Sed nos qvid cogitamus: non vides, ut nox ferè nos oppreſſerit? L. Diſcedamus igitur: & cras ſi Dominus permiſerit, pluribus verbis agamus unà de ſtudiis alacriter repetendis.

XVI.

Ludovicus à Præceptore deprehenſus in delicto amicum Juſtum conſulit, qvo remedio pœnas evadat.

Deo volente adverſa nobis accidunt. Falsò nobis adſcribimus, qvæ ſoli Deo tribuenda ſunt. Cupediæ tentant pueros.

Magiſtri in pueris deprehenſis prudentia. Excuſationes frivolæ.

Pœnarum metus ad remedium qværendum impellit. In adverſis ad Deum in primis confugiendum eſt. Conſilium ſine Deo nihil prodeſt. Salus omnis à Deo ſperanda.

Præceptoris prudentia in tractanda ingeniorum varietate. Conſilium utile ad pœnas evadendas.

Occaſio captanda in adeundis hominib⁹. Exemplum fidelis amicorum conſilii in rebus adverſis.

JUSTUS. LUDOVICUS.

QVid eſt, qvòd ita te triſtem video? L. Me miſerum! vix ſum compos animi: ita ſum timore perculſus. J. Qvid inqvam iſtud eſt? L. Præceptor deprehendit. J. Qvâ in re? furtone? L. Ah! minimè gentium. J. In qvo igitur? L. In ſecretâ compotatione. J. Indignum facinus. L. Heu me miſerum, qvid agam? Ah ne te afflictes tantopere; qvi aderant tecum? L. Fluvienus & Forenſis: ô perditos, qvi me huc impulerunt! J. Ubi id factum fuit? L. In cubiculo Fluviani: qvi utinam hodie è lecto non ſurrexiſſet! J. Qvomodo tandem deprehenſi eſtis? non erat obſeratum cubiculum? L. Imò, erat, ſed ut ſcis Prceptor claves habet omnium conclavium: præterea putabamus, illum in hodiernum fratrum conventum acceſ-

ſiſſe

ſiſſe, alioqvi peſſulum obdidiſſemus oſtio. J. Utcunqve res habet, Deo volente accidit. L. Sic omnino ſum perſvaſus: ſed ferè ita ſolemus noſtra omnia ſive bona, ſive mala, vel prudentiæ noſtræ attribuere, vel imprudentiæ. J. Qva occaſione compotationem iſtam occœperatis? L. Illi duo, qvod ſatis noſti, non ſunt convictores. J. Qvid tùm? L. Domo allatæ fuerant eis ad victum, neſcio, qvæ cupediæ, qvæ utinam in via periiſſent! J. Sed noluit Deus: perge. L. Et qvia illos interdum per otium doceo, heri poſt cœnam ad iſtas epulas me invitarant in hodiernum jentaculum: J. Sed qvid? eratne vinum? L. Imò plus ſatis erat vini. Habet enim vini doliola in cella Præceptoris. J. Qvid Præceptor, ubi vos ſic epulantes vidit? Annon excanduit graviſſimè? L. Nihil prorſus commotus eſt: ſed ſubridens, volo, inqvit, & ego eſſe de iſto ſympoſio, ſi placet. J. O moleſtum convivam! qvid vos? L. Attoniti omnes obmuteſcimus. Nam eo dicto, ſtatim ſe proripuit. J. Omnia ſigna video hic eſſe peſſima. L. Qvis ita non judicet? J. Oportet Præceptorem aliunde rem olfeciſſe. L. Suſpectus eſt mihi qvidam, qvi nos indicaverit. J. Qvem ſuſpicaris? L. Dicam tibi poſt rei exitum. J. Qvod invenies huic malo remedium? L. Neſcio: valde ſtupemus omnes: tametſi duo illi convivatores mei nihil videntur eſſe ſoliciti, habent enim in promptu cauſam. J. Qvid tandem cauſari qveunt? L. Iveramus jentatum, inqvient: qvia manè, qvum ceteri jentarent, eramus cum Parentibus, qvi heri nobis attulerant

rant alimenta. J. Illud qvidem eſt aliqvid: ſed non tamen ſic pœnas evadent. L. Cur non? J. Qvia id fieri debuit in triclinio palam, non autem clanculum in cubiculo. Illud etiam cauſam gravabit, qvòd te, qvum ſis convictor, qvaſi ad crapulandum adduxerint: qvod qvidem ipſi Præceptori eſt maxime odioſum: tua tamen cauſa eſt longè peſſima. L. Cedo igitur, qvid faciam, mi Juſte? J. Agè, conferamus conſilia, qvibus (ſi fieri poteſt) abſolvaris. L. Nihil eſt, qvod à me exſpectes in eo genere: neqve enim conſilii locum habeo, neq; ullam remedii copiam. Sed tu, obſecro, explica vires ingenii tui, ad me citò juvandum. Animus pendet mihi, inſtat pœna, ſatis vides; ea, niſi qvid impediat, poſt cœnam exigetur. J. Id neqvaqvam fiet, qvum enim crimen publicum non ſit, non erit pœna publica. L. Sivè publicè, ſive privatim id futurum eſt, non differetur. J. Rectè judicas. L. Id cauſæ eſt, qvamobrem nunc ad opem tuam confugerem; qvòd ſi me deſeris, actum eſt, dabo pœnas graviſſimas. J. Ad Deum potiùs confugiendum fuit, ſine qvo nullum valet conſilium; à qvo item ſalus omnis & petenda & ſperanda eſt. L. Res eſt manifeſta ſatis: & ego, priusqvam te adirem, non prætermiſi precandi officium: ſed tamen vult ille pater clementiſſimus, ut iis utamur auxiliis, qvæ nobis offert ipſe & qvaſi in manum dat. Qvare te oro, per noſtram arctiſſimam neceſſitudinem, ut conſilio tuo nunc mihi ſuccurras, hic non eſt ceſſandi, aut tardandi locus: huc igitur vires tuas intende: hanc cau-

ſam

ſam ſuſcipe, obſecro. J. Qvandoqvidem ſic inſtas, ut vim adferre qvodammodo videaris, dicam ex animo & verè, qvod ſentio. Noſtin' Præceptoris ingenium? L. Novi, opinor, ex parte aliqvâ. J. Ergò memoria tenes, nihil eſſe illo clementiùs erga eos qvidem, qvos videt ſummiſſos eſſe, & culpam ingenuè confiteri, ſuperbis autem & contumacibus vix aliqvid poteſt ignoſcere. L. Egomet iſta non ſemel obſervavi. J. Scin' igitur, qvid facies? L. Dic mihi qvæſo. J. Dum tua res adhuc integra eſt, tibi ſvadeo, ut hominem ſolus adeas in muſæo: & orationem habeas in hanc ſententiam: En ego, Præceptor humaniſſime, graviter peccavi, fateor: ſed, ut ſcis prima eſt noxa, qvam admiſerim. Nunqvam enim anteà qvidqvam admiſi, qvod flagris dignum videretur. Qvamobrem, Clementiſſime Præceptor, hanc primam culpam, ſi tibi placet, priſtinæ integritati meæ condonabis. Qvòd ſi unqvam poſthac recidero, cauſam non dico, qvin plectar ſeveriſſime. Hâc aut ſimili oratione illum, ut ſpero, exorabis. L. O conſilium prudens & opportunum! J. Utere, ſi tibi videtur, tale certè eſt, qvale mihi dari velim in ejusmodi malo. L. Sed unum reſtat, de qvo ſum ſolicitus. J. Eho! qvid reſtat? L. Non potero tàm breviter & commodè dicere, in conſpectu Præceptoris, qvàm tu nunc dixiſti. J. Non debes adeò de verbis meis eſſe ſolicitus, modò teneas ſententiam. L. Propemodum teneo. J. Benè habet: ſcribe nunc craſſo modo, ut poteris: deindè conferemus

mus una: poſtea ediſces ad verbum diligenter. L. Hoc nihil eſt neqve tutius, neqve certius, ſed qvo tempore cenſes illum adiri poſſe opportune? J. Qvum primùm videbis, eum à prandio ſe recipere in Bibliothecam: aut ſi fortè, ut ſolet, ambulatum in horto ſolus iverit, tunc illum ſtatim ſeqvere. L. Qvônam utar exordio? J. Non opus eſt alio, qvàm qvo apud illum uti ſolemus omnes. L. Qvod eſt illud? J. Præceptor, licetne pauca? L. Benè vertat DEus omne conſilium tuum. Nunc eo ſcriptum qvod dixiſti: deinde te reviſam. J. Matura: nam inſtat hora prandii.

XVII.

De moribus adoleſcentis ingenui, tam abſente patre, qvàm præſente. De qvarto Decalogi præcepto. Locus Pauli de honore liberorum erga parentes.

Exemplum ſimulatæ repugnantiæ ad eliciendum colloqvium.

LAMBERTUS. MARTINUS.

PAter tuus, ut accepi, rediit è Galliâ. M. Rediit ſanè. L. Qvando? M. Die Lunæ veſperi. L. Adventus ejus non tibi moleſtus fuit? M. Qvid moleſtus? Imò vêro jucundiſſimus: ſed cur iſtud rogas? L. Qvia forſitan, illo abſente, liberius vivendi tibi eſt poteſtas. M. neſcio, qvam mihi libertatem narres. L. Potandi, ludendi, curſitandi. M. An igitur putas, me nihil aliud agere, dum pater abeſt? L. Sic ferè ſolent omnes. M. Diſſoluti qvidem. Nam qvod ad me attinet, abſente patre ſic vivo, ut eo præſente. Non poto, ſed bibo; qvantum ſatis eſt ludo, qvum tempus poſtulat:

non diſcurro, ſed cum bona matris veniâ in publicum prodeo, qvum aliqvid habet negotii. L. Etiamne matri tantopere ſubditus es? M. Æqve ac patri, qvid enim putas? Nonne de utroqve æqvale eſt præceptum Domini? Honora, inqvit, patrem tuum, & matrem tuam. Qvid Ethnicus ille auctor diſtichorum moralium?

Dilige non ægra charos pietate parentes:
Nec matrem offendas, dum vis bonus eſſe parenti.

Qvid Paulus noſter? Filii, obedite, inquit, parentibus in Domino. Nonne parentis nomine pater & mater continentur? L. Iſtud à latinis obſervatur auctoribus. M. Qvin etiam, ſi qvod eſſet reverentiæ diſcrimen, videremur optimo jure plus debere matribus, ut qvæ dolores tantos ac labores propter nos pertulerunt. L. Novi ego iſta: & qvæ dixiſti, placent mihi omnia. M. Cur ergò mihi repugnabas? L. Ut eâ qvaſi repugnantiâ nobis accerſerem ſermonis materiam. Nam, ut tutè noſti, Præceptor ſæpe nos exhortatur, ut noſtrum otium in ejusmodi ſermonibus impendamus. M Bonum ſanè otium, qvod honeſto in negotio conſumitur. L. Huc pertinet illud Africani apophtegma, qvi dicebat, ſe nunqvam minùs otioſum eſſe, qvàm qvum otioſus eſſet, ut ex Cicerone didicimus. M. Sed jam tempus monet, ut huic ſermoni finem imponamus. L. Rectè mones, fortaſſe enim tuâ cauſâ cœna tardatur domi. M. Plura (ſi Dominus permiſerit) in proximo congreſſu. L. Precor tibi noctem proſperam. M. Et ego tibi placidam per membra qvietem.

XVIII.

XVIII.

Qvidam conſolatur amici deſiderium ac dolorem de patris abſentiâ.

Exemplum charitatis in afflictis conſolandis.

LUDOVICUS. MARCUS.

SUbtriſtis mihi videris, Marce, qvid rei eſt? M. Dies noctesq; de patre abſente cogito: & ob eam rem interim mœrore conficior. L. Qvampridem abeſt. M. Qvatuor abhinc menſes. L. Nihil ad vos intereà ſcripſit? M. Ex qvo diſceſſit, ne verbum qvidem audivimus. L. Fieri poteſt, ut ſcripſerit, ſed ut literæ interciderint, aut fuerint interceptæ. M. Qvod dicis, veri ſimile eſt. Nam antea, ubicunqve eſſet, ſolebat nobis ſcribere. L. Nonnè hac æſtate iverat Lutetiam? M. Eo certè conſilio tunc ſeſe in viam dederat. L. Confido ſalvum eſſe. M. Ego qvoqve non diffido: ſed non ideò meus allevatur dolor. L. Qvid ait mater? M. Ferè ſemper lamentatur: indè fit, ut mihi duplicetur ægritudo. L. Sed tamen non usqve adeò te macerare debes. Potius enim de illo benè ſperare oportet, qvam te ſic macerare. Qvid enim ſunt qvatuor menſes, qvotula eſt pars eorum, qvi tot annos domo abſunt, interim jactati *per varios caſus, per tot diſcrimina rerum?* M. Sed qvid me conſolantur aliorum caſus & pericula? L. Vide tamen, ne ſis nimium delicatus, qvi patris deſiderium tantillo tempore ferre non qveas. M. Ferrem eqvidem æqvo animo, modo, illi bene eſſe, ſaltem intelligerem. L. Cui poteſt eſſe malè, qvi in DEO ſpem omnem collavit:

ſive enim vivimus, ſive morimur, Dei ſemper ſumus: ut divus Paulus. M. Nihil dubito, iſtud eſſe veriſſimum: ſed ea eſt carnis hujus infirmitas. L. Qvid faceret igitur, qvi in Chriſto ſpem nullam habet? M. Neſcio. L. Sed cave tamen, ne iſtâ tuâ impatientiâ DEus ipſe offendatur. M. Delictum meum ſubinde agnoſco, & ſupplex imploro veniam. L. Facis, ut debes. Sed audi, qvæſo, qvid mihi nunc in mentem venerit. M. Qvid iſtud eſt? L. Qvid ſi pater tuus navigaverit in Britanniam, negotiandi cauſâ? Illic enim nunc eſt libertas maxima. M. Qvam libertatem dicis? L. Evangelii, qvod illic auditur liberrime. M. Ain tu, Evangelium nunc eſſe in Britanniâ? L. Certa res eſt. M. Atqve idololatriam profligatam? L. Omninò. M. O auditu jucunda Evangelia! L. Imò jucundiſſima. M. Sed unde ſcis iſta? L. Unde ſciam rogas? Miror ego, te adhuc ignoraſſe, qvod in ore eſt omni populo. M. Mirari deſines, ſi ſcias, ubi nos habitemus. L. Ubi qvæſo? M. In angulo totius urbis remotiſſimo. L. Atqvi putabam, vobis eſſe domicilium in vico ad Rolandum. M. Jam antè migraveramus, qvam peregrè pater eſſet profectus. L. Qvod igitur ignorabas, nunc habeto certiſſimum, utqve magis credas, hoc audi prætereà, major pars Britannorum, qvi ob Evangelium in hanc urbem, tanqvam ad aſylum, ſeſe receperant, in patriam remigrant, jam ante dies qvindecim. M. O mi Ludovice, qvantum me iſto nuntio de Britannicis rebus hodiè recreaſti! qvalem adhibuiſti meo dolori medicinam.

L. Sic

L. Sic ſolet DEUS noſter ſuis adeſſe in extremis anguſtiis. M. Mirum, ni pater eſt in Britanniâ, jampridem enim ſæpius qverebatur, qvod non eſſet tutus illuc acceſſus, ad mercaturas obeundas. L. Qvin etiam Britannus qvidam, homo neqve levis neqve nugator, narrabat his diebus patri meo, ſe literas certas illinc accepiſſe, in qvibus hoc erat inter cetera, omnes undiqve ob Chriſti nomen profugos in ipſâ Britanniâ excipi humaniſſimè, tractariq; benigniſſimè. M. Qvid eſt igitur, qvod ampliùs dubitemus? L. Nulla, ut audis, reſtat eâ de re dubitatio. M. Tantùm ſupereſt, ut in primis Dei optimi Maximi bonitatem extollamus, qvantâ poſſumus laude & gratiarum actione: deinde ſedulò atqve aſſiduè precemur, ut ſua beneficia non modo confirmet, ſed etiam indies magis ac magis augeat. L. Igitur, mi Marce, memineris patris ſalutem ipſi DEO per Chriſtum ſæpiſſimè commendare, idqve votis & precibus ardentiſſimis. M. Utinam ille ſuo Spiritu ſic afficiat animum meum, ut ex imo pectore ejusmodi preces effundere valeam, qvas ipſe dignetur exaudire. L. Votum ſanctiſſimum, modò, qvod qvidem credo, ex animo profectum. M. O mirabilem conſolatorem Deum noſtrum! O qvantum valet in adverſis rebus veri amici conſilium & conſolatio! L. Sed qvò nunc is? M. Domum rectà propero, ut hæc matri qvàm primum nunciem, atq; ejus animum omni expleam gaudio. L. Faxit Deus, ut illa ſeriò exhilaretur. M. Ita precor.

XIX.

Nicolaus narrat Martino de inopinato patris adventu, ob falſum de morbo rumorem.

Citò iraſcens facilè placatur. Ira puerorum brevis. Exemplum paternæ diligentiæ in liberorum cura.

MARTINUS. NICOLAUS.

QVâ pecunia emiſti librum iſtum? N. Qvâ cenſes, niſi meâ? M. Miror, undè habueris. N. Qvid miraris? An tibi debeo reddere rationem? M. Egonè exigo? N. Videris exigere. M. Non exigo, inqvam, ſed ſic ſolemus inter nos familiariter & liberè fabulari, ut latinè ſemper condiſcamus aliqvid. N. Ea res, fateor, plurimùm confert nobis ad latinè loqvendi facultatem. Sed nemo eſt tàm lenis, qvin interdum ſubiraſcatur. M. Eſt, ut dicis; ſed eſt brevis puerorum ira. N. Qvòd autem de pecuniâ rogabas, eam à patre acceperam. M. Qvando venerat? N. Abhinc octo dies. M. Miror, qvod ego non viderim. N. Non eſt, qvòd mireris. M. Qvid ita? N. Qvia vix ſesqvihoram hic moratus eſt. Qvum enim de eqvo deſcendiſſet, meqve paucis eſſet alloqvutus, aſcendamus, inqvid, in tuum cubiculum, ut tecùm liberius colloqvar. M. Sed anteqvam narras cetera, velim ſcire, qvid ſibi vellet adventus ejus tàm inopinatus. N. Falſo qvodam rumore, ut fit, audierat, me ægrotum eſſe. M. Qvid ille, qvum præter ſpem te valentem invenit? N. Mirificè affectus eſt gaudio. M. Qvis dubitet? N. Præterea, DEO optimo maximo maximas egit gratias. M. Libenter hæc audio: Perge qvæſò. N. Tunc me de

de valetudine perconatur: unà precamur, non ſine gratiarum actione: tandem qværit, ecqvid mihi opus ſit. Opus, inqvam, pater. Qvâ, inqvit, re eges? Libro, inqvam, ſeptem aſſium. Tùm ille promit e marſupio decuſſem: eum mihi in manum dat, & valedicto, ſtatim conſcendit eqvum, atq; abit. M. Cur tibi plus dedit, qvàm petiveras? N. Iſtud ineptè qværis. Scilicet, ita lætus erat, qvia me præter ſpem benè ſanum offenderat: qvod ſi vel coronatum petiviſſem, tàm facilè dediſſet mihi. M. O qvantum debes illi ſummo Patri, qvi tibi adeò bonum patrem dederit! N. Ne cogitari qvidem poteſt, qvantum debeam. Nam etiamſi malum dediſſet; deberem tamen non parùm. Sed qvid ceſſamus auditum ire prælectionem? M. Jam inſtat hora tertia. N. Parata ſunt omnia. M. Mihi qvoqve. N. Eamus ergò in auditorium.

XX.

Ab obſervatore monetur qvidam adoleſcens, ut in admonendo fratre natu minore ſit diligentior.

Pergendum conſtanter in admonendis omnibus, præcipuè, qvi nobis conjuncti ſunt. *Bonæ indolis ſignum qvoddam in puero.*

Exemplum fraternæ admonitionis.

MARCUS. Obſervator. NICASIUS.

FRater tuus ſemper in concione aut garrit, aut ineptit, aut aliqvem incitat: ex qvo fit, ut ſæpè notandus ſit, deinde vapulet. N. Qvid vis, faciam? M. Cur non ſæpè mones? N. Nunqvam deſiſto monere. M. Perge, precor. N. Nihil eſt, qvòd me preceris: nunqvam ceſſabo, donec, volente Deo,

aliqvâ ex parte ſe correxerit. M. Sic uſurpabis Catonis Præceptum: *Qvando mones aliqvem;* nôſti cætera. N. Sed oro te, mi Marce, ut qvoties eum notaveris, id mihi renunties. M. Nunqvam finis eſſet: adeo freqvens eſt nomen ejus in meis commentariolis. N. Saltem fac me ſemel certiorem, qvum primum commiſerit, qvo ſit accuſandus: tùm ego dicam patri, cujus verba magis timet, qvam verbera. M. Iſtud non eſt parvũ bonæ indolis argumentum. N. Ita ſpero qvidem. Facies igitur, qvod rogo? M. Ego verò atqve libens.

XXI.

Nicolaus Oberto arcanum commiſſum extorqvere fruſtra conatur. Amicus, alter idem.

Exemplum fraternæ admonitionis.

NICOLAUS. OBERTUS.

QVid conſilii tractabas modo cùm Præceptore? O. Si ſcire cupis, illum percontare. N. Cur me celas? O. Ut ne palàm facias. N. Non ideo, crede mihi, te rogo, ut id proferam, qvid enim proficerem? O. Qvamobrem igitur tàm cupidè rogas? N. Nimirum, ut mecum tacitus gaudeam, ſi qvid boni audieris. O. Itanè paratus advenis, ut à me extorqveas, qvod mihi uni, idqve à Præceptore, creditum eſt? N. Qvod mihi dixeris, ſurdo & muto dictum puta. O. Egonè tergum meum in fidem tuam committam. N. Id profectò potes, & qvidem ſine periculo. O. Nunqvam dices tàm commodè, ut iſtud mihi perſuadeas. N. Dabo fidem, me taciturum. O. Etiamſi ter qvaterve ſanctiſſime juraveris, non prodam. Proinde, tu deſine

per-

percontari. N. Hem, ubi eſt illa noſtra amicitia? O. Neſcis dictum ſapientis? qvod tacitum eſſe vis, nemini dixeris. N. Audivi aliqvoties: ſed qvod amico dictum ſit, nemini dictum videtur. Eſt enim amicus, qvaſi alter idem. O. Eadem tibi dicet, qvi ſcire ex te volet, & item alius, qvi ex illo: atq; ita ad aures omnium perveniet. Itaq; ſi me tibi poſthâc vis amicum eſſe, me miſſum facito. N. Non ſum imperator, ut te miſſum faciam. O. Pergin, moleſtus eſſe? N. Abire malim, qvam tibi moleſtiam exhibere.

XXII.

Non eſt mentiendum, ne in rebus qvidem levioribus. Apud Deum nullum eſt leve peccatum. Peccata noſtra Deus Chriſto condonat. Chriſtus deprecator noſter & advocatus. Nemo non peccat ſæpiſſimè, etiam in bonis operibus. Qvid agendum ſit, ut peccata remittantur. Paulus veniam conſeqvutus, & qvare Divini verbi ſtudium inter exercitationes ſcholaſticas annumerandum. Qvorſum in literis humanis inſtituendi ſint pueri.

NICASIUS. OLIVARIUS.

ECqvid hodie precatus es domi? O. Cur qværis iſtud? N. Qvia non interfuiſti matutinæ precationi. O. Qvi ſcis? N. Obſervavi. O. Atqvi tu nõ es obſervator. N. Non ſum. O. Qvamobrem igitur obſervabas? N. Qvia mihi es chariſſimus. O. Qvid tùm? N. Dolebit mihi, ſi vapulabis. O. Qvid, an ego notatus fui? N. Etiam dubitas? O. Qvum recitaretur catalogus, nemo me excuſavit? N. Nemo: qvod ſciam. O. Si me tantoperè amas, ut dicis, cur tute non excuſâſti me? N. Qvid

cauſæ dixiſſem? O. Commentus eſſes aliqvid N. Ergò mentitus eſſem. O. Qvid inde? N. Sed ex verbo Dei mentiri vetitum eſt. O. Fateor: ſed erat leve mendacium. N. Nihil leve judicandum eſt, qvo Deus offenditur. O. Negare iſtud non poſſum: ſed levia iſta facilè remittit nobis propter Jeſum Chriſtum, qvi eſt deprecator noſter, & advocatus. Nam qvotusqvisqve non peccat qvotidiè ſæpiſſimè? N. Profectò nullus: qvin etiam vix precamur, aut aliqvid boni operamur, in qvo non inſit aliqva peccati ſpecies. O. Qvid ergò futurum eſſet nobis, niſi Deus facilè ignoſceret? undè & qvotidiè precantes dicimus: Remitte nobis debita noſtra. N. Nihil dubitare debemus, qvin remittat, ſi errata noſtra ſeriò & verè agnoſcamus: ſi ex animo petamus veniam: ſi fidem habeamus, nobis ignoſci. O. Qvid igitur reſtat? N. Illud reſtat, ut neq; delectemur peccatis: neq; in his perſiſtamus: neq; malitioſè, ſcienter & de induſtriâ peccatum committamus. Nimis enim multa ſunt, qvæ per carnis infirmitatem peccamus, aut etiam per ignorantiam. O. Nihil dubito de peccatis illis, qvæ ex carnis imbecillitate perpetramus; qvalis fuit Petri abnegatio: ſed qvi fit, ut peccemus per ignorantiam? N. De hoc Pauli Exemplum habes, qvi ſcribens ad Timotheum, in priore Epiſtolâ palàm profitetur: ſe, qvamvis Eccleſiam Dei perſeqvutus fuerit, tamen veniam eſſe conſeqvutum: qvia ignorans id fecerit. O. Iſto exemplo mihi abundè ſatisfeciſti; (nam & ego id legere memini:)

ſed

ſed ſcin' tu, qvoto Epiſtolæ capite id ſcriptum ſit? N. Eqvidem non ſoleo vexare memoriam, in retinendis capitum numeris: mihi hoc temporis ſatis eſſe videtur, aliqvot ſententias qvaſi raptim annotare, qvas memoriæ mandare liceat: ſi qvid interdum otii ſuffurari poſſim, ex qvotidianâ ſtudiorum præſentium occupatione. O. Utinam ego qvoq; id facere poſſem! N. Qvid impedit? O. Vix ego qveo ſatis Præceptori facere in exercitationibus ſcholaſticis: tantùm abeſt, ut aliis ſtudiis aliqvid temporis impertiri concedatur. N. Satis profectò qvotidie ſumus occupati: ſed hæc tamen ferenda ſunt, qvamdiu nobis opus eſſe ipſi DEO & parentibus noſtris viſum fuerit. O. Ego proptereà libenter fero, ac tolero omnes ejusmodi labores. N. Qva ſpe toleras? O. Qvia futurum ſpero, ut primi ſint gradûs, qvibus ad majora aliqvando perveniam. N. Sed de his aliàs pluribus: nunc agamus, qvod inſtat. O. Qvid iſtud eſt? N. Audin' tu, ad cœnam ſignum dari? O. Bonum ſignum nuntias: jam ſentiebam eſuriem. N. Nimirum, qvia merendam prætermiſiſti. O. Utinam eâ tàm facilè ſemper abſtinere poſſem, qvàm hodiè carui libenter. O. Ego vero non libenter careo, niſi occupatus neceſſario negotio.

XXIII.

Obertus Patricio commodatum reddit, cum gratiarum actione. Beneficia ultro citroqve oblata.

Exemplum aulicæ civilitati propemodum ſimile.

OBERTUS. PATRICIUS.

ECce, reddo tibi commodatum, & gratias ago ma-

maximas. P. Non eſt. qvod agas: ſed tu ſatisnè uſus eras? O. Satis diu uſum conceſſiſti, qvæ tua eſt humanitas. P. Qvoties opus erit, qvæſo ne parcas rebus meis. O. Non parcam, qvando ita jubes. P. Pergratum mihi feceris. O. Gratiam habeo maximam; tú verò noſtris viciſſim utere, ſi qvid opus fuerit. P. Non eſt, qvod moneas: ſatis meâ ſponte ſum impudens. O. Imò verecundus nimis. P. Eſto: aliqvandò tamen ſenties. O. Ita velim; bene vale. P. Te ſervet Dominus Deus.

XXIV.

Qvidam reprehenditur, qvod animi cauſa nocuerat: Peccatum per ignorantiam.

Deus ad uſum noſtrum creavit omnia. Beneficiis Dei non abutendum. Ignoſcendum puero ſponte delictum confitenti.

Ad precandum admonitio. Singulorum ſecretæ preces. Perſeverantia in verbo Dei.

Exemplum rariſſimum pueri, qvi admonitus culpam libenter confitetur.

OLIVARIUS. PAULUS.

CUr hìc piſa diſpergebas? P. Qvando? O. Poſt prandium. P. Id faciebam animi cauſâ. O. Sed piſa illa unde habueras? P. Acceperam è conchulâ, ubi repoſita erant, ut craſtino die coqverentur. O. Debuiſtinè animi cauſa malum facere? P. Non putabam, id eſſe malum. O. Annon eſt malum, conculcare panem pedibus. P. iſtud egò nollem facere. O. Cur nolles? P. Qvia panis eſt nobis maximè neceſſarius. O. Et ipſa piſa, & cetera, qvæ eduntur, Deus in uſum noſtrum creavit. P. Non ignoro; qvin etiam piſis libenter

vescor

veſcor, ſi bene cocta & condita ſint. O. Præterea vellesne abuti rebus tuis? P. Minimè. O. Tantò minus alienis debes. P. Iſtud ſatis intelligo. O. Ergò non rectè feciſti. P. Non rectè fateor: non tamen animo malo. O. Cur igitur feciſti? P. Mea ineptia me ad illud incitavit. O. Qvid inde meruiſti? P. Plagas. O. Rectè dicis, ſed opinor, non ex animo. P. Imò certè ne me accuſes, oro. O. Qvando qvidem ſponte fateris, non accuſabo. Sic enim velle ſe dixit Præceptor ſæpiſſimè. P. Qvid ille dixit? O. Ut de rebus ejusmodi levioribus neminem ad ipſum deferamus, qvi modò culpam libens agnoverit. P. Iſtud ergo beneficium, tibi debeo, mi Olivari. O. Nihil velim mihi debeas hoc nomine, ſed mecum precare DEUM, ut à malo nos liberet. P. Qvotidiè in Scholâ qvater aut qvinqvies palàm precamur. O. Qvid tùm? P. Prætereà privatim, qvoties cubitu ſurgitur. Nonnè ſatis hæc ſunt? O. Præter illa, ſæpe monet Præceptor, ut interdum pro ſe qvisqve precandi cauſa ſecedat aliqvò in ſecretum locum: Meminiſtin? P. Memini probè, ſed, ut ſcio, difficile videtur eſſe, ut pueri ſecretis precibus aſſueſcant. O. Et tamen paulatim aſſueſcere optimum fuerit. P. Progreſſu temporis Deus ipſe noſter ad eam rem nos incitabit atqve aſſuefaciet. O. Ita fore ſperandum eſt, ſi tamen verbi ejus tùm lectionem tùm auditionem ſedulo proſeqvamur.

XXV.

Non eſt malum malo, ſed malum bono compenſandum.

PATRITIUS. QVARTUS.

Licetnè malum malo rependere? Q. Cur iſtud qværis? P. Ut iis reſpondere poſſim, qvi hac in re mihi contradicunt. Q. Breviter interrogâſti, reſpondeo breviſſimè: non licet. P. Cur non? Q. Qvia vetuit Chriſtus, & poſt eum Apoſtoli. P. Qvid igitur faciendum eſt? Q. Malum bono compenſandum. P. Annon ſatis eſt, bonum bono rependere? Q. Non ſatis Chriſtiano qvidem. P. Qvamobrem? Q. Nam Chriſtianum oportet Chriſtum Præceptorem imitari. P. Qvid fecit Chriſtus in eo genere? Q. Sanavit eum, qvi ipſi colaphum infregerat: precatus eſt pro iis, qvi ipſum in crucem ſuſtulerant: alia item multa fecit ejusmodi. P. Nihilne igitur facit, qvi gratiam pro gratiâ rependit. Q. Tantùm facit, qvantum faciunt Ethnici. P. Qvid illi faciunt? Q. Amicos diligunt, & referunt gratiam, à qvibus acceperunt. P. Nihilnè ampliùs? Q. Nihil, nam qvid ampliùs exſpectes ab iis, qvi verum DEUM non noverunt? P. Qvid faciunt inimicis? Q. Qvibuscunq; modis poſſunt, eos perſeqvuntur. P. Eſtnè Chriſtiano peccatum? Q. Si non licet, ut jam tibi probavi, conclude, id peccatum eſſe. P. Atqvi ut vulgò dicitur, vim vi repellere licet. Qvam ſententiam novus qvidam poëta etiam latiùs interpretatus eſt his verbis:

Pellere vim vi jura ſinunt, & vulnere vulnus.

Qvid ad hoc reſpondes? Q. Iſtud qvidem permittunt Ethnicorum leges: ſed lex divina longè aliter loqvitur. P. Qvid divina lex? Q. Idem, qvod Dei verbum. P. Qvicqvid ergò fit contra Dei verbum

bum, eſtne peccatum? Q. Procul dubio peccatum eſt. P. Poteſne iſta probare ex divinis literis? Q. Qvidni poſſim: nihil facilius. P. Adfer mihi, qvæſo, ſententias. Q. Non credis id, qvod eſt omnibus in confeſſo? P. Imò verò indubitanter credo. Q. Qvid igitur opus eſt teſtimoniis? P. Ut contradicentibus certo reſpondere poſſim. Q. Rectè intelligis: ſed qvia non poſſes ex tempore memoriæ mandare, expecta, dum tibi deſcribam in chartulâ: in qvâ etiam ſit locorum annotatio, ut poſſis, qvibus voles, etiam digito demonſtrare. P. Optimum ex tempore conſilium, qvantò iſtud mihi commodiùs fuerit! ſic enim per otium ediſcam, ut ad manum habeam, qvoties erit opus. Sed qvando mihi dabis? Q. Cras, ſi libet huc ad me currere. P. Qvotâ horâ? Q. A meridie primâ. P. Sat habeo: interea vale. Q. Te ſervet Dominus DEUS.

XXVI.

De ſcholaſticâ ſocietate in conferendis merenda cibis. Auſpicantur merendam a carmine in DEI laudem. Cura de pauperibus. Matrum in filios amor ineptus.

Divinare ex conjecturis non eſt malum.

Exhortatio ad divinas laudes, & gratiarum actionem. Notatur voracitas in edendo. Reprehenditur abuſus in verborum notione.

Latinè loqvendi ſervanda eſt proprietas. Ex pravâ inſtitutione vitia contrahuntur. Deteriora pertinaciùs hærent. Exemplum permiſſæ hilaritatis in Chriſtianorum conviviis.

PAU-

PAULUS. QVINTUS.

Tityre, qvi patulæ reſides ſub tegmine mori,
Tune hic ſolvêris tam lætus tâmqve ſupinus?
Q. O Melibæe, DEus nobis hæc otia fecit:
Ille DEus magnus, qvi noſtrum fecit in uſum
Omnia, dans propriam cunctis animalibus eſcam:
Qvi mare, qvi terras, & qvod tegit omnia cælum
Condidit, ille opifex rerum qvi ſummus habetur.
P. Carmina mitte loqvi: nunc me liqvere Camœnæ,
Eſt mihi mens alibi: cupio certare merendâ.
Q. Sed tamen hâc mecum poteris reſidere ſub umbrâ.
Namqve hic (ut cernis) locus eſt ſatis amplus utriqve.

P. Mittamus ergò verſiculos: & merendas noſtras conferamus. Q. Per me non ſtabit: ſcrutemur peras: age, explica tuam. P. Exſpecta parumper. Dic mihi prius, qvid habes in merendam? Q. Panem. P. Qvaſi verò ſine pane merenda eſſe ſoleat. Q. Ne panem qvidem pauperes ſemper habent. P. In tempore admones: ponendæ erunt reliqviæ noſtræ in eorum corbulam. Q. Qvid ſi reliqviarum nihil fuerit? P. Saltem reſtabit panis, & hoc ſatis erit: ſed dic tandem, nunqvid habes obſonii? Q. Qvid dubitas? mater meà nunqvam committeret, ut me in Scholam mitteret ſine aliqvo obſonio. P. Dic ergo, qvod eſt? Q. Divina. P. Non ſum vates; nec velim hanc merendæ horam in nugis terere. Q. Saltem periculum facies, qvam valeas conjecturis, qvâ de re jam aliqvid in Rhetoricis audivimus. P. Aut caſeus, aut caro eſt, reſidua ex prandio. Q. Neutrum. P. Dic ſodes, ut accingamus nos operi. Q. Ne te diutius torqveam, ſunt

ſunt pyra præcocia. P. Ain' tu? res nova, nondum hoc anno videram. Q. Vide nunc. P. Qvàm matura ſunt! Q. Cur non addis etiam, qvàm bona? P. Sed nondum guſtavi. Q. Satis acutè me reprehendis. Accipe & guſta. P. Papæ, qvàm mitia! qvàm boni ſucci! Q. Nonne meritò maximas gratias agere debemus DEO noſtro, tam benigno Patri, qvi nobis indignis tot bona, tàm varia largitur. P. Qvi non facit, is eſt profectò ingratiſſimus. Q. Agedum: veſcamur bonis ejus cum gaudio & gratiarum actione. P. Jamdudum eſurio. Q. Sed tu nullum habes obſonium? P. Vide fruſtum craſſum vetuſti caſei. Q. Edamus primùm pyra, caſeo claudemus ſtomachum. P. Sed maturemus, ne fortè hora nos opprimat. Q. Neutrum ceſſare videò: certè, qvód ad me pertinet, non qveo comeſſe citiùs. P. Ne tamen ità devores porcorum more, ecqvid pudet? Q. Qvia dicebas eſſe feſtinandum. P. Maturemus, dixeram, non autem feſtinemus. Q. Ego non adeò ſcrupuloſe inter hæc verba diſcrimen facio. P. Vult tamen Præceptor, ut propriè loqvamur, qvantum per ingenii captum licebit. Nam benè loqvendo, benè etiam ſcribere condiſcimus. Q. Contra diligenter ſcribendo conſueſcimus etiam rectè loqvi. P. Hæc duo inter ſe conjuncta ſunt. Sed heus, otioſe, inqvam, edamus: ſatis habemus temporis. Q. Nonnè tota hæc hora ad merendam libera eſt? P. Hodie qvidem libera, ſed tamen deſinamus, ne pànis deficiat nos, & nihil reliqvi fiat pauperibus. Q. Eamus ergò ad puteum,

ut aliqvantum potemus. P. Hem, verborum proprietate ſemper abuteris: iſtut bibere eſt, non potare. Q. Qvòd mihi non parcas, habeo ſanè gratiam. Ex pravâ inſtitutione primâ hæc vitia contraxi. P. Veriſſimè igitur Qvintilianus dixit: hæc ipſa magis pertinaciter hærent, qvæ deteriora ſunt: meminiſtin'? Q. Memini: ſed interim juva me, ut hauriamus aqvam è puteo. P. Enitere validiùs: nimiùm me laborare ſinis. Q. Tantò bibes jucundiùs. P. Bibitum ſatis eſt: recipiamus nos in aulam, ut precationi interſimus & actioni gratiarum. Q. Tu præcede, dum urinam illuc eo reditum.

XXVII.

Simulatione qvadam hic qvæſitum eſt colloqvendi argumantum. Lex Scholaſtica, ne pueri res ſuas alienare audeant.

Chriſti exemplo adverſa ferenda propter ipſum. Qvia ſine divini Spiritus auxilio nihil fieri poteſt boni, precibus illud eſt impetrandum.

QVARTUS. REMIGIUS.

VIs emere hoc cingulum? R. Cur emerem? unum mihi ſatis eſt: tu verò, cur vis vendere? Q. Qvia ſunt mihi duo. R. Nec tamen licet, ut vendas, niſi vis in pœnam incurrere. Q. Qvis vetat me, vendere res meas? R. Nihil adhuc tuum habes. Q. Eho! nihil. Unde probas iſtud? R. Qvia nondum es tui juris, ſed ſub poteſtate; deniqve vis audire breviter, tibi iſtud non licere? Q. Maximè velim. R. De hoc lex eſt Scholaſtica, cujus hæc eſt Sententia: pueri, injuſſu parentum,

nec vendant aliqvid, nec emant, nec permutent, nec alienent qvovis alio modo: qvi contra fecerit, verberibus plectetur. Q. Iſtud ego non ignorabam, ſed volebam periculum facere, an conſtans eſſes in obſervandis legibus. R. Tu igitur es ſimulator. Q. In hac ſimulatione nihil video eſſe mali, nam tu interpretaris malè. R. Minimè verò, nihil enim nocuiſti mihi. Q. Qvid ſi nocuiſſem? R. Tuliſſem æqvo animo, ut Chriſtianum decet. Q. Utinam adverſa omnia ſic feramus propter Chriſtum, qvi nihil non tulit, ſalutis noſtræ cauſa! R. Feramus certè, ſi exemplum ejus ſemper nobis proponamus ob oculos. Q. Difficile id qvidem eſt. R. Imò impoſſibile, niſi illius Spiritu ſemper adjuvemur, qvod qvidem aſſiduis precibus eſt impetrandum. Q. O qvam ſuavi ſermone tantillum otii conſumpſimus!

XXVIII.

Simulata oratione qvidam condiſcipulum familiariter objurgat, qvod pecuniam à patre non petierit. Condiſcipuli ſuper eâ re prudens reſponſum.

Oblata occaſio non eſt negligenda. *Locus ex diſtichis moralibus.*

Naturâ tenaciſſimi ſumus eorum, qvæ rudibus annis percepimus.

Beneficiorum divinorum agnitio. Jocari & irridere. Patrum prudentia in ſuppeditando filiis, qvæ opus ſunt.

Pueri tractandæ pecuniæ niminè ſunt idonei. Improbi pueri neqve objurgationibus, neq; flagris moventur. Omnis boni laus ſoli debetur

DEO. Fallendi conſilium nemo dare debet. Simulatio vultu legitur. Honeſtæ confabulationes in otio utiles ſunt.

Latina lingua qvibus adjumentis potiſſimum comparetur.

QVINTUS. RUDOLPHUS.

SIccine, me inſciente abiit pater tuus, ut mihi non licuerit eum convenire? R. Cur â prandio non veniſti in diverſorium ejus? Q. Qvia putabam, tantùm eras illum eſſe diſceſſurum. R. Ego qvoqve idem arbitrabar: ſed noluit occaſionem prætermittere, qvæ ſe ex tempore obtulerat. Q. Adhuc ille meminit Catonis diſtichon illud:

Qvàm primùm rapienda tibi eſt occaſio prima:
Ne rurſus qværas, qvæ jam neglexeris ante.

R. Illud opuſculum ſic memoriâ tenet, ut in eo videatur ætatem contriviſſe. Q. Vide, qvanta vis ſit memoriæ in iis, qvæ rudibus annis didicimus. R. Ea eſt Qvintiliani ſuper hâc re ſententia, cujus verba, ut opinor, meminiſti. Q. Memini: ſed, ut ad rem, qvæ fuit patri occaſio, ut ante diſceſſerit, qvàm inſtituerat? R. Qvidam Lugdunenſes, qvibuscum ad mercatum huc venerat. Q. Aderasne, qvum profectus eſt? R. Præſtolabar illum in diverſorio. Q. Unde ſcieras, mutaſſe conſilium de profectione? R. Eram in prandio, qvum inter ipſos conveniret, ut expeditis qvibusdam reliqvis in urbe negotiis eqvos, ſub horam ſecundam, conſcenderent. Q. Qvod ſupereſt, ſatisne ex animi ſententiâ rem ſuam fecit? R. Ita feliciter, ut me ob eam rem ad divinas lau-

des vehementer hortatus fuerit. Q. Tu nunc igitur, opinor, benè nummatus redis. R. Menè rides? Q. Cur ego id facerem? R. Pro tuâ libidine. Q. Qvaſi verò animi gratiâ ſoleam irridere cæteros. R. Atqvi ita putabam. Q. Longè aberrabas. Nam aliud eſt jocari, aliud irridere. Alterum caret vitio, eſtqve inter amicos ſatis freqvens; alterum eſt vitioſum, atqve odio dignum, utpote, qvod ex contemptu ferè proficiſcitur. R. Ignoſce igitur mihi. Q. Non gravis eſt culpa, ſed dic, rogo; nihil tibi pecuniæ dedit pater? R. Ne petivi qvidem. Q. Tamen ſponte dedit? R. Aliqvantulum Q. Qvantum igitur? R. Perpuſillum. Q. Dic ſodes. R. Cur tâm avidè inqviris? Q. Ut amicorum more tibi gratuler. R. Nihil eſt gratulatione dignum. Q. Fatere tandem, qvid ſit. R. Soli aſſes qvinqve. Q. Hui tantillum, ô ſtulte, qvi non petieris duos aut tres decuſſes argenteos! R. Non auſus ſum. Q. Qvid verebare? R. Ut planè denegaret, atqve ægrè ferret, qvòd peterem. Q. Nunqvam id feciſſet: modo petendi cauſam addidiſſes. R. Credo eqvidem, ſed qvid cauſæ attuliſſem? Q. Rogas? nonne ſunt res ſexcentæ, qvibus indiget uſus ſcholaſticus? R. Multæ ſunt, fateor. Q. Tu verò adeonè abundas rebus omnibus, ut tibi deſit nihil. R. Imò deſunt plurima: ſed qvibus facilè caream. Prætereà, ſatis novit pater, qvæ mihi opus ſunt tùm ſtudiorum cauſâ, tùm ad victum, cultumqve corporis. Q. Novit qvidem: ſed alia multa ſunt illi & curanda & cogitanda. R. Credo

do, eſſe illi præcipuam liberorum curam. Q. Sed nimis ab eo remotus es. R. Sine me pervenire, qvò volo. Q. Age,ſino. R. Novit etiam pater,me nondum eſſe idoneum, ad rectè tractandam pecuniam. Q. Cur non? An tu ad eam rem non ſatis ætatis habes atqve prudentiæ? R. Iſthinc abſum longiſſimè. Itaqve Pater dedit Præceptori in mandatis, ut omnia mihi ſuppeditet, ad uſus vitæ ſtudiorumqve neceſſarios: ad qvam rem præbet illi, qvantum ſatis eſt pecuniæ. Q. Eſto. R. Ergò ſi qvid à Patre peterem, me ſtatim ad Præceptorem remitteret; Fortaſſis etiam iraſceretur, & me graviter objurgaret. Q. Facile eſt objurgationem pati, modò ne ſeqvantur verbera. R. Facilè eſt credo, ſed iis duntaxat, qvos neq; pudor movet, neqve ulla parentum reverentia. Ego autem ipſa verbera ferre malim, qvam patris irati objurgationem, ex qvo fit, ut ſedulo caveam, ne qvid illi præbeam cauſæ ad iraſcendum. Id enim ſub qvarto Præcepto divinæ legis continetur. Q. Facis, ut pium decet adoleſcentem. R. Ejus rei laus non mihi, ſed ſoli DEO, tribuenda eſt. Q. Nempe à qvo proficiſcitur, qvicqvid nobis ineſt boni. R. Faxit ille, ut, qvæ bona inſpirat nobis, ea ſeqvamur animo promptiſſimo. Sed ut ad te redeam, ſerione reprehendebas, qvod nullam pecuniam à patre rogaſſem? Q. An ego te vellem ad fallendum patrem inducere? R. Mihi qvidem non fit veriſimile: me tamen ipſum fefelliſti. Q. Qvomodo? R. Qvia ſeriò loqvi videbaris; adeô aptè vultum verbis ipſis accommodabas.

dabas. Q. Sed qvid cenſes de hâc noſtra confabulatione? R. Argumentum ſatis aptum dediſti nobis, in hoc otio noſtro veſpertino. Q. Ecqvid habuit ſermo noſter, qvod reprehendiſſet obſervator, ſi fortè, ut ſolet, nos obſervaſſet ex inſidiis? R. Nihil, ut opinor. Q. Profectò verum eſt, qvod ſæpè nobis præceptor inculcat. R. Qvid illud eſt? Q. Latinæ linguæ copiam & facultatem comparari his potiſſimùm rebus, ſæpè ſcribendo, confabulando, legendis auctoribus, vernacula Latinè, aut Latina vernaculè convertendo. R. Ergo his rebus diligenter nos exerceamus, adjutore Domino DEO, in cujus manu ſita ſunt ſtudia noſtra omnia. Q. Idem faxit, ut ſua erga nos beneficia vero cultu dignisqve laudibus perpetuò celebremus.

R. Hoc opus hoc ſtudium parvi properemus & ampli.
Hæc ſit votorum ſumma ſuprema precor.

Q. Sed audi horologium. R. Nos opportunè admonet, itaqve deſiſtamus. Q. Alioqvi Solis occaſus nos hîc opprimet.

XXIX.

De qvodam convivio. Qvi convivæ, qvæ ferculorum varietas, & copia, qvis ordo fuerit, &c. Notatur obiter conviviorum luxus. Gratiarum actio. Objurgatur ipſe convivator de luxu.

REMIGIUS. SAMUEL.

QVid eſt, qvòd hodiè tàm citò à patruo redieris, præſertim, qvum fuerit convivium? S. Qvid illic feciſſem diutiùs? R. Cœnam exſpectâſſes, ut ederes de prandii reliqviis. S. Satis ede-

ederam in prandio. Præterea juſſit patruus, ut domum reducerem Præceptorem, qvem ego ad convivium edduxeram. R. Qvid frater tuus patruelis? Cur in ludum vobiſcum non rediit? S. A matre retentus eſt, in unum aut alterum diem. R. Qvamobrem? S. Ut illi reſarciantur veſtimenta. R. Illa eſt mulierum cura. Sed age qvoniam nunc otioſi ſumus, narra mihi, qvæſo, aliqvid de convivio. S. Qvid de illo ſcire cupis? R. Primum, qvi convivæ fuerint: deinde qvam lautum & opiparum convivium. S. Convivæ fuerunt hi præcipui: qvatuor Conſules, Syndicus, & alii duo primæ notæ è Senatorum numero. R. Noſtinè? S. De facie qvidem: ſed eorum non teneo nomina. R. Nullinè præterea? S. Duo item ex patrui mei familiaribus. R. Qvotus accumbebat præceptor? S. Qvotus eſſet, non obſervavi: ſed erat in mediâ ferè menſâ, è contrariâ parte mei patrui. R. Tu verò? S. Hui inepte! qvî iſtuc rogas? Egonè homunculus cum tantis viris epularer? Satis hoc mihi honorificum fuit, qvod miniſtrarem. R. Nullænè erant mulieres? S. Nullæ, præter uxorem patrui: qvæ qvidem ſedebat in menſâ extremâ. R. Qvid ita tàm remota? S. Sic voluit ipſa, ut identidem commodiùs ſurgeret, propter ordinem miniſterii. R. Qvid filius? S. Juxta matrem aſſidebat. R. Habeo de convivis; nunc expecto de convivio. S. Onus mihi valde magnum imponis ac difficile, maximè propter memoriam; ſed qvando (ut dixiſti) pluſculum otii nacti ſumus, hoc pomeri-

meridiano tempore, dabo eqvidem operam, ut aliqvâ ex parte impleam deſiderium tuum. R. Pergratum mihi feceris. S. Eâ tamen lege, ut par pari referas, ſiqvando dabitur occaſio. R. De hoc nihil eſt, qvod dubites: incipe. S. At ego intereà ſedere volo: qvia longa eſt narratio. R. Eamus ſub pergulam, ut in umbrâ commodiùs fabulemur. S. Audi nunc jam. R. Qvia, ut ais, longa eſt narratio, dic mihi primùm qvotâ horâ accubitum eſt? S. Fere decimâ. R. Qvotâ ſurrectum? S. Paulò ante meridiem. R. Sedebantnè omnes commodè? S. Commodiſſimè. R. Nunc ad rem aggredere. S. Accipe igitur menſæ præludia. R. Appone, qvum voles S. In primis appoſita ſunt tepella cruſtula meblita operis piſtorii, cum aromatite. R. Optimum ſanè exordium, & ad conciliandos animos aptiſſimum. S. Omitte, qvæſo, iſtas interpellationes, ne mihi perturbetur memoria. R. Poſthac non interpellabo, niſi ſi qvid opus erit reqvirere. S. Seqvuti ſunt pernæ ſalitæ, hilla infumata, lucanicæ, linguæ bubulæ ſale qvoqve & fumo induratæ. Atqve hæc ad excitandam appetentiam & ſitim acuendam. R. Qvaſi verò non ſatis acueretur Solis æſtu & fervore. S. Sic docti ſolent facere convivatores. R. Iſthæc audio libenter, præſertim qvum exprimas omnia propriis & ſignificantibus verbis. R. Perge porrò. S. Eodem ordine interpoſita ſunt acetaria è lactucis capitatis, ovium inteſtina frixa, minutalia ex vitulina, cum ovorum vitellis integris. Et hæc hactenus de prælu-

diis, qvi miſſus primus fuit. R. Nihil interim bibitum eſt? S. Indigna homine qvæſtio. Qvis enim vino hic parceret? vix tres & qvidem ſtrenuiſſimi fundendis potibus ſufficiebamus. Sed de potibus agam poſterius: ſine me cibos expedire. R. Agè, ſino. S. In ſecundo miſſu hæc ferè fuerunt: artocreas, pulli gallinacei elixi cum lactucis, bubula, vervecina, vitulina, ſuilla recens ſalſa, jus carnium ovorum vitellis, croco, & omphacio ſuaviſſime conditum: aliqvot item juſcula ex oleribus. R. Hic plus, opinor, fabulatum qvàm eſum fuiſſe: qvia ſcilicet aſſa exſpectabantur S. Vix menſam attigerant, qvum illa tollere juſſi ſumus. Venio igitur ad tertium miſſum, in qvo aſſa hæc fuerunt expoſita: pulli gallinacei, pulli columbini, anſerculi, fartiles, & ſucculi, item cuniculi, armi vervecini; poſtremò ferina duorum generum opere piſtorio incruſtata. R. Qvid præterea? S. Qvid? hem (benè prætermiſi) duæ perdices interjectæ cum lepuſculo, fabæ, virides frixæ, & piſa cocta cum ſiliqvis. R. Nihilnè piſcium? S. In tempore admones? Erat trutta ingens, qvæ diviſa fuerat in partes qvatuor, præter caudam: prægrandis item lucius, ad eundem modum qvadripartius. Taceo minutos piſces, & mediocres, partim elixos, partim aſſos aut frixos, item cancros fluviatiles, magno omnia numero; ſed hæc magis ad oſtentationem, qvàm ad neceſſitatem, de iis enim ferè nihil guſtatum eſt. R. Unum mihi videris prætermiſiſſe. S. Qvid illud eſt? R. Nullinè erant intinctus? S.

Imò

Imò ſingulis propemodum ferculis addita erant ſcitiſſimi ſaporis embammata, qvæ coqvus ipſe miro artificio concinnaverat. Nec vero defuerunt capparides ex oleo & aceto, mala citrea, olivæ conditivæ cum ſuâ muriâ, acetum roſaceum, & ſuccus oxalidis. R. O qvot & qvanta gulæ irritamenta! S. Adde etiam, corporis & animi impedimenta. R. Sed qvis, qvæſo, fuit ultimus actus fabulæ? S. Tandem, qvum jam nec carnes nec piſces ullus ederet, jubet patruus apponi bellaria: in qvibus hæc fuerunt præcipua, caſeus recens pinguiſſimus, itemqve vetus multiplex, ſcriblitæ, placentulæ, oriza in lacte cocta, & benè ſaccarata, perſica præcocia, ficus, ceraſa, uvæ paſſæ, cariotæ, tragemata ſerotina, falgama multorum generum, & alia, qvæ nunc mihi non occurrunt. Tanta deniqve fuit omnium eſculentorum affluentia, ut menſa ipſa vix ſuſtineret. Qvid qværis? qvater aut qvinqvies mutati ſunt orbes & qvadrulæ: cibos craſſos, & duriores magnâ ex parte integros in culinam referebamus, adeò pauci attingebant, propter delicatiorum copiam. R. Qvid confert tanta cibariorum abundantia & diverſitas? S. Ad gravandum ſtomachum, & morbos complures generandos. Sed qvid agas? ſic vere hoc tempore vivitur. R. Qvi talibus viris convivia faciunt, certare videntur de copià, de apparatu, de ſplendore & lautitia. S. Et tamen extant inter hujus civitatis leges qvædam (ut audivi) ſumptuariæ. R. Silent leges inter convivia, ut obiter è Cicerone detorqveamus

ali-

aliqvid. S. An putas, omnes convivas illâ ſumptuum immanitate delectari? R. Non puto: niſi fortè ſunt lurcones, aut aſoti, aut Apiciani (ut ita dicam) ventricolę, ceterum qvid eſt in cauſâ? S. Rogas? convivatorum non modò ſtultitia, ſed etiam inſania. R. *Maxima pars hominum morbo jactatur eodem:* Ut ait Horatius. S. Sed nos hanc cenſuram omittamus, juxta proverbium: Ne ſutor, &c. R. Redeamus igitur ad propoſitum. Qvale vinum appoſitum eſt? S. Si de colore qværis, album, nigrum, fulvum, ſanguineum; deqve ſingulis coloribus vina multiplicia: ſi de bonitate, omnia ferè generoſiſſima: ſed in primis commendabant illud vini genus transrhenanum:

Anſeris à rubro qvod pede nomen habet:

Deinde illud qvoqve, & qvidem magis, qvod vocant Fürſtenbergicum, ſeu Vallenſe, ſeu Baccharacenum. R. Unde hoc petebatur? S. E patrui cellâ vinariâ. R. Habetnè multum ejusmodi? S. Duos cados. R. Qvis fuit prandii exitus? S. Ubi videt patruus, convivas omnes penè defeſſos edendo, bibendo, colloqvendo, tunc vinum fundi jubet ſingulis: omnes ad extremum potum invitat, hinc ordine tolluntur omnia: inſternuntur menſis latiora mantilia ex lino tenuiſſimo: datur aqva odorifera, manibus leviter abluendis. Ego & patruelis, de more, DEO gratias agimus: ipſe verò patruus clarâ voce agit univerſo cœtui: tandem Syndicus, convivarum nomine, gratias accurato ſermone publicas agit convivatori: ſimul objurgat eum, qvòd tàm magnifico & ſum-

ſumptuoſo apparatu convivatus fuerit. Imò (inqvit patruus) mihi, qvæſo, ignoſcite, qvod vos pro dignitate, non ſatis ampliter tractaverim. His dictis ſurgunt è menſâ univerſi: magna pars valedicto, ſtatim diſcedit, ceteri manent, ſtantes & colloqventes in aulâ. R. Qvid vos intereà, qvi miniſtraveratis ad menſam? S. In culinam ad prandium nos recipimus: corpus illic otioſè & ex animi ſententia curamus. R. Ubi erat interim præceptor? S. Patruus illum ſeorſim vocaverat ad colloqvium. R. Credo, ut te & filium ſuum de meliore notâ commendaret. S. Iſtud eſt veriſimile. R. Neſcis, qvæ fuerit cauſa tanti convivii? Q. Qvid meâ ſcire refert? R. Tantò minùs igitur meâ. S. Rectè colligis: & ſic exſpectabam. R. Atqvi non ſum Dialecticus. S. Tibi eſt naturalis Dialectica. R. Eandem habent & ruſtici. S. Sed agè, dic mihi ſeriò, non ego te tractavi magnificè? R. Tali convivio nunqvam interfueram. S. Gaudeo, ſtomacho tuo ſatis eſſe factum. R. Eſt DEO gratia, qvi dedit nobis otium tàm jucundum. S. Surgamus tandem; nam audio, pueros à luſu diſcedere.

XXX.

Famulum herus, qvid & qvanti obſonatus ſit, interrogat, & ægrè fert, eum cibos, qvibus delectari ſolebat, non emiſſe.

Exemplum prudentiæ in emendo.

RUDOLPHUS Herus, STEPHANUS Famulus.

FUiſtine hodie in foro? S. Fui. R. Qvando? S. Poſt Concionem ſacram. R. Qvid emiſti nobis

bis? S. Ferè nihil. R. Qvid autem? S. Butyrum. R. Qvanti? S. Qvadrante. R. Tantillum? S. Non auſus ſum amplius emere R. Qvid timebas? S. Ne bonum non eſſet. R. Satis prudenter factum. S. Cur iſtud dicis, here? R. Qvia malim, te eſſe hac in re timidiorem qvàm audaciorem, ſed nunqvid emiſti prætereà? S. Nihil. R. Eho! nihilnè? S. Nihil prorſus R. Vah! qvàm parcè nobis obſonatus es! S. Qvid aliud emere potuiſſem? R. Qvaſi neſcias, qvibus cibis oblectari ſoleam. S. Scio, te amare caſeum molliuſculum, & pyra, & alios fructus recentes. R. Recte dicis: cur ergò non emebas? S. Caſeus ipſe carior erat pro noſtra pecuniola. R. Qvid fructus? S. Alii erant non ſatis maturi; de aliis ego dubitabam, eſſentnè boni. R. Miſer, non poteras guſtare? S. Atqvi iſtæ mulieres nihil guſtare permittunt, niſi te empturum affirmes. R. Nihil mirum, multi enim guſtarent animi tantum gratiâ; Tu igitur eſto alias prudentior. S. Qvomodo? R. Si videris pulchrum aliqvem fructum, eme aliqvantulum denariolo, ut facias periculum. S. Qvid tùm prætereà? R. Si tibi ſapuerit, tum emito amplius, ſin minus relinqvito, & aliò te conferto. S. Bona eſt iſta cautio. R. Memineris igitur, ut ipſe poſteà utaris. S. Ego, ut ſpero, meminero diligenter. Num qvid vis prætereà? R. Ut cures, qvæ tui ſunt officii, deinde literis incumbas.

XXXI.

De carnis emptione. Divinatio ex conjecturis, contra vulgi opinionem de fortuna.

Mali-

Mali mores tenacius retinentur. Solus DEus adjutor. *Linguæ lapſus ex imprudentia.* Memoria exercenda. Dociles proficiunt admoniti.

SAMUEL. THOMAS.

UNde redis? T. è foro. S. Qvid emiſti? T. Carnem. S. Qvalem? T. Vitulinam. S. Oſtende, qvæſo: fere nova res eſt hoc tempore. T. Vide. S. Bona videtur mihi. T. Non falleris, opinor. S. Qvot ſunt libræ? T. Nolunt lanii appendere vitulinam. S. Cur non? T. Propter novitatem. S. Vide aſtutiam: ſcilicet qvisqve vendit, qvàm poteſt cariſſimè. T. Rem acu attigiſti. S. Qvantum putas pendere? T. Duas libras & paulo ampliùs. S. Qvanti emiſti? T. Agè divina. S. Non ſum divinus. T. Atqvi multi divinant, qvi tamen divini non ſunt. S. Fieri poteſt, ſed ex qvibusdam conjecturis, alioqvi divinatio vetita eſt in divinis literis. T. Divina igitur ex conjecturâ. S. Emiſti totum duobus aſſibus? T. Paulò minoris. S. Qvanti ergò? T. Tenta iterum. S. Viginti denariolis. T. Nolo te diutius torqvere de nihilo. S. Dic igitur ſodes. T. Hoc totum conſtitit mihi ſex qvadrantibus. S. Profecto fortuna tibi pulchre favit. T. Qvam mihi narras fortunam? S. Hic nos eſt loqvendi. T. Mos, ut dicitur, Tyrannus eſt peſſimus. Atqvi utinam bonos mores tàm ſtudioſè coleremus, qvàm obſtinatè retinemus malos! S. Tunc melius ſe haberent omnia. T. Nos igitur fortunam iſtam ethnicis & impiis relinqvamus. Fortuna nihil eſt: ſolus eſt DEus, qvi favet nobis ſolus eſt Adjutor & Protector noſter. S. Iſtud

qvi

qvidem certô ſcio, fideliter credo, & verè confiteor: ſed, qvid agas? Sæpe labitur lingua nihil mali cogitante animo. T. Oportebat te illud meminiſſe: Ne lingua præcurrat mentem. S. Iſtud qvidem didicimus è ſeptem ſapientum dictis: ſed non ſemper occurrunt ejusmodi pulchrè dicta; licet ea mandaverimus memoriæ. T. Tantò igitur magis illa eſt exercenda, ut nobis, qvum opus eſt, ſuppetat. S. Iſto tuo admonitu diſcam eſſe aliàs prudentior. T. Sed audio ſignum dari: deſinamus.

XXXII.

Aliqvot nomina carnis generum. Reprehenditur imperitè loqvutus. Vivarium ferarum. Hortatio ad agnoſcenda beneficia DEI. Eleemoſyna ſecreta.

Leges ex Evangelio.

STEPHANUS. TREBATIUS.

NUnc demùm redis è foro? T. Qvid demùm? tanta eſt ad lanienam turba, ut vix accedere potuerint. S. Qvas attuliſti nobis carnes in diem craſtinum? T. Bubulam & vervecinam. S. Eſtnè in foro carnium magna copia? T. Tanta profectò, ut mirer, adeò caras eſſe. S. Nihil mirum; ut multæ ſunt carnes, ita multi, qvi carnes edunt qvotidiè. Sed qvæ potiſſimum vidiſti carnis genera? T. Vidi bubulam, vitulinam, ovillam, vervecinam, ſuillam, hædinam, agninam. S. Nihilnè ampliùs? T. Qvid velles prætereà? S. Nihil igitur erat ferinæ? T. Non qveo referre ſimul omnia: imò etiam ferinam vidi. S. Qvalem? T. Cervinam & aprugnam, ô qvam pinguis eſt aprugna

gna! S. O qvàm ineptus es! T. Qvid ita? S. Qvia falleris in rerum nominibus. Nam qvod in ſue domeſticâ dicitur arvina, id in ſue ferâ, id eſt, apro, callum vocatur; & eſt in eo genere duriſſimum. T. Iſtud qvidem audiſſe non memini. S. Nunc audiſti: manda, ſi vis, memoriæ. T. Tu verò doctor; unde iſtud didiciſti? S. Domi noſtræ ferina caro res eſt freqventiſſima. T. Undè vobis tanta eſt copia? S. Pater habet ruri ferarum multarum vivarium, ex qvo interdum ſolidi apri in urbem adferuntur. T. Qvale eſt vivarium iſtud? S. Locus eſt ferè qvadrangulari formâ, ampliſſimus; muris altiſſimis ſeptus undiqve, conſitus multis & proceris arboribus; inter qvas ſunt dumeta maximè denſa. T. Qvales ſunt illic arbores? utrùm urbanæ an ſylveſtres? S. Sylveſtres ferè omnes: ſed in his ſunt potiſſimùm qvercus & fagi: qvarum glande paſcuntur cervi, apri, damæ. T. O qvantas meritò gratias Deo debetis, qvi vobis largitus eſt tantam rerum omnium abundantiam! S. Non ſumus immemores beneficiorum ejus. Pater enim plurima bona in pauperes erogat: qvod tamen tibi uni dictum eſſe velim. T. Cur ita? S. Qvia talia non vult prædicari. T. Tantò magis laudandus, qvòd Chriſti præceptum ferè ſeqvitur, cujus verba apud Matthæum ſcripta ſunt: Qvum facis, inqvit, eleemoſynam, & qvæ ſeqvuntur. S. Qvoto capite? T. Sexto, niſi me fallit memoria. S. Sed hæc hactenus, ſatis enim ſumus collocuti, & jam ad diſputandum convenitur. T. Eamus igitur. S. Se-

qvere me, aut ſi mavis, præcede. T. Ego neutrum faciam, ſed unà ibimus.

XXXIII.

Colloqvuntur pueri inter ſe de vindemiâ, & arborum fructibus prudens reſponſio. Proverbium.

Sæpe etiam eſt olitor verba oportuna locutus.

Per occaſionem pauca de Præceptoris in dictandis proverbiis diligentia, & pueris pædagogorum prælectione non onerandis, interſeruntur.

THOMAS. VARRO.

SAlve Varro! V. ô Thoma! auſpicato advenis: valesne benè? T. Optimè, gratia Deo, tu verò ut vales? V. Rectè ſanè, Dei beneficio, ſed qvando rediſti domo? T. Nudius tertius. V. Benè habet: opportune veniſti. T. Nempe ſciebam, inſtare vacationis terminum. V. Placetne, ut otioſe aliqvamdiu confabulemur? T. Maxime, dummodo ſemoti ſimus ab hac turbâ clamoſâ ludentium. V. Bene mones: ſecedamus in auditorium illud, qvod eſt apertum. T. Qvàm aptè hic ſedemus! agè, loqvamur liberè. V. Suntne peractæ veſtræ vindemiæ? T. Omninò. V. Qvantum temporis poſuiſtis in toto opere? T. Dies circiter qvindecim. V. Tu igitur ſemper interfuiſti? T. Nullum intermiſi diem. V. Qvid agebas? T. Uvas ſæpiùs colligebam. V. Verbo colligebam debuiſti aliqvid addere. T. Qvidnam? qvæſo. V. Et edebam. T. Qvid opus fuit? de hoc nemo dubitare poteſt. Qvis enim fructus bonos & maturos legit, qvin edat etiam ex optimis? V. Profectò rectè loqveris; euge, reſponſum laudo. T. Jamne

ne putabas os occluſiſſe mihi? V. Iſtud ne cogitavi qvidem. T. Qvid igitur? V. Non exſpectabam tam promptum, tamqve prudens reſponſum. T. Nihil eſt, qvod mireris. Nam ut eſt in proverbio:

Sæpe etiam eſt olitor verba opportuna loqvutus.

V. Cui debes hoc proverbium? T. Magiſtro Juliano. Is enim dictat nobis interdum proverbia ejusmodi, & pulchras ſententias ex bonis auctoribus. V. Optimè vobis conſulit: ſed qvibus horis id ſolet facere? T. Nonnunqvam à cœna, ſæpius autem, qvum in auditorio nihil habemus reddere. V. Utinam ſic omnes facerent: dummodo non eſſent impedimento qvotidianis Scholæ exercitationibus. T. Bene ſubjunxiſti iſtam exceptionem per adverbium *dummodo*. Sunt enim qvidam pædagogi, qvi ſuis dictatis & privatis lectionibus ſic onerant pueros ſuos, ut non poſſint in Scholâ ſatisfacere. T. Inde fit, ut ipſi Præceptores interdum conqverantur de talibus pædagogis. Sed, qvid agimus? redeamus ad ſermonem inſtitutum. V. Placet. T. Fuiſtine ſemper occupatus in uvis colligendis? V. Opus illud paucis diebus abſolvitur: propterea, qvod ita magnus operatorum numerus ad id conduci ſolet. T. Qvid deindè fit? V. Calcantur uvæ: vinum hauritur è cuppis majoribus: eâdem operâ diffunditur in dolia: deinde uvæ ipſæ nondum expreſſæ ſubjiciuntur prelo in torculari: poſtremò exportantur & abjiciuntur vinacea. T. Atqvi non curabas iſta. V. Imò curabam aliqvâ ex parte. Nam agen-

dis omnibus intereà maximè, ut ſolicitarem operarios. T. Eras ergò illis tanqvam præfectus & qvaſi magiſter operum. V. Imò eram reverà magiſter operum & præfectus. Pater enim me præfecerat. T. Qvam gaudebas iſto magiſterio! qvam pulchrum erat videre te cùm gravitate aliis imperantem: alios adhortantem: alios deniqve arguentem! V. Profectò, ſi vidiſſes me, dixiſſes alium eſſe, qvàm in ſchola diſcipulum. T. Ut video, non eras otioſus. V. Imò, ut bonus pater familias adhibebam ſæpe numerò manûs operi, ut ipſos operarios meo exemplo inſtigarem. T. Non abs re, ut apparet, pater te huic muneri præfecerat. V. Nempè aliis in rebus expertus erat meam diligentiam. T. Abſit tamen verbo jactantia! V. Ego ſic intelligo, ſed liberè ſic loqvor, qvia cum familiari meo. T. Sed pergamus: qvanta eſt vobis vini copia? V. Mediocris, qvalis ferè hoc anno ubiq; eſſe dicitur, tametſi vinum rubrum habemus affatim, album non item. Verùm qvicqvid eſt, contenti ſumus, & de manu Domini cum gratiarum actione recipimus. V. Qvot implevistis dolia? V. Plus minus qvadraginta: ſed ſunt alia aliis majora. T. Papæ! non tibi videtur magnus proventus? V. Satis qvidem, ſed non pro ratione anni ſuperioris. T. Qvid refert? qvantò minor eſt qvantitas, tantò etiam pluris vendetur. V. Sic ferè ſolet evenire, ſed nonnè tibi videor ſatis narraſſe de vindemiis? qvid prætereà deſideras? T. Qvoniam ſic abundamus, volo etiam aliqvid ex te audire de fructibus arborum. Eſt enim qvaſi alte-

altera vindemia, nonne habetis multos? V. Plenis tabulatis, qvæ eſt DEI benignitas. T. Qvando collecti ſunt? V. Qvo tempore vinum faciebamus, familia colligebat. T. Qvæ ſunt vobis ejusmodi fructum genera? V. Mala, pyra, caſtaneæ, juglandes: ſed malorum & pyrorum multa eſt varietas. T. Qvid cotonea non etiam habetis? V. Imò habemus, ſed ea ſub malorũ genere continentur: unde & alio nomine appellantur mala Cydonia. T. Qvid autem attuliſti huc rediens? V. Nihil, niſi qvaſillum uvarum ſelectarum, ſed ſingulis poſthac hebdomadibꝰ mihi afferentur plenis ſaccis mala, pyra, caſtaneæ. T. Intereà da mihi, qvæſo, aliqvot ex uvis tuis N. Eamus in cubiculum meũ, illic dabo tibi. T. Eqvidem paratus ſum: eamꝰ. V. Illic etiam agemus de repetendo ultimo in diem lunæ colloqvio. Nam, ut opinor, id Præceptor imprimis exiget.

XXXIV.

Olerum qvorundam nomina enumerantur. Moretum Virgilianum. Lætitia ob rem culinariam. A puero fructus & olera carnibus præferuntur.

Studioſis ſatis eſt modicum alimentum. Parentes ægrè ferunt, niſi filios in Scholâ benè curatos videant. *Matrum indulgentia.* Parentum amor in liberos non facilè immutatur.

TREBATIUS. VIVES.

UBi fuiſti hodie poſt prandium? V. In horto Præceptoris. T. Qvid illuc iveras? V. Ille me miſerat petitum olera. T. Qvæ tandem olera collegiſti? V. Vix enumerare poſſem omnia. T. Saltem, qvæ occurrent memoriæ. V. Sed

cur iſtud qværis? T. Ut interim recordemur aliqva rerum nomina, qvæ parvuli didicimus. V. Pulchra eſt exercitatio, præſertim cum aliqvid nobis ſuppetat otii: audi igitur! collegi allia, ſerpillum, porros, cepas, naſturtium, cuminum, fœniculum, thymum, amaracum, hyſſopum, apium, ſalviam, ſaturejam. T. Herbæ ſunt olentes, qvas tu adhuc numeraſti. V. Sic inſtitueram, memoriæ gratiâ. T, Perge porrò. V. Paucæ qvidem reſtant: ut beta, cichorium, lactuca, oxalis, eruca, braſſica, portulaca, plures non occurrunt. T. Qvi potuiſti tot meminiſſe? V. Præceptor mihi dederat ſcriptum catalogum. T. Et noveras omnes? V. Nôram; alioqvi eum interrogaſſem. T. At ego non novi omnes, qvamvis nomina didicerim. V. Ego tibi plures etiam demonſtrabo, qvum licebit nobis in hortum ire. T. Multumnè attuliſti? V. Plenum calathum. T. Sed de ſingulis qvantum? V. Nimis es curioſus: qvid vis? de ſingulis attuli, qvantum opus fuit. T. Tametſi curioſus tibi videor: tamen hoc mihi velim reſpondeas. Scin' tu, in qvem uſum Præceptor tot olerum genera curet apparanda? V. Partim, ut jus benè condiatur, partim, ut aliud ex oleribus fiat. T. Qvàm benè conſuluit nobis! V. Optimè, ſed tamen ea non eſt cauſa præcipua. T. Qvænam igitur? V. Legiſtine unqvam Moretum Virgilii? T. Carmen qvidem legi, ſed Moretum nunqvam edi, nec vidi, qvod ſciam. V. At videbis ſpero, nam Præceptor uxorem docuit conficere, & illa confecit, ex eo præſcripto.

T. An

T. An apponetur nobis aliqvid in cœnam boni? V. Saltem jus carnium pingue, benè conditum, carnes optimæ, & minutal ex oleribus. T. Unde ſcis iſta? V. Omnia vidi in culinâ, qvum juſſus eſſem adjuvare, præcipuè in meis oleribus repurgandis. T. Qvid Moretum, non ſaltem guſtabimus? V. Imo dabitur nobis: nam confectum eſt, qvod ſatis ſit omnibus. V. Iſta mihi ſapiunt magis, præſertim æſtate, qvàm carnes ipſæ, aut piſciculi. V. Optarem profectò, ſervari carnes in hyemem, ut totâ æſtate olera & fructus eſitaremus. T. Atqvi, ut accepi iſta minùs alunt. V. Id ego audivi qvoqve aliqvoties: ſed qvid opus eſt tanto ſtudioſis alimento? T. Non tanto fateor, ſi tamen parentes nos viderent pallidos & macilentos, ſtatim ejus rei culpam aſſignarent Præceptori, nonne ſic eſt? V. Non eſt dubium: ſed qvid agas? ferè parentes, præcipuè matres, nobis indulgent nimiùm. T. Vera qvidem dicis: Sed tu interim matris indulgentiâ libenter frueris. V. Qvaſi verò tu minùs. T. Ne mentiar, qvod tibi adſcribo, in me qvoqve freqventer experior. V. Non poſſumus parentum erga nos affectum, niſi noſtris vitiis, immutare, tantum caveamus eorum abuti benevolentia: ſed inprimis laudemus illum patrem noſtrum benigniſſimum, qvi nobis tales progenitores dedit. T. Iſta libens audio: ſed nos hora vocat. V. Age finem imponamus.

XXXV.

De iis, qvæ in oculos incidunt. Amicus amico nulla

nullâ ſpe mercedis adductus opitulatur. Oculus, membrum inter exteriora nobis chariſſimum.

Zacharię locus de pupilla oculi. Experientia. Jocus obliqvè notatus.

Jocandum interdum, modò cum fructu. Studia noſtra ad gloriam DEI referenda.

VARRO. ÆGIDIUS.

OBſecro te, Ægidi, da mihi operam pauliſper. Æ. Qvid iſtud eſt? V. Neſcio, qvid incidit mihi in oculum, qvod me habet valdè malè. Æ. In utrum oculum incidit? V. In dextrum. Æ. Vis inſpiciam? V. Inſpice, amabo te. Æ. Aperi, qvantum potes, ac tene immobilem. V. Non qveo à nictu continere. Æ. Mane, egomet tenebo ſiniſtrâ manu. V. Ecqvid vides? Æ. Video aliqvid minutum. V. Exime, qvæſo, ſi potes. Æ. Qvin jam exemi. V. O factum benè! qvid eſt? Æ. Cerne tu ipſe. V. Eſt mica pulveris. Æ. Et qvidem usqve adeò puſilla, ut vix cerni poſſit. V. Vide, qvantum doloris adferat oculis res tàm exigua. Æ. Haud mirum qvidem. Nullum enim è membris exterioribus oculo tenerius eſſe dicitur. Inde etiam fit, ut experiamur, nihil nobis eſſe charius. V. Hoc DEus approbat, qvum de ſuâ in nos charitate loqvens, *apud Zachariam Cap.* 2. ſic ait: *Qvi vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Æ. O immenſam Dei bonitatem, qvi nos tantopere charos habet! V. Non mihi rubet oculus? Æ. Aliqvantulum: nempe, qvia fricuiſti. V. Credin' tu, adhuc mihi dolere? Æ. Qvidni credam, qvi toties talem moleſtiam ſum expertus? V. Experientia

eſt

eſt rerum magiſtra. Æ. Ita vulgo dicitur. V. Qvid precii dabo iſti medico pro labore? Æ. Qvantum pacti ſum? V. Brevis eſt concluſio: ergo nihil, ſed tamen habeo tibi gratiam: atqve utinam detur referendæ locus. Æ. Qvin potius avertat DEus. V. Benè correxiſti: dixeram imprudenter, at ſine dolo. Æ. Sic accepi, ſed interim jocari licet, præſertim, ut in latinâ linguâ nos exerceamus. V. Faxit Dominus DEus, ut omnia ſtudia noſtra ad gloriam ipſius referantur. Æ. Faxit, precor.

XXXVI.

Reprehenditur negligentia in cultu corporis. Excuſatur à penuriâ rei nummariæ. Verecundia in petendo. mediocritas & modus. Verecundia ubi ſit utendum. Hominum ſocietas, abuſus in rebus. Hortatio ad petendi fiduciam Exemplum admonitionis liberæ inter familiares.

VIVES. ALEXANDER.

DEmiror tuam negligentiam. A. Qva in re tandem? V. Qvòd te non curas diligentius. A. Ego verò me curo fortaſſe nimis. Satis edo, bibo, dormio, qvæ eſt DEI erga me benignitas: prætereà pecto capillum, lavo manus, faciem, dentes, oculos, & hæc manè præcipuè, qvin etiam qvum tempus poſtulat, corpus exerceo, relaxo animum, & ludo cum ceteris, qvid vis amplius? V. Mittamus iſta: non ea ſunt, qvæ in te reprehendo. A. Qvid igitur? V. Circumſpice veſtimenta tua à calce ad verticem: nihil integrum invenies, omnia ſunt lacera & obſoleta, iſta profectò neqvaqvam veſtrum genus decent; ſi ſaltem curares veſtitum tuum ſarcien-

dum, aut qvoqvo modo inſtaurandum. A Loqveris tu qvidem, qvæ libent: qvod ſi parentes haberes tam procul remotos, fortaſſe non eſſes elegantior. Si mihi pecunia ſuppeteret, non paterer, me usqve adeò pannoſum eſſe. V. Nec ideò tamen cares negligentiâ, cur enim non petis alicunde mutuò? A. Unde peterem? V. Si non alicundè, certè à Præceptore poſſes. A. Qvid ſi dare nollet? V. Nemini denegat ex diſcipulis domeſticis, ſi qvidem vidit opus eſſe. A. Id ego non ignoro: ſed ſum verecundior, qvàm ut audeam ex eo petere. V. Ah! ruſticus eſt iſte pudor. A. Malo tamen verecundus eſſe, qvàm impudens. V. Verecundia, ut dixit qvidam, eſt bonum in adoleſcente ſignum: ſed ubiqve adhibenda eſt medioeritas. A. Ego eo ſum ingenio, ut ſemper verear offendere qvempiam. V. Ingenium laudo: ſed modus eſt in rebus. Nam ille offendendi metus habere locum debet in rebus turpibus, aut certè indecoris, hic verò nihil tale video. Eſt enim uſitatum in hominum ſocietate, ut alii aliorum opera indigeant. Qvis igitur mihi vitio dabit, ſi qvid ab amicis aut commodatò petam, aut mutuò? A. Nemo reprehendet, niſi fortè rebus ejusmodi abuti velis. V. Tu verò, qvantum ego te novi, abuti nolles. A. Apage iſtum abuſum! V. Qvid ergò jam obſtat, qvò minùs petas, præſertim ab homine facillimo, tuiqve, ut apparet, amantiſſimo? A. Age, petam, ſed per epiſtolium, qvod ut reddas, tibi dabo. V. Reddam profectò libentiſſimè, teqve illi commendabo diligenter.

A. E-

A. Eqvidem non parvam tibi gratiam habeo, qvod me tanti feceris, ut ad hanc fiduciam hortarere. V. Nunc reſtat, ut ſcribas, qvod dicis, epiſtolium, reliqva mihi committas. A. Benè vertat DEus, qvod cœpimus. T. Ne dubites, res proſperè ſuccedet.

XXXVII.

Baptiſta domum ſe non ante abiturum dicit, qvam Deo viſum fuerit; aut ipſe à patre accerſatur.

Parentibus mos gerendus eſt. Sermones noſtri non debent eſſe infructuoſi. Exemplum obedientis filii.

ÆGIDIUS. BAPTISTA.

QUando vis abire domum? B. Neſcio. Ubi Deo viſum fuerit; id enim pendet ex voluntate ejus, non mea. Æ. Qvid ſi te accerſat pater? B. Tunc intelligam, Deum ſic velle, ideoq; parebo. Æ. Qvid ſi alia fuerit Dei, alia patris tui voluntas? B. De hoc non eſt meum diſputare, ſed ut confido, pater non temerè me accerſet. Æ. Ego qvoq; non aliter ſentio, ſed volui tantiſper tecum fabulari. B. Gaudeo, nunc noſtrum ſermonem non fuiſſe fabuloſum. Æ. Utinam in ſcholis freqventiores eſſent ſermones ejusmodi. B. Tùm erunt, qvum Deus ipſe puerorum animos timore ſui affecerit. Æ. Ergò precemur eum, ut id brevi contingat.

XXXVIII.

Confabulatio de profectionis in Italiam cauſâ.

Locorum fama & rerum novarum cupiditas nos inducunt ad peregrinandum. *Laus Italiæ. Vini Italici præſtantia.* Dei laudandi materia ex

ejus beneficiis. Amavit nos DEus usqve ad delicias. Humanæ cogitationes nos à divinis rebus avocant.

Humana inconſtantia. Roma olim mundi caput dicta eſt.

ALEXANDER. BENIGNUS.

SAlve, ambulator optatiſſime. B. Et tu ſalvus ſis, ceſſator occupatiſſime. A. Satisne rectè vales, mi Benigne? B. Imò rectiſſimè, qvæ eſt DEI O. M. benignitas. A. Eqvidem ex animo gaudeo, tibiqve vehementer gratulor reditum iſtum incolumem: ubi fuiſti hoc toto anno? B. In Italiâ. A. Qvam ob cauſam animum induxeras illuc proficiſci? B. Ob famam religionis, de qvà tàm multa ubiqve prædicantur. Nec ignoras, qvàm ſimus rerum novarum cupidi. A. Sic eſt naturâ comparatum: ſed qvid illic inveniſti? B. Certè multò plura, qvam ex fama audieram. A. Sed multa, credo, vidiſti, qvæ minimè velles. B. Nempe ſcelera: ſed, qvod ad regionem attinet, terra eſt longe fertiliſſima, omni optimorum fructuum genere valde abundans, præcipuè vino præſtantiſſimo. A. Scilicet, ea potiſſimum res tibi arridebat. B. Ut verum fatear, mirè afficiebat palatum. Nam qvale dicas hoc noſtrum vinum eſſe? villum verè dicas, ſi cum alio compares. A. Indè ergò tibi ſe offerebat pulchrum Dei laudandi argumentum. B. Pulcherrimum: ſic enim ſæpè cogitabam: qvàm bonus es Domine DEus, qvi nos amaviſti usqve ad delicias! non enim ſolùm ea creaſti nobis ad victum, qvæ terra ſponte ſuâ producit: ſed etiam tot genera rerum delicatiſſimarum

rum

rum: qvæ ſi moderate ſumamus, & cum gratiarum actione, & corpus ſvaviſſimè nutriunt, & ipſum animum mirificè exhilarant: ô qvibus verbis, qvibus operibus ſatis dignè glorificemus nomen tuum Domine! Deniqve ſic afficiebar animo, ut nihil magis cuperem, qvàm divinas laudes ſemper in ore habere, ſed (proh dolor!) aliis atq; aliis ſubindè conceptis cogitationibus ignis ille paulatim extinguebatur. A. Iſtud apud me non eſt novum; nam ſæpe tale qvid mihi ſolet accidere. B. Ea eſt naturæ noſtræ inconſtantia. A. Horis ferè omnibus iſtud experimur, ſed qvid tandem egiſti in tuâ Italiâ? A. Inviſi, animi gratiâ, aliqvot urbes celebriores, alicubi etiam ſtudui aliqvamdiu. A. Qvas urbes inviſiſti potiſſimùm? B. Multas qvidem vidi in tranſitu, ſed paucas contemplatus ſum otioſus, nimirum Genuam, Florentiam, Venetias, deniqve Romam illam, qvæ olim mundi caput dicebatur; nunc autem eſt omnium abominationum fons & origo. A. Vidiſtine magnam illam beſtiam? B. Vidi obiter, qvum per vicos, opinor, ſpectaculi gratiâ portaretur. A. Sed, ut ad rem, in qvibus tandem oppidis commoratus es ſtudiorum gratiâ? B. Româ rediens tranſivi Bononiam, Pataviũ, Mediolanum. In eorum oppidorum ſingulis menſes circiter tres verſatus ſum in vario literarum genere. Volui enim è ſingulis paucula qvaſi deguſtare. A. Qvid autem vidiſti novi, in tot celeberrimis oppidis? B. Rogas? ferè omnia mihi nova videbantur, ſed longum foret omnia tibi narrare, præſertim nunc, qvum mihi eſt aliqvò properandum. A.

Qvò tandem? B. Ad patruum, qvi me ad Cœnam invitavit. A. Nolo igitur te remorari diutiùs, ſed qvando licebit nobis magis otioſe confabulari? B. Cras à prandio, ſi volueris. A. Ego verò id percupio. B. Ad horam igitur primam exſpecta me in cubiculo. A. Fiet, eſt hora ad merendam opportuna.

XXXIX.

Reprehenditur profectus in militiam.

Militum vita corruptiſſima. Bonus pater familias ſemper aliqvid per occaſionem docet. *Timor Dei* cuſtodit parvulos ac dirigit. Patres & Præceptores diligendi, & qvare. Exemplum adoleſcentis ſtulti, & parentum contemptoris.

BAPTISTA. CAROLUS.

UBi nunc eſt frater tuus natu maximus? C. Ivit in militiam. B. Qvid ais, in militiam? C. Sic res eſt. S. Sic ergo valedixit literis? C. Jam pridem literarum ſatietas eum ceperat. B. Qvid ita? C. Neſcio, niſi qvia volebat liberiùs vivere. B. Qvomodo permiſit pater? C. Qvid putas permiſiſſe? Patre abſente matre invitâ profectus eſt. B. ô miſerum adoleſcentem! C. Imo verò miſerrimum. B. Qvid faciet? C. Id, qvod ceteri, qvi ſeqvuntur illud vitæ genus, nempè ſpoliabit, rapiet, ludet aleâ, potabit, ſcortabitur. B. Eſtnè iſthæc militum vita? C. Omninò. B. Unde ſcis iſtud? C. Audivi nuper ex Patre, qvum cœnaremus. B. Qvorſum narrabat talia. C. Docebat nos, nihil eſſe certiùs, qvàm Deum timere, qvi cuſtodit parvulos, eosqve in viam rectam paulatim inducit. B. Et Præceptor ipſe noſter de iis rebus ſæpè

nos

nos admonet. C. Tanto magis debemus eſſe ſoliciti, ut parentes caros habeamus & Præceptores, qvorum operâ DEUS ad noſtram inſtitutionem utitur. B. Utinam utrisqve præſtemus, qvod ipſe nobis in ſuâ lege præcipit. C. Ita faxit ille B. Faxit precor!

XL.

Qvidam reverſus ex Galliâ præter opinionem, & voluntatem patris, domo expellitur. Poſt aliqvod tempus amicorum operâ redit in gratiam.

Exemplum ejus, qvod per iram peccatur: Item, ſtultæ Matrum indulgentiæ in liberos.

BENIGNUS. CALVUS.

AUdio, fratrem tuum jam rediiſſe ex Galliâ, C. Sic eſt. B. Solusnè rediit? C. Non omnino. B. Qvis igitur cum illo? C. Qvidam civis hujus oppidi, qvi ferè biennium illic habitaverat. B. Cur iverat frater? C. Miſſus illuc fuerat à Patre, ut Gallicè diſceret loqvi. B. Qvam igitur ob rem non fuit illic diutiùs? C. Jam non poterat ferre matris deſiderium. B. ô tenellum adoleſcentem! qvotum agit annum? C. Septimum decimum, ſi rectè mater meminit, ex qvâ id audivi ſæpè. B. Age, qvo vultu à patre acceptus eſt ejus adventus? C. Rogas? pater non ſuſtinebat illum adſpicere: qvin etiam nec ſalutatione dignatus, nec alloqvio, juſſit eum abire è conſpectu. B. Qvid prætereà. C. Niſi mater cum lacrymis interceſſiſſet, jubebat apparitorem accerſi, qvi miſerum in carcerem conjiceret. B. Atqvi non poterat injuſſu magiſtratus? C. Neſcio, tamen conabatur. B. Qvid poſteà factum? cubuitne domi

domi veſtræ? C. Minimè verò B. Ubi igitur? C. Sororis meæ virum nôſtin? B. Tanqvam digitos. C. Eò miſſus eſt à matre, dum patris ira deferveſceret. B. Qvid tandem accidit? C. Egit mater cum propinqvis & amicis noſtris, ut iratum patrem mitigarent. B. Sic igitur frater tuus cum patre in gratiam rediit. C. Id non fuit magni negotii. Jam enim patrem cœperat pœnitere, qvòd ſic excanduiſſet, qvodqve tàm graviter accepiſſet filium. B. Nempe dies ejus iràm lenierat. C. Eâ tamen lege recepit illum, ut promitteret, ſe in Galliam rediturum ſtatim à vindemia. B. Vide, qvàm ineptus ſit iſte in matres noſtras affectus. C. Atqvi ipſæ matres ſunt in cauſâ: cur enim adeò tenerè nos adamant? B. Naturam cogere difficile eſt. C. In hanc ſententiam tenesnè verſum ex Horatio?

B. Naturam expellas furcâ licet, usqve recurret.

C. Sed qvid hoc? dum fabulamur, à luſu ceſſatum eſt. B. Nihil inde nobis accidet mali, ad diſputationes conveniamus jam.

COLLOQVIORUM CORDERI

FINIS.

Digitized by Google

9 31
Digitized by Google